

Gireidi ya 2

THEMO YA 2

TSHIVENDA

LUAMBO LWA

HAYANI

Pulane

ya Ngudo

NDAMBAMBILO/KUITELE KWA NZUDZANYO

Kha vhashumisani,

Vho t̄anganedzwa kha Phurogireme ya NECT ya Luambo Lwa Hayani!

Ri tama u vha divhadza kana u vha tsivhudza uri matheriala wa Themo ya 1 ya NECT ya Luambo Lwa Hayani wo bveledzwa nga tshifhinga tshituku. Zwenezwo, ri khou tenda na u t̄anganedza uri hu nga vha na dziñwe nzudzanyo kana tshanduko dzine dza nga tevhela nga murahu.

Ri khou dzhia vhuḍifhinduleli hoṭhe ha u vha vhaṅe vha mañwala, na u shuma na vhashumisani na riṅe u dzula ri tshi khou khwiñisa matheriala. Arali vha wana hu na vkhakhi, ri humbela uri vha tevhele kuitele kwo teaho kwa u vhiga murahu.

- 1 Kha vha rumele imeiḷi kha iresi yo teaho:
xitsonga@homelanguage.co.za
tshivenda@homelanguage.co.za
sepedi@homelanguage.co.za
siswati@homelanguage.co.za
isizulu@homelanguage.co.za
isindebele@homelanguage.co.za
isixhosa@homelanguage.co.za
sesotho@homelanguage.co.za
setswana@homelanguage.co.za
afrikaans@homelanguage.co.za
english@homelanguage.co.za
- 2 Kha mutaladzi wo ñwalwaho “*subject*” kha imeiḷi, vha ñwale referensi ya dokhumenthe yavho. Sa tsumbo Gireidi Ya 3 THEMO YA 2 PULANE DZA NGUDO MASIAṬARI A 45–47
- 3 Kha mutumbu wa mafhungo avho a imeiḷi, vha ñee mutevhe wa tshanduko kana ndulamiso dzine dza tea u itwa. Kana, vha ite tshanduko/ndulamiso idzo kha khophi ya siaṭari vha sikene kana u dzhia tshifanyiso tsha siaṭari ḷeneḷo vha nambatedze kha imeiḷi.
- 4 Arali mafhungo avho ane vha ṭoḍa uri tshivhudza ngao nga ha luambo a tshi fhira ṭhoho, ri vha humbela uri vha shumise referensi heyi kha mutaladzi wo ñwalwaho “*subject*” kha imeiḷi. Sa tsumbo: VHUṬANZI HA DAIḷEKITHI YA DZINGU
- 5 Vha konaha u ṭalusa mafhungo avho kha mutumbu wa imeiḷi.
- 6 Ri khou humbela uri vha tshi rumela imeiḷi vha ambe madzina avho, poswo ine vha vha khayoy na nomboro dza luṭingothendeleki uri ri kone u vha kwama arali hu tshi nga vha na ṭhoḍea ya u vha na therisano navho.
- 7 **Ri vha livhutshela u engedza ndivho yavho kha phurogireme iyi! Ri khou ṭoḍa u vha na vhuṭanzi ha uri mañwalwa a luambo luñwe na luñwe a vhe o kunaho nahone a kwae kha dokhumenthe dzoṭhe dzashu.**

Zwi re ngomu

Notsi dza Ndangulo	v
Ngonathikho	xii
Vhege ya 1 Thero: Vhudiipi	1
Musumbuluwo	3
Lāvuhvili	8
Lāvhararu	13
Lāvhuṅa	20
Lāvhuṭanu	24
Vhege ya 2 Thero: Vhudiipi	29
Musumbuluwo	31
Lāvuhvili	36
Lāvhararu	41
Lāvhuṅa	48
Lāvhuṭanu	52
Vhege ya 3 Thero: Vhukhaxhi	57
Musumbuluwo	59
Lāvuhvili	64
Lāvhararu	69
Lāvhuṅa	76
Lāvhuṭanu	80
Vhege ya 4 Thero: Vhukhaxhi	85
Musumbuluwo	87
Lāvuhvili	92
Lāvhararu	98
Lāvhuṅa	104
Lāvhuṭanu	109
Vhege ya 5 Thero: U tsireledzea na vhuḍifhinduleli	113
Musumbuluwo	115
Lāvuhvili	120
Lāvhararu	125
Lāvhuṅa	132
Lāvhuṭanu	136

Vhege ya 6 Thero: U tsireledzea na vhuḁifhinduleli	141
Musumbuluwo	143
Ḵavhuvhili	148
Ḵavhuraru	154
Ḵavhuḁa	160
Ḵavhuṭanu	165
Vhege ya 7 Thero: Sialala	169
Musumbuluwo	171
Ḵavhuvhili	176
Ḵavhuraru	181
Ḵavhuḁa	188
Ḵavhuṭanu	192
Vhege ya 8 Thero: Sialala	197
Musumbuluwo	199
Ḵavhuvhili	204
Ḵavhuraru	209
Ḵavhuḁa	215
Ḵavhuṭanu	219
Vhege ya 9 Thero: Mbuno kana Khumbulelwa	223
Musumbuluwo	225
Ḵavhuvhili	230
Ḵavhuraru	234
Ḵavhuḁa	240
Ḵavhuṭanu	244
Vhege ya 10 Thero: Mbuno kana Khumbulelwa	249
Musumbuluwo	251
Ḵavhuvhili	256
Ḵavhuraru	261
Ḵavhuḁa	267
Ḵavhuṭanu	272

Notsi dza Ndangulo

Mvelelo dza u guda

Themo heyi, vhagudi vha tea u swikela mvelelo dza u guda dzi tevhelaho:

U THETSHELESA NA U AMBA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u amba kana u imba zwidade zwiṅa zwiswa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u shela mulenzhe kha nyambedzano na u kovhana thangelanḁivho kiḁasini.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ita nyambedzano nga zwiṅori zwa u vhala (khathihi) na vhagudi hu tshi shumiswa fureme ya nyambedzano sa tsumbandila
- 4 Vhagudi vha tea u kona u bveledza zwiṅori zwavho vhone vhane, u itela nyito ya vhutsila ha u ṅalutshedza zwiṅori
- 5 Vhagudi vha tea u kona u amba nga zwe vha ṅwala ngazwo.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u pfesesa na u shumisa ḁivhaipfi i tevhelaho:

dinalea	lwendo	muaro	humbula	vhilaela	mbambe
ḁigeḁa	dakalo	pheleledzo	u ḁisumbedza	ndingo	vhuedza ndingo
tshuwa/ofha	tetemela	khwaṅha	vhufulufhelo	nyofho	vhaṅaleli
bvelela	feila	vhukhaxhi	khombo	khole	kwasha
kwasha makumba	u sa londa	u londa	piringedzea	mutwe	kwasha
vunḁa	ṅḁowewedzo	talatala	isa phanḁa	mulandu	vhukoni
konḁa	leluwa	swili	furala	pfarelo	tsireledzea
u sa tsireledzea	vhugḁifhinduleli	u sa vha na vhugḁifhinduleli	tshuwa	ṅavhanya	kanganyisea
vhugḁifungi	khombo	ḁisola	khombo	muhali	tsivhudza
tsivhudzo	tshivhindi	vhuhali	kumbiwa	muhali	tsilu
u sa londa	sialala	pembelela	mvelele	vhupo	vumba
ola	muraḁho	fhirisela	vhurereli	holodei	u tenda
munyanya wa mbingano	fhambanaho	munyanya	veiḁi	sari	yarumuluke
mendi	ṅhalutshedzo	mueni	ṅwedzhi	muselwa	mbuno
khumbulelwa	ngoho	khakheaho	luaviavi	shanduka	vhugḁifari
pfela	inki	dina	thoma	pfela	shanda
Masi	tshikhalani	khumbulelo	tshisili	pulanete	phungo

athikiḽi	ṭhodiṣiso				
----------	-----------	--	--	--	--

NDIVHO YA FONIKI NA FONIKI

- 1 Vhagudi vha tea u kona u ṭalusa mibvumo nga u pfa kana u thetshesesa.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u ḽivha fonimi dzi tevhelaho nga u shumisa tshumisandowelo.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ṭanganya na u fhandekanya fonimi dzi tevhelaho:

ḽ	tzh	dz	hw	mb	dy
vh	nz	fh	sw	ṭw	n̄w
kh	th	tsh	dzh		

Vhagudi vha tea u kona u fhandekanya madungo a maipfi a tevhelaho:

ḽiṭo	ḽeḽo	ḽela	ḽawe	tzhema
dzula	dzama	dzima	dzuvha	O hwala
mbalo	mbila	mbula	mbevha	dyambila
vhomba	vhana	mavhivhi	thivhela	nzambo
fhaṭa	fhira	fhaṭuwani	swaya	swima
swura	swelani	ṭwisa	ṭwela	n̄wata
n̄wavho	n̄wala	n̄watela	khekhe	khuhu
khakha	khulu	khumbelo	thatha	thola
thero	thovho	vhathu	tshikolo	tshovha
tshutshudza	tshali	dzhulu	dzhena	dzhavhelo

U VHALA

Vhagudi vha tea u kona u dikhouda maipfi a tevhelaho:

ḽiṭo	ḽeḽo	ḽela	ḽawe	tzhema
dzula	dzama	dzima	dzuvha	O hwala
mbalo	mbila	mbula	mbevha	dyambila
vhea	vhomba	vhana	vhia	mavhivhi
nzambo	nzie	fhola	fhaṭa	fhira
swaya	swima	swela	swura	swelani
ṭwisa	ṭwela	n̄wata	n̄wenda	n̄wavho
n̄watela	khekhe	khuhu	khokho	khakha
khumbelo	thatha	thola	thivha	thero

vhathu	tshikolo	tshovha	tshovha	tshutshudza
dzhulu	dzhena	dzhia	dzhavhelo	dzhiela

Vhagudi vha tea u kona u vhala maipfi o ḁoweleaho a tevhelaho:

mmane	Ḑivhani	mme	Mbali	ralo
makumba	mafhi	vha	vho	Lindelani
Ḑdou	ḁowenḁowe	ḁo	vho	ndo
fanela	Vusi	tshi	ganama	mmbeteni
Lufu	u	makhulu	atsamula	zwitshipanzi
khekhe	ambara	vhulungu	khere	no
zwitshipanzi	atsamula	zwi	Gugu	Zolani
elekanyani	Themba			

Vhagudi vha tea u kona u vhala mañwalwa o ḁumekanywaho sa tsumbo i tevhelaho:

Zolani ni songo laḁa tshovha ḁiḁo ḁi ḁo fhola na kona u bata nzie. Nzie dzi a ḁifha. Nzie dzo ḁwisa vhathu ḁakani. Elekanyani uri nga u ḁala ha nzie, vhathu vha tshi amba vha tou tzhema. Mbevha dzo bva hune dza dzula hone nga mulandu wa nzie.

U PFESESA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u bvumba kha mañwalwa nga u vhala zwifanyiso.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u humbula zwidombedzwa nga mañwalwa.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ḁalutshedza mañwalwa e vha vhala ngao.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u tevhékanya zwiwo u bva mañwalwani.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u thoma u pfelesa uri zwi amba mini u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, u ḁumekanya, u humbulela, u ḁivhudzisa nga mañwalwa.
- 6 Vhagudi vha tea u kona u humbula nga vhusedzi nga mañwalwa vha tshi shumisa fureme ya u ḁalutshedza.
- 7 Vhagudi vha tea u kona u fhindula mbudziso dza tholokanyonḁivho kha mañwalwa.
- 8 Vhagudi vha tea u kona u bveledza manweledzo nga mañwalwa.

U ḐWALA

- 1 Vhagudi vha tea u kona u ola zwifanyiso zwine zwa amba kana zwa rumela mulaedza.
- 2 Vhagudi vha tea u kona u engedza ḁebulu nthihi kana mbili kha zwe vha ola.
- 3 Vhagudi vha tea u kona u ḁwala pharagirafu vha tshi shumisa fureme ya u ḁwala na u pulana.
- 4 Vhagudi vha tea u kona u ḁwala pharagirafu nthihi vha tshi shumisa fureme ya u ḁwala na u pulana.
- 5 Vhagudi vha tea u kona u ḁwala: mutevhe/vhurifhi.

Matheriala na Zwiko Zwi re Hone

Kha vha dzhiele nzhele uri zwiko zwothe zwe vha fhiwa ndi zwa tshikolo. Zwiko zwi do bviswa luthihi fhedzi, zwino zwi tea u tangedziwa zwa vhulungiwa nga ngona.

Kha Themo ya 1 vhadededzi/vhagudisi vho newa zwiko zwi tevhelaho:

1 Bodo dza u tana dza mivhala $\times 4$

Kha vha shumise bodo idzi kha u furema mushumo wavho wa vhege. Vhege inwe na inwe, kha vha tane: mibvumo na maipfi; maipfi o shumiseswaho; maipfi a divhamaipfi ya thero; nyolo; na fureme ya u nwala.

2 Tshathi ya/dza muñwalo

Kha vha tane tshati idzi phanda klasini u itela uri dzi vhe khagala kha vhagudi. Vhadededzi vha Gireidi ya 1 na Gireidi ya 2 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomugandiswa. Vhagudisi vha Gireidi ya 2 na Gireidi ya 3 vha do fhiwa Tshati dza Muñwalomupombiwa.

3 Pulane dza Ngudo dza Themo ya 1

Kha vha shumise pulane idzi kha u vhona uri vha do funza mini duvha nga duvha. Thikho dza maitele dzi vha vhudza kufunzelwe kwa ngudo inwe na inwe. Kha vhege mbili dza u thoma dza Themo ya 1, vha do tevhedza phurogireme ya tsumbandila.

4 Ndondangudo ya Themo ya 1

Kha vha shumise linwalwa ili kha u dadza ATP yavho na Pulane ya Themo yavho. Kha vha ite thikhi na u nwala duvha kha ngudo inwe na inwe khathihi na nyito ya u linga musi une zwa itiwa ngawo. Kha vha tole kufunzele kwavho.

5 Bugu Khulwane ya Themo ya 1

Kha vha shumise zwiitori zwa bugu khulwane musi wa ngudo ya U vhala (khathihi) na vhagudi. Hu na zwiitori zwa malo zwa themo yeneyo.

6 Phekhe ya Zwiko ya Themo ya 1

Phekhe ya zwiko i na zwithu zwi tevhelaho:

- **Maipfi a Garaṭaṭhanwa** vho fhiwa e a u shumisa kha divhamaipfi ya thero; maipfi o shumiseswaho; mibvumo na maipfi. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhkana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭaṭhanwa aya kha bodo dza u tana.
- **Tsumbedzelo dza Divhamaipfi ya Thero** dzo newa he zwa tea. Kha vha dzi gere vha dzi vhulunge dzi tshi tevhkana nga ngona. Kha vha shumise maipfi a garaṭaṭhanwa aya kha bodo dza u tana.
- **Mabambiri a Vhutsila ha U anetshela Zwiitori** o newa e a thero inwe na inwe. Hu na tselano ya zwifanyiso zwa 3 kana zwa 4 zwi no anetshela tshiitori. Hu na khophi dza 10 dza bambiri linwe na linwe – lithihi kha tshigwada tshituku tshithihi. Kha vha ite dziinwe khophi hafhu arali dzi tshi todea.
- **Mabambiri a Rekhodo dza U linga** vho newa e a u rekhoda mvelelo dza vhagudi na mabulamihumbulo zwa themo yeneyo.

7 Mabambiri a U vhala a Themo ya 1 × 8

Vho newa Mabambiri a U vhala a themo iyi – lithihi kha vhege inwe na inwe u thoma kha Vhege ya 3 u swika kha Vhege ya 10. Kha vha shumise mabambiri a u shumela aya musu wa U vhala na tshigwada hu na u sumbiwa ndila. Hu na khophi dza 20 dza Bammbiri la U shumela la U vhala. Kha vha ite dziñwe khophi hafhu arali dzi tshi todea.

Rothini/nyitondowelwa dza vhege: Awara dza 7

- 1 Phurogireme dza u guda dzo tou pulanelwaho dzi tevhela rothini dzi no fana vhege inwe na inwe.
- 2 Hezwi zwi leludzela vhagudisi na vhagudi uri vha kone u tevhela.
- 3 Vhagudi vha nga dilugisela nyito i no tevhela musu vha tshi vho divha rothini.
- 4 Rothini iyi yo disendeka nga tshifhinga tsha fhasisa tsha CAPS tsha Luambo lwa Hayani: awara dza 7 nga vhege.
- 5 Rothini iyi yo itelwa u shuma sa tshipida tsha phurogireme ya nyambo mbili i tshi shuma khathihi na phurogireme ya u guda yo tou pulanelwaho ya PSRIP EFAL.
- 6 Kha vha tane rothini iyi kilasini yavho nahone vha lingedze u i divha nga thoho!

MUSUMBULUWO		LAVHUVHILI		LAVHURARU		LAVHUNA		LAVHUTANU	
Nyito dza Oraja	15			Nyito dza Oraja	15			Nyito dza Oraja	15
		Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15	Foniki (Mibvumo)	15
Muñwalo	15	Muñwalo	15	Muñwalo	15				
U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15			U vhala na Vhagudi	15	U vhala na Vhagudi	15
U ñwala	30			U ñwala	30				
U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30	U Vhala na Tshigwada	30
1.45		1.15		1.45		1.00		1.15	

Ndugiselo dza Vhege nga Vhege

Zwi na ndeme u elelwa uri phurogireme ya Luambo lwa Hayani yo fhungudza thodea ya uri vhagudisi vha PULANE, fhedzi NDUGISELO dzi kha di todea! Luthihi nga masiari kha vhege, kha vha tangane na vhashumisani navho (vhagudisi vhothe vha Vhuimo ha Fhasi), vha ite ndugiselo vhothe.

Musi vha tshi khou ita ndugiselo dzavho, vha elelwe u:

- 1 Vhala pulane ya ngudo ya vhege nga vhuronwane.

- 2 Vha vhe na vhuṭanzi uri vha ḍivha na u pfesesa ngona dzine dza tea u shumiswa. Arali zwi songo ralo, kha vha ye kha khethekanyo i no pfi ‘Thikho ya maitele’ vha vusuludze he zwa tea.
- 3 Tshi no tevhela, kha vha sedze uri ndi garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo dzifhio dzi no ṭoḍea kha ḍivhamaipfi ya thero, maipfi a no shumiseswa, foniki na fureme ya u ṅwala. Kha vha lugise garaṭaṭhanwa na tsumbedzelo idzi nga ṅdila heyi:
 - a Kha vha gere garaṭaṭhanwa kana tsumbedzelo.
 - b Kha vha lingedze u dzi nambatedza kha khadibodo kana bammbiri.
 - c Arali zwi tshi konadzea, kha vha dzi ḷamineithe kana vha dzi putele nga puḷasiṭiki.
 - d Kha vha vhee garaṭaṭhanwa dza ngudo fhethu huthihi fuloboni, kana vha dzi vhofhe nga luḷekere.
- 4 Kha vha kuvhanganye zwiṅwe zwiko zwine vha nga zwi ṭoḍa, hu tshi katelwa na zwifanyiso kana zwithu zwa vhukuma.
- 5 Kha vha sedze uri Bugu Khulwane yavho i kha ngona.
- 6 Kha vha vhale nyito dziṅwe na dziṅwe dzi re kha Bugu ya Mishumo ya DBE ine vha tea u i ṭhaphudza.
- 7 Kha vha ite ṅdowendowe ya u ṅwala ngudo.
- 8 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri Ndondangudo yavho a khou tshimbila na tshifhinga u bva tsha vhege yo fhiraho vha ṭole kushumele kwavho.

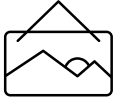
Sheduḷu ya Thero na U vhalala

NOMBORO YA VHEGE	THERO	MAṅWALWA A U VHALA NA VHAGUDI	BAMMBIRI ḲA U SHUMELA ḲA U VHALA
1	Vhuḍipfi	Dintle u dalela Dumi	
2	Vhuḍipfi	Nyasha Tshiṭeidzhini	
3	Vhukhaki	Jabu u kadzinga makumba	3
4	Vhukhaki	Lindelani na thesite ya Metse ya dzhiawolala	4
5	U tsireledzea na vhuḍifhinduleli	Duma na Khonani dzawe vha a xela	5
6	U tsireledzea na vhuḍifhinduleli	Vusi na khunzikhunzi ya mulambo	6
7	Sialala	Tshiṭori tsha makhulu wanga	7
8	Sialala	Tshiṭori tsha minyanya miraru	8
9	Mbuno kana Khumbulelwa	No vha ni tshi zwi ḍivha?	9
10	Mbuno kana Khumbulelwa	Gugu u tumbula zwiḥulu	10

Phurogireme ya U linga ya Themo ya 1

Phurogireme ya U linga yo dizainiwa hu tshi tevhedzwa Khethekanyo ya 4 Yo Pfuḥhifhadzwaho Tshitatamennde Tsha Pholisi Tsha Kharikhulamuna na U linga (CAPS). Hezwi zwi nga wanala murahu ha Thirekha ya themo inwe na inwe.

Maṭano a kilasini

BODO DZA MAṬANO

- 1 Sa tshipiḁa tsha phurogireme iyi, vha ḁo fhiwa bodo nṅa khulwane dza u ṭana dza mivhalavhala.
- 2 Bodo inwe na inwe ya mivhalavhala i ḁo shumiswa kha u ṭana sethe dzo fhambanaho dza maipfi dza vhege nga vhege.
- 3 Kha vha shumise bodo idzi nga nḁila i tevhelaho:
 - a **Bodo dala** – kha vha ṭane maipfi a ḁivhamaipfi ya thero na tsumbedzelo dza vhege yeneyo.
 - b **Bodo ya lutombo** – kha vha ṭane maipfi e a shumiseswa a vhege yeneyo.
 - c **Bodo ya muṭaḁa** – kha vha ṭane mibvumo ya foniki na maipfi a vhege yeneyo.
 - d **Bodo ya pinki** – kha vha ṭane fureme ya u ṅwalela ya vhege yeneyo.
- 4 Maipfi a re kha bodo idzi a tea u engedzwa vhege inwe na inwe.
- 5 Vha songo ṭana ḁivhamaipfi na tsumbedzelo zwa thero zwa ṅwaha woṭhe. Maṭano aya a tea u yelana na thero ine vha vha khayo. Arali maipfi na tsumbedzelo zwa vha zwo sokou ḁadza kilasi yoṭhe, zwi ḁadisa vhagudi nahone hu ḁo swika hune vha sa tsha zwi londa.
- 6 Musi vho no bvisa sethe dza maipfi na tsumbedzelo, kha vha dzi faile nga vhuronwane.
- 7 Kha vha londote maipfi aya u itela uri vha a shumise ṅwakani.

ṬAFULA YA THERO

- 1 Kha vha lingedze u ita ṭafula ya thero afho kilasini yavho.
- 2 Kha vha shumise fhethu afha kha u ṭana zwifanyiso na zwithu zwa vhukuma (zwi no tshila) zwi no yelana na thero.
- 3 Kha vha ṅwale izwi zwithu madzina, u itela uri vhagudi vha gude maipfi aya.

Thikho ya Maitele

Ndangulo ya kilasi

Zwiṅwe zwa zwiṭirathedzi zwa ndangulo ya kilasi zwo dzheniswa afha sa ‘Thikho ya maitele’. Hezwi ndi zwiṭirathedzhi zwine zwa shumiswa misi yoṭhe kha phurogireme iyi, zwino zwi na ndeme uri zwi ḍivhiwe tshoṭhe.

***Ndivho:** U khwiṅisa tshifhinga-tshishumiswa, vhudifari ha mugudi na tshumisani vhukati ha vhagudi. U fhungudza u khakhiswa ha pfunzo. U ḍisa mitambo pfunzoni.*

KUDZULELE NA ZWIGWADA ZWIṬUKU

- 1 Zwi na mushumo uri vha ḍiṅee tshifhinga na u ṭhogomela uri vha dzudza vhagudi vhavho nga ṅḍila ḍe kilasini.
- 2 Musi vha tshi ita ngauralo, kha vha londe zwi tevhelaho:
 - a **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi edza u vangana ha vhukoni** – o zwo ngo tea uri vhagudi vha no khou kundelwa vha dzule nga tshavho, ngeno vha no kona vho dzula vho nga tshavho. Kha vha vanganye vhagudi u itela uri kilasi yoṭhe i vhe fhethu ha vhukoni ho vanganaho.
 - b **Kha vha dzudze vhagudi vha tshi shumisa maano u itela u thivhela phosho yo kalulaho.** Vhagudi vha no dzindela vhaṅwe vha songo dzudzwa nga tshavho. Vhagudi vha no ambesa vha songo dzudzwa nga tshavho. Kha vha fhandekanye vhagudi vho raliho u itela u tinya thaidzo.
- 3 Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no ṭoḍa vhagudi vha tshi shuma vhe kha zwigwada zwiṭuku.
- 4 Zwigwada izwi zwi tea u vha zwi na vhana vha 3–4, vho dzulaho tsini na tsini. Kha vha ite ngauralo u itela uri musu vha tshi vhudza vhagudi uri vha shume vhe kha ‘zwigwada zwiṭuku’ zwavho vha kone u vhumba zwigwada izwi nga u ṭavhanya hu si na thavhithavhi nanzhi.
- 5 Arali vhagudi vho dzula kha miduba, ṅḍila i sa konḍi ya u ita zwigwada zwiṭuku nda ya uri vhagudi vhavhili vha re kha muduba wa phanḍa vha rembuluwe vha sedzane na vhagudi vhavhili vha re murahu havho, kha muduba wa vhuvhili. Vha nga kona u ita zwigwada zwiṭuku zwa vhaṅa nga u ṭavhanya nahone zwo fhelela.
- 6 Vha songo zwi sia kha vhagudi vhone vhaṅe. Kha vha vhone uri vha vhumba hani zwigwada zwiṭuku kilasini yavho, vha gudise vhagudi uri vha kuvhangane zwigwadani zwavho nga u ṭavhanya nahone hu si na phosho.
- 7 Arali vho vhana nzulele ya tshigwada tshigede i sa shumi zwavhuḍi, kha vha shandukise tshigwada – vha songo kombetshedza uri vhagudi vha shume vhoṭhe.

U LANGA THERISANO DZA ZWIGWADA

- 1 Kha phurogireme ya u guda iyi hu na nyito dzi si gathi dzi no ṭoda vhagudi vha tshi ita therisano dza zwigwada.
- 2 Kha vha gudise vhana uri vha zwi ite nga ndila dzi tevheleho:
 - a Tsha u thoma, vhagudi vha tea u vha kha zwigwada zwiṭuku zwavho.
 - b Tshi no tevhela, vhagudi vha tea u ṭalukanya mbudziso kana fureme ya therisano.
 - c Zwo no ralo, mugudi muṅwe na muṅwe u fanela u wana tshifhinga tsha u fhindula mbudziso inwe na inwe, zwi amba uri:
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 1.
 - Mugudi 1 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 2 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 3 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Mugudi 4 u fanela u fhindula Mbudziso ya 2.
 - Ngauralo ngauralo.
- 3 U nga vha muhumbulo wavhuḍi u shumisa zwiga zwa u ṭhonifha tshiambi sa 'lubaḍa/tombo/tshinwe tshithu' kha u langa u sielisana.
 - a Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe tshithu tshi no nga lubaḍa kana tombo, zwa mivhalavhala.
 - b Tshiambi tsho faraho itsho tshithu tshi a amba ngeno muṅwe na muṅwe a re kha tshigwada o thetshelesa.
 - c Musi mugudi o no fhedza u amba, u tea u pfukisela tshiga kha muṅwe mugudi, ngauralo ngauralo.
- 4 Musi tshigwada tshi tshi tea u vhiga murahu, musu muṅwe na muṅwe o no fhindula, tshigwada tshi a vouta uri uri phindulo ya khwiṅesa ya mbudziso inwe na inwe ndi ifhio.

NYITO DZA U RANGELA U VHALA

- 1 Musi wa ngudo dza U vhalala Nga Tshigwada Hu na U Sumbiwa Ndila, vhadededzi/vhagudisi vha tea u shuma na zwigwada zwivhili izwi.
- 2 U bva kha tshinwe tshigwada u ya kha tshinwe, zwo tea uri hu vhe na 'bureiki ya muṭharamuwo' musu vha sa athu dzudza vhana uri vha ite nyito i no tevhela kha Bammbiri ḷa u shumela.
- 3 Kha vha zwi ite nga ndila i tevhelaho:
 - a Musi vho no fhedza u shuma navho, kha vha ri Tshigwada tsha 1 tshi humele ṭafulani dzatsho.
 - b Kha vha ri kilasi i thetshelese.
 - c Kha vha ite nyito ya Phanda u Vhalala na kilasi yoṭhe.

- d** Kha vha ri vhagudi vha dzule fhasi vho fara Bammbiri la U shumela la U vhala.
 - e** Kha vha talutshedze nyito i no khou tevhela i re kha Bammbiri la U shumela la U vhala.
 - f** Kha vha humbudze vhagudi uri vha tea u thoma vha fhedza nyito ine vha khou ita vha sa athu pfukela kha i tevhelaho – vha tea u shuma nga luvhilo lwo vha teaho.
 - g** Kha vha vhidze Tshigwada tsha vuvhili tshi de tshi shume navho.
- 4** Kha Themo ya 1, ri themendela uri vha shumise Nyito dza Phanda u Vhala nna vhe na vhagudi:

Nyito ya 1: Mudededzi/Mugudisi Vha Ri:

- 1** Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2** Kha vha vha talutshedze uri vha khou ya u ita mitharamuwo yo fhambanaho, sa: u fara thoho; u fhufhisa khaithi; u vinyula ningo; u fhufha kararu; nzw.
- 3** Vha thoma nga u amba uri 'mudededzi/mugudisi vha ri', vhagudi vha tevhedza nga zwiito.
- 4** Arali vhone vha nga ri 'mugudisi vha ri', vhagudi vha tea u ima dzii!
- 5** Arali mugudi a nga ita nyito vhone vha songo ri 'mugudisi vha ri', mugudi uyu o kata lune a tea u dzula fhasi.
- 6** Mukundi ndi uyo mugudi we a sala e ethe.

Nyito ya 2: Phathi ya Mutshino

- 1** Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2** Kha vha vha talutshedze uri vha do tamba muzika kha founu yavho.
- 3** Musi vhagudi vha tshi pfa muzika, vha tea u tshina.
- 4** Musi vhone vha tshi tou dzima muzika, vhagudi vha tea u ima dzii!
- 5** Kha vha tambe muzika vha dovhe vha u dzime lu re na tshivhalo, u itela uri vhagudi vha tshine na u ima dzii! lu re na tshivhalo!

Nyito ya 3: Bidiga, bidiga, dzii!

- 1** Kha vha ri vhagudi vha ime.
- 2** Kha vha ri: bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, bidiga, dzii!
- 3** Vhagudi vha tea u amba hezwi khathihi na vhone nahone vha tea u bidigama vha tshi ri 'bidiga'.
- 4** Musi vha tshi swika kha u 'dzii!' vha tea u sa tsukunyea nahone ho tou hwii!
- 5** Kha vha dovhole lu re na tshivhalo.

Nyito ya 4: Nḡe na tshidulo tshanga

- 1 Kha vha ri vhagudi vha ime tsini ha zwidulo zwavho. Hu tea u sala zwikhala u mona navho.
- 2 Kha vha vha ḡea ndaela dzine vha tea u tevhedza – vha tea u ita nga u ḡavhanya nahone vho fhumula.
- 3 Ndaela idzi dzoḡhe dzi kwama tshidulo nahone vha ita ḡdowendḡowe ya u shumisa thangelavhuimo/mabulafhethu.
- 4 Kha vha ḡee ndaela dzi no fana na:
 - imani murahu ha tshidulo.
 - imisani tshidulo ḡḡha.
 - gonyani ḡḡha ha tshidulo.
 - rathani ḡḡha tshidulo tshanu.
 - nzw.

Nyito dza Oraḡa

Mathomoni a ngudo ya Luambo Lwa Hayani nga Musumbuluwo muḡwe na muḡwe, ḡavhuraru ḡiḡwe na ḡiḡwe na ḡavhuḡanu ḡiḡwe na ḡiḡwe vha ḡo ita ngudo dza oraḡa Hezwi ndi nyito dza u thetshesela na u amba zwa phurogireme/mbekanyamushumo. Zwo vhekanyiwa nga vhuronwane u itela u ḡea mugudi muḡwe na muḡwe tshifhinga tsha u amba.

Kha vha Funze ḡivhaipfi ya Thero

Ndivho: U engedza ḡdivho ya ḡivhamaipfi ya mugudi hu tshi itelwa u khwiḡisa u vhalala hu na u pfesesa na ḡdivho nga u angaredza. U ḡea mugudi luambo lwa khwiḡe lune a ḡo kona u shuma zwavhuḡi kha Vhuimo ha Vhukati.

- 1 Kha vha gudise vhagudi maipfi mararu a ḡivhamaipfi ya thero.
- 2 Kha vha shumise maitele a SIVA (PATS) u funza ḡivhamaipfi ntswa.
- 3 SIVA zwo imela Sumbani, Itani, Vhudzani, Ambani
- 4 A zwi konadzei tshifhinga tshoḡhe u ita nyito hedzi ḡḡa kha ipfi ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡa kha thero
 - a S-SUMBANI vha sumba kha tshifanyiso kana kha tshithu tsha vhukuma arali zwi tshi konadzea.
 - b I-ITANI kha vha sumbe ipfi ḡi re kha thero nga u tou ita.
 - c V-VHUDZANI kha vha vhudze vhagudi uri ipfi ḡi re thero zwi amba mini. Kha vha ḡee ḡhalutshedzo i sa konḡi ya ipfi
 - d A-AMBANI kha vha ambe ḡi kha fhungo, vhagudi vha tevhedzele nga murahu.
- 5 Musi vho no funza ḡivhamaipfi ya thero ya vhege, kha vha ḡane maipfi kha bambiri ḡa u ḡanela khathihi na tshifanyiso tsha ipfi i ḡa thero

- 6 A si vhagudi vhothe vha no do humbula ipfi liswa la thero nga u tsvhanya. Hezwi zwi songo vha vhilaedza, nahone vha songo ita uri vhagudi vha dovholele ipfi lunzhilunzhi.
- 7 Vhagudi vha do tangana na maipfi maswa manzhi nga tshifhinga tsha thero, Vha do newa tshifhinga tsha u fhaa divhamaipfi yavho nga zwi bvaho kha vhone vhane.

Nyimbo kana Zwidade

Ndivho: Kha vha khwaṭhisedze ndivho ya divhamaipfi ntswa kha vhagudi. *Nga u guda nga u tamba.*

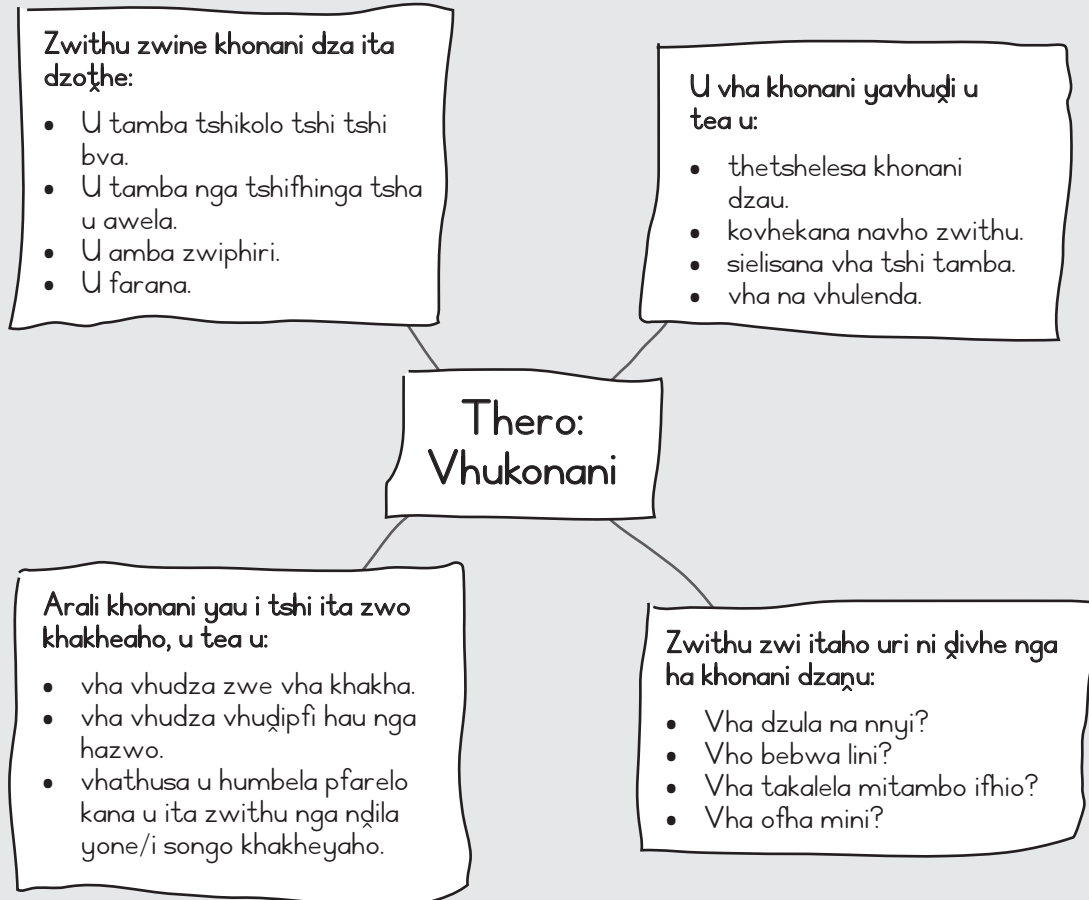
- 1 Nyimbo kana zwidade zwo tiwaho zwine vha tea u ita na vhagudi zwo dubekanyiwa kha pulane ya ngudo.
- 2 Tshifhinga tshi tshi ya phanda, vhagudi vha do divha idzi nyimbo na zwidade, vha vho do kona u imba hu si na u humbula.
- 3 Naho zwo ralo, musi vha tshi thoma u divhadza nyimbo kana zwidade kha vhagudi, vha tea u funza vha maipfi, nyito na muungo (arali u hone)
- 4 Kha vha funze vhagudi luimbo kana tshidade mutaladzi nga mutaladzi sa zwi tevhelaho:
 - a Kha vha imbele kilasi luimbo lwothe kana tshidade tshothe kana vha tou zwi bula nga mulomo. Kha vha talutshedze vhagudi zwine luimbo kana tshidade tsha amba zwone arali zwo tea.
 - b Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa u thoma, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - c Kha vha imbe kana u amba mutaladzi wa vuvhili, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - d Kha vha imbe kana u amba mutaladzi mivhili ya u thoma khathihi, vhagudi vha tevhedzele nga murahu havho.
 - e Kha vha ise phanda ngaurali u swikela vha tshi funza vhagudi luimbo kana tshidade tshothe.
- 5 Kha vha katele nyito yo teaho kha luimbo kana tshidade tshifhinga tshothe.
- 6 Vhagudi kha vha humbelwe u imba luimbo lune vha lu takalela mafheloni a divha – heyi ndi ndi ndila ya u khwaṭhisedza luambo luswa lwe vha guda.

Kha vha divhadze Thero: U linga ndivhothangeli.

Ndivho: *u bveledza na u tanganedza ndivho ine vhagudi vha vha nayo kha thero, na u fhaa kha zwine zwa vho divhiwa nga ha thero. U modela ya mepe wa ndivho nga u shumisa tshithirathedzhi tsha mapa wa muhumbulo.*

- 1 Kha heyi nyito, mugudisi u thoma nga u ita mapa wa muhumbulo nga u tsvhanya kha bodo ya u nwalela.

- 2 Mugudisi vha ola tshitenededzi tshi re na dzina la thero vhukati ha bodo ya u nwalela.
- 3 Tshi tevhelaho, mugudisi vha vhudzisa vhagudi: *Ndi mini tshine na vho divha nga ha thero iyi?*
- 4 Mugudisi vha nwala fhasi mihumbulo ya vhagudi u mona na mapa wa muhumbulo. Mugudisi vha tea u lingedza u vhea mihumbulo i fanaho kha tshigwada tshithihi, tsumbo, arali thero i 'Vhukonani' vha nga vha na mapa wa muhumbulo u no nga sa hoyu:

- 5 Nga vhege ya vhuvhili ya mutevhetshandu, mugudisi vha do shumisa mapa wa muhumbulo kha u thusa vhagudi u ita ndovhololo na u sedza murahu kha zwe vha guda kha vhege ya u thoma ya mutevhetshandu.
- 6 Mugudisi vha do vhudzisa vhagudi: *Ndi zwifhio zwiswa na zwithu zwo vha takadzaho kha zwe vha guda u swika zwino nga ha thero iyi?*

Vhutsila ha u anetshela tshitori Vhege ya 1

Ndivho: U nea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhahe, na u shumisa ndivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshitori tshi no amba zwi pfallaho. U fhatu tshikili tsha u tevhékanya. U nea vhagudi tshifhinga tsha u u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshituku.

- 1 Nyito hedzi dzi nea vhagudi tshifhinga tsha u shumisa khumbulelo na vhutsila ha divhamaipfi ya thero ntswa na tshikili tsha tevhekanya hu tshi itiwa tshiṭori tshiswa.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 3 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshela tshiṭori nga thero. Vha do wana izwi kha mabammbiri a zwishumiswa.
- 4 Haya mabammbiri a na mutevhe wa zwifanyiso 3–4 zwine zwa do shumiswa u fhaṭa zwiṭori zwi re na vhushaka na thero.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga tshiṭori tshi yelanaho na zwifanyiso.
- 6 Kha vha nee vhagudi minete muthihi kana mivhili u shumisa mihumbulo.
- 7 Zwi tevhelaho, mugudi muṅwe na muṅwe kha tshigwada u tea u sielisana na vhaṅwe kha u nea sia laṅwe la tshiṭori.
- 8 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 9 Kha vha monamone vha tshi thetshesela vhagudi vho fhambanaho musi vha tshi khou anetshela zwiṭori zwavho.
- 10 Kha vha kuvhanganye mabammbiri vha a vhulunge nga vhuronwane u itela vhege i tevhelaho/idaho.
- 11 Kha vha tuṭuwedze vhagudi uri vha anetshele vhaṅwe zwiṭori zwavho hayani.

Vhutsila ha u anetshela tshiṭori Vhege ya 2

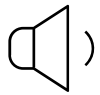
Ndivho: U nea vhagudi tshikhala tsha u shumisa luambo luswa nga vhone vhaṅwe, na u shumisa ndivho dzavho kha thero na vhutsila ha u sika tshiṭori tshi no amba zwi no pfala. U fhaṭa tshikili tsha u tevhekanya. U fha vhagudi tsha u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada tshiṭuku.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha ye kha zwigwada zwavho zwiṭuku.
- 2 Kha vha nee tshigwada bammbiri la vhutsila ha u anetshela tshiṭori nga thero.
- 3 Kha vha humbudze vhagudi uri vhege yo fhelaho, vho fhaṭa zwiṭori zwavho nga ha zwifanyiso.
- 4 Ino vhege, vhagudi vha tea u shuma nga zwigwada u dzhia tsheo nga ha tshiṭori tsha tshigwada.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri tshiṭori tshavho tshi tea u vha na vhutsila fhedzi tshi tea u yelana na zwifanyiso.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi zwine vha tea u zwi dzhiela nzhele.
- 7 Kha vha humbele zwigwada 1–2 zwo fhambanaho u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi u kovhekana na zwiṅwe zwigwada zwiṭori zwavho.

Kha vha rere nga liñwalwa la u Vhala Khathihi na Vhagudi

Ndivho: kha vha funze vhagudi u humbula hu na u sengulusa, tshikili tsha u ita manweledzo na u vha ñea tshifhinga tsha u ita ndowendowe uri vha bveledze izwi zwikili. U fhaṭa vhudifulufheli ha vhagudi nga u vha ñea tsha u fhaṭa na u amba mihumbulo, u sengulusa, u tanganyisa na u kwamanisa na u zwo disendeka nga vhuṭanzi na u humbula. U ñea vhagudi tshikhala tsha u u shuma hu na u tanganelana na u pfesesana kha tshigwada.

- 1 U rera nga liñwalwa la u Vhala Khathihi na Vhagudi zwi itea nga Lavhuṭanu liñwe na liñwe.
- 2 Kha vha thome nga u ñwala fureme ya u rera kha bodo ya u ñwalela.
- 3 Zwi tevhelaho, kha vha vhale vha ṭalutshedze vhagudi fureme ya u rera.
- 4 Vhagudi vha tea u zwi pfesesa uri a hu na khaṭhulo kha phindulo ya mbudziso yo vuleaho (i si na phindulo yo tewaho) – phindulo dzo fhambanaho na mihumbulo zwi a tanganedzwa.
- 5 Mafheleloni a ngudo, kha vha vhudze kilasi zwine ya tea u zwi dzhiela nṭha.
- 6 Kha minete i si gathi ya u fhedza kha vha vha humbele vhagudi kana tshiñwe tshigwada tshi sumbedze zwiñwe zwigwada phindulo yatsho.
- 7 Vha livhuwe phindulo na thikhedzo ya vhagudi.
- 8 Musi phindulo dzi si dzone, kana hu na ṭhodea ya u engedzedza, kha vha khakhulule vhagudi kana u vhudzisa mbudziso dza u ṭokonya muhumbulo.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muñwalo

Gireidi ya 1 na 2 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muñwalo zwi shuma zwoṭhe kha heyi phurogireme

U Pfumbisa/khwathisedza: Musumbuluwo muñwe na muñwe

Ndivho: U linga ṭhalukanyo ya vhagudi ya mibvumo na u elelwa foniki na muñwalo zwo gudwaho lwa infomala. U lulamisa kana u khwathisedza ndivho ya foniki na muñwalo nga u dikhakhulula. U shumisa u linga ha mbono ndivho hu u itela u khwiñisa u funza na kugudele.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, dungo na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela. Vhagudi vha vhuya vha kona u vula bugu, vha tea u ñwala datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi vha pete siaṭari nga vhukati, vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo na 6–10 vhukati ha siaṭari. (nomboro ya mibvumo, dungo na ipfi zwi ḍo fhambana u ya nga ngudo na ngudo.)

- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha n̄wale mubvumo, dungo kana ipfi musi vha tshi khou ɿi amba – vha tea u n̄wala tsini na nomboro i re yone. Arali vha sa koni u n̄wala mubvumo kana ipfi, vha tea u n̄wala deshe –.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, dungo na maipfi vho no a gudaho.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ɿola foniki na muñwalo wavho.
 - a Vha tea u vhona arali vha tshi kona u n̄wala mubvumo, dungo kana ipfi nga ndila yone.
 - b Vha tea u vhona arali vha tshi ɿivha u vhumba ɿedere zwavhuɿi.
- 7 Kha vha bule mibvumo, dungo na maipfi zwi re kha pulane ya ngudo.
- 8 Zwi tevhelaho kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 9 Kha vha n̄wale phindulo yone kha bodo ya tshoko vha tshi khou bula mubvumo, na u ɿalutshedza mañwalele musi vha tshi khou ita hezwi.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u elelwa mubvumo kana u n̄wala ɿedere, vha tea u ɿi guda vhukati ha ino vhege.
- 11 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ɿoda thuso yo engedzwaho.

U guda Mubvumo na Maipfi: ɿavhuvhili na ɿavhuraru ɿiñwe na ɿiñwe

Ndivho: U bveledza na u ɿalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo ɿandavhuwaho zwi tshi tevhekana. U funza vhagudi mibvumo na dungo ya Luambo lwa Hayani zwi khagala nga ndila yo ɿandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na u ita ndowendowe ya u topola na u shumisa fonimi na dungo dzo funzwaho kha maipfi.

Kha vha ɿivhadze mubvumo muswa

- 1 Kha vha ambe mubvumo vho imisela garaɿatai n̄ɿa, tsumbo:/b/.
- 2 Kha vha ambe mubvumo vha laele vhagudi u dovhoolola × 3.
- 3 Kha vha rere vha tshi sumbedza uri mubvumo/b/u a fana kha luambo lwa hayani na kha English/wo fhambana na wa luambo lwa hayani na English.
- 4 Vha tshi amba nga mubvumo muthihi, kha vha sumbedze vhagudi mubvumo kha alfabethe dzi re kha luvhondo.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi maipfi afhio ane na a elekanya a no shumisa mubvumo/o/?
- 6 Kha vha humbule maipfi na vhagudi, sa **omo, oma, omba, ola, (maipfi maña.)**
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni nga kona u elekanya maipfi ane a ɿhaphuwa nga /o/
- 8 Kha vha elekanye maipfi vhe na vhagudi, sa: dzomo, khoro, goko

Kha vha divhadze maipfi maswa

- 1 Kha vha bule ipfi zwi tshi pfala zwi khagala musi vha tshi khou sumbedza vhagudi garaṭatai: **omo, oma, omba, ola** (maipfi maṅa.)
- 2 Kha vha sumbedze vhagudi ipfi liṅwe na liṅwe, musi vha tshi li bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha dovhohole maipfi vha edzisela vhone, vha tshi ombedzela maipfi a re na mibvumo yo nangwaho.
- 4 Kha vha nambatedze magaraṭatai a maipfi kha bodo ya u ṭana foniki.

U ṅwala (ma)ḽedere na maipfi maswa: ḽavhuvhili na ḽavhuraru liṅwe na liṅwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ṅḽila yone na u ṅwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ṅḽila ya u ṭandavhudza nga u tevhekana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)ḽedere nga ṅḽila yone a mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha edzisele u ṅwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha ṭalutshedze maitele a u vhumba ḽedere musi vha tshi khou ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee ṭhoho dzavho kha desike.
- 4 Zwino, vha furalela vhagudi, vha imisela tshanda tshavho tshauḽa ṅḽha.
- 5 Kha vha vhudze vha shumisaho tshanda tshauḽa u tevhedzela musi vha tshi khou ṅwala (ma)ḽedere vha tshi khou kha muya.
- 6 Zwi tevhelaho, kha vha dovhohole maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 7 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muṅwe vhe vhavhili.
- 8 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume vhe vhavhili vha tshi ṅwalana miṭana nga minwe.
- 9 Murahuru ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ṅwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 10 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 11 Vhagudi vha tea u ṅwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 12 Vhagudi vha tea u talela mubvumo muswa wo gudwaho kha maipfi/mafhungo o ṅwalwaho.

U Fhandekanya na u ṭanganya : ḽavhuṅa

Ndivho: U bveledza u ṭalukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ṅḽila yo ṭandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u ṭanganyisani na u fhandekanya fonimi na dungo dzo funzwaho, u itela u vhala na u ṅwala nga iwe muṅwe. U engedza u ṭalukanya fonimi nga tshumisandowelo (automacy.)

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya ḽavhuvhili.

- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo:/o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi:/o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuvhili kha ipfi:/m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuraru kha ipfi:/b/
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅa kha ipfi:/a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅanu wa ipfi:/n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi:/i/.
- 10 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo nga tshoko:/mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi:/o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe dungo ya u thoma ya ipfi:/o/.
- 13 Kha vha ambe dungo ya vhuvhili ya ipfi:/mba/.
- 14 Kha vha edzisele/modela u sumba kha, na u patekanya dungo ni tshi ita ipfi:/o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovhohole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi ufho?/m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuvhili ndi ufho?/a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuraru ndi ufho?/b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho/a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo:
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u tanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone:/m/-/a/-b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifho?:/ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vhuvhili ya ipfi ndi ifho?:/ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u tanganya silabulu dzi fhaṅa/ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovhohole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

U wana ipfi: Lavhuṅanu liṅwe na liṅwe

Ndivho: u ṅea vhagudi tshifhinga tsha u khwaṅhisedza ndivho yavho ya fonimi dzo gudwaho. U ṅea vhagudi tshifhinga tsha u ita ndowendowe ya tshikili tsha u vanganya hu tshi fhaṅwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo (automaticity.)

Kha vha ṅwale thebulu kha bodo ya u ṅwalela hu tshi katelwa na mibvumo yo gudwaho tshifhinga tsho fhiraho khathihi na yo funzwaho nga Lavhuvhili na Lavhuraru.

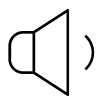
bv-	i	n
zw	d	a
zw	e	m

U Edzisela/Modela

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mubvumo wa vhege: sa tsumbo: **/bv/-a/-n/i/**.
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso)
- 3 Kha vha nee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo vanganaho dzi re afho ntha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi uri u fhaṭa ipfi hu tshi shumiswa mubvumo wo sedzwaho khawo zwi itiswa hani, sa **/bv/-a/-n/i/**.
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe na miṅwe – a vha tou tea u shumisa **/bv/a/n/i/fhedzi**.
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi u fhaṭa liṅwe ipfi, sa: **/zw-/-i/-/m/-a/**.
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhaṭa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo sedzwaho khayoy sa **zwima** kana maipfi a mibvumo i songo sedzwaho khayoy, sa **dzivha**.

Zwine vhagudi vha ḡo ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu ya ndowendowe, vha ṅwale thoho: **bv, u, m, a**.
- 2 Kha vhalaele vhagudi uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha wane maipfi manzhi nga ṅdila ine vha nga kona ngayo.
- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mushumo wavho. Kha sumbedze vhagudi kufhatele kwa maipfi aya (na maṅwe):
bvani, bvisa, bvuma, bvela maba, mila, mela, doba, dada, dipe, mala.

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo

Gireidi ya 2 na 3 (U swikela phurogireme ya fonikik i tshi fhela)

U ṭalukanya mibvumo na Foniki/Muṅwalo zwi shuma zwothe kha heyi phurogireme.

GIREIDI YA 2 THEMO YA 3-4

MUṅWALO

U shandula Maipfi: Musumbuluwo muṅwe na muṅwe

Ndivho: u khwiṅisa na u khwaṭhisedza foniki na muṅwalo u ḡilulamisa iwe muṅwe. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.

Dzhielani nzhele: zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho vhege yo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela, vha ñwale datumu.
- 3 Zwi tevhelaho kha vha vhudze vhagudi u nombora 1–5 kha lukombo, vha tshi pfuka mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha ñwale fhungo lo ñewaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko tsini na nomboro 1, sa 1. Ndi funa u vhala.
- 5 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo ilo kha bugu dzavho.
- 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwala zwipida zwa ñefhungo zwo fhambanaho (nga Tshivenḁa – maimela) tsini na nomboro sa:
 - U
 - Ni
 - Tshi
 - Vha
- 8 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula fhungo, vha tshi shumisa maipfi sa ñefhungo sa maimela.)
- 9 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihaḁu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo, silabulu na maipfi vho no a gudaho.
- 10 Kha vha vhudze vhagudi uri hu khou ṭolwa foniki na muñwalo wavho.
- 11 Mafheloni a ngudo, kha vha ñwale fhungo nga ndila yone kha bodo ya tshoko, vha tshi bula mubvumo na u ṭalutshedza maitele a u pomba musu vha tshi khou ita hezwi.
- 12 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe phetheni inwe na inwe ine vha khou i vhona, sa: hune fhungo la Shanduka.
- 13 Kha vha talele phetheni, sa:
 - U funa u vhala.
 - Ni funa u vhala.
 - Tshi funa u vhala.
 - Vha funa u vhala.
- 14 Kha vha ñee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 15 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u ñwala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 16 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha ñwale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha ṭoda thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha di kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u ñwala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 1-2

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

***Ndivho:** u khwiñisa na u khwaṭhisedza foniki na muñwalo u dilulamisa iwe muñe. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.*

***Dzhielani nzhele:** zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.*

- 1 Nga Musumbuluwo muñwe na muñwe nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u ñwala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho hu u sedzulula mibvumo, na maipfi zwo gudwaho dzi vhege dzo fhelaho.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u ñwalela vha ñwale datumu na ṭhoho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 3 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha ñwale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4 Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihadu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudahho.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ṭola foniki na muñwalo wavho.
- 6 Kha vha bule maipfi a re kha vhuthihi a re kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
 - Tshimange.
 - Tshikolo.
 - Milenzhe.
 - Mutukana.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha ñee vhagudi ndaela ya u ñwalulula maipfi a kha vhunzhi.
- 8 Kha minete miṭanu ya ngudo, kha vha ñwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi ṭalutshedza maitete ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi la Shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:
Vhuthihi vhu tshi ya kha Vhunzhi
 - 1 Tshimange.
Zwimange.
 - 2 Khuhu.
Dzikhuhu.

3 Goloi.

Dzigoloi.

4 Muthu.

Vhathu.

5 Mutukana.

Vhatukana.

- 11** Kha vha vhudze vhagudi uri vha humbele nga ha phetheni musi vha tshi khou vhala kana u n̄wala.
- 12** Kha vha n̄ee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13** Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u n̄wala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 14** Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha n̄wale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha toḁa thuso yo engedzwaho. Vhañwe vhagudi vha nga vha vha kha ḁi kondelwa nga foniki, hu uri vhañwe vha khou kondelwa nga u n̄wala nga u pomba.

GIREIDI YA 3 THEMO YA 3-4

MUÑWALO

Vhuthihi vhu tshi ya kha vhunzhi: Musumbuluwo muñwe na muñwe

***Ndivho:** u khwiñisa na u khwathisedza foniki na muñwalo u ḁilulamisa iwe muñe. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u lavhelela u shanduka ha phetheni kha ipfi, kana mafhungo, zwine zwa shandukisa zwine ipfi kana fhungo la amba.*

***Dzhielani nzhele:** zwi tshi thoma, vhagudi vha tea u ita nyito iyi vha sa pombi. Musi vhagudi vha tshi tou kona u pomba ho linganela, vha vha humbela vha fhedzise nyito i re kha MUPOMBO.*

- 1** Nga Misumbuluwo nga tshifhinga tsha Muñwalo, vhagudi vha ita ndowendowe ya u n̄wala nga u sa pomba nga u vusuludza maipfi o gudiwaho vhege yo fhiraho.
- 2** Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dza u n̄walela vha n̄wale datumu na ḁhoho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 3** Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi vha n̄wale nomboro 1–5 kha lukombo, hu tshi pfukiwa mutalo vhukati ha nomboro.
- 4** Kha vha humbudze vhagudi uri heyi ndi nyito ya tshihaḁu u vhona arali vha tshi humbula mañwalele a mibvumo na maipfi vho no a gudaho.
- 5** Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou tola foniki na muñwalo wavho.
- 6** Kha vha bule maipfi are kha vhuthihi are kha pulane ya ngudo, vhagudi vha tea u n̄wala aya maipfi tsini na nomboro sa zwi tevhelaho:
Vhuthihi vhu tshi ya kha maipfi a vhunzhi.
- 1** Tshimange tshi khou n̄anzwa mafhi.

- 2 Khuhu i a fhufha.
- 3 Muthu u a vhala.
- 4 Mutukana u funa tshikolo.
- 5 Goloi i a ima.
- 7 Zwi tevhelaho kha vha nee vhagudi ndaela ya u nwalulula maipfi a kha vhunzhi.
- 8 Kha minete mitanu ya ngudo, kha vha nwale maipfi nga bodo ya tshoko nga ndila yone, vha tshi khou bula mibvumo vha tshi talutshedza maitele ane u pomba ha itiswa zwone musi vha tshi khou ita na u sumbedzela.
- 9 Vha kone u humbela vhagudi vha sumbe kha phetheni inwe na inwe ine vha i vhona, sa: hune ipfi la shanduka.
- 10 Kha vha talele phetheni hedzi, sa:

Vhuthihi vhu tshi ya kha mafhungo a vhunzhi

 - 1 Tshimange tshi khou nanzwa mafhi.
Zwimange zwi nanzwa mafhi.
 - 2 **Khuhu i a fhufha.**
Dzikhuhu dzi a fhufha.
 - 3 Muthu u a vhala.
Vhathu vha a vhala
 - 4 Mutukana u funa tshikolo.
Vhatukana vha funa tshikolo
 - 5 Goloi i a ima.
Dzigoloi dzi a ima
- 11 Kha vha vhudze vhagudi uri vha humbule nga ha phetheni musi vha tshi khou vhala kana nwala
- 12 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha dzhie khirayoni vha lulamise mishumo yavho.
- 13 Kha vha vhudze vhagudi uri, arali vha tshi kondelwa nga u humbula mubvumo kana u nwala ledere nga u pomba, vha tea u li guda vhukati ha ino vhege.
- 14 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi tshikolo tshi tshi bva, vha nwale notsi dza u sumbedza uri ndi vhafhio vhane vha todathuso yo engedzwaho. Vhanwe vhagudi vha nga vha vha kha di kondelwa nga foniki, hu uri vhanwe vha khou kondelwa nga u nwala nga u pomba.

FONIKI

Ndovhololo ya mibvumo nga U fhandekanya na U tanganya: Lavhuvhili na Lavhuraru linwe na linwe

***Ndivho:** U bveledza u talukanya mibvumo kha vhagudi zwi khagala nga ndila yo tandavhuwaho zwi tshi tevhekana, na vhukoni ha u tanganyisani na u fhandekanya fonimi na silabulu dzo funzwaho, u itela u vhala na u nwala nga iwe mune. U engedza u talukanya fonimi nga tshumisanowelo.*

Ndi ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: ombani.
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi nga mubvumo nga mubvumo: /o/-/m/-/b/- a/-/n/-/i/.
- 4 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u thoma kha ipfi: /o/.
- 5 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuvhili kha ipfi: /m/.
- 6 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuraru kha ipfi: /b/.
- 7 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṅa kha ipfi: /a/.
- 8 Kha vha bule mubvumo muthihi wa vhuṭanu wa ipfi: /n/.
- 9 Kha vha bule mubvumo muthihi wa u fhedza kha ipfi: /i/.
- 10 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko: /mba/.
- 11 Kha vha edzisele u sumba kha na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 12 Zwi tevhelaho, kha vha ambe silabulu ya u thoma ya ipfi: /o/.
- 13 Kha vha ambe silabulu ya vhuvhili ya ipfi: /mba/.
- 14 Kha vha edzisele u sumba kha, na u patekanya silabulu ni tshi ita ipfi: /o/-/mba/-/ni/= ombani.
- 15 Kha vha dovhohole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ri ita...

- 1 Kha vha thome nga ipfi li bvaho kha ngudo ya Lavhuvhili.
- 2 Kha vha ambe ipfi: maba.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Mubvumo wa u thoma kha ipfi ndi u fhio? /m/.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuvhili ndi ufho? /a/.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa vhuraru ndi ufho? /b/.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumo wa u fhedza ndi ufho? /a/.
- 7 Kha vha vhudzise vhagudi: u fhandekanya ipfi nga u ya nga mubvumo nga mubvumo:
- 8 /m/-/a/- b/-a/.
- 9 Kha vha ṅwale ipfi kha bodo ya tshoko : maba.
- 10 Kha vha ṅee vhagudi ndaela u ṭanganya mibvumo i vhe ipfi na vhone : /m/-/a/-b/-a/= maba.
- 11 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya u thoma ya ipfi ndi ifho?: /ma/.
- 12 Kha vha vhudzise vhagudi: silabulu ya vhuvhili ya ipfi ndi ifho?: /ba/.
- 13 kha vha vhudze vhagudi u ṭanganya silabulu dzi fhaṭa /ma/-/ba/= maba.
- 14 Kha vha dovhohole ipfi ili li no bva kha ngudo ya Lavhuraru.

Ni ita ...

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha bwise bugu dzavho dza u ṅwalela, vha ṅwale datumu na ṭhoho: maipfi a P.
- 2 Zwi tevhelaho kha vhudze vhagudi u ṅwala nomboro i no bva kha 1–5 kha lukombo.
- 3 Kha vha bule silabulu ṭhanu kana maipfi a bvaho kha pulane ya u funza.

- 4 Vhagudi vha tea u ñwala aya maipfi tsini na nomboro yone. Vha tea u shumisa zwikili zwa fhandekanya na u țanganya uri zwi vha thuse u peleta maipfi aya.
- 5 Vhagudi vha tea u talela mubvumo wo tiwaho kha ipfi.
- 6 Nga minete mivhili ya u fhedzisela, kha vha ñwale maipfi kha bodo ya tshoko nga ndila yone, vha talele mubvumo wo tiwaho.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha khakhulule mushumo wavho nga khirayoni.
- 8 Kha vha țalutshedze vhagudi uri vha do guda u ñwala iyi mibvumo nga u POMBA kha ngudo i tevhelaho.

MUÑWALO

U ñwala ma/leđere na maipfi maswa: Lavhuvhili na Lavhuraru liñwe na liñwe

Ndivho: U bveledza vhukoni ha vhagudi nga ndila yone na u ñwala grafimi zwi tshi yelana na fonimi ye vha funzwa zwi khagala nga ndila ya u țandavhudza nga u tevhkana.

- 1 Kha vha funze vhagudi u vhumba (ma)leđere nga ndila yone na mubvumo wo funzwaho.
- 2 Kha vha funze maľeđere mațuku na madanzi a mubvumo muñwe na muñwe.
- 3 Kha vha edzisele u ñwala mibvumo kha bodo ya tshoko – kha vha țalutshedze maitele a u vhumba leđere musi vha tshi khou ñwala.
- 4 Kha vha vhudze vha no shumisa monde vha vhee țhoho dzavho kha desike.
- 5 Zwino, vha furaleta vhagudi, vha imisela tshanda tshavho tshauľa nțha.
- 6 Kha vha vhudze vha shumisaho tshanda tshauľa u tevhezela musi vha tshi khou ñwala (ma)leđere vha tshi khou ñwala muyani.
- 7 Zwi tevhelaho, kha vha dovholole maitele aya na vhagudi vha shumisaho monde.
- 8 Vha kone u vhudza vhagudi vha shume na muñwe vhe vhavhili.
- 9 Zwino kha vha vhudze vhagudi uri vha shume na muñwe vhe vhavhili vha tshi ñwalana mițana nga minwe.
- 10 Murahhu ha hezwi kha vha vhudze vhagudi u ñwala mubvumo kha desike nga munwe.
- 11 Tsha u fhedzisela, kha vha dovhe vha sumbedze vhagudi kuvhumbele kwa (ma)leđere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 12 Vhagudi vha tea u ñwala mubvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.
- 13 Musi vha tshi khou edzisela maipfi, kha vha khwațhisedze nga ndila ine maľeđere a țumana ngayo musi hu tshi pombiwa.
- 14 Vhagudi vha tea u talela mibvumo kha ipfi/mafhungo mañwe na mañwe o ñwaliwaho.

FONIKI

U tshintshana ha majedere: Lavhuna linwe na linwe

Ndivho: u khwinisa na u khwathisedza ndivho ya foniki. U bveledza zwikili zwa u vhala nga u thusa vhagudi u livha kha na u topola tshanduko nthihi kha ipfi ine ya shandukisa zwine ipfi la amba.

Ndi ita...

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi ri do ita ndowendowe ya u sedza phambano thukhu kha ipfi. Hezwi zwi ri thusa u vha vhavhali vha khwine.
- 2 Kha vha nwale maipfi mavhili o newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **pila, sila**.
- 3 Kha vha talutshedza uri namusi ri do lingedza u sumbedza uri ndi mubvumo ufhio wo fhambanaho kha maipfi mavhili.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi phambano, sa: **pila, sila**.
- 5 Kha vha talutshedze phambano, sa mubvumo/b/na/s/yo fhambana fhedzi tshinwe na tshinwe kha ipfi zwi a fana.

Ri ita ...

Tshipida tsha 1

- 1 Kha vha nwale maipfi mavhili o newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya tshoko, sa **sela, sala**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Phambano ndi mini kha aya maipfi mavhili?
- 3 Kha vha vhidze mugudi a de a talele phambano vhukati ha maipfi mavhili, sa **sela, sala**.
- 4 Kha vha talutshedze phambano vhukati ha maipfi mavhili.

Tshipida tsha 2

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha nwale ipfi lo newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u nwalela, sa: **bola**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi mubvumo ufhio une na nga u shandula kha ipfi ili u ita ipfi lo fhambanaho?
- 3 Kha vha nwale muduba wa mihumbulo ya vhagudi kha bodo ya u nwalela, sa: **mila, lila; bola, bala**.

Ni ita...

- 1 Kha vha nwale ipfi lo newaho kha pulane ya ngudo kha bodo ya u nwalela, sa: **mila**.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: **Ndi mubvumo ufhio u ne ra nga thivha kha ipfi ili u ita ipfi liswa?**
- 3 Kha vha nee vhagudi ndaela uri vha fhate maipfi manzhi a ne vha nga a kona, u thivha mubvumo muthihi kha ipfi.
- 4 Mafheloni a ngudo, kha vha vhidze vhagudi vha kuvhangane.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi vha de kha bodo ya u nwalela vha nwale maipfi avho.

- 6 Kha vha sedze maipfi, vha talutshedze uri ndi mubvumo ufho wo shandulwaho **bola, lila, bula, bala.**

FONIKI

U wana Ipfi: Lavhutanu liñwe na liñwe

Ndivho: u nea vhagudi tshifhinga tsha u khwathisedza ndivho yavho ya maledere (phonemes.) u tendela vhagudi u ita ndowendowe tshikili tsha u tanganyisa hu tshi fhatwa maipfi. U engedza ndivho ya fonimi nga tshumisandowelo.

Kha vha ñwale thebu lu kha bodo ya u ñwalela. Zwi katela na dziñwe thangi.

tshi-	u-	p	mu-
zwi-	b	a	vh-
l	e	m	dzi-

U sumbedzela

- 1 Kha vha humbudze vhagudi mibvumo ya vhege: /**kh/na/th/-**
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yothe na themba dzo vanganaho (thanganyiso) nga u i ñwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha do vha na minete miraru ya u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga kona musi vha tshi khou shumisa mibvumo na movango u re afho ntha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga shumisa mubvumo yo nangiwo u fhatwa maipfi sa: /**th/-/u/-/th/-/a/ = thatha.**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo miñwe na miñwe – A vha tou tea u shumisa /**th/kana/kh/.**
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi ndila i ne vha nga fhatwa ngayo manwe maipfi, sa: /**b/-/a/-/b/-/a/ = baba.**
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga fhatwa maipfi vha tshi shumisa mibvumo yo nangiwo, sa: mibvumo yo tiwaho, sa: **phula**, kana maipfi a si na mibvumo yo nangiwo, sa vhamba.

Vhagudi vha ita

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza u ñwalela vha ñwale thoho **kh, th.**
- 2 Kha vha fhe ndaela vhagudi uri vha thome u ñwala.
- 3 Kha vha fhe vhagudi minete 3 u wana maipfi a u fhatwa maipfi manzhi ane vha nga a kona.

- 4 Kha vha tendele vhagudi u lulamisa mishumo yavho. Kha vha sumbedze ndila i ne vha nga fhatisa zwone maipfi (na zwiñwe): **phula, thutha, thendo, thatha, mathatha, thivha, phapha, phupha, phopho, thula phema, phala, tholo, fholo, mbila, mela, lala, swima, raha, phomo.**

U vhala na vhagudi (khathihi) na Zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa

Tshiṭori tshiswa tsha u vhala (khathihi) na vhagudi vhege inwe na inwe.

U vhala (khathihi) na vhagudi hu itwa nga ndila i tevhelaho:

Musumbuluwo: Thangelauvhala

Ḳavhuvhili: U vhala ha u thoma/ranga

Ḳavhuṅa: U vhala ha vuvhili

Ḳavhuṭanu: Thevhelauvhala

Kha tshifhinga hetshi tsha tsha u vhala (khathihi) na vhagudi, kha vha ite uri vhagudi vha lavhelele zwi tevhelaho:

- U dzula vho ḍigeḍa nahone vho fhumula, vhagudi vha tea u dzulisea, uri vha kone u vhona zwifanyiso kha bugu khulwane. Mugudisi a humbudze vhagudi nga zwi tevhelaho:
- ZWANDA zwi dzule kha zwirumbi.
- Mihumbulo na MATO zwi dzule zwo livha kha buguni kha tshiṭori.
- Vhagudi vha FHUMULE (Kha vha ite tsumbozwanḍa i sumbedzaho uri vhagudi vha phosho.)

Ndivho khulwane dza u vhala (khathihi) na vhagudi

- 1 *Mugudi u wana tshenzhemo ya u vhala tshiṭori tshoṭhe tshi konḍaho, u fhira musi a tshi vhala e eṭhe. Kha vhagudi vha si na thaidzo ya u vhala ha tshitekiniki, zwi ita uri vha lavhelesese kha mitaladzi ya tshiṭori na vhabvumbedzwa. Vhagudi vha dovha hafhu vha takalela tshiṭori na u bveledza u dzangalelo ḷa u vhala.*
- 2 *Mugudisi u vhalela tshiṭori nṯha a tshi edza zwiñwe zwa zwikili zwa u vhala: u vhala u bva kha siṭari ḷa u thoma u ya kha siṭari ḷa u fhedza, u vhala u bva nṯha a tshi ya fhasi ha siṭari, u vhala u bva kha tshanda tsha u ḷa u ya kha tsha monde, u tevhedzela zwiḡa zwa u vhala, u vhala a tshi elela nga ḷiga ḷo teaho, u vhala a tshi sumbedza vhuḍipfi, hezwi zwi ita uri ṯhalutshedzo ya mafhungo i pfesese. Vhagudi vha guda zwikili zwinzhi zwa u vhala nga u tou lavhelesa muvhali a no vhala zwavhuḍi nga ḷiga ḷo teaho.*
- 3 *Musi mugudisi a tshi vhala, u ṯahisa ṯhalutshedzo dza tshiṭorini nga: u sumbedza tshipiḍa tsha tshifanyiso kha tshiṭori, u shumisa tsumbozwanḍa kana nga u tou edzisela zwine a khou vhala tshiṭorini, na nga u engedza nyanyuwo kana thouni ya ipfi musi a tshi vhala. Mugudisi u dovha hafhu a inga u pfala ha ṯhalutshedzo dzawe, nga u ita a tshi ima musi a tshi khou vhala, a ṯalutshedza zwine ipfi kana fhungo ḷa amba zwone. Nga u*

thetshelesa na u lavhelesa mugudisi a tshi ita zwothe hezwi, vhagudi vha guda tshikili tsha luambo tshi swa.

- 4** *Ndi zwa ndeme uri musi hu tshi tshi vhalwa (khathihi) na vhagudi, mugudisi a gudise vhagudi u humbula nga ha tshitori, na u fhaṭa kupfesele khavho kwa tshitori. Kha phurogireme heyi, ro nanga u fhaṭa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwo fhambanaho. Ho shumiswa zwiṭirathedzhi zwa u pfesesa zwi tevhelaho:*

- U bvumba.
- U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.
- U ṭala maṅwalwani/ṭalani kha maṅwalwa.
- U nweledza/manweledzo.
- U elekanya nga zwi ḍaho (ḍivhudzisa.)
- U ṭumekanya kana u livhanya mafhungo.
- U ṭahisa mihumbulo/humbulela.
- U ṭhaṭhuvha/sengulusa.

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA

Thebuḽu i re afho fhasi i ṭalutshedza tshitarathedzhi nga tshithihi nga tshithihi.

Tshiṭirathedzhi tsha u thoma (1): U bvumba	
Ṭhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi bvumba, vha amba nga zwine vha humbula u nga zwi ḍo itea kha tshitori. Vhagudi vha bvumba zwine vha vhona u nga zwi ḍo itea nga u sedza zwifanyiso. Vha nga bvumba na zwino khou tevhela, zwine zwi nga itea nga murahu ha musi vho vhalwa maṅwalwa. Vhagudi vha nga fhedzisela nga u bvumba uri tshitori tshi ḍo fhela hani.
Ndivho.	<i>Nga u ita uri vhagudi vha bvumba, mugudisi u vha a tshi khou vha thusa u humbula nga ha tshitori, vha sa athu na u thoma u tshi vhalwa. Vhagudi vha nga tou ṭunguwa u ri vha lingedze u bvumba uri vhaṅwe vha vhabvumbedzwa ndi vhaṅho, na uri zwiwo zwine zwa ḍo itea ndi zwifhio. Musi vhagudi vha tshi bvumba vha vha vha tshi khou bveledza zwikili zwa vho zwa u pfesesa nga u humbula nga tshitori.</i>
Maga a u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Lavhelesani zwifanyiso. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa koni u fhindula, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo. 5 Kha vha sumbedze uri zwifanyiso zwi ṭumekana hani kha u fhaṭa tshitori.
Tsumbo dza u bvumba nga zwifanyiso.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu u khou ḍipfa hani? Ndi ngani ni tshi ralo? 3 Ni humbula u nga ni ḍo vhona mini kha zwifanyiso zwi tevhelaho?
Maga a u bvumba nga zwi no kwama maṅwalwa	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani siaṭari ḽithihi ḽa maṅwalwa. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga hu khou itea mini afha? 3 Kha vha tendele vhagudi vha humbule nga ha mbudziso. 4 Arali vhagudi vha sa fhinduli, kha vha vha ṅee tsumbo ya phindulo.
Tsumbo dza u bvumba nga	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ni humbula u nga ho itea mini zwi tevhelaho? 2 Ni humbula u nga mubvumbedzwa uyu o ita mini zwi tevhelaho? 3 Ni humbula u nga tshitori itshi tsho fhela hani?

Tshiřirathedzhi tsha vuvhili (2): U shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo	
řhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula nga zwine zwa khou itea kha tshiřori, sa kha bono řa kha muvi. Vha tea u lingedza u vhona tshiřori tshi tshi khou itea mihumbuloni yavho musi vha tshi khou endela u vhala.
Ndivho.	<i>Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa u řea řhaluso ya maipfi a re kha siařari tsha a shandukisa a nga sa a bono řa kha muvi mihumbuloni ya vhagudi. Tshifanyiso tsha muhumbulo tshi thusa vhagudi u vhona uri zwiwo zwi řumekana hani. Hezwi zwi thusa u fhařa u pfesesa nga ha tshiřori tshořhe tsho fhelela, u fhira u vhala siařari nga siařari.</i>
Maga a u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mařwalwa kha siařari. 2 Kha vha vhudze vhagudi uri: Zwino ri khou ya u bvedza tshifanyiso tsha muhumbulo u fana na musi ro sedza muvi. 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye mařo. Kha vha řalutshedze vhagudi uri vha thetshesele maipfi uri vha kone u ita muvi wavho mihumbuloni yavho. 4 Kha vha dovholole u vhala mařwalwa. 5 Kha vha vhudze vhagudi tshifanyiso tsha muhumbulo tshařu (edzani tshikili.) 6 Kha vha vhudzise vhagudi: No vhona mini? (Hu khou itea mini kha muvi wařu?) 7 Kha vha thetshesele phindulo dza vhagudi vha ambe navho ngadzo. Kha vha ite vhungoho ha uri phindulo dza vhagudi dzi yelana na zwine zwa khou bvelela kha tshiřori.
Tsumbo dza u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo kha mařwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Ndi na tshifanyiso tsha muhumbulo tsha musi Joe a tshi kunda kha mbambe ya u gidima. Ndo vhona biko ři tshi tou phopha řhoho yořhe heyi. Ndo vhona mařo awe o tou fombe, o livha mutaladzini wa u řhaphudza mbambe, muvhili wawe u tshi khou shuma vhukuma. 2 Tshifanyiso tshařu tsha muhumbulo ndi tshifhio? Ho itea mini muvini wařu?
Tshiřirathedzhi tsha vhuraru (3): řalani mařwalwani/řalani kha mařwalwa	
řhalutshedzo.	U řala mařwalwani ndi iřwe ya nřila yo leluwaho ya u pfesesa mbudziso kha mařwalwa. Mbudziso hedzi dzi thusa vhagudi u humbula kana u sedza maipfi kha siařari na u humbula mafhungo.
Ndivho.	<i>Mbudziso hedzi dzi sedza kha u pfesesa maipfi kha siařari. Siřirathedzhi hetshi tshi sumbedza vhagudi u topola na u řořa maipfi a ndeme a ne a řo vha thusa u fhindula mbudziso.</i>
Maga a u řala kha mařwalwa.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mařwalwa kha siařari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi nga ha mafhungo a re kha mařwalwa, sa tsumbo, Joe o vha a tshi khou řořa u kunda nnyi kha mbambe? 3 Kha vha tendele vhagudi vha fhindule mbudziso. 4 KHA VHA DZHIELE NZHELE: kha vha thuse vhagudi uri vha wane phindulo nga u topola maipfi a ndeme, vha dovhe hafhu vha řoře mafhungo maipfi ayo ndeme kha mařwalwa. Hezwi zwi vha isa nřilani ya u kona u nga fhindula mbudziso.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Joe o vha a tshi khou řořa u kunda nnyi? 2 Joe o thoma a ita mini mbambe i sa athu thoma? 3 Joe o ita lini nřowedzo ya mbambe? 4 Mbambe yo farelwa gai?

Tshiṭirathedzhi tsha vhuṅa (4): U nweledza/manweledzo	
Ṭhalutshedzo.	Musi vha vhagudi vha tshi ṅea manweledzo a mafhungo, vha tea u humbula nga zwo iteaho kha tshiṭori. Vha tea u humbula na nga zwinwevho zwithu, sa: ndi mini tshine vha funa nga ha tshiṭori na zwe vha guda kha tshiṭori.
Ndivho.	<i>Manweledzo a sumbedza uri vhagudi vha pfesesa na u humbula nga ha tshiṭori. U vhudzisa vhagudi nga ha manweledzo a tshiṭori ndi ṅḽila ya khwiṅe ya u sedzulusa uri vho pfesesa vha dovha vha humbula nga ha tshiṭori naa.</i>
Maga a manweledzo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa. 2 Kha vha humbudze vhagudi: ri tshi ṅea manweledzo, ri humbula nga zwipiḽa zwa ndeme kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga ha zwine ra zwi funa afho kha tshiṭori. Ri dovha hafhu ra humbula nga zwine ra zwi takalela afho kha tshiṭori na zwe ra guda kha tshiṭori. 3 Kha vha ṅee vhagudi muthethe muthihi wa u humbula nga ha tshiṭori. 4 Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha sedzane uri vha ambe nga manweledzo na ṭhama dzavho. 5 Tsha u fhedzisela, vha nga humbela vhagudi u ri vha ṅwale fhasi manweledzo avho, vha tshi khou shumisa fureme u vhathusa.
Tsumbo.	<p>Tshiṭori: Joe u kunda kha mbambe ya u gidima.</p> <p><u>Vhagudi vha ṅea manweledzo a tshiṭori a tevhelaho:</u></p> <p>Tshiṭori hetshi tshi amba nga ha mutukana a no pfi Joe, a no khou ṭoḽa u kunda muṅwe mutukana a no pfi Sizwe kha mbambe ya u gidima tshikoloni. Joe o vha a tshi ita ṅdowedzo tshifhinga tshotḽhe, o fhedzisela o kunda Sizwe.</p> <p>Ndi takalela tshipiḽa tsha musii Joe a tshi kunda a ṭhukhula theiphi mafheleloni a mbambe.</p> <p>Ndo guda uri arali u tshi shuma nga maanḽa u sa neti u ya kunda.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhuṭanu (5): U elekanya nga zwi ḽaho (ḽivhudzisa)	
Ṭhalutshedzo.	Musi mugudisi a tshi ḽivhudzisa, u tea u vha a tshi khou humbulela ṅḽha nga zwi no kwama U ita uri vhagudi vha pfe nga zwine a khou humbula ngazwo.
Ndivho.	<p><i>Nga u edzisela kana u modeḽa musii u tshi khou humbula/kana u ḽivhudzisa nga ha maṅwalwa, ri vha ri tshi khou gudisa vhagudi zwithu zwivhili:</i></p> <p><i>Tsha u thoma, ri vha gudisa uri vhavhali kwae, a vha vhali mafhungo lwa fhedzi, vha tea u dzula vha tshi humbula nga zwine vha khou vhalala ngazwo.</i></p> <p><i>Tsha vhuvhili, ri sumbedza vhagudi kuhumbulele, na ṅḽila kwae dza u vhalala maṅwalwa. Ngauralo ri vha ri khou gudisa vhagudi u humbula nga vhukoni na u humbula ho ṭandavhuwaho nga maṅwalwa. Tshifhinga tshi tshi ya vhagudi vha mbo ḽi thoma u ita izwi zwithu zwoḽhe nga vhoḽhe.</i></p>
Maga a u elekanya nga zwi ḽaho (ḽivhudzisa.)	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani maṅwalwa kha siaṭari. 2 Humbulani nga mbudziso kana muhumbulo une muvhali kwae a nga vha nawo nga zwi no kwama (Mihumbulo yo ṅewa kha u vhalala ha u ranga na ha vhuvhili kha buḽoko ire kha puḽane ya ngudo) 3 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi a vhona. 4 Kha vha vhudze vhagudi: Ndi khou ḽivhudzisa ...? 5 Vhagudi a vho ngo tea u ṅea phindulo
Tsumbo.	Ndi a vhona uri Sizwe o sea Joe musii a tshi dzhena mbambeni ya u gidima. Ndi khou ḽivhudzisa arali hezwi zwo vhaisa Joe?

Tshiřirathedzhi tsha vhurathi (6): U řumekanya mafhungo/u livhanya	
řhalutshedzo.	Musi vhagudi vha tshi řumekanya mafhungo, vha fanyisa zwa tshiřori na zwa matshilo avho a řuvha na řuvha, kana mafhungo ane vha a řivha na e vha vhala huńwevho.
Ndivho.	<i>U řumekanya mafhungo zwi thusa uri vhagudi vha pfesese mańwalwa zwavhuđi nga u řumekanya ayo mafhungo na zwińwe zwine vha zwi řivha, kana vho vhuyaho vha řangana nazwo. Hezwi zwi sumbedza uri vhagudi vha nga kona u řumekanya mafhungo: u bva kha mańwalwa u ya kha mańwe mańwalwa, mańwalwa u ya kha iwe muńe, matshilo avho, na mańwalwa a zwa shango – mańwe mafhungo a ne a řivhea shangoni.</i>
Maga a u řumekanya mafhungo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mańwalwa kha siařari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso, sa: Ndi lini he na vhuya na pfa ni tshi tama u kunda, u fana na Joe? 3 Shumisani muedzo kana vha nga tou modeřa u řea phindulo sa tsumbo yańu, sa: Musi Joe a tshi řođa u kunda kha mbambe ya u gidima, zwi nkhumudza musu ndi tshi řařisana na mukomana wanga tshikoloni. O vha a tshi dzulela u wana maraga dza nřha kha zwořhe, vhabebi vhanga vho vha vha tshi řihudza ngae. Ndo vha ndi tshi řođa uri vhabebi vhanga vha řihudzevho nga nře.
Tsumbo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Izwi zwi ni humbudzisa mini nga vhutshilo hańu? 2 Ambani arali no no vhuya na vha na tshifhinga tshe zwi fanaho na izwi zwa bvelela kha inwi. 3 Arali no vha ni Joe, no vha ni tshi řo vha no ita mini musu Sizwe a tshi ni sea? 4 Ni humbula u nga Sizwe o řipfa hani musu a tshi kundwa nga Joe? 5 Izwi zwithu zwi ni humbudza mubvumbedzwa ufho?
Tshiřirathedzhi tsha vhusumbe (7): U řahisa mihumbulo/humbulela	
řhalutshedzo.	U řahisa mihumbulo zwi katela u shuma kana u humbula nga zwine wa vho zwi řivha, na zwine wa vha wo vhala uri u bvumbe zwavhuđi nga ha tshiřori. Hezwi ndi zwone zwine ra zwi vhidza u vhala u tshi řođa u pfesesa na u wana řhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. Musu vhagudi vha tshi řahisa mihumbulo, vha bvumba nga zwavhuđi zve vha vhala kha tshiřori. Tshińwe tshifhinga muńwali hańwali zwidodombedwa zwořhe nga ha tshiřori. Muńwali u siya zwińwe zwiřođa zwa mafhungo kha tshiřori, u zwi siya zwi songo fhelela, uri vhavhali vha kone u wana mafhungo o fhelelaho nga vhone vhane.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u wana u pfesesa kha tshiřori nga u řahisa mihumbulo yavho – vha tea u guda u vhala vha tshi itela u pfesesa na u wana řhalutshedzo ya zwo ambiwaho nga vhumone. U ita hezwi vha tea u shumisa zwońwalwaho na zwine vha vho dzula vha tshi zwi řivha u lingedza u wana zwithu zwi songo bvelaho khagala musu hu tshińwalwa tshiřori.</i>
Maga a u řahisa mihumbulo.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mańwala kha siařari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni řivha mini nga hezwi? Mańwalwa a ri mini? 3 Vhudzisani vhagudi: Ndi zwiřho zwińwe zwine ra nga bvumba nga mafhungo aya? Hu na mafhungo o siedzwaho kha mańwalwa? 4 Vhudzisani vhagudi: Ni nga řahisa mihumbulo ufho musu no sedza nřila ye Joe a vha a tshi khou ita nřowedzo dzawe? 5 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha řea phindulo dzi pfalaho. 6 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha řeeni tsumbo ya řahisa mihumbulo. Shumisani fureme ya mafhungo u vha thusa: U ya nga nga mutheo wa mafhungo aya ... Ndi humbula u nga ...

Tsumbo.	<p>Mañwalwa</p> <p>Khaladzi yanga o apuḷayela u ya Yunivesithi. Ndi tshi swika hayani ndo wana o fara luñwalo a tshi khou mwemwela. Mme anga vho vha vha tshi khou lila, vha dovha hafhu vha sea, vha tshi ita na u mu kuvhatedza.</p> <p>U ṭahisa mihumbulo:</p> <p>U ya nga mutheo wa mafhungo aya ndi mbuno ya uri khaladzi yanga o apuḷaya u ya Yunivesithi, na uri u o fara luñwalo nahone u vhoneala o takala, ri bvumba uri o ṭanganedzwa Yunivesithi.</p>
Tshiṭirathedzhi tsha vhumalo (8): U ṭhaṭhuvha/sengulusa	
Ṭhalutshedzo.	Musi ri tshi ṭhaṭhuvha mañwalwa, ri dzhia tsheo nga tshipiḍa tsha mañwalwa ayo.
Ndivho.	<i>Vhagudi vha tea u funzwa uri vha dzule vha tshi ṭhaṭhuvha zwine vha vhala, na u tikedza phindulo dzavho nga mbuno dzi pfulaho.</i>
Maga a u ṭhaṭhuvha.	<ol style="list-style-type: none"> 1 Vhalani mañwala kha siṭari. 2 Kha vha vhudzise vhagudi mbudziso ya u ṭhaṭhuvha mañwalwa: ni vha humbele uri <i>tikedze phindulo dzavho nga mbuno dzi pfulaho.</i> 3 <i>Tsumbo: Ni vhona u nga X o ita zwone? Ndi ngani?</i> 4 Thetshelesani vhagudi, ni ite therisano navho nga phindulo dzavho. Kha vha ite vhungoho ha uri vhagudi vha ṅea phindulo dzi pfulaho. 5 Arali vhagudi vha tshi kundelwa, vha ṅeeni tsumbo ya u ṭhaṭhuvha: Ndi vhona u nga X o ita zwone ngauri X
Tsumbo.	<p>Dziñwe mbusiso dza u ṭhaṭhuvha dzi thoma nga:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Ni vhona u nga ... 2 Ni a tendelana na. 3 Nga u vhona haḡu ... 4 No takalela ...

Afho fhasi ndi ṭhalutshedzo ya ngonathikho ya ngudo inwe na inwe ya u vhala (khathihi) na vhagudi, thangelauvhala, u vhala ha u thoma, u vhala ha vhuvhili, na thevhelauvhala.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THANGELAUVHALA

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U BVUMBA

Kha thangelauvhala, ri fhaṭa zwikili zwa u pfelesa nga u ita uri vhagudi vha humbule nga tshiṭori vha sa athu u tshi vhala.

- 1 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha ḍo lavhelesa zwifanyiso kha tshiṭori, na u humbula nga ha tshiṭori.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri u ya nga zwine vha vhona, vha ḍo tea u bvumba nga ha tshiṭori. Hezwi zwi amba uri vha ḍo shumisa zwifanyiso u lingedza u bvumba uri tshiṭori tshi amba nga mini?
- 3 Ṭalutshedzani vhagudi uri vha songo humbula nga tshifanyiso tshithihi fhedzi. Vha tea u humbula ngauri zwifanyiso zwoṭhe zwi na vhushaka ḍe. Vha tea u ṭumekanya zwifanyiso zwoṭhe u itela u wana uri tshiṭori tshoṭhe tsho fhelela tshi amba nga ha mini.

- 4 Kha vha sumbedze vhagudi gwati la tshitori vha vhalele thoho ya mafhungo ntha.
- 5 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni vhona u nga hu do itea mini kha tshitori itshi
- 6 Tshi tevhelaho, kha vha lavhelese tshifanyiso tshinwe na tshinwe kha tshitori, musi vho lavhelesa sa zwenezwo, Kha vha vhudzise vhagudi:
 - a Ni khou vhona mini kha tshifanyiso itshi?
 - b Ni vhona u nga hu khou itea mini afha fhethu?
 - c Ni vhona u nga hu itea mini zwi tevhelaho?
- 7 Arali vhagudi vha tshi hangwa u tumekanya zwifanyiso zwo fhambanaho, kha vha vha tutuwedze u ita hezwi: Tsumbo, Ni a humbula uri uyu mutukana o vha a tshi khou ita mini kha tshifanyiso tsho fhiraho? U khou ita mini zwino? Ni vhona u nga hu khou itea mini?
- 8 Vha tshi swika kha tshifanyiso tsha u fhedzisela, Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga tshitori itshi tshi do fhela hani? (arali zwo tea)
- 9 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha bvumba.
- 10 Arali vha na tshifhinga, kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi vha sa imi.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA U RANGA/THOMA

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhalo ha u ranga/thoma, ri tea u thoma ra fhaṭa zwikili zwa u pfesesa nga u vhalo na u talutshedza vhagudi nga ha tshitori. Ri tea u ita muedzo kana u modela u humbula nga ha tshitori. Musi ni sa athu u thoma u vhalo, kha vha vhudze kilasi zwine na do vha ni tshi khou ita. Vha vhudzeni zwithu zwi ngaho sa: *'Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhalo (khathihi) na vhagudi' Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thesheleswa tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. 'Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhalo ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.'*

- 1 Kha vha vhale siatari linwe na linwe la tshitori vha tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhalo, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, ni tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwathisedza talutshedzo dza manwalwa.
- 2 Hune zwa vha zwo tea, kha vha talutshedze ipfi kana furase lenelo kha vhagudi.
- 3 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhalo ha u ranga/thoma, kha ri lavhelesese kha u ita muedzo kana u modela na u funza vhagudi zwitirathedzhi zwa u pfesesa.
- 4 Mafheleloni ha siatari linwe na linwe, ni do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhalo ha u ranga/thoma na u vhalo ha vhuvhili.
- 5 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, kha va awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: 'hu na mini kha buloko'? Nga u ita nga ndila heyi, vha khou modela

- kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfelesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone, a zwi nga pfali na kha vhagudi.
- 6 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
 - 7 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
 - 8 Kha vha sumbedze vhagudi uri hu nga vha na phindulo dzi fhiraho nthihi kha mbudziso, na uri vhagudi vha nga vha na mihumbulo yo fhambanaho.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: U VHALA HA VHUVHILI

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: TSHITIRATHEDZHI TSHINE TSHA TEA U SHUMISWA TSHI TALUSWA KHA PULANE YA NGUDO

Kha u vhala ha vhuvhili, ri ya phanda na u fhaṭa zwikili zwa u pfelesa nga u vhala na u talutshedza vhagudi nga ha tshitori, na u modela kana u ita muedzo wa u humbula nga tshitori. Kha vha dovhe hafhu, vha vhudze kilasi zwine vha do vha vha tshi khou ita. Kha vha vha vhudze zwithu zwi ngaho sa: *‘Kilasi, ndi tshifhinga tsha u vhala (khatihi) na vhagudi’ Ni humbule uri musi hu tshi vhalwa kana u thetshesela tshitori, ndi zwa ndeme u dzula u tshi humbula nga ha tshitori. ‘Namusi, ndi do ni sumbedza uri nne ndi humbulisa hani nga tshitori. Ndi do ni sumbedza hezwi nga u shumisa: sa tsumbo, tshifanyiso tsha muhumbulo u wana uri ho itea mini kha tshitori. Hezwi zwi amba uri musi ndi tshi khou vhala ndi do ita muvi nga ha tshitori muhumbuloni wanga.’*

- 1 Zwi tevhelaho, kha vha vhale siatari liṅwe na liṅwe la tshitori ni tshi elela zwavhudi vha dovha vha pfala. Musi vha tshi khou vhala, kha vha shumise nyambangazwanda, nyito na u amba nga tshifhatuwo, vha tshi shandukisa khalo/thoni ya ipfi u khwaṭhisedza thalutshedzo dza manwalwa.
- 2 Nga tshifhinga tshenetsho tshithihi, musi ri kati na u vhala ha vhuvhili, vha a modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori.
- 3 Mafheleloni ha siatari liṅwe na liṅwe, vha do vhona buloko mbili dzo khalariwaho, dzo lebelwa, u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 4 Vha tshi fhedza u vhalela vhagudi siatari ilo, vha awele, vha sumbedzise uri vha khou humbula nga u ri: ‘hu na mini kha buloko?’ Nga u ita nga ndila heyi, vha khou modela kana u ita muedzo wa u humbula nga ha tshitori. Ndi zwa ndeme u pfelesa zwine vha khou amba ngazwo – arali zwi sa pfali kha vhone mune, a zwi nga pfali na kha vhagudi.
- 5 Kha siatari la u fhedzisa kha tshitori, hu na mbudziso dzi si gathi kha buloko dza u vhala ha u ranga/thoma na u vhala ha vhuvhili.
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi vho fhambanaho mbudziso uri vha dzi fhindule.
- 7 Tsha u fhedzisela, kha vha vhudze vhagudi vha sike/vhumbe mbudziso dza zwi no vha kwama.
 - a Kha vha vhudze vhagudi vha humbule nga vhoṭhe nga mbudziso dzine vha nga vhudzisa nga zwi no vha kwama.

- b** Arali zwo fanela, kha vha humbudze vhagudi nga maipfi a mbudziso, tsumbo, ndi nnyi? Ndi mini? Gai? Hani? Ndi ngani? U ya nga muhumbulo waṅu, ni humbula u nga ...? Neani, Nzw.
- c** Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha ambe uri vha kone vhudzisana mbudziso.
- d** Kha vha vhudze vhagudi vha si gathi vha nee phindulo dzavho kilasi yo thetshelesa.
- e** Kha vha nee vhaṅwe vhagudi tshifhinga u nea phindulo dza mbudziso.

U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI: THEVHELAVHALA

Ndivho ya nyito ya thevhelavhala ndi u nea vhagudi tshifhinga tsha u tanganyisa kana u kuvhanganya ndivho ya kupfeselese kwa tshiṭori, na u didowedza nyambo ntswa ye vha guda.

Kha thevhelavhala, ni do ita nyito nthihi kha nṅa:

- 1 Tsumbedzelo dza maṅwalwa.
- 2 U ita litambwa/nyito nga ha tshiṭori.
- 3 Nganetshelelo ya tshiṭori ya oraḷa kana ya u tou ṅwalwa.
- 4 Thelokanyondivho ya u tou ṅwalwa.

TSUMBEDZELO DZA MAṅWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, na bugu dzavho dza u ṅwalela kana siaṭari li si na tshithu, penisela na dzikhirayoni.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri vha do tea u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga ha maṅwalwa a no bva kha tshiṭori. Kha vha humbudze vhagudi uri musi vha tshi shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo, vha tea u humbula uri tshi nga vha tshi tshi fana na mini? tshi na muṅukho de? Tshi pfalisa hani? Vha tea u nea tshifanyiso tsha muhumbulo nga uri vha dipfa hani nga mubvumbedza, zwiwo kana zwiteṅwa zwi re kha maṅwalwa.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo, vha kha nyawelo. Kha vha vhalele maṅwalwa hafhu.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maṭo, vha ole tshifanyiso tshavho tsha muhumbulo tshi no bva kha maṅwalwa. Vhagudi vha nga lebuḷa na u ṭalutshedza, muṅukho, muthetshelo, Nz
- 5 Vhagudi vha tea u shumisa mathomo a mafhungo u ṅwalwa fhungo kana u ṅwala nga tshifanyiso tsha muhumbulo tshavho.
- 6 Tsha u fhedzisa, kha vha tendele vhagudi u rembuluwa vha amba vha nekana mihumbulo nga ha tshifanyiso tsha muhumbulo.

U ITA LITAMBWA/NYITO NGA HA TSHIṬORI

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha thovho/methe, kana fhethu ho dzikaho nṅa.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha do edza zwipiḷa zwa tshiṭori tshe vha vhala.
- 3 Kha vha farele bugu khulwane nṅha. Kha vha vhale siaṭari ḷa u thoma.
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaello dza zwine vha khou tea u edza. (kha pulane ya ngudo)

- 5 Kha vha edze ndaela na vhagudi.
- 6 Kha vha dovholole kha siaṭari liṅwe na liṅwe.
- 7 Kha vha gudise vhagudi u tenda u shumisa tshiga tsha u sumbedza u fhumula uri vha kone u thetshesela musi ni khou vhalala kha siaṭari ni tshi sumbedzela na nga nyito.

NGANETSHELO YA TSHITORI YA ORALA KANA YA U TOU N̄WALWA

- 1 Kha vha dzudze vhana zwavhuḍi uri vha kone u vha pfa.
- 2 Kha vha tevhele maga a pulane ya nyito u ṭalutshedza vhagudi zwipiḍa zwa tshitori.
- 3 Tsha u thoma, vha ḍo edza u ita nganetshelelo ya zwiṅwe tsha zwipiḍa kha tshitori.
- 4 Ha tevhele uri vha vhudze vhagudi uri vha humbule nga tshiṅwe tsha zwipiḍa kha tshitori – a vho ngo tea u kopa nganetshelelo ya tshitori tshavo.
- 5 Vhagudi vha tea u rembuluwa vha amba vha nekana mihumbulo nga nganetshelelo dzavho vhone vhaṅe.
- 6 Tsha u fhedzisela, vha ḍo tea u vhidza vhagudi vha si gathi uri vha nee kilasi nganetshelelo dzavho.
- 7 Arali ngudo i ya nganetshelelo ya u tou n̄wala, vhagudi vha tea u ola/kana u n̄wala nganetshelelo buguni dzavho dza u n̄walela.

THOLOKANYONDIVHO YA U TOU N̄WALWA

- 1 Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha n̄wale ṭhoho ya maṅwalwa sa ṭhoho ya mafhungo kha bodo ya u n̄walela.
- 2 Ha tevhele, uri vha n̄wale kupfesesele kwa mbudziso, kha bodo ya u n̄walela, na mathomele a mafhungo musi ni tshi nea phindulo. (arali zwo tea)
- 3 Kha vha nee vhagudi ndaedzo ya u vula bugu dza u n̄walela vha kone u n̄wala ṭhoho ya mafhungo.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri namusi vha khou ya u humbula na u n̄wala phindulo dza mbudziso hedzi.
- 5 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi vha nee ṭhalutshedzo arali zwo tea.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi uri a vho ngo tea u n̄wala mbudziso, vha tea u n̄wala phindulo fhedzi.
- 7 Kha vha tshimbile vha mone na kilasi vha thuse vhagudi vhane vha khou kundelwa.
- 8 Mithethe mivhili ya u fhedzisela, kha vha i shumise u vhalala phindulo na vhagudi, vha vha tendele vha khakhulule mushumo wavho.

U Vhalala ha Zwigwada

Ndivho: U thetshesela mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhalela n̄tha nga muthihi, na u fhaṭa zwikili zwa maitele a u vhalala na zwikili zwa u vhalala hu na u pfesesa zwi khagala. U tendela kilasi yoṭhe u wana tshifhinga u ita ndowendowe ya u vhalala maipfi a foniki, maipfi ano dovholola lunzhi na mafhungo ane a konea u dikhouda, vha saathu fhedza nyito pfufhi yo n̄walwaho ya tholokanyandivho nga muthihi.

Ndi zwa ndeme uri vha thetshesele mugudi muñwe na muñwe a tshi vhala e ethe, luthihi nga vhege.

ZWINE VHA ITA NA KILASI YOṬHE:

- 1 Vha sa athu u thoma na tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, vha tea u thoma nga u dzudzanya kilasi yoṱhe na bugu dzavho dza ndowendowe na mabambiri a mushumo wa u vhala a no dikhoudea.
- 2 Vha tea u vha na vhuṱanzi uri mabambiri a mushumo o tsiredzea, nga u shumisa faela dza u tou vula kana zwibambiri zwa pulasitiki.
- 3 Kha vha funze vhagudi maitele a u vhala ha tshigwada kha Luambo lwa Hayani nga ndila i tevhelaho:
 - a Kha vha dzudzanye kilasi na mabambiri avho a mushumo a u vhala.
 - b Kha vha ṱalutshedze bambiri ṱa nyito ya mushumo une vha tea u u shuma.
 - c Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - d Musi vho no thetshesele mugudi muñwe na muñwe kha tshigwada, tshigwada kha tshi humele murahu vhudzuloni hatshe.
 - e Kha vha nee kilasi ndaela ya u ita nyito ya muratho, sa Mugudisi uri; tshinani vhuṱambo; tshimbila tshimbila, imani ni tou dzii! kana Ndi tshidulo tshanga na nṱe.
 - *Kha vha elelwe minete ya 30 yo lapfesa kha vhagudi vhaṱuku vho tou dzula vho fhumula nga vhone vhane. Nga mulandu wa zwenezwo, ndi zwa ndeme u ita nyito ya u pfukela kha inwe nyito, u itela uri vhagudi vha awele vha ite zwiñwe zwi takadzaho nga muvhili yavho.*
 - f Kha vha dzudzanyulule kilasi vhe na mabambiri avho a mushumo.
 - g Kha vha ṱalutshedze nyito ya bambiri ya mushumo i tevhelaho, i ne ya tea u shumiwa.
 - h Kha vha vhidze tshiñwe tshigwada tshi vha vhalele.
- 4 Ndi muhumbulo wavhuṱi wa u dzudza mugudi a no kondelwa tsini na muvhali a sa kondelwi, u itela uri musu vhagudi vha tshi khou vhala mabambiri a mushumo, vhañwe vhagudi vha nga thusa.

TSHIVHUMBEO TSHA MABAMMBIRI A MUSHUMO WA U VHALA:

- 1 Bammbiri ṱa mushumo wa vhege inwe na inwe ṱi na nyito dza 10 dza tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada nga vhege, naho zwo ralo tshigwada tshiñwe na tshiñwe tshi na tshifhinga tsha u shuma na mugudisi luthihi nga vhege. Hezwi zwi amba uri vhagudi vha ḁo fhedza nyito dza bammbiri ṱa mushumo nga zwifhinga zwa 9.
- 2 Zwiga zwi humbudza vhagudi zwine vha ḁo ita ḁuvha ṱiñwe na ṱiñwe:
 - a Mulomo u humbudza vhagudi u bula mubvumo ipfi zwi tshi pfala.
 - b Maṱo a humbudza vhagudi uri vha tea u vhala aya maipfi vho tou a sedza.(U vhalela mbiluni)
 - c Nwana muthihi u humbudza vhagudi u vhala nga vhoṱhe.
 - d Vhana vhavhili vha humbudza vhagudi uri vha vhala vhe vhavhili.

- e** Tshanda tsho faraho tsha u n̄wala zwi humbudza vhagudi uri vha tea u ola kana u n̄wala.
- 3** Mutevhe wothe wa foniki na maipfi a no didovholola lunzhi e a funziwa a vhulungwe. Zwiṭori zwiṭori zwiṭori zwiṭori hu tshi khou shumiswa foniki na maipfi a no dovhoholola lunzhi a vhege yeneyo na o gudwaho tshifhinga tsho fhiraho. Hezwi zwi amba uri vhagudi a vha tei tangana na maipfi vha sa athu a vhona kha bammberi la mushumo

KOVHELANI ZWIGWADA LIṆWALWA LO NANGELWAHO U VHALA HA TSHIGWADA:

- 1** Kha vhege mbili dza u thoma dza tshikolo, kha vha thetshesele mugudi muṇwe na muṇwe a tshi vhala e ethe.
- 2** Kha vha shumise ruburiki i re afho fhasi u dzudzanya vhagudi u ya nga vhukoni havho
- 3** Kha vha kovhekane vhagui u ya nga zwigwada zwa vhukoni vhu no fana.
- 4** Kha phurogireme hei, hu na zwifhinga zwa 10 zwa u thetshesele u vhala. Zwi amba uri vha nga vhumba zwigwada zwa 10. Arali vha nga vhumba zwigwada zwiṭuku kha 10, vha nga shumisa tshifhinga tsho salaho kha u shuma na vhavhali vhane vha kondelwa.
- 5** Kha thireka yavho vha do wana fomo ine vha do n̄wala madzina a vhagudi u ya nga zwigwada, na thebulu i ne ya do vha tendela u dzula vhe na vhuṭumani na zwe vhagudi vha vhala.
- 6** **Kha vha elelwe:** ruburiki i fhandekanya vhagudi zwo disendeka kha zwikili zwa maitele a vhukoni havho.
- 7** Arali hu na vhagudi vhanzhi kha vhuimo vhufanaho, vha nga shumisa u vhala hu na u pfesesa sa inwe ndila ya u isa phanda na u kovhekanya tshigwada.
- 8** Kha kilasi ya vhagudi vha 40, hu nga vha hu:
 - a** si na vhuimo ha u 1 ha tshigwada tsho dalaho, hu na vhagudi vhaṭuku.
 - b** tshigwada tsha 1 kha vhuimo ha 2.
 - c** zwigwada 2 kana 3 kha vhuimo ha 3.
 - d** zwigwada 2 kana 3 kha vhuimo ha 4.
 - e** zwigwada 1 kana 2 kha vhuimo ha 5.

Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 1	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 2	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 3	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 4	Ndi hambula uri mugudi hoyu u vhala kha: vhuimo ha 5
<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi ha ñivhi na ipfi, kana maipfi a si manzhi. Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhushaka ha vhunzhi ha mibvumo ya maḽedere. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi a si manzhi o ḽowealeaho Hoyu mugudi ha vhoneali a tshi ñivha vhushaka ha miñwe ya mibvumo, KANA hoyu mugudi u ṽoḽa thuso nanzhi u vhala maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ḽowealeaho Hoyu mugudi u ṽoḽa thuso ya u dikhouda maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ḽowealeaho na u kona u dikhouda vhunzhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Hoyu mugudi u a ṽoḽa thuso nga tshiñwe tshifhinga u dikhouda maipfi manzhi a mu ñeaho khaedu. Mugudi u vhala a tshi tou elela zwiṽuku/nyana. 	<ul style="list-style-type: none"> Hoyu mugudi u ñivha maipfi manzhi o ḽowealeaho Hoyu mugudi u a kona u dikhouda vhunzhi ha maipfi o fhiraho o dzumbiwaho. Mugudi hoyu u vhala a tshi tou elela na vhuḽinyanyuli. Hoyu ndi muñwe wa vhavhali vha khwiñe kiḽasini.

ZWINE VHA ḽO ITA NA TSHIGWADA TSHIÑWE NA TSHIÑWE NGA TSHIFHINGA TSHA U VHALA HA TSHIGWADA:

- Kha vha vhidze tshigwada tshi vha vhalele.
 - Kha vha vhe na vhuṽanzi uri mugudi muñwe na muñwe u na ḽiñwalwa ḽo teaho.
 - Tshigwada kha tshi dzule nga tshitendeledi/sekele.
 - Kha vha hambudze vhagudi nga maipfi a no dovhoolola e vha guda kha vhege yeneyo. Kha vha sumbedze vhagudi magariṽatai a haya maipfi vha ite ndowendowe ya u a vhala.
 - Zwi tevhelaho, kha vha ñee vhagudi minete i si minzhi vha vhale zwiṽiḽa zwa ḽiñwalwa nga vhoṽhe na musi vho fhumula.
 - Vha kone u hambela mugudi a vhalele nṽha tshipiḽa tsha ḽiñwalwa, e eṽhe.
- Nga tshifhinga tsha u vhala ha tshigwada, ndi zwa ndeme u hambula u:
 - sumba maipfi a no dovhoolola lunzhi.** Kha vha hambudze vhagudi uri hu na mañwe maipfi a no bvelela lunzhi, aneo ri tea u guda u a vhala ri tshi tou a vhona.
 - fhaṽa zwikili zwa u dikhouda.** Arali mugudi a sa koni u vhala ipfi, vha songo sokou muthusa nga u ṽavhanya, vha nga tou muṽuṽuwedza uri kha vhale iḽo ipfi nga mubvumo zwi tshi pfala, vha kone u ḽi ṽanganya mibvumo u vhumba ipfi na mugudi.

- c khoda na u tutuwedza vhagudi.** Kha vha ite u uri huvhe na u uri huvhe na u vhala ha tshigwada hu u guda ha tshenzhemo i thusaho kha vhagudi, vha dovhe vha shumise tshifhinga itshi u fhaṭa vhuḍifulufheli kha vhagudi.
- d fhaṭa u vhala nga u elela.** Kha vhathuse vhagudi u khwiṅisa u vhala havho vha tshi tou elela. Kha vha vhudze vhagudi uri, u vhala havho hu tea u pfala vha tshi nga vha kho tou amba. Kha vha edzisele vhagudi u vhala vha tshi tou elela, vhagudi vha dovholole murahu havho.
- e fhaṭa u vhala hu na u tshi pfesesa.** Kha vha vhudze vhagudi uri tshifhinga tshoṭhe vha tea u humbula nga ha zwine vha khou vhala nga hazwo. Kha vha gudise vhagudi u awela, vha humele murahu vha vhalulule zwe vha vhala arali vho xedza vhuṭala ha zwine zwa amba. Kha vha vha gudise u humbulela musi vha tshi khou vhala-u fhaṭa filimu/muvi ṭhohoni dzavho wa zwine vha khou vhala. Kha vha gudise vhagudi u lingedza u humbula zwe vha vhala. Kha vha dovhe vha vha tutuwedze u vhudzisa arali vha sa pfesesi zwiṅwe.

U VHULUNGA MABAMMBIRI A MUSHUMO:

- 1** Ndi muhumbulo wavhuḍi u vhea mabammbiri a mushumo kha faela ya u tou vula musi vhagudi vha tshi a shumisa.
- 2** Vha londe mabammbiri aya nga vhuronwane, vha a vhulunge zwavhuḍi o no shumiswa.
- 3** Vha ḍo kona u shumisa anea mabammbiri a mushumo miṅwaha minzhi, sa izwi vhagudi vha sa ṅwaleli khao. Vhudzuloni hao, vha ṅwalela kha bugu dzavho dza ṅdowendowe.

TSHIṅWE TSHI NE VHA NGA ITA KHA U VHALA HA TSHIGWADA

Vha elelwe uri mbuno ya u Vhala ha Tshigwada ndi u thetshelesa mugudi muṅwe na muṅwe nga muthihi, u itela u vha thusa kha u fhaṭa zwikili zwa thekiniki ya vhala. Arali vha si na vhudzulo ho linganaho ha hezwi kiḷasini yavho, kana arali vha na khaedu ya u langula vhuḍifari hu si havhuḍi kiḷasini musi vha tshi khou thetshelesa tshigwada tshi tshi khou vhala, hu na zwiṅwe zwine vha nga ita.

Nga tshifhinga tsha u Vhala ha Tshigwada, kha vha dzudzanye vhagudi vhoṭhe kha desiki dzavho vha na mabammbiri a u vhala. Vha kone u ita zwi tevhelaho:

- 1** Kha vha ṭalutshedze nyito ya u thoma i ne vha tea u ita kha bammbiri ḷa mushumo.
- 2** Vha konaha, u vhidza mugudi nga muthihi nga muthihi a ḍe a vha vhalela ṭafulani yavho.
- 3** Kha vha thetshelese mugudi muṅwe na muṅwe a tshi vhala kha ḷiṅwalwa ḷi bvaho kha vhuimo ho mu teaho.
- 4** Kha vha fhaṭe thekiniki ya zwikili zwa u vhala kha vhagudi.
- 5** Murahu ha minete ya 15, kha vha ṅee kiḷasi ndaela ya u ita nyito ya u pfukela kha iṅwe nyito.

- 6 Vha kona-ha u dzudzanyulula vhagudi vhudzuloni havho vha na mabambiri avho a u shumela khao.
- 7 Kha vha talutshedze nyito i tevhelaho i ne vha tea u i ita.
- 8 Kha vha ise phanda na u vhidza vhagudi nga muthihi nga muthihi vha tshi da u vhalela ntha tafulani yavho.

Arali vha tshi khou khetha u shumisa haya maitele a u thetshelesa hu si u vhala, vha tea u vha na vhuṭanzi uri vha do thetshelesa mugudi muṅwe na muṅwe luthihi nga vhege.

U ṅwala nga maga

Ndivho: U gudisa vhagudi maitele a u shumisa mihumbulo yavho kha u ṅwala vha tshi tou thusiwa. U sumbedza vhagudi uri musi vha tshi shumisa u tevhekana ha maga/magoza zwi ita uri vha wane tshikhala tsha u shandula, u dzeula na u khwiṅisa mihumbulo yavho, vhudzuloni ha uri 'vha zwi kone nga luthihi'.

U ṅwala nga maga zwi katela u pulana, mvetomveto u dzudzanya, u anḑadza na u kumedza. Zwiṭṭa izwi zwiṅa zwa maitele a u ṅwala zwi gudiwa kha gireidi tharu, musi vhana vha tshi alusa vhukoni nga zwiṭṭu nga zwiṭṭu.

KHA VHA PULANELE U ṅWALA

- 1 Kha phurogireme iyi, u pulana zwi sedzesa u gudisa vhana u pulana hu tshi shumiswa:
 - a Mutevhe.
 - b Mepe/mapa wa muhumbulo.
- 2 Musi vhagudi vha sa athu ḑisikela pulane yavho, vha vha itele tshiedziso tshayo, u itela uri vha talukanye uri ndi zwifhio zwine vha tea u ita. Pulane ya ngudo ndi tsumbandila yavho ya kuitele kwa hezwi zwithu.
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi uri, tshifhinga tshoṭhe, muthu u tea u HUMBULA nga zwine a khou ya u ṅwala ngazwo. Kha vha talutshedze kuhumbulele kwavho vha tshi ambela ntha u itela uri vhagudi vha vha pfe.
- 4 Kha vha shumise themphuleithi ya u pulana musi vha tshi sika pulane yavho ya u ṅwala.
- 5 Tshi tevhelaho, kha vha fhe vhagudi minete i si gathi ya u elekanya nga zwine vha do ṅwala ngazwo.
- 6 Kha vha tende vhagudi vha tshi rembuluwa, vha ambe na u nekana mihumbulo na vhaṅwe ngavho.
- 7 Tsha u khunyeledza, kha vha dededze na u tikedza vhagudi musi vha tshi shumisa themphuleithi ya u pulana uri vha fhedzise pulane dzavho.

U N̄WALA MVETOMVETO

- 1** Musi ngudo i sa athu thoma, kha vha n̄wale hafhu fureme yavho ya u pulanela ya ngudo ye ya funzwa nga MUSUMBULUWO kha bodo. Kha vha n̄wale fureme ya u n̄wala kha bodo.
- 2** Tshi tevhelaho, kha vha talutshedze, nga u pfufhifhadza khathihi na u sumbedzela, uri vhagudi vha do shumisisa hani pulane dzavho vha tshi ita mvetomveto
- 3** Kha vha sumbedze vhagudi fureme ya u n̄wala ine ya do vha husa u ita mvetomveto
- 4** Musi vhagudi vha tshi khou khunyeledza mvetomveto dzavho, kha vha tandule kilasi vha tshi vha thusa.

KHA VHA DZUDZANYE ZWE ZWA N̄WALWA

- 1** Kha vha n̄wale mutevhe wa u tola (checklist) wa u dzudzanya mañwalwa u no bva kha pulane ya ngudo i re kha bodo.
- 2** Kha vha vhale vha talutshedze vhagudi milayo ya kuitele (criteria).
- 3** Vha nga kha di sumbedza vhagudi kululamisele kwa vhukhaki ho itwaho nga vhunzhi havho.
- 4** Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u dzudzanya na u lulamisa zwe vha n̄wala, vha tshi shumisa mutevhe wa u tola.

U AN̄DADZA NA U KUMEDZA MAÑWALWA

- 1** Kha vha vhudze vhagudi uri vha vhe na vhudele musu vha tshi n̄wala mañwalwa a u khunyeledza.
- 2** Kha vha fhe vhagudi tshifhinga tsha u nekana bugu uri vha vhale mañwalwa a vhañwe.
- 3** Kha vha fhe vhañwe vha vhagudi tshifhinga tsha u vhalela kilasi yothe zwe vha n̄wala.
- 4** Kha vha humbele vhagudi vha n̄walulule zwe vha n̄wala, kha kubambiri ku songo n̄walwaho tshithu vha sumbedzele nga zwifanyiso, vha saine. Kha vha tane mañwalwa aya kha luvhondo kilasini.
- 5** Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi. Vha lavhelwa uri vha lulamisa mañwalwa a 2 fhedzi lwa fomaḷa nga themo vha tshi shumisa rubiriki dze vha nea. Fhedzi ha, kha vha vhale na u bula mihumbulo yavho malugana na mañwalwa a u khunyeledza a mugudi kha mutevheṭhaḍu (sekele) muñwe na muñwe.
- 6** Ri tshi ombedzela, vhuḍifulufheli ndi tshithu tshihulwane kha u alusa/bveledza zwikili zwa u n̄wala.

Zwiṭirathedzhi zwa u ṅwala

Ndivho: U fha vhagudi zwiṭirathedzhi zwi re na tshivhalo zwine shuma sa basha ḷa u vha thusa u shandula mihumbulo yavho ya fhaṭa maṅwalwa a no bva khavho vhone vhaṅe.

- 1 Kha vha tevhele pulane dza ngudo vha tshi fhedzisa mushumo wa u ṅwala wa vhege inwe na inwe.
- 2 Kha pulane dza ngudo, vha ḍo zwi vhona uri hu tevhelwa rothini dzi no fana. Ndi u itela u thusa vhagudi uri vha ḍivhe zwine vha tea u lavhelela kha pulane dza maṅwalwa. Hezwi zwi vha thusa u fhaṭa vhuḍifulufheli.
- 3 Vha ḍo zwi vhona uri zwiṭirathedzhi zwo fhambanaho zwi funzwa vhana nga zwiṭuku nga zwiṭuku u itela uri vha kone u ṭhaphudza fureme dza maipfi zwavhuḍi.
- 4 Ndivho ndi ya uri, u kona ha vhagudi u shumisa zwiṭirathedzhi izwi, zwi vha zwo no tou vha malofhani, yo no vha ṅdowelo.
- 5 Zwiṭirathedzhi izwi zwi thusa vhagudi uri vha vhe na vhuḍifulufheli siani ḷa zwe vha ṅwala nge vha vha sumbedza uri hu na maga a re na tshivhalo ane a tevhelwa musi vha tshi ṅwala.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U THOMA (1): MUDEDEDZI/MUGUDISI U SUMBEDZELA KUṅWALELE U THOMA

- a Mugudisi u thoma nga u sumbedza kilasi kushumele (u sumbedza kilasi zwithu zwone zwone zwine vha khou ya u ita.)
- b Nge vha ṭalela mugudisi, vhagudi vha vho pfesesa zwine vha tea u ita.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUVHILI (2): VHAṅWALI VHA A ELEKANYA VHA SA ATHU ṅWALA

- a U ṅwala ndi nyito ya u ṅwala mihumbulo kha bammbiri.
- b Hezwi zwi amba uri vhaṅwali vha tea u thoma nga u humbula vha kona u khetha zwine vha tama u ṅwala ngazwo musi vha sa athu ṅwala.
- c Zwi dovha zwa amba uri a hu na 'phindulo' dzone na dzo khakheaho musi muthu a tshi ṅwala – muṅwali muṅwe na muṅwe u mihumbulo yawe ine a tama u ṅwala ngayo.
- d Tshifhinga tshoṭhe kha vha wane tshifhinga tsha uri vhagudi vha humbule nga zwine vha tama u ṅwala ngazwo.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHURARU (3): VHAÑWALI VHA TALELA IPFI LIÑWE NA LIÑWE MUTALO

- a Vhagudi vha elekanya nga fhungo line vha toḁa u li ñwala, vha li bulela nḁha.
- b Vha vhala uri hu na maipfi mangana kha fhungo ili, vha tala mutalo u no imela ipfi liñwe na liñwe.
- c Mitalo iyi i fanelwa u talwa i tshi buḁa u bva kha tsha monde u ya kha tsha u la nahone i tshi sielisana u bva nḁha ha siaḁari i tshi ya fhasi ha siaḁari.
- d Vhulapfu ha mitalo iyi vhu tea u anganyelwa uri vhu lingane na ha maipfi ayo.
- e Maipfi kha gadiswe. (Kha hu siiwe tshikhala vhukati ha maipfi.)
- f Magumoni a fhungo, mugudi u vhea tshithoma/tshiwelo.
- g Musi mitalo iyi yo no vha hone, mugudi u ñwalela maipfi ane a ḁivhiwa, kana a lingedze u ñwala mibvumo ya u ranga ya ipfi musu a sa athu humbela thuso.
- h Hezwi zwi ita uri mañwalwa a mugudi a vhe na tshivhumbeo, zwa fhaḁa vhuḁifulufheli. Vhagudi vhane vha khou kundelwa na vhone vha nga thoma u ñwala mañwalwa nga ḁila yenyi.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUḂA (4): VHAÑWALI VHA SHUMISA ZWIKO KHA U ÑWALA MAIPFI

- a Kha vha gudise vhagudi vha si humbele thuso ya u ñwala maipfi oḁhe ane vha sa a ḁivhe. Kha vha thome vha shumise zwiñwe zwiko kha u wana kuñwalele kwa ipfi line vha si li ḁivhe. Sa tsumbo:
- b Maipfi a re luvhondoni.
- c Bugu dziñwe vho.
- d Mitevhe ya mupeleḁo.
- e Vha nga kha ḁi vhudzisa na vhañwe ngavho kiḁasini.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUḂANU (5): VHAÑWALI VHA SHUMISA NYELELWO YAVHO KHA U ÑWALA MAIPFI

- a Vhagudi vha tea u lingedza u elelwa maipfi e vha guda, na u a ñwala zwi tshi bva kha nyelelwo dzavho.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHURATHI (6): VHAṆWALI VHA BULA MAIPFI VHA TSHI ONGOLOWA SA TSHIBODE

- a** Kha vha gudise vhagudi u bula nga u ongolowa ipfi line vha sa li divhe u itela u pfa mibvumo yaḷo yo fhambanaho. (U fhandekanya)
- b** Zwi no tevhela, kha vha gudise vhagudi u ṅwala mubvumo muṅwe na muṅwe une vha kona u u pfa. (Vha nga vha vha sa koni u peleṭa ipfi nga ngona, fhedzi hu vha hone u thoma u ṅwala maipfi ane vha sa a divhe. Sa tsumbo **thoṭha** li nga ṅwalwa sa **thoṭha**. Mugudisi a nga kona-ha u fhaṭa kha zwenezwi a fundedza muṅwali mupeleṭo wone.)
- c** Kha vha lingedze u vhala maṅwala a fonetiki a mugudi, vha vha khoḍe uri vho shumisa ṅdivho yavho ya fonetiki vha tshi lingedza u fhaṭa maipfi. Hetshi ndi tshikili tshihulwane tshine tsha tea u tuṭuwedzwa.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUSUMBE (7): VHAṆWALI VHA VHALA ZWINE VHA ṆWALA

- a** Vhagudi vha vhalela ṅṭha mafhungo avho vha tshi divhalela vhone vhaṅe kana vha tshi vhalela vhaṅwe ngavho. U vhalela vhaṅwe nga iwe kīlasini zwe wa ṅwala zwi ita uri maitele a u ṅwala a pfaḍe.
- b** Musi vha tshi ita ngaaurali, vha ita vha tshi ṭola uri a hu na maipfi e vha siedza naa.
- c** Vha dovha hafhu vha sedza uri thevhekano ya maipfi ndi yone naa.
- d** Tshi re tshihulwane afha ndi tsha uri vha zwi ite nga ṅḍila ine vhana vha ḍiphina nga u vhala, nahone vha pfe vha tshi dihudza nga zwe vha ṅwala.

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA VHUMALO (8): VHAṆWALI VHA A REMBULUWA VHA AMBA

- a** Kha zwifhinga zwo fhambanaho musu wa ngudo, vhagudi vha nga rembuluwa vha livhana na vhaṅwe ngavho vha sielisana u amba vhoṭhe.
- b** Hezwi zwi nga shumiswa kha u nekana mihumbulo i no kwama zwine vha ḍo ṅwala ngazwo, vha tshi vhalelana, u ṭalutshedzana zwifanyiso, kana u ṭola uri vha a pfesesa zwine vha tea u ita.
- c** Kha vha gudise vhagudi vha sedzane nahone vha haseledze vha sa iti phosho musu vha tshi rembuluwa vha amba.

TSHITIRATHEDZHI TSHA VHUṬAHE (9): HU VHA NA DZULO TSHIROLE (MINI-CONFERENCES)

- a** Hetshi ndi tshitirathedzhi tshi no shuma tshi no shumiswa musi vhagudi vha tshi khou ṅwala.
- b** Kha vha tandule kilasi/lufhera, vha ime hune vha vhona mugudi a tshi khou kundelwa.
- c** Kha vha ite dzulo-tshirole na mugudi uyu.
- d** Kha vha ambe nga mushumo wa mugudi, vha mu thetshelese, vha mu thuse zwi tshi langwa ngathuso ine a lila/ṭoḁa.
- e** Vha elelwe u lingedza u fha mugudi thuso yawe e eṭhe, khathihi na u khoḁa u lingedza hune vhagudi vha ita khathihi na u ḁikhwiṅifhadza havho.

Gireidi ya 2

THEMO YA 2

Vhege ya

1

THERO:

Vhūḍipfi

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuḵanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U TANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaḵaḵanwa/garaḵambali/garaḵatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ḵoḵa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteḵwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ḵaḵula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: tshifanyiso tsha vhatu vha tshi khou sumbedza vhuḍipfi ho fhambanaho (u takala, u sinyuwa, u lila, nzw.)
- 5 Kha vha ite ḵoḵisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: u ita ḵoḵisiso nga uri vhuḍipfi vhu bva ngafhi.
- 6 Vha vhe na vhuḵanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoḵhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuḵanzi uri bugu dzoḵhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ḵavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musi vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaḵari la 26, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaḵari la 27, Kha ri ḵwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaḵari la 28 na 29, Kha ri ite nyito.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tshi sumbedzaho vhuḍipfi haḵu.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha u thoma/tsha vhuvhili/nzw zwi re kha tshitori tsha Bugu Khulwane tsha: **Dintle u dalela Dumi!**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Vhudipfi.
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ḽeani tsumbo dza vhudipfi ho fhambanaho?
 - b Ndi lini hune ra sumbedza vhudipfi?
 - c Ndi vhudipfi vhufhio vhuṅe na vhu takalela?
 - d Ndi vhudipfi vhufhio vhuṅe na sa vhu takalela?

DIVHAMAIPI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Dinalea.
 - Lwendo.
 - Muaro.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Nda sinyusiwa ndi a sinyalala;	<i>U sumbedza tshifhaṭuwa tsho sinyuwo</i>
Nda nda rwiwa ndi a lila;	<i>U edzisela u lila</i>
Nda khoḡiwa ndi a mwemwela;	<i>tshifhaṭuwo kha tshi sumbedze u mwemwela</i>
Heḷi ndi ḷone dakalo ḷanga.	<i>U fara khana tshandḡa tsho vulea vha tshikhou ḡisumba.</i>

Muḱwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ḱdowedzo.
- 2 Kha vha ambe mibvumo i tevhelaho vhagudi vha tshi ḱwala:
 - a tshiulu

- b** Swiela.
 - c** Mcboo!
 - d** Loiwa.
 - e** Muelo.
 - f** Siana.
 - g** Khou.
 - h** Swaela.
- 3** Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
 - 4** Kha vha ṅwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
 - 5** Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1** Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2** Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Dintle u dalela Dumi.**
- 3** Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4** Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5** Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6** Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala: u pulana na mvetamveto

Minete ya 30

VHEGE YA 1

ṬHOHO: Ñwalani mutevhe wa zwithu zwine zwa ni ñea mutakalo na zwine zwa ni dina.

MUSHUMO: Ñwalani mutevhe ni u ñee ṭhoho. Hezwi zwi ḍo vha tshipiḍa tsha bugu ya kilasini ya khona ya u vhala.

FUREME/MUHANGA WA U ÑWALA

Zwithu zwi ñeaho mutakalo.

- 1 _____
- 2 _____

U EDZISELA/U MODEḶA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ñamusi vhagudi vha ḍo ñwala nga zwithu zwine zwa vha ñea mutakalo.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u ñwala.
- 3 Kha vha sumbe **ṭhoho** (*mutevhe wa mpho dzine na tama u dzi ñewa nga ḍuvha ḷanu ḷa mabebo*.) Kha vha ṭalutshedze uri ṭhoho iyi i ri vhudza uri mutevhe u ḍo vha nga ha mini.
- 4 Kha vha ṭalutshedze uri ñamusi ri ḍo ita **mutevhe**. Hezwi zwi amba uri ri ḍo nanga zwithu zwivhili zwine zwa ri ñea mutakalo, thungo ha nomboro.
- 5 Nga u **edzisela/u modeḶa** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa a thu ñwala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḍadza fureme ya u ñwala, sa: Hu na zwithu zwo fhambanaho zwi ñeaho mutakalo. Ndi khou ya u humbula nga ha zwine zwa ntakadza na u fhira mpimo. Ndi takalela u ṭwa na murathu wanga, u vhala na u imba khwairi kerekeni.
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḍo ñwala maipfi afhio. Kha vha **tale mutaladzi wa ipfi ḷiñwe na ḷiñwe**.
- 8 Nga u **edzisela/u modeḶa** kha vha fhedzise tshiteñwa tsha u thoma kha mutevhe: Ndi takalela u ṭwa na murathu wanga.
- 9 Nga u **edzisela/u modeḶa** kha vha fhedzise tshiteñwa tsha u thoma kha mutevhe: Ndi takalela u vhala ndi nthu ha sofa ḷanga.
- 10 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u ñwala mibvumo ine vha i ḍivha**.
- 11 **Kha vha shumise zwishumiswa**, zwi ngaho sa: maipfi maanzeli/maipfi o ḍowealeho na maipfi a ḍivhamaipfi ya thero u vha thusa u ñwala maipfi ane a vha kunda.

- 12 Kha vha thuthe tsumbo dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze vhagudi uri heyo yo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino vhagudi vha tea u n'wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi zwithu ḁe zwine zwa vha ṅea mutakalo?
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya **u humbula vha sa a thu n'wala**.
- 3 Kha vha vhidze vhagudi 2-3 vha vha vhudze tshithu tshithihi fhedzi tshine tsha vha ṅea mutakalo.
- 4 Vhagudi vha tea uri: Ndi vha na mutakalo musi...
- 5 Kha vha talutshedze vhagudi uri zwino vha ḁo ola na na u n'wala mutevhe zwithu zwine zwa vha ṅea mutakalo.

U N'WALA

- 1 Kha vha ṅee vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha u n'wala havho.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u lebuḶa.
- 5 **Kha vha tuṭuwedze vhagudi.**

U N'WALA

- 1 Kha vha ṅee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha n'wala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u n'wala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho**.
- 6 **Kha vha tuṭuwedze vhagudi.**

u tambamalegereZwithu zwi na ntakadza1. malegere2. u tamba**U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila** Minete ya 30**ZWIGWADA:** _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwi fhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ḡalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḡivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA ḡIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaḡatai: /Ḳ/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ḡee vhagudi ndaela ya uri vha dovholole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḡivhavho maḡwe maipfi a thomaho nga mubvumo /Ḳ/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **Ḳelo, Ḳela**

KHA VHA ḡIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nḡha ipfi Ḳiḡwe na Ḳiḡwe, Ḳi tshi pfala, musi vha tshi khou ḡana garaḡathanwa/garaḡambali: **Ḳiḡo, Ḳelo, Ḳela, Ḳawe**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaḡathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ḡana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ḡHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

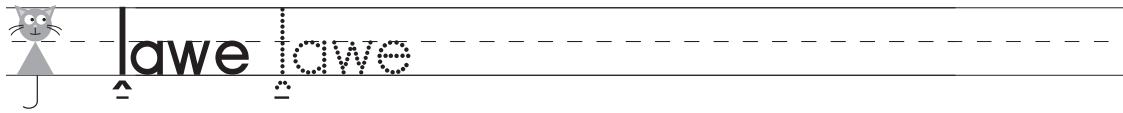
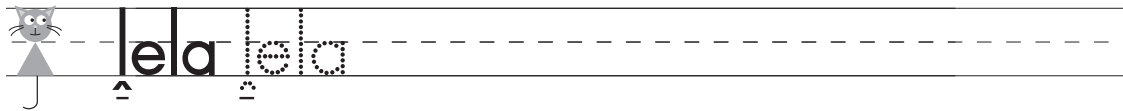
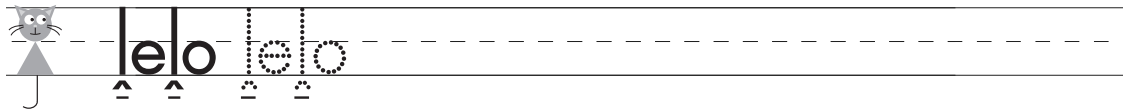
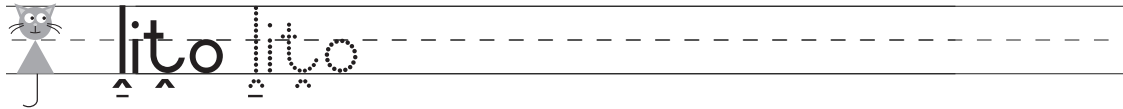
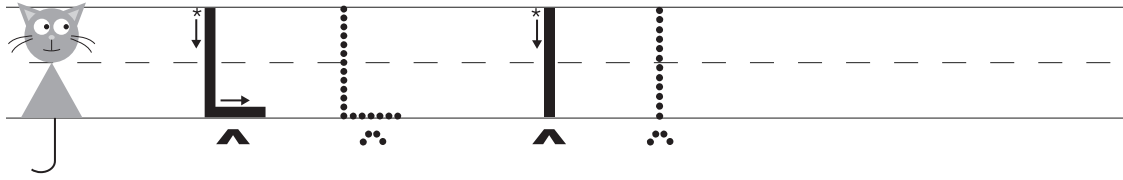
Muḡwalo:

Minete ya 15

Kha vha ḡwale ma(Ḳedere) maswa (Ḳiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuḡwalele kwone kwa maḲedere maḡuku na ma(Ḳederedanzi): **Ḳ**
- 2 Kha vha sumbedzele kuḡwalele kwa (ma)Ḳedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḡa tsha u Ḳa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḡa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ḡwale (ma)Ḳedere kha miḡana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ḡwale (ma)Ḳedere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: ṬALANI MAṆWALA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Dintle u dalela Dum</u></p> <p>Mmane wa Dintle vho itwa muaro. Vha khou fhola vhe hayani. “Mmane wa Mbaḽi vha khou ṭoḽa thuso ngei hayani havho!” ndi mme wa Dintle vha no ralo. ‘Ri ḽo tou bu! nga matsheloni. Zwino pakani bege ya mafhelo a vhege yoṭhe!’ ndi mme wa Dintle vha no ralo.</p> <p>Dintle o pfa zwi tshi mu ṭungufhadza uri Mmane Vho Mbaḽi vha khou lwala. Fhedzi a pfa o takala uri ndi hone a tshi ḽo vhona murathu wawe Dum. Dintle a paka zwiambaro zwawe na buratsho ya maṅo. U bva afho a itela Mmane Mbaḽi garaṭa ya u naka. A ola maluvha nga phanḽa, a ṅwala na mulaedza wavhuḽi nga ngomu. ‘Hezwi zwi ḽo ita uri vha pfe vhe khwiṅe!’ ndi Dintle a tshi elekanya zwenezwi a tshi khou sedza zwe a ita.</p>	<p>Ndi nga mini Dintle o pfa o takala?</p> <p>Hoo! O pfa o takala ngauri u khou ya u dalela Dum!</p>
<p>Mme a Dintle vha mu vusa nga matsheloni.</p> <p>‘Vuwani! Ṭavhanyani!’ ndi mme awe vha no ralo. ‘Hafhu ndi kule hafhaḽa fhethu zwino a ro ngo tea u lenga u swika lini!’</p> <p>Dintle a vuwa a sa funi ngauri vho bubesa. Fhedzi o vha o takalela u ya u vhona Dum. A ambara, o no fhedza, ene na mme awe vha livha renngeni ya thekhisi.</p>	<p>Ndi nga mini Dintle o vha o takala?</p> <p>Hoo! O vha o takala ngauri o vha a tshi khou ya u vhona murathu wawe Dum hu si kale.</p>
<p>Dintle na mme awe vho tshimbila nga thekhisi ḽuvha loṭhe. Musi vha tshi sala vha tshi swika muḽini wa Mmane Mbaḽi, yo vha yo no vha awara ya Musi Dum a tshi vhona Dintle, a vhidzelela nga dakalo. ‘ḽani! Kha ri ye u tamba!’</p> <p>‘Hu si zwino vhusiku!’ hu amba mme a Dum. ‘Ho no vha na swiswi hangei nḽa! Ni fanela u lalela na ḽilugisela u eḽela!’</p> <p>Dintle o pfa o takala musi a tshi vhona murathu wawe Dum. Fhedzi a pfa mbilu yawe i tshi vhavha uri lo no kovhela lune a si tsha ḽo kona u ya u tamba. Dintle o ḽa zwiḽiwa zwawe zwa tshilalelo o fhumbula. A thetshesela musi Mmane Mbaḽi vha tshi khou vhudza mme awe nga muaro we vha ita.</p>	<p>Ndi nga mini Dintle a tshi pfa o takala?</p> <p>Hoo! U khou pfa o takala musi a tshi vhona murathu wawe Dum!</p>

L̥inwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Kha maḁuvha mavhili a no tevhela, Dintle na Dumu vho vha vha tshi tamba vhoṭhe. Vha vhala bugu, vha tamba bola vhoṭhe na u ṅula zwiḁula mulamboni. Dintle a pfa o takala vhukuma musi e na murathu wawe Dumu. Fhedzi Dintle o pfa a songo ḁigeda ngauri o vha a tshi zwi ḁivha uri u ḁiphina na murathu wawe hu ḁo fhela hu si kale.</p>	<p>Ndi nga mini Dintle o pfa o takala? Hoo, ndi a zwi vhona uri o takala nga maanda musi e na murathu wawe Dumu.</p>
<p>Nga Swondaha nga madekwana mme a Dintle vha ri, 'Ri ḁo tuwa matshelo! Ni si kone u sa ya tshikoloni j̥inwe ḁuvha hafhu.' Dintle o vha a tshi zwi ḁivha uri ḁuvha lo raliho ji ḁo swika, fhedzi o pfa o tungufhala. O vha a tshi pfa zwa u humela hayani zwi sa mu takadzi na luthihi.</p> <p>Dintle na Dumu vha humela kamarani ya Dumu. 'Ro no ni rengela mpho naho ḁuvha jaṅu ja mabebo ji sa athu swika!' hu amba Dumu, a tshi khou mu ṅekedza bogisi. Dintle a vula j̥ija bogisi a wana nga ngomu hu na thedibee ya vhukuse vhusekene!</p>	
<p>Mme a Dintle vho mu vusa nga matshelonitsheloni.</p> <p>'Kha ri ye! Tavhanyani!' ndi mme awe vha no ralo, 'Hafhu lwendo lwa u ya hayani ndi lulapfu zwino a ro ngo tea u lenga u swika!'</p> <p>Dintle a pfa o tungufhala ngauri u khou tuwa a sia murathu wawe Dumu. Fhedziha, musi o dzula thekhisini, a pfa o takala uri u ḁo sumbedza khonani dzawe dzoṭhe, dza tshikoloni, thedibee yawe ntswa!</p>	<p>Ndi nga mini Dintle a tshi khou pfa o takala? Hoo! U khou pfa o takala ngauri u ṭoḁou sumbedza khonani dzawe dza tshikoloni thedibee yawe ntswa!</p>
<p>Mbudziso dza u tevhelela</p>	<p>Phindulo ndavhelelwa</p>
<p>Dintle o ḁipfa hani musi a tshi tea u buba?</p>	<p>U pfa zwi tshi mu sinyusa.</p>
<p>Ndi mini tshe tsha vha tshi bogisini je Dumu a fha Dintle?</p>	<p>Ho vha hu na thedibee ngomu bogisini.</p>
<p>Mbudziso ya ngani kana nga mini?</p>	<p>Phindulo ndavhelelwa</p>
<p>Ndi nga mini Dintle o pfa o takala?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • O vha o takalela u vhona murathu wawe, Dumu. • O vha o takalela u dalela murathu wawe. • O vha o takalela u sumbedza ṭhama dzawe thedibee yawe ntswa. • ṭhamusi o vha o takalela u vhudza ṭhama dzawe nga tshifhinga tshe a vha natsho na murathu wawe

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḍila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

VHEGE YA 1

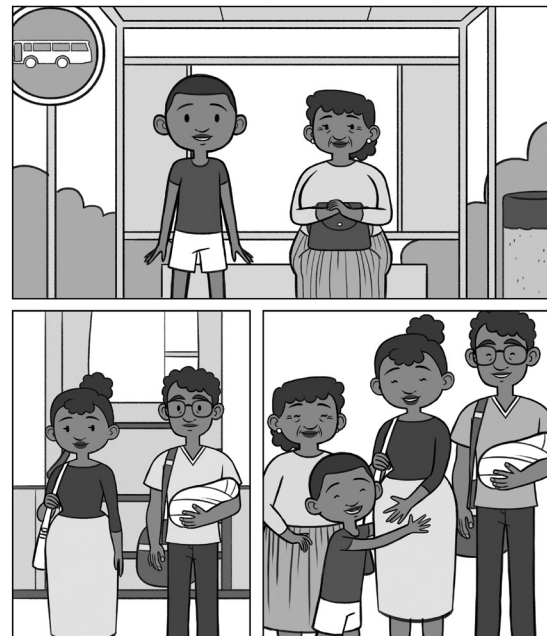
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Humbula.
 - Vhilaela.
 - Mbambe.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Nda sinyusiwa ndi a sinyalala;	<i>U sumbedza tshifhaṭuwa tsho sinyuwo</i>
Nda nda rwiwa ndi a lila;	<i>U edzisela u lila</i>
Nda khoḡiwa ndi a mwemwela;	<i>tshifhaṭuwo kha tshi sumbedze u mwemwela</i>
Heḷi ndi ḷone dakalo ḷanga.	<i>U fara khana tshanḡa tsho vulea vha tshikhou ḡisumba.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /tzh/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /tzh/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **tzhema**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi ḷinwe na ḷinwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **tzhema, tzheta**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

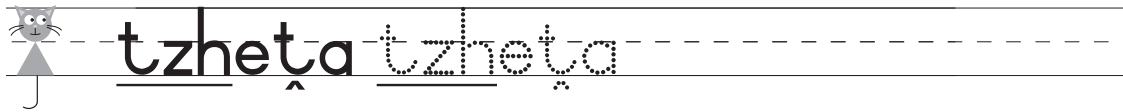
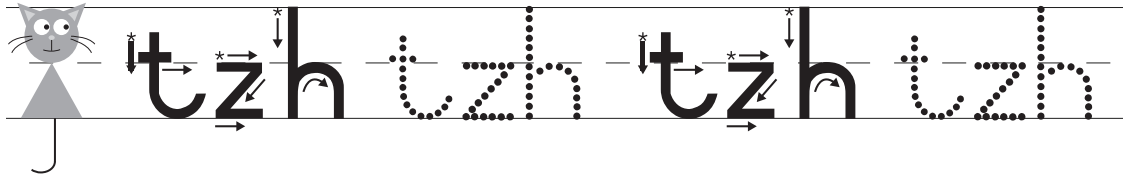

Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa ma(ḷeḷeredanzi) na maṭuku na: **tzh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṅwalelwe kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ŋwala:

Minete ya 30

U pulana na mvetamveto

THOHO: Ŋwalani mutevhe wa zwithu zwine zwa ni ŋea mutakalo na zwine zwa ni dina.

MUSHUMO: Ŋwalani mutevhe ni u ŋee thoho. Hezwi zwi do vha tshipida tsha bugu ya kilasini ya khona ya u vhalala.

FUREME/MUHANGA WA U ŊWALA

Zwithu zwi sa ŋeiho mutakalo.

1 _____

2 _____

_____, na _____, vha ŋea mutakalo, fhedzi _____, na _____ vha ya ndina.

U EDZISELA/U MODELA

- 1 Kha vha talutshedze vhagudi uri namusi vha do engedza kha zwe vha n'wala nga Musumbuluwo.
- 2 Namusi vha do engedza thoho ntswa. Vha do engedza zwithu zwiraru kha mutevhe fhasi ha thoho yeneyo ntswa.
- 3 Vha do nea manweledzo a mutevhe wavho nga fhungo lithihi lo fhelelaho.
- 4 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa dza u n'wala.
- 5 Nga u **edzisele/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa a thu n'wala**.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u dadza fureme ya u n'wala, sa: Hu na zwithu zwine zwa ita uri ndi dinalee. A thi funi u vuswa ndo edela-ndi a dinalea arali nda vuswa ndo edela. Ndi a dinalekana arali nda sa edela khofhe dzo edanaho.
- 7 Kha vha talutshedze uri ri do n'wala maipfi afhio. Kha vha tale **mutaladzi wa ipfi liñwe na liñwe**.
- 8 Nga u **edzisele/u modela** kha vha fhedzise tshitenwa tsha u thoma kha mutevhe: Ndi a dinalekana arali nda vuswa ndo edela.
- 9 Nga u **edzisele/u modela** kha vha fhedzise tshitenwa tsha u thoma kha mutevhe: Ndi a dinalekana arali nda sa edela khofhe dzo edanaho.
- 10 Nga u **edzisele/u modela** kha vha dadzise fhungo la u fhedzisele kha mutevhe wa fureme ya u n'wala. Talutshedzani uri fhungo heli la u fhedzisele ndi manweledzo a mutevhe na thoho. Sa: Murathu wanga na u vhalala bugu zwi nea mutakalo, fhedzi nda vuswa ndo edela kana nda sa edela khofhe dzo edanaho ndi a dinalea .
- 11 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n'wala mibvumo ine vha i divha**.
- 12 **Kha vha shumise zwishumiswa**, (maipfi maanzeli/maipfi o dowealeho na maipfi a divhamaipfi ya thero) sa: dinalea, pfa, nzw.
- 13 **Kha vha thuthe tsumbo** dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri heyoyo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino **vhagudi vha tea u n'wala mihumbulo yavho vhone vhone**.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo, ro humbula nga ha zwithu zwine zwa ri nea mutakalo.
- 2 Namusi ri do n'wala nga zwithu zwine zwa ri dina.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: zwithu zwine zwa vha dina.
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u **humbula vha sa a thu n'wala**.
- 5 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea u da na mihumbulo yavho vhone vhone – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 6 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u rembuluwa vha amba na phathinara nga mihumbulo yavho.

- 7 Kha vha **nee** vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha ambe.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga tshithu tshithihi tshine tsha vha dina.
- 9 Vhagudi vha tea uri: Ndi a dinalea arali....
- 10 Kha vha **talutshedze** uri vhagudi vha **do** tea u shumisa fureme ya u **nwala**, u ola na u **nwala** mihumbulo yavho vhone vha**ne**.

U N̄WALA

- 1 Kha vha **nee** **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou **nwala**, kha vha monamone na **kilasi** vha fare **khuvhangano**tshihadu navho.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vha** **zwe** vha **nwala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u **nwala**.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi** nga u **ongolowa** sa **tshibode** na u **shumisa** **zwiko** **zwo teaho**.
- 6 **Kha vha** **tutuwedze** vhagudi.

U REMBULUWA VHA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha **nee** vhagudi ndaela ya uri vha vheye penisela kule.
- 2 Kha vha **neani** vhagudi ndaela ya uri vha rembuluwe vha ambe na phathinara nga zwe vha ola.

Kha vha kuvhanganye mushumo wa vhagudi wothe wa vhege, vha ite bugu. Vha vhee khonani ya u vhalala ya vhagudi uri vha kone u vhalala nga tshifhinga tsha u vhalala nga vhothe.

y tamba

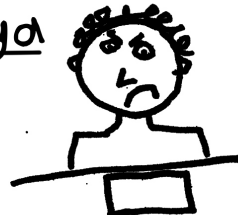

malegere

tshunwahaya

phulethi

Zwithu zwi no ntakadza

1. malegere

2. y tamba

Zwithu zwine zwa ita uri ndi sokou sinyukanda

1. tshunwahaya

2. y tanzwa phulethi

Malegere na y tamba zwi ita uri ndi takale, fhedzi tshunwahaya na y tanzwa phulethi zwi ita uri ndi sokou sinyukanda.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha huvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḱa

U ḱalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ḱanganya

NḱE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **ḱito**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoḱhe: /ḱ/-/i/-/t/-/o/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo: /ḱ/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuhhili wa ipfi ḱo: /i/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuhuru wa ipfi ḱo: /t/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḱo: /o/
- 8 Kha vha ḱwale ipfi ḱo kha bodo ya tshoko: **muelo**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ḱanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /ḱi/-/to/ = **ḱito**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuru: **tzheta**

RḱE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **ḱawe**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo ndi ufho? /ḱ/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuhhili wa ipfi wa ḱo ndi ufho? /a/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuhuru wa ipfi ḱo: /w/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḱo ndi ufho? /e/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ḱo ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoḱhe: /ḱ/-/a/-/w/-/e/
- 8 Kha vha ḱwale ipfi ḱo: **ḱawe**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ḱanganyise mibvumo i re kha ipfi ḱo vha tshi zwi ita na vhone: /ḱa/-/we/ = **ḱawe**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuru: **tzhema**

PHUROGIREME YA U ḱADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

VHEGE YA 1

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṬALA MAṆWALWANI

Ṭinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Dintle u dalela Dum</u></p> <p>Mmane wa Dintle vho itwa muaro. Vha khou fhola vhe hayani. “Mmane wa Mbaḷi vha khou ṭoḍa thuso ngei hayani havho!” ndi mme wa Dintle vha no ralo. ‘Ri ḍo tou bu! nga matsheloni. Zwino pakani bege ya mafhelo a vhege yoṭhe!’ ndi mme wa Dintle vha no ralo.</p> <p>Dintle o pfa zwi tshi mu ṭungufhadza uri Mmane Vho Mbaḷi vha khou lwala. Fhedzi a pfa o takala uri ndi hone a tshi ḍo vhona murathu wawe Dum. Dintle a paka zwiambaro zwawe na buratsho ya maṅo. U bva afho a itela Mmane Mbaḷi garaṭa ya u naka. A ola maluvha nga phanḍa, a riwala na mulaedza wavhuḍi nga ngomu. ‘Hezwi zwi ḍo ita uri vha pfe vhe khwiṅe!’ ndi Dintle a tshi elekanya zwenezwi a tshi khou sedza zwe a ita.</p>	<p>Ndi nga mini Dintle o ṭungufhala?</p> <p>O pfa o ṭungufhala ngauri Mmane wawe Vho Mbaḷi vha khou lwala!</p>
<p>Mme a Dintle vha mu vusa nga matshelonitsheloni.</p> <p>‘Vuwani! Ṭavhanyani!’ ndi mme awe vha no ralo. ‘Hafhu ndi kule hafhaja fhethu zwino a ro ngo tea u lenga u swika lini!’</p> <p>Dintle a vuwa a sa funi ngauri vho bubesa. Fhedzi o vha o takalela u ya u vhona Dum. A ambara, o no fhedza, ene na mme awe vha livha renngeni ya thekhisi.</p>	<p>Ndi nga mini Dintle o vuwa a sa funi? Hoo! O vuwa a sa funi ngauri vho vha vho bubesa!</p>
<p>Dintle na mme awe vho tshimbila nga thekhisi ḍuvha ḷoṭhe. Musi vha tshi sala vha tshi swika muḍini wa Mmane Mbaḷi, yo vha yo no vha awara ya Musi Dum a tshi vhona Dintle, a vhidzelela nga dakalo. ‘Ḷḍani! Kha ri ye u tamba!’</p> <p>‘Hu si zwino vhusiku!’ hu amba mme a Dum. ‘Ho no vha na swiswi hangei nḍa! Ni fanela u lalela na ḍilugisela u eḍela!’</p> <p>Dintle o pfa o takala musi a tshi vhona murathu wawe Dum. Fhedzi a pfa mbilu yawe i tshi vhavha uri ḷo no kovhela lune a si tsha ḍo kona u ya u tamba. Dintle o ḷa zwiḷiwa zwawe zwa tshilalelo o fhumbula. A thetshesela musi Mmane Mbaḷi vha tshi khou vhudza mme awe nga muaro we vha ita.</p>	<p>Ndi nga mini mbilu ya Dintle i tshi khou vhavha? Hoo! O pfa mbilu yawe i tshi khou vhavha ngauri ḍo vha ḷo no kovhelesa lune a si tsha ḍo kona u tamba.</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Kha maḡuvha mavhili a no tevhela, Dintle na Dumu vho vha vha tshi tamba vhoṭhe. Vha vhalo bugu, vha tamba bola vhoṭhe na u ṅula zwiḡula mulamboni. Dintle a pfa o takala vhukuma musi e na murathu wawe Dumu. Fhedzi Dintle o pfa a songo ḡigeḡa ngauri o vha a tshi zwi ḡivha uri u ḡiphina na murathu wawe hu ḡo fhela hu si kale.</p>	<p>Ndi nga mini Dintle a tshi pfa songo ḡigeḡa? Hoo! U khou pfa a songo ḡigeḡa ngauri u a zwi ḡivha uri hu si kale u ḡo tea u humela hayani!</p>
<p>Nga Swondaha nga madekwana mme a Dintle vha ri, 'Ri ḡo ṅuwa matshelo! Ni si kone u sa ya tshikoloni ḡiṅwe ḡuvha hafhu.' Dintle o vha a tshi zwi ḡivha uri ḡuvha ḡo raliho ḡi ḡo swika, fhedzi o pfa o ṅungufhala. O vha a tshi pfa zwa u humela hayani zwi sa mu takadzi na luthihi.</p> <p>Dintle na Dumu vha humela kamarani ya Dumu. 'Ro no ni rengela mpho naho ḡuvha ḡaṅu ḡa mabebo ḡi sa athu swika!' hu amba Dumu, a tshi khou mu ṅekedza bogisi. Dintle a vula ḡiḡa bogisi a wana nga ngomu hu na thedibee ya vhukuse vhusekene!</p>	<p>Ndi nga mini Dintle o pfa o ṅungufhala? O ṅungufhadzwa nga uri u tea u humela hayani!</p>
<p>Mme a Dintle vho mu vusa nga matshelonitsheloni.</p> <p>'Kha ri ye! ṅavhanyani!' ndi mme awe vha no ralo, 'Hafhu lwendo lwa u ya hayani ndi lulapfu zwino a ro ngo tea u lenga u swika!'</p> <p>Dintle a pfa o ṅungufhala ngauri u khou ṅuwa a sia murathu wawe Dumu. Fhedziha, musi o dzula thekhisini, a pfa o takala uri u ḡo sumbedza khonani dzawe dzoṭhe, dza tshikoloni, thedibee yawe ntswa!</p>	<p>Ndi nga mini Dintle o pfa o ṅungufhala? Hoo! O pfa o ṅungufhala ngauri o vha khou tea u ṅuwa a sia murathu wawe.</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini Dintle na mme awe vho ya u dalela Dumu?</p>	<p>Ndi ngauri mme a Dumu, Mmane Mbaḡi, vho vha vho itiva muaro lune vha tea u thusiwa afho hayani</p>
<p>Ndi mini tshe tsha ita uri Dintle a pfe o vhaisala?</p>	<p>O pfa o vhaisala ngauri vho swika ha Dumu ḡo no kovhelesa lwe a si kone u tamba nae.</p>
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini hu songo vha na tshe tsha takadza Dintle?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • O pfa o ṅungufhala ngauri Mmane Mbaḡi vho vha vha tshi khou lwala. • O pfa o sinyuwa ngauri o vusiwa nga matshelonitsheloni. • O pfa o vhaisala ngauri vho swika ha Dumu ḡo no swifhala lwe a si kone u tamba. • O pfa a songo ḡigeḡa ngauri o zwi ḡivha uri hu ḡo swika hune a ḡo ṅuwa ha Dumu zwino o vha a sa zwi ṅoḡi! • Zwo vha zwo tea uri a humele hayani.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuḷanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḶIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ḷane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḷivhamaipfi ya Thero.
 - Digeḷa.
 - Dakalo.
 - Pheleledzo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Nda sinyusiwa ndi a sinyalala;	<i>U sumbedza tshifhaḷuwa tsho sinyuwo</i>
Nda nda rwiwa ndi a lila;	<i>U edzisela u lila</i>
Nda khoḷiwa ndi a mwemwela;	<i>tshifhaḷuwo kha tshi sumbedze u mwemwela</i>
Heḷi ndi ḷone dakalo ḷanga.	<i>U fara khana tshanda tsho vulea vha tshikhou ḷisumba.</i>

THERISANO YA MAḶWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha Ḷwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Dintle na mme awe...
Dintle u pfa...musi...
Dintle u na vhuḷipfi ho fhambanaho ngauri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiḷuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḷhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iḶwe na iḶwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha Ḷekane phindulo na vhaḶwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

Ḳ	tzh	i
o	t	l
e	a	w
m	ṭ	f

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /Ḳ/ na /tzh/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /Ḳ/-/e/-/l/-/a/ = **Ḳela**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /Ḳ/ kana /tzh/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /f/-/e/-/m/-/a/ = **fema**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **Ḳ, tzh**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **Ḳiṭo, Ḳelo, Ḳela, Ḳawe, tzhema, tzheta, fema, fama, lema, lela, wela, ṭwela, tata, teta**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U NWELEDZA

NYITO YA ORAḶA YA U ṬALUTSHEDZA ZWI BVAHO TSHIṬORINI

- 1 Ṭalutshedzani vhagudi uri vha ḍo tea u amba nga zwidodombedzwa zwivhili zwine vha vhona zwi zwa ndeme tshiṬorini: **Dintle u dalela Dumi.**
- 2 Nga u edzisela kana u modela sumbedzani vhagudi nga u shumisa mitaladzi ya mafhungo ya 1 – 2, u ṭalutshedza zwidodombedzwa zwi bvaho tshiṬorini. Sa: **Tshithu tshithihi tsha ndeme ndi tsha uri mmane wa Dintle vho itwa muaro. Tshinwe tsha ndeme tsha vha tsha uri Dintle o o pfa o vha isala a dovha a takala musi a tshi vho tuwa muḍini wa vho muzwala wawe.**
- 3 Kha vha imisele nṭha zwifanyiso zwi re kha bugu khulwane. Kha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha humbule nga zwe zwa itea.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha vha humbule nga zwidodombedzwa zwine vha humbula u nga ndi zwa ndeme tshiṬorini.
- 5 Kha vha humbele vhagudi 2–3 u amba nga mihumbulo yavho na kilasi yoṭhe. Kha vha **thuse** vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 6 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vkhakhaki vhuṅwe na vhuṅwe ho ḍowealeho vhuṅwe ha anzela u itwa kha vhagudi.
- 7 Kha ṅee vhagudi ndaela ya u **rembuluwa vha amba** nga u ṭalutshedza zwe **vhone vhaṅe vha** vhala u bva tshiṬorini na phathinara. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Vha tea u ḍa na mihumbulo yavho vhone vhaṅe.*)

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḍila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri Ḷa U shumela Ḷa U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḷavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḷavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.

- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro n'wala nga mini ino vhege?
 - f Mu'nwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwina khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, numbers), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 2

THEMO YA 2

Vhege ya

2

THERO:

Vhudipfi

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuḥanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṅwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha engedze zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa: tshifanyiso tsha vhana vho takala.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe ya u dzudzanyela thero iyi, sa: tsumbo: ṭhoḍisiso nga ha zwithu zwine zwa takadza vhathu.
- 6 Kha vha vhe na vhuḥanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuḥanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 30, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 31 na 32, Kha ri nṅwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 34, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha zwithu zwine zwa ni ita uri ni pfe no takala.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NḌIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Nyasha o lavhelesa siteidzhi kha tshiḱori tsha Bugu Khulwane tsha: **Nyasha Tshiteidzhini**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ya: Vhuḁipfi.
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwe vha guda nga thero iyi u swika zwino?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vhudzise mbudzisoḱhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Vhathu vha nga vha na vhuḁipfi vhungana nga tshifhinga tshithihi?
 - b Vhuḁipfi ho ḁowealeho ndi vhu fhio?
 - c Hu na vhuḁipfi vhuḱe na vhu ḁivha fhedzi ni sa athu vhu pfa?

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS).
- 2 Kha vha ḱane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Ḍivhamaipfi a Thero.
 - U ḁisumbedza.
 - Ndingo.
 - Vhuedza ndingo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Nda sinyusiwa ndi a sinyalala;	<i>U sumbedza tshifhaḱuwa tsho sinyuwo</i>
Nda nda rwiwa ndi a lila;	<i>U edzisela u lila</i>
Nda khoḱiwa ndi a mwemwela;	<i>tshifhaḱuwo kha tshi sumbedze u mwemwela</i>
Heḷi ndi ḷone dakalo ḷanga.	<i>U fara khana tshanḁa tsho vulea vha tshikhou ḁisumba.</i>

Muḱwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ḱḁowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ḱwale:
 - a ḷito
 - b ḷelo

- c ḷela
- d ḷawe
- e tzhema
- f tzheta

- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ṅwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Nyasha Tshiteidzhini**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshoṅhe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

u pulana na mvetamveto

T̄HOHO: Ñwalani tshiṭori nga musi we na vha na vhuḍipfi ho fhambanaho.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ñwale mafhungo pharagirafu (ya mafhungo maṭanu) nga tshenzhemo ye na ṭangana nayo.

FUREME/MUHANGA WA U ÑWALA

Tshiñwe tshifhinga ndo vhuya nda...

Ndo vha na vhuḍipfi hovhu ho fhambanaho ngauri...

U EDZISELA/U MODELA

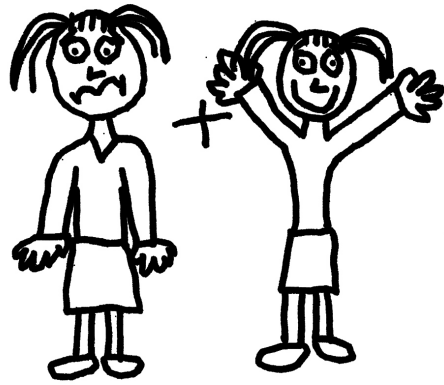
- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ñamusi vhagudi vha ḍo ñwala nga tshenzhemo ye na ṭangana nayo ya u vha na vhuḍipfi ho fhambanaho.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u vhalala.
- 3 Nga u **edzisele/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa a thu ñwala.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḍadza fureme ya u ñwala, sa: Ndo vha na vhuḍipfi ho fhambanaho musi ndi tshi ya u gidima. Ndo vha ndi tshi khou ṭoḍa u ḍi dzulela hayani ndo lavhelesa televisheni fhedzi nda humbula uri ndi khwine ndi tshi gidima ngauri ndi zwa ndeme nahone zwo lugela mutakalo wanga.
- 5 Nga u **edzisele/u modela** kha vha ole tshifanyiso vha tshi khou shumisa muhumbulo wavho, sa: Musi vha tshi khou dzhia tseo ya u gidima.
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḍo ñwala maipfi afhio. Kha vha **tale mutaladzi wa ipfi liñwe na liñwe**.
- 7 Nga u **edzisele/u modela** kha vha fhafhedzise fureme ya u ñwala. Sa: tshiñwe tshifhinga ndo vhuya nda pfa ndi khou bvafha, nda dovha nda pfa ndi na mafufufu nga tshifhinga tshithihi. Vhuḍipfi hanga ho vha ho fhambana ngauri ndo vha ndi tshi khou ṭoḍa u gidima fhedzi nda dovha nda pfa ndi tshi khou teledza.
- 8 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u ñwala mibvumo ine vha i divha.**
- 9 **Kha vha shumise zwishumiswa**, zwi ngaho sa: maipfi maanzeli/maipfi o doweleaho na maipfi a ḍivhamaipfi ya thero, u vha thusa u ñwala maipfi ane a vha kunda.
- 10 Kha vha thuthe tsumbo dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri heyoy vha i tshi tou vha tsumbo, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo yavho vhone vhañe.

NDAELA DZA ORAḽA

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi vhuḽipfi vhuvhili vhu fhio he na vhu pfa nga tshifhinga tshithihi? Ndi nga mini?
- 2 Kha vha ḽee vhagudi ndaela ya **u humbula vha sa a thu ḽwala**.
- 3 Kha vha ḽalutshedze vhagudi uri vha tea u ḽa na mihumbulo yavho vhone vhaḽe – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 4 Kha vha ḽee vhagudi ndaela ya u rembuluwa vha sedzana vha amba na phathinara nga vhuḽipfi havho ho fhambanaho.
- 5 Kha vha ḽee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha sedzane vha ambe.
- 6 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga vhuḽipfi ho fhambanaho vhuḽe vha ḽo ḽwala ngaho.
- 7 Vha tea uri: ndo pfa... na...nga tshifhinga tshithihi.
- 8 Kha vha ḽalutshedze uri vhagudi vha ḽo tea u shumisa fureme ya u ḽwala, u ola na u ḽwala mihumbulo yavho vhone vhaḽe.

U ḽWALA

- 1 Kha vha ḽee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ḽwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha ḽwala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u ḽwala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho**.
- 6 **Kha vha ḽutuwedze vhagudi**.

u takalesa

u ofha

Nda vhuya nda ofha na u takalesa
nga tshifhinga tshithihi.

Ndi a tangananana musi hu na
thesite ya mupeleto.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelangu vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /**dz**/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /**dz**/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **dzima, dzama**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele ṅṭha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **dzula, dzama, dzima, dzuvha**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

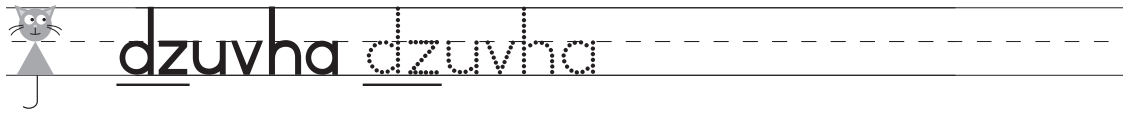
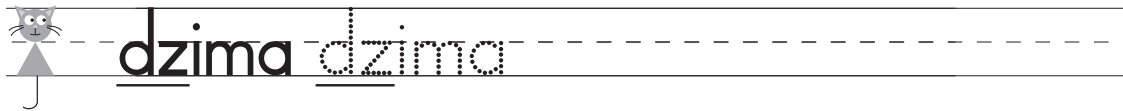
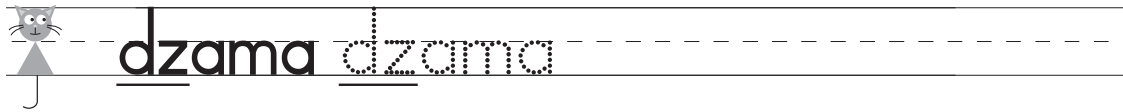
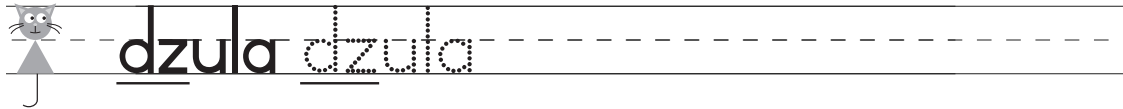
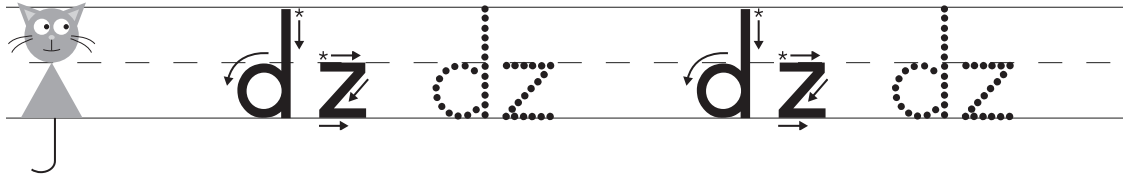
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḍere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḍere maṭuku na ma(ḷeḍeredanzi): **dz**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḍere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ḽwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ḽHADUKANYA MUḽWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U HUMBULELA

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p><u>Nyasha Tshiteidzhini</u></p> <p>Lutamo lwa Nyasha ho vha hu u vha mutambi wa maṭano. Namusi Nyasha o wana tshifhinga tshawe tsha u vha mutambi. Ndi odishini dza ḽitambwa ḽa tshikolo. Nyasha o rwela ngomani mufhindulano wawe kana ḽaini dzawe. O vha shumisa tshivhoni musi a tshi ita ṅdowṅdowe ya uri u ḽo tshifhaṭuwo tshawe tshi ḽo vinyukana hani. Fhedzi-ha, musi o lindela u vhidziwa uri a gonye tshiteidzhini, a pfa mbilu i tshi vhaa!</p>	<p>Ndi lwa u thoma Nyasha a tshi ita odishini ya ḽitambwa, zwino ndi tou humbulela uri a nga vha e na mazhuluzhulu. Roṭhe ri nga pfa ri na mazhuluzhulu arali ri tshi khou ita tshithu lwa u thoma.</p>
<p>Musi odishini dzo no fhela, Mufumakadzi Vho Tsiki vha mu vhudza uri vhuimo ha vhabvumbedzwa hu ḽo nambatedzwa nnḽa ha holo nga matshelonitsheloni. Nyasha o pfa u nga o vha o kona kha odishini. Naho zwo ralo, a pfa a tshi vhilahela uri ṭhamusi, arali a si nangiwe, u vho ḽo vha isala muyani ngeno o zwi dzhia uri o kona. Dakalo na mazhuluzhulu zwo ita uri a si eḽele vhusiku hoṭhe.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri Nyasha u khou pfa o takala, fhedzi ha ṭoḽi u takalesa ngauri ndi lwa u thoma a tshi ita odishini ya ḽitambwa</p>
<p>Nyasha a tshi swika tshikoloni, o mbo ḽi gidimela holoni. A wana dzina ḽawe ḽi hone! O nangiwa u vha mutambi we a vha a tshi khou tama u tamba ene.</p>	<p>Ndi lwa u thoma Nyasha a tshi vhona dzina ḽawe ḽi kha mutevhe wa vhatambi vha ḽitambwa! Ndi tou humbulela zwi nga vha zwo mu takadza nga maanḽa!</p>
<p>A gidimela luvhandeni uri a vhudze khonani dzawe. Fhedzi ho vha hu tshee matsheloni nga maanḽa lwe ha vha hu saathu vha na muthu. O vha a tshi khou balelwa u lindela uri a zwi vhudze-vho muṅwe muthu. Musi a tshi vhona Andrew a tshi khou dzhena nga gethe ḽa tshikolo, a mbo mu hasha nga ayo mafhungo.</p>	
<p>Nyasha o fhedza vhege nzhinzi a tshi ya u ita ṅdowṅdowe dza ḽitamba tshikolo tshi tshi bva. A rwela ngomani mufhindulano we a ṅewa. A shumisa tshivhoni kha u ita ṅdowṅdowe dza muvinyuwo wa tshifhaṭuwo, u itela uri a kone u sumbedza u ṭungufhala kana u takala, fhethu ho teaho. Nga mulovha wa guvhangano a pfa o luga. Zwi khou mu balela u lindela u ima phanḽa ha vhathu tshiteidzhini.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri Nyasha u khou shumesa ngauri ndi lwa u thoma a tshi tambwa ḽitambwa! O takala nga maanḽa uri u mutambi wa ḽitambwa.</p>

Līnwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
Vhusiku ha mulovha wa u kuvhangana holoni, Nyasha a ganama mmbeteni a tshi khou humbula vhañwe vhana vha tshi khou takadzwa nga vhukoni hawe sa mutambi. A humbula nga musi vhañwe vhana vhatshi khou vhandanda zwanḡa musi vho vhona u kona hawe. Fhedzi a pfa a tshi vhilahela uri ho ngo tea u humbula ngauralo ngauri ṡhamusi a nga fhedza o ṡpanyedza zwithu. Dakalo na mazhuluzhulu zwo ita uri a si eḡele vhusiku hoṡhe.	Nyasha ha athu vhuya a tamba tshiteidzhini. Ndi tou humbulela uri u na mazhuluzhulu malugana na u tamba tshiṡeidzhini lwa u tou thoma!
Nga matshelo, Nyasa a lindela uri a sendele a tambe. Musi a tshi ṡolela ngei kha vhaṡaleli vhanzhivhanzhi, a pfa a tshi khou balelwa u lindela – a nga fhedza e muḡivhalea wa afha tshikoloni! Fhedzi nga tshenetsho tshifhinga a pfa a tshi nga a sa shavha. A thoma u shisha biko musi a tshi humbula uri u tea u elelwa mufhindulano wawe woṡhe.	Holu ndi lwa u thoma Nyasha a tshi tamba ṡitambwa phanḡa ha vhaṡaleli vhanzhivhanzhi! Ndi tou humbulela uri zwa u ṡalelwa nga vhatshu zwi ita uri a vhe na mazhuluzhulu na dakalo khathihi.
Nyasha a kokodza muya zwenezwi a tshi dzhena.	
Musi Nyasha a tshi tou thoma u swika tshiṡeidzhini, ipfi ṡawe ṡa thoma u tetemela. Zwanḡa zwi tshi khou tetemela. A vula nga mufhindulano wawe wa u thoma. Wa bva wo ralo. U ḡa kha wa vuhvhili. Nyasha a pfa a tshi vho thoma u ḡigedḡa. Ipfi ṡi vho pfala ṡo dzia. Zwanḡa a zwi tsha tetemela.	Ndi lwa u thoma Nyasha a tshi ima tshiṡeidzhini! Ndi tou humbulela uri Nyasha o thoma o tshuwa!
Musi ṡitambwa ṡi tshi fhela, Nyasha a ima na vhaṡa vhañwe vhatambi vhukati ha tshiṡeidzhi vha resha vhatshu. A theshelesa u vhandiwa ha zwanḡa na zwikhoḡo. A mwemwela vhukuma. A pfa a tshi ḡikhoḡa nga maanḡa. U tou ri ṡiñwe ṡitambwa ṡi ḡa lini. A thoma u pfa uri uṡa muloro wawe u ḡo wedza.	Nyasha o sumbedza u sa ofha nge a lingedza u ita tshithu tshiswa. A nga vha a tshi khou ḡikhoḡa ngauri a shaya nyofho hawe ho mu vhuedza!
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
Ndi vhuḡipfi hufhio ho fhambanaho he Nyasa u hu pfa tshiṡorini itshi tshoṡhe?	Dakalo, mazhuluzhulu, u sa ḡigedḡa, u vhilahela, u ḡikhoḡa, nzw.
Ni a tama u tamba ṡitambwa tshiṡeidzhini sa Nyasha? Ngani?	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ndi nga tama u tamba ṡitambwa tshiṡeidzhini ngauri...</i> • <i>Ndi nga si tame u tamba ṡitambwa tshiṡeidzhini ngauri...</i>
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Elelwani zwa musi we na lingedza u ita tshiñwe tshithu tshiswa. No ḡipfa hani musi ni saathu tshi ita, musi ni tshi khou tshi ita na musi no no fhedza.	Ndo pfa...

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḍila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **La vhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **La vhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

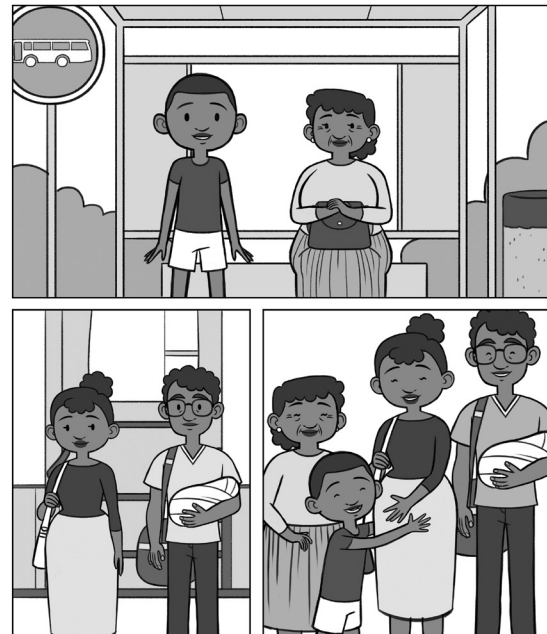
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Tshuwa/ofha.
 - Tetemela.
 - Khwaṭha.
 - Vhufulufhelo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Nda sinyusiwa ndi a sinyalala;	<i>U sumbedza tshifhaṭuwa tsho sinyuwo</i>
Nda nda rwiwa ndi a lila;	<i>U edzisela u lila</i>
Nda khoḡiwa ndi a mwemwela;	<i>tshifhaṭuwo kha tshi sumbedze u mwemwela</i>
Heĵi ndi ĵone dakalo ĵanga.	<i>U fara khana tshandḡa tsho vulea vha tshikhou ḡisumba.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ɽalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ɽivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ɽIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaɽatai: /hw/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovholole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ɽivhavho mañwe maipfi a thomaho nga mubvumo /hw/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **hwivha**

KHA VHA ɽIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nɽha ipfi liñwe na liñwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ɽana garaɽathanwa/garaɽambali: **O hwala, hwivha**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaɽathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ɽana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ɽHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

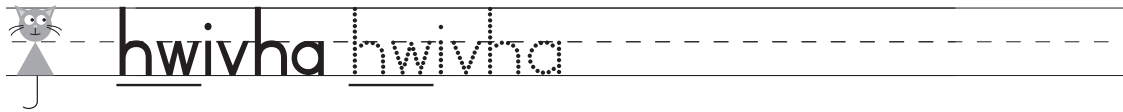
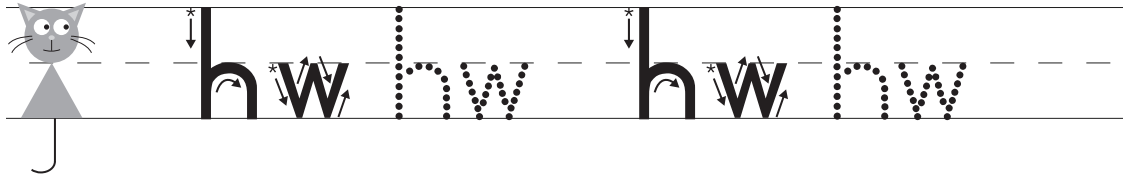

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ɽedere) maswa (ɽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa ma(ɽederedanzi) na maɽuku na: **hw**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ɽedere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ɽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ɽedere kha miɽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ɽedere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ɽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ṅwala:

Minete ya 30

U pulana na mvetamveto

ṬHOHO: Ṇwalani tshiṭori nga musi we na vha na vhuḍipfi ho fhambanaho.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ṅwale mafhungo a pharagirafu (ya mafhungo maṭanu) nga tshenzhemo ye na ṭangana nayo inwi muṅe.

FUREME/MUHANGA WA U ṆWALA

Tshiṅwe tshifhinga ndo vhuya nda...nanga tshifhinga tshithihi.

Ndo vha na vhuḍipfi hovhu ho fhambanaho ngauri...

Zwenezwo...

Mafheleloni...

U EDZISELA/U MODELA

- 1 Kha vha talutshedze vhagudi uri namusi vha do engedza kha zwe vha n'wala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa dza u n'wala.
- 3 Nga u **edzisele/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa a thu n'wala**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u dadza fureme ya u n'wala, sa: zwenezwo ndo mbo di humbula nga vhudipfi hanga nda wana uri a tho ngo tea u teledza. Nda mbo dzhia tsheo ya u ya u gidima. Ndo pfa ndi mushumi wa biko nda wana ndo takala mafheleloni.
- 5 Kha vha talutshedze uri ndi maipfi afhio ane vhone vha do n'wala. Kha vha tale **mutaladzi wa ipfi liñwe na liñwe**.
- 6 Nga u **edzisele/u modela**, kha vha fhedzise fureme ya n'wala: **sa**: Nda mbo dzhia tsheo ya uri a tho ngo tea u teledza. Nda ya u gidima! Ndo pfa ndi mushumi wa biko nda wana ndo takala mafheleloni.
- 7 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n'wala mibvumo ine vha i divha**.
- 8 **Kha vha shumise zwishumiswa**, (maipfi maanzeli/maipfi o dowealeho na maipfi a divhamaipfi ya thero) sa: vhilaela, dakalo, vhataleli, nzw.
- 9 **Kha vha thuthe tsumbo** dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri heyoy vha i tshi tou vha tsumbo, zwino **vhagudi vha tea u n'wala mihumbulo yavho vhone vhañe**.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo, ro elekanya nga ha tshifhinga tshe ra vha na vhudipfi ho fhambanaho.
- 2 Kha vha vhudzise vhagudi: ho itea mini tshifhinga tshe na vha na vhudipfi ho fhambanaho. Vhudipfi uvho ho ni fara hani?
- 3 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u **humbula vha sa a thu n'wala**.
- 4 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea u da na mihumbulo yavho vhone vhañe – **vha songo** kopa mihumbulo yavho!
- 5 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u **rembuluwa vha sedzana vha amba** na phathinara nga vhudipfi havho ho fhambanaho.
- 6 Kha vha ñee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha sedzane vha ambe.
- 7 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga vho dipfa hani mafheleloni?
- 8 . Vha tea uri: mafheleloni....
- 9 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha do tea u shumisa fureme ya u n'wala u ola, na u n'wala mihumbulo yavho vhone vhañe.

U N̄WALA

- 1 Kha vha **nee vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhangantshihadu navho**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha n̄wala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u n̄wala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho**.
- 6 **Kha vha t̄utuwedze vhagudi**.

U REMBULUWA VHA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha **nee vhagudi ndaela** ya uri vha vheye penisela kule.
- 2 Kha vha **nee vhagudi ndaela** ya uri vha rembuluwe vha ambe na phathinara nga zwe vha ola.

Kha vha kuvhanganye mushumo wothe wa vhagudi wa vhege, vha ite bugu. Vha vheye khonani ya u vhala henefho kilasini uri vhagudi vha kone u wana tshifhinga tsha u vhala nga vhothe.

Nda vhuya nda ofha na u takalesa
nga tshifhinga tshithihi.

Ndi a tangandana musi hu na
thesite ya mupeleto.

Nda kona u humbula uri ndo guda
maipfi anga.

Mafheleloni maipfi othe ndo a
nwala nga ndila yone.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 2.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḱa

U ḱalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ḱanganya

NḱE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **dzama**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoḱhe: /**dz**/-/**a**/-/**m**/-/**a**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo: /**dz**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuhuhili wa ipfi ḱo: /**a**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuhuru wa ipfi ḱo: /**m**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḱo: /**a**/
- 8 Kha vha ḱwale ipfi ḱo kha bodo ya tshoko: **dzama**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ḱanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**dza**/-/**ma**/ = **dzama**
- 10 Kha vha dovhohole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **O hwala**

RḱE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **dzula**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḱo ndi ufho? /**dz**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuhuhili wa ipfi wa ḱo ndi ufho? /**u**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuhuru wa ipfi ḱo: /**l**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḱo ndi ufho? /**e**/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ḱo ipfi ḱi bve mibvumo yo imaho nga yoḱhe: /**dz**/-/**u**/-/**l**/-/**a**/
- 8 Kha vha ḱwale ipfi ḱo: **dzula**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ḱanganyise mibvumo i re kha ipfi ḱo vha tshi zwi ita na vhone: /**dzu**/-/**la**/ = **dzula**
- 10 Kha vha dovhohole kuitele uku kha ipfi ḱi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **hwivha**

PHUROGIREME YA U ḱADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalo ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U HUMBULELA

Ṭinwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Nyasha Tshiteidzhini</p> <p>Lutamo lwa Nyasha ho vha hu u vha mutambi wa maṅano. Ṭamusi Nyasha o wana tshifhinga tshawe tsha u vha mutambi. Ndi odishini dza Ṭitambwa Ṭa tshikolo. Nyasha o rwela ngomani mufhindulano wawe kana Ṭaini dzawe. O vha shumisa tshivhoni musi a tshi ita ṅdowṅdowe ya uri u ḡo tshifhaṭuwo tshawe tshi ḡo vinyukana hani. Fhedzi-ha, musi o lindela u vhidziwa uri a gonye tshiteidzhini, a pfa mbilu i tshi vhaa!</p>	<p>Tshinwe tshifhinga musi ri na mazhuluzhulu, u pfa mbilu i tshi vhaa! Ndi tou humbulela uri Nyasha u na mazhuluzhulu!</p>
<p>Musi odishini dzo no fhela, Mufumakadzi Vho Tsiki vha mu vhudza uri vhuimo ha vhabvumbudzwa hu ḡo nambatedzwa ṅḡa ha holo nga matshelonitsheloni. Nyasha o pfa u nga o vha o kona kha odishini. Naho zwo ralo, a pfa a tshi vhilahela uri ṭhamusi, arali a si nangiwe, u vho ḡo vhaaisala muyani ngeno o zwi dzhia uri o kona. Dakalo na mazhuluzhulu zwo ita uri a si eḡele vhusiku hoṭhe.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri Nyasha u khou pfa e na mazhuluzhulu a uri u ḡo nangiwa naa afha kha Ṭitambwa ngauri o balelwa u eḡela vhusiku hoṭhe! A nga vha a tshi khou vhilahela uri o ita zwone naa lune a nga nangiwa.</p>
<p>Nyasha a tshi swika tshikoloni, o mbo ḡi gidimela holoni. A wana dzina Ṭawe Ṭi hone! O nangiwa u vha mutambi we a vha a tshi khou tama u tamba ene.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Nyasha a nga vha a tshi khou ḡikhoḡa vhukuma, ngauri o ita ṅdowṅdowe nu shumesa u itela uri a wane vhuimo Ṭitambwani!</p>
<p>A gidimela luvhandeni uri a vhudze khonani dzawe. Fhedzi ho vha hu tshee matsheloni nga maanḡa lwe ha vha hu saathu vha na muthu. O vha a tshi khou balelwa u lindela uri a zwi vhudze-vho muṅwe muthu. Musi a tshi vhona Andrew a tshi khou dzhena nga gethe Ṭa tshikolo, a mbo mu hasha nga ayo mafhungo.</p>	<p>Nyasha o vha a songo eḡela vhusiku hoṭhe a tshi humbula nga ha u wana vhuimo, zwino ndi tou humbulela uri o vha o takala nga maanḡa a tshi tama u vhudza khonani dzawe uri o kona!</p>
<p>Nyasha o fhedza vhege nzhinzi a tshi ya u ita ṅdowṅdowe dza Ṭitamba tshikolo tshi tshi bva. A rwela ngomani mufhindulano we a ṅewa. A shumisa tshivhoni kha u ita ṅdowṅdowe dza movinyuwo wa tshifhaṭuwo, u itela uri a kone u sumbedza u ṭungufhala kana u takala, fhethu ho teaho. Nga mulovha wa guvhangano a pfa o luga. Zwi khou mu balela u lindela u ima phanḡa ha vhathu tshiteidzhini.</p>	

Liwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhusiku ha mulovha wa u kuvhangana holoni, Nyasha a ganama mmbeteni a tshi khou humbula vhaŋwe vhana vha tshi khou takadzwa nga vhukoni hawe sa mutambi. A humbula nga musi vhaŋwe vhana vhatshi khou vhandu zwanḁa musi vho vhona u kona hawe. Fhedzi a pfa a tshi vhalahela uri ho ngo tea u humbula ngauralo ngauri ḁhamusi a nga fhedza o ḁpanyedza zwithu. Dakalo na mazhuluzhulu zwo ita uri a si eḁele vhusiku hoḁhe.</p>	<p>Hoo! Ndi a humbulela uri Nyasha u na dakalo na mazhuluzhulu nga tshinga tshifhinga tshithihi. U ḁḁou shuma zwavhuḁi kha u tamba hawe ha u thoma, u khou vhalaela u ḁo vhuya a shayedza.</p>
<p>Nga matshelo, Nyasa a lindela uri a sendele a tambe. Musi a tshi ḁolela ngei kha vhaḁaleli vhanzhivhanzhi, a pfa a tshi khou balelwa u lindela – a nga fhedza e muḁivhalea wa afha tshikoloni! Fhedzi nga tshenetsho tshifhinga a pfa a tshi nga a sa shavha. A thoma u shisha biko musi a tshi humbula uri u tea u elelwa muvhindulano wawe woḁhe.</p>	
<p>Nyasha a kokodza muya zwenezwi a tshi dzhena.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri Nyasha u khou lingedza u ḁi rindidza musi a tshi khou dzhena tshiḁeidzhini.</p>
<p>Musi Nyasha a tshi tou thoma u swika tshiḁeidzhini, ipfi ḁawe ḁa thoma u tetemela. Zwanḁa zwi tshi khou tetemela. A vula nga muvhindulano wawe wa u thoma. Wa bva wo ralo. U ḁa kha wa vhuvhili. Nyasha a pfa a tshi vho thoma u ḁigeḁa. Iphi ḁi vho pfala ḁo dzia. Zwanḁa a zwi tsha tetemela.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri musi Nyasha a tshi pfa muvhindulano wawe a tshi khou u kona, u pfa a si tshee na mazhuluzhulu a u tamba tshiḁeidzhini.</p>
<p>Musi ḁitambwa ḁi tshi fhela, Nyasha a ima na vhaḁa vhaŋwe vhatambi vhukati ha tshiḁeidzhi vha resha vhathu. A theshelesa u vhandiwa ha zwanḁa na zwikhoḁo. A mwemwela vhukuma. A pfa a tshi ḁikhohḁa nga maanḁa. U tou ri ḁiḁwe ḁitambwa ḁi ḁa lini. A thoma u pfa uri uḁa muloro wawe u ḁo wedza.</p>	<p>Musi ri tshi ita tshithu nga ngona u fana Nyasha, ri pfa ro takala na u ḁihudza ngatsho. Ndi a bvumba uri Nyasha u ḁo tamba kha maŋwe matambwa manzhi, ngauri tshenzhemo ya uyo musi yo ita uri a pfe a tshi ḁifulufhela!</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
Ri nga humbulela hani uri Nyasha o pfa e na mazhuluzhulu?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri u pfa e na luvalo. • Ngauri o vha a sa koni u eḡela. • Ngauri o pfa a tshi nga a sa shavha musi e tshiḡeidzhini. • Ngauri o vha a tshi khou bva biko.
No no vhuya na pfa vhuḡipfi hu no fhira huthihi nga tshifhinga tshithihi?	<i>Ndi vhuya nda pfa ndi...nda dovha nda pfa... musi...</i>
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Nyasha o pfa e na dakalo na mazhuluzhulu nga tshifhinga tshithihi.	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri lwo vha lu lwa u thoma a tshi tamba ḡitambwa. • Ngauri o vha e na lutamo luhulu lwa u tamba ḡitambwa, fhedzi zwi a tshuwisa u ita tshithu tshiswa lwa u tou thoma. • Ngauri o vha e na dakalo ḡa uri u ḡo kona fhedzi a dovha a vha na mazhuluzhulu a uri a nga balelwa.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḡlasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhala 2.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuḡa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuḡa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuḷanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḶIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ḷane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḷivhamaipfi ya Thero.
 - Nyofho.
 - Vhaḷaleli.
 - Bvelela
 - Feila.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Nda sinyusiwa ndi a sinyalala;	<i>U sumbedza tshifhaḷuwa tsho sinyuwo</i>
Nda nda rwiwa ndi a lila;	<i>U edzisela u lila</i>
Nda khoḷiwa ndi a mwemwela;	<i>tshifhaḷuwo kha tshi sumbedze u mwemwela</i>
Heḷi ndi ḷone dakalo ḷanga.	<i>U fara khana tshanda tsho vulea vha tshikhou ḷisumba.</i>

THERISANO YA MAḶWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha Ḷwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiḷori itshi...
Nyasha u pfa...musi...
Nyasha u na vhuḷipfi ho fhambanaho...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwingwada zwiḷuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḷhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso Ḷwe na Ḷwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḷekane phindulo na vhaḶwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

dz	hw	l
a	m	u
v	h	o
i	e	t

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /**dz**/ na /**hw**/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaḥo (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /**dz**/-/**u**/-/**l**/-/**a**/ = **dzula**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /**dz**/ kana /**hw**/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /**h**/-/**u**/-/**m**/-/**i**/ = **humi**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **dz**, **hw**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **dzula**, **dzama**, **dzima**, **dzuvha**, **O hwala**, **hwivha**, **humi**, **hola**, **tota**, **tila**, **vala**, **veta**, **luma**, **meme**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

thevhela uvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U NWELEDZA KANA MANWELEDZO/ ṬALANI MAṆWALWANI/ṬALANI KHA MAṆWALWA

U ṆWALA THOLOKANYONDIVHO

- 1 Ngudo i sa a thu thoma, kha vha ṅwale ṭhoho dzi tevhelaho: mbudziso na zwisimafhungo kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha vhale mbudziso na vhagudi, ni dzi ṭalutshedze arali zwo tea.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha rembuluwe vha sedzane vha rere nga mbudziso na phathinara.
- 4 Vhagudi vha tea u vula bugu dzavho dza u ṅwalela, vha ṅwala datumu na ṭhoho, vha dovhe vha ṅwale phindulo dza mbudziso.
- 5 Minete miṭanu ya u fhedzisela kha ngudo, kha vha sedze phindulo na vhagudi vha vha tendele u lulamisa mushumo wavho vhone vhaṅe.

NYASHA TSHIṬEIDZHINI

- 1 Ndi tshi mini tsho itaho uri Nyasha a dzule o fhaṭuwa vhusiku hoṭhe? **uri** a dzule o fhaṭuwa vhusiku hoṭhe.
- 2 Nyasha o ḍipfa hani musi a tshi thoma u ya u namela tshiteidzhi? **Nyasha o pfa ...**
- 3 Ndi ngai Nyasha o huwelela vhukati ha dzharāṭa ya tshikolo? **O huwelela ngauri.....**

NYASHA TSHIṬEIDZHINI

- 1 Ndi tshi mini tsho itaho uri Nyasha a dzule o fhaṭuwa vhusiku hoṭhe? **Dakalo na u tshuwa zwo ita uri** a dzule o fhaṭuwa vhusiku hoṭhe.
- 2 Nyasha o ḍipfa hani musi a tshi thoma u ya u namela tshiteidzhi? **Nyasha o pfa o tshuwa/e na nyofho na mbilaelo.**
- 3 Ndi ngai Nyasha o huwelela vhukati ha dzharāṭa ya tshikolo? **O huwelela ngauri o vha a tshi khou ṭoda u vhudza khonani yawe mafhungo.**

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1 ya Lavhutanu.**

- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḡuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yoṭhe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso ṭhuthuwedzi dzine dza ḡo sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala roṭhe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nṱwala nga mini ino vhege?
 - f Muṱwalo waṅu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha ḡo zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Gireidi ya 2

THEMO YA 2

Vhege ya

3

THERO:

Vhukhakhi

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedzeda zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa: tshifanyiso tsha muthu a tshi khou ita vhukhakhi.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: u ita ṭhoḍisiso pfunzo ine ra i wana kha vhukhakhi hashu.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 35 na 36, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 37, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 4, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tshi sumbedzaho uri ni ḍipfa hani musu no khakha.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

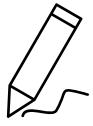
KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Jabu a tshi khou gidima o fara makumba kha tshiṭori tsha Bugu Khulwane tsha: **Jabu u kadzinga makumba**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: Vhukhakhi.
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha nḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Vhukhakhi ndi mini?
 - b Ndi vhukhakhi vhifhio ho ḱowealeho vhuṅe ha anzela u itwa?
 - c Vhathu vha ḱipfa hani musi vho khakha?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Vhukhakhi
 - Khombo.
 - Khole.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee, Khonani! Muthu a rumiwa u ita tshithihi;	<i>U sumba nga munwe wa tsini na guṽwe vha tshi khou sumba.</i>
U tevhedza ndaela ndi zwa ndeme;	<i>U vula zwanḱa zwo sedza nṭha zwo ya phanḱa.</i>
Ni sa ḱo tshinya zwi sa kumbiwi;	<i>U dzungudza ṭhoho.</i>
U sa fa hu ṭunya mavhudzi;	<i>U kokodzela mavhudzi ntha nga tshanḱa tshihi.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha ambe mibvumo i tevhelaho vhagudi vha tshi ñwala:
 - a dzula
 - b dzama
 - c dzima
 - d dzuvha
 - e o hwala
 - f hwivha
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Jabu u kadzinga makumba**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḁi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḁa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

u pulana na mvetamveto

ṬHOHO: Ñwalani nga musi we na ita vhukhakhi.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ñwale pharagirafu (ya mafhungo maṭanu) nga tshenzhemo ye na ṭangana nayo.

FUREME/MUHANGA WA U ÑWALA

Ndo khakha nge.....

Ndo khakha ngauri.....

VHEGE YA 3

U EDZISELA/U MODEḶA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ñamusi vhagudi vha ḍo ñwala nga musi we na ita vhukhakhi.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u ñwala.
- 3 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa a thu ñwala.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḍadza fureme ya u ñwala, sa: ndo ita vhukhakhi ha u thudza inwe golozi musi ndi tshi khou reila. Mashudu mavhuya a ho ngo vha na tshinyalelo! Fhedzi ha ndo vha ndo khakha ngauri ndo vha ndi tshi khou lingedza u sedza kha mepe ndi tshi khou reila. Golozi ḷa yo mbo ḍi ima, ndo sala ndi tshi zwi vhone ndo no ḍi lenga.
- 5 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha ole tshifanyiso tsha muhumbulo wavho, sa: golozi yavho i tshi khou thula inwe golozi ndo vha ndo khakha ngauri ndo vha ndi tshi khou lingedza u sedza kha mepe ndi tshi khou reila. Ndo vha ndi songo tsha sedza ḍila.
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḍo ñwala maipfi afhio. Kha vha **tale mutaladzi wa ipfi ḷinwe na ḷinwe**.
- 7 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha fhedzise tshiteḷwa tsha u thoma kha mutevhe: Ndi ḍo tama u ḽewa bugu ntswa.
- 8 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u ñwala mibvumo ine vha i ḍivha.**
- 9 **Kha vha shumise zwishumiswa**, zwi ngaho sa: maipfi maanzeli/maipfi o ḍowealeho na maipfi a ḍivhamaipfi ya thero u vha thusa u ñwala maipfi ane a vha kunda.
- 10 Kha vha thuthe tsumbo dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri heyo yo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo yavho vhone vhaḽe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi: ndi vhukhakhi vhufhio he na vhuya na vhu ita? Ho vha ho itea mini?

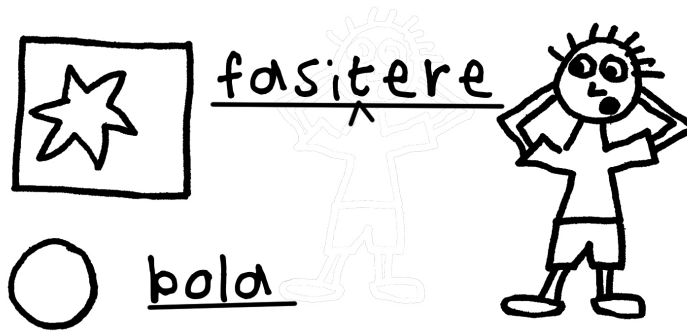
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya **u humbula vha sa a thu n̄wala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha tea u ḍa na mihumbulo yavho-vha songo nea mihumbulo ya mugudisi!
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u rembuluwa vha amba.
- 5 Kha vha nee vhagudi 2–3 ya mithethe u rembuluwa vha amba na phathinara nga mihumbulo yavho.
- 6 Kha vha vhidze vhagudi 2–3 vha vha vhudze nga vhukhakhi he vha vhuya vha vhu ita.
- 7 Vhagudi vha tea uri: Ndo khakha nge...
- 8 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri zwino vha ḍo ola na na u n̄wala fureme ya mihumbulo yavho vhone vhane.

U N̄WALA

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha u n̄wala havho.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ḷebuḷa.
- 5 **Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.**

U N̄WALA

- 1 Kha vha nee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha n̄wala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u n̄wala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho**.
- 6 **Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.**

Ndo khakha nga u kwasha fasitere.
Ndo ita vhukhaki ngauri a tho nga
sedza musi ndi tshi raha bola
yanga.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /**mb**/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /**mb**/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **mbula, mbila**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele ṅṭha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **mbalo, mbila, mbula, mbevha**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

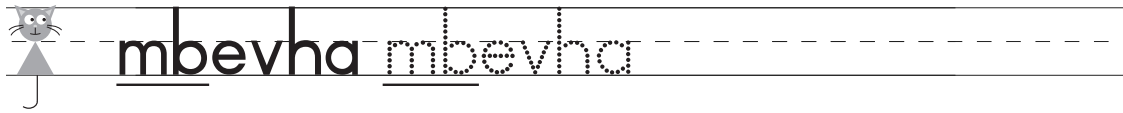
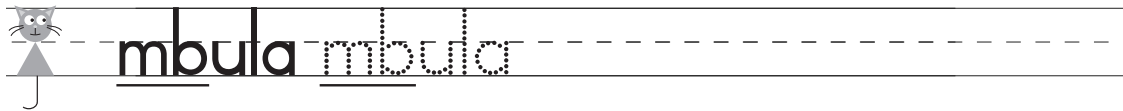
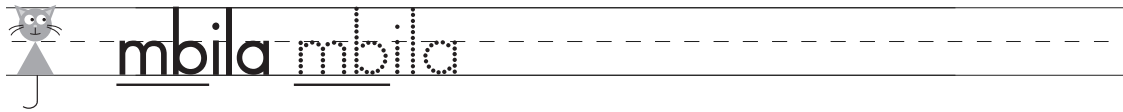
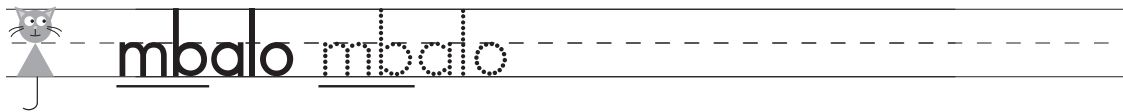
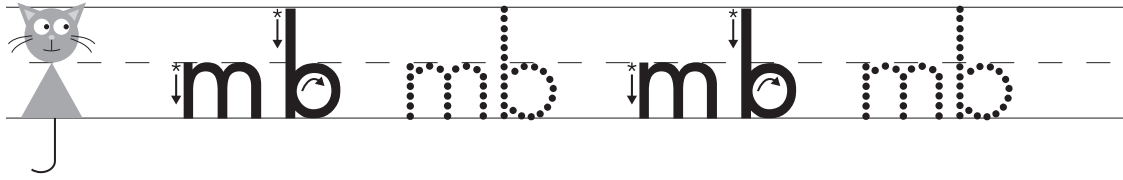
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḍere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḍere maṭuku na ma(ḷeḍeredanzi): **mb**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḍere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

VHEGE YA 3

PHUROGIREME YA U ḽHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA / U ṬHATHUVHA

Liṅwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Jabu u kadzinga makumba</u></p> <p>Mme a Jabu vho vha vha tshi khou bika tshilalelo. 'Ndi khou ya u tamba bola na khonani dzanga,' hu amba Jabu a tshi gidima a tshi bva nga muṅango.</p> <p>'Thomani ni ime!' ndi mme awe vha dzi huwelela. 'Gidimelani mavhengeleni ni nthengele vho dauzeni ya makumba na boḁelo ḽa mafhi,' hu amba mme awe vha tshi mu fha tshibambiri tsha zwirengwarengwa na tshelede.</p> <p>Jabu o vha a sa ṭoḁi u ya vhengeleni, fhedzi a mwemwela a ri, 'Ndi zwone mmawe!'</p> <p>'Ndi a livhuha dukaduka ḽanga! Ni vhone, ni songo a pwasha hayo makumba,' hu ombedzela mme awe.</p> <p>'Vha songo vhilahela mmawe, ndi a ṭhogomela tshifhinga tshoṭhe,' ndi Jabu a no fhindula a tshi khou bva nga muṅango.</p>	<p>Ndi a divhudzisa uri ndi nga mini mme a Jabu vho mu vhudza uri a vhe na vhusedzi? Ndi a divhudzisa uri kani ha Jabu o no vhuya a pwasha makumba?</p>
<p>Jabu a ṭuwa a ya vhengeleni. A tshi swika a vhala kuḽa kubambiri kwa zwirengwarengwa. A dzhia makumba na mafhi. A mbo ḁi ya ngei mutshinini u badela. A swika a ṅekedza murengisi tshelede.</p> <p>'Ndo livhuha! Ni fare hezwi zwithu nga vhusedzi uri makumba a si kwashee,' ndi murengisi vha no ralo.</p> <p>'Vha songo vhilahela Vho Gumede, ṅṅe ndi muthu a no ṭhogomela tshifhinga tshoṭhe,' ndi Jabu a tshi fhindula musi a tshi khou bva nga muṅango.</p>	<p>Hoo! Mme a Jabu na murengisi vha vhudza Jabu uri a vhe na vhusedzi! Ndi a divhudzisa uri o no vhuya a pwasha makumba naa?</p>
<p>Jabu a humela hayani a tshi tou dedengela. O vha a sa ṭoḁi u pwasha makumba!</p> <p>Zwo kanya uri Jabu o mbo ḁi pfa phosho ya khonani dzawe. U khou vha pfa vha tshi khou sea. U khou vha pfa vha tshi khou bvuvhula bola.</p> <p>'Ndi ḁo vhuya nda ḁa nda tamba musi ndo no ṅekedza mme anga haya makumba,' ndi Jabu a tshi elekanya.</p> <p>Jabu a isa phanḁa na u dedengela o livha hayani. O vha a sa ṭoḁi u pwasha makumba a vhatu!</p>	<p>Ndi a divhudzisa uri Jabu u ḁo thoma nga u ya hayani naa, kana u ḁo ya a tamba na khonani dzawe? Ndi a divhudzisa uri hu ḁo bvelela mini kha aya makumba arali a nga humbula zwa u tamba bola?</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Zwo dovha zwa kanya uri o vho pfa a tshi khou vhidzelelwa nga khonani yawe Mulalo. 'Jabu, iḡani ri tambe! Hu khou ṭahela inwi!' ndi Mulalo a tshi vhidzelela.</p>	
<p>'Zwo luga mani, ndi ḡo tou raha luthihi fhedzi! Mmawe vha nga si vuwe vho zwi ḡivha!' ndi Jabu a tshi humbula, zwenezwi a tshi khou gidimela kha khonani dzawe. O lingedza u gidima e na vhuronwane. O vha a sa ṭoḡi uri makumba a vhatu a pwashee!</p>	<p>Yawee! Jabu u khou gidima o gagaḡela makumba! Ndi a ḡivhudzisa uri u ḡo zwi kona naa zwa u tamba bola na u sa pwasha makumba?</p>
<p>Zwenezwi Jabu a tshi khou gidimela hu re na khonani dzawe, a mbo ḡi khukhulwa nga toambo heneḡho nḡilani. Iḡa ṭhirei ya makumba ye fhasi pheṭhee! Makumba o pwasheaho a ḡadza hoṭhe fhasi. Jabu o vha o khakhaṭhela vhulembulembu ha makumba!</p> <p>'Yowee!' Jabu u a ṭavha mukosi, 'Zwino ndi ḡo ri mini kha mme anga?'</p> <p>'Ni vha vhudze uri no kadzinga makumba!' ndi Mulalo e kha miswaswo.</p> <p>Mulalo na Jabu vho sea vha pfa na mbabvu dzi tshi vhavha.</p>	<p>Jabu o khakhaṭhela makumba. Mulalo u zwi ita muswaswo. Mulalo na Jabu vha sea vha pfa na mbabvu dzi tshi vhavha. Ndi a ḡivhudzisa uri mme a Jabu na vhone vha ḡo vhona zwi tshi seisa sa avha vhavhili?</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
<p>Jabu u tea u renga mini vhengeleni?</p>	<p>U tea u renga makumba na mafhi.</p>
<p>Ndi nnyi we a vhidzelela Jabu uri a ḡe a tambe bola?</p>	<p>Ndi khonani yawe Mulalo we a mu vhidzelela uri a ḡe u tamba.</p>
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini Jabu o humbula u ya u tamba bola?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri khonani yawe Mulalo o mu vhidzelela uri a ḡe a tambe. • O humbula uri a nga tamba bola, nahone makumba ha nga pwashei. • O humbula uri u ḡo tou raha bola luthihi fhedzi. • O vhona u nga mme awe vha nga si zwi ḡivhe!

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

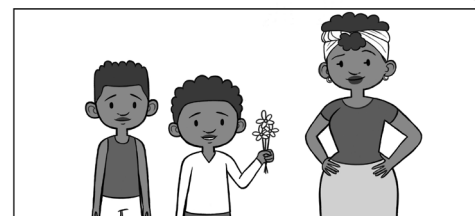
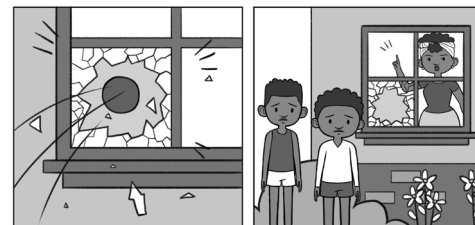
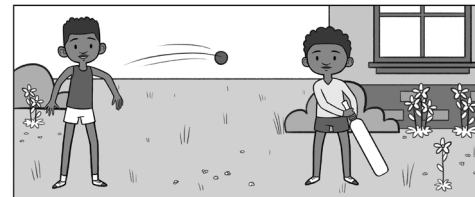
ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ʒane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - Kwasha.
 - Kwasha makumba.
 - U sa londa.
 - U londa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee, Khonani! Muthu a rumiwa u ita tshithihi;	<i>U sumba nga munwe wa tsini na guḽwe vha tshi khou sumba.</i>
U tevhedza ndaela ndi zwa ndeme;	<i>U vula zwanḑa zwo sedza nḑha zwo ya phaḑa.</i>
Ni sa ḑo tshinya zwi sa kumbiwi;	<i>U dzungudza ḑhoho.</i>
U sa fa hu ḑunya mavhudzi;	<i>U kokodzela mavhudzi ntha nga tshanḑa tshihi.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḑTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḑtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḑtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḑtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḽee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḽwe na muḽwe wavho a tshi anetshela tshiḑtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḑtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiḑtori zwa vhaḽwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaḽwe ngavho zwiḑtori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /ḍy/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṁwe maipfi a thomaho nga mubvumo /ḍy/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **dyelo**

Kha vha ḍivhadze maipfi maswa

- 5 Kha vha bulele nṭha ipfi ḷiṁwe na ḷiṁwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **dyambila, dyelo**
- 6 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 7 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 8 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

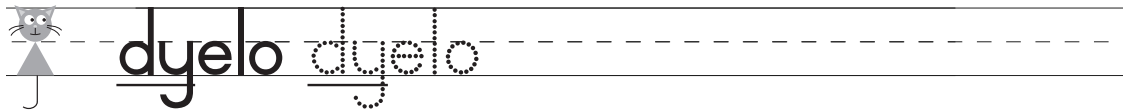
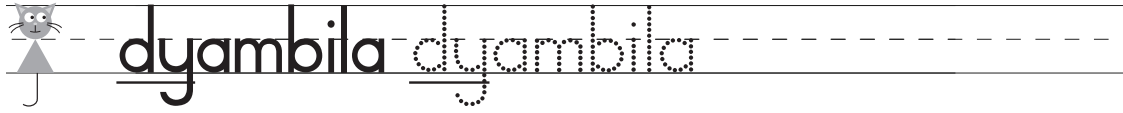
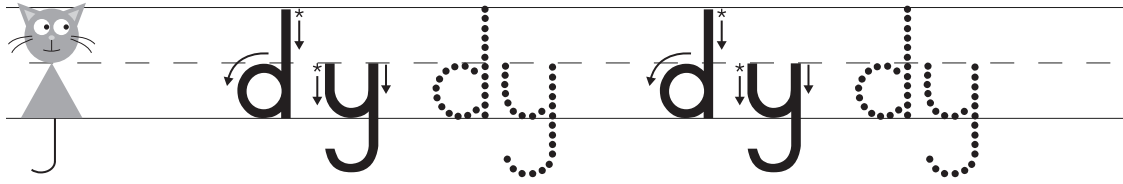

Muṁwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṁwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṁwalele kwone kwa ma(ḷeḷeredanzi) na maṭuku na: **dy**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṁwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ṁwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṁwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuṁwalelele kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṁwalula mibvumo/maipfi/mafungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ŋwala:

Minete ya 30

U pulana na mvetamveto**THOHO:** Ŋwalani nga musi we na ita vhukhaki.**MUSHUMO:** Olani tshifanyiso ni ŋwale pharagirafu (ya mafhungo maṭanu) nga tshenzhemo ye na ṭangana nayo.**FUREME/MUHANGA WA U ŊWALA**

Ndo khakha nge.....

Ndo khakha ngauri.....

Musi we nda khakha ndo pfa...

Vhukhaki hovhu ho mpfunza...

Mafheleloni.....

U EDZISELA/U MODELA

- 1 Kha vha talutshedze vhagudi uri namusi vha do engedza mafhungo kha e vha n'wala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u n'wala.
- 3 Nga u **edzisele/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa a thu n'wala**.
- 4 Kha vha talutshedze vhagudi mihumbulo ine vha vha nayo ya u dadza fureme ya n'wala. Sa: ndo pfa ndi na nyofho nahone ndo vha isala musi ndi tshi ita vhukhakhi hovhu ngauri ndo tshinyadza golei ya mu'we. Hezwi zwo gudisa uri muthu a tshi khou reila u tea u londa. Ndo guda uri ndi tea u bva n'nda ha ndila arali ndi tshi khou toda u lavhesa mepe ndilani. Mafheleloni ndo guda pfunzo ya ndeme.
- 5 Kha vha talutshedze uri ri do n'wala maipfi afhio. Kha vha tale **mutaladzi wa ipfi liiwe na liiwe**.
- 6 Nga u **edzisele/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa a thu n'wala**.
- 7 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n'wala mibvumo ine vha i divha**.
- 8 **Kha vha shumise zwishumiswa**, (maipfi maanzeli/maipfi o dowealeho na maipfi a divhamaipfi ya thero) sa: u londa, vhukhakhi, kwasha, nzw.
- 9 **Kha vha thuthe tsumbo** dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri heyoy vha i tshi tou vha tsumbo, zwino **vhagudi vha tea u n'wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe**.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo, ro humbula nga ha musi we vha ita vhukhakhi.
- 2 Namusi ri do engedza mafhungo nga zwe ra n'wala.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: no dipfa hani nga murahu ha musi no khakha? No guda mini?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u **humbula vha sa a thu n'wala**.
- 5 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea u da na mihumbulo yavho vhone vhaṅe – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 6 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u rembuluwa vha amba na phathinara nga vhukhakhi he vha vhuya vha ita.
- 7 Kha vha nee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha ambe.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga zwe vha guda kha vhukhakhi havho.
- 9 Vhagudi vha tea uri: Vhukhakhi hanga ho gudisa ...
- 10 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha do tea u shumisa fureme ya u n'wala, u ola na u n'wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

U N̄WALA

- 1 Kha vha **nee vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha n̄wala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u n̄wala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho**.
- 6 **Kha vha t̄utuwedze vhagudi**.

U REMBULUWA VHA SEDZANA VHA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha **nee** vhagudi ndaela ya uri vha vheye penisela kule.
- 2 Kha vha **neani** vhagudi ndaela ya uri vha rembuluwe vha ambe na phathinara nga zwe vha ola.

Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha n̄wala u mona na kilasi, vha zwi livhanye na levele ya maṭo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha vhe na therisano nga thero yavho.

Ndo khakha nga u kwasha fasitere.
Nda ita vhukhaki ngauri a tho nga
sedza musi ndi tshi raha bola
yanga.

Musi ndi tshi ita hovhu vhukhaki,
ndo ofha.

U ita hovhu vhukhaki zwo ngudisa
uri ndi vhe na vhusedzi ndi saathu
raha bola.

Ma fheloni ndo guda pfunzo yavhudi.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḡa

U ḡalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ḡanganya

NḡE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **mbula**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe: **/mb/-/u/-/l/-/a/**
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo: **/mb/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḡo: **/u/**
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvharu wa ipfi ḡo: **/l/**
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḡo: **/a/**
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo kha bodo ya tshoko: **mbula**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ḡanganya mibvumo uri vha sike ipfi: **/mbu/-/la/ = mbula**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **dyelo**

RḡE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **mbila**
- 3 Kha vha vuvdize vuvvudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo ndi uvhio? **/mb/**
- 4 Kha vha vuvdize vuvvudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḡo ndi uvhio? **/i/**
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvharu wa ipfi ḡo: **/l/**
- 6 Kha vha vuvdize vuvvudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḡo ndi uvhio? **/a/**
- 7 Kha vha humbele vuvvudi vha fhandekanye ḡo ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoḡhe: **/mb/-/i/-/l/-/a/**
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo: **mbila**
- 9 Vha vha vuvdize vuvvudi uri vha ḡanganyise mibvumo i re kha ipfi ḡo vha tshi zwi ita na vhone: **/mbi/-/la/ = mbila**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **dyambila**

PHUROGIREME YA U ḡADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U DIVHUDZISA / U ṬHAṬHUVHA

Ṭinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Jabu u kadzinga makumba</u></p> <p>Mme a Jabu vho vha vha tshi khou bika tshilalelo. 'Ndi khou ya u tamba bola na khonani dzanga,' hu amba Jabu a tshi gidima a tshi bva nga muṅango.</p> <p>'Thomani ni ime!' ndi mme awe vha dzi huwelela. 'Gidimelani mavhengeleni ni nthengele vho dauzeni ya makumba na boḁelo la mafhi,' hu amba mme awe vha tshi mu fha tshibambiri tsha zwirengwarengwa na tshelede.</p> <p>Jabu o vha a sa ṭoḁi u ya vhengeleni, fhedzi a mwemwela a ri, 'Ndi zwone mmawe!'</p> <p>'Ndi a livhuha dukaduka Janga! Ni vhone, ni songo a pwasha hayo makumba,' hu ombedzela mme awe.</p> <p>'Vha songo vhilahela mmawe, ndi a ṭhogomela tshifhinga tshoṭhe,' ndi Jabu a no fhindula a tshi khou bva nga muṅango.</p>	<p>Ndi a kona u sengulusa kana u ṭhaṭhuvha uri Jabu u na lutamo lwa u thusa. U khou tama u ya u tamba bola, fhedzi ha ṅanisani na mme awe musi vha tshi ri a ye vhengeleni! O sokou mwemwela a ri 'ndi zwone'.</p>
<p>Jabu a ṭuwa a ya vhengeleni. A tshi swika a vhala kuḁa kubambiri kwa zwirengwarengwa. A dzhia makumba na mafhi. A mbo ḁi ya ngei mutshinini u badela. A swika a ṅekedza murengisi tshelede.</p> <p>'Ndo livhuha! Ni fare hezwi zwithu nga vhusedzi uri makumba a si kwashee,' ndi murengisi vha no ralo.</p> <p>'Vha songo vhilahela Vho Gumede, ṅe ndi muthu a no ṭhogomela tshifhinga tshoṭhe,' ndi Jabu a tshi fhindula musi a tshi khou bva nga muṅango.</p>	<p>Ndi a kona u sengulusa kana u ṭhaṭhuvha uri Jabu u anzela u pwasha zwithu. Ndi a kona u sengulusa kana u ṭhaṭhuvhangauri muṅwe na muṅwe u khou mu vhudza uri a ṭhogomele! Hezwi zwi ita uri ndi humbule uri Jabu a nga vha o no vhuya a pwasha zwithu.</p>
<p>Jabu a humela hayani a tshi tou dedengela. O vha a sa ṭoḁi u pwasha makumba!</p> <p>Zwo kanya uri Jabu o mbo ḁi pfa phosho ya khonani dzawe. U khou vha pfa vha tshi khou sea. U khou vha pfa vha tshi khou bvuvhula bola.</p> <p>'Ndi ḁo vhuya nda ḁa nda tamba musi ndo no ṅekedza mme anga haya makumba,' ndi Jabu a tshi elekanya.</p> <p>Jabu a isa phanḁa na u dedengela o livha hayani. O vha a sa ṭoḁi u pwasha makumba a vhathu!</p>	

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Zwo dovha zwa kanya uri o vho pfa a tshi khou vhidzelelwa nga khonani yawe Mulalo. 'Jabu, iqani ri tambe! Hu khou ṭahela inwi!'</p> <p>ndi Mulalo a tshi vhidzelela.</p>	
<p>'Zwo luga mani, ndi ḍo tou raha luthihi fhedzi! Mmawe vha nga si vuwe vho zwi ḍivha!' ndi Jabu a tshi humbula, zwenezwi a tshi khou gidimela kha khonani dzawe. O lingedza u gidima e na vhuronwane. O vha a sa ṭoḍi uri makumba a vhatu a kwashee!</p>	<p>Ndi a kona u sengulusa kana u ṭhaṭhuvha uri Jabu ha londi. Vhatu vho ḍi mu vhudza uri a ṭhogomele! Zwino u vhonele a tshi khou gidima o gagaḍela makumba. Arali Jabu o vha a tshi ṭhogomela, o vha o thoma nga u ya hayani a kona u vhuva bolani!</p>
<p>Zwenezwi Jabu a tshi khou gidimela hu re na khonani dzawe, a mbo ḍi khukhulwa nga tombo henefho nḍilani. Iḷa ṭhirei ya makumba ye fhasi pheṭṭhee! Makumba o kwasheaho a ḍadza hoṭhe fhasi. Jabu o vha o khakhaṭhela vhulembulembu ha makumba!</p> <p>'Yowee!' Jabu u a ṭavha mukosi, 'Zwino ndi ḍo ri mini kha mme anga?'</p> <p>'Ni vha vhudze uri no kadzinga makumba!' ndi Mulalo e kha miswaswo.</p> <p>Mulalo na Jabu vho sea vha pfa na mbabvu dzi tshi vhavha.</p>	<p>Vhatu welee! Jabu o mbo ḍi pwasha aḷa makumba a vhatu. Ndi a kona sengulusa kana u ṭhaṭhuvha uri a si lwa u thoma zwi tshi bevelela, ngauri vhatu vho vha vho mu vhudza Jabu uri a ṭhogomele.</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ni vhona u nga mme a Jabu vha ḍo zwi dzhia hani musi a tshi swika hayani?</p>	<p>Ndi vhona u nga vha ḍo pfa...ngauri...</p>
<p>Ni vhona u nga Jabu o ḍipfa hani musi a tshi wisa makumba? Ngani?</p>	<p>Ndi vhona u nga o pfa...ngauri...</p>
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ni vhona u nga Jabu ndi muthu a re na vhuronwane/a no ṭhogomela? Ṭalutshedzani phindulo yaṅu!</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Hai, ndi vhona e si muthu a re na vhuronwane. Ndi itiswa ngauri mme awe na murengisi vho mu vhudza uri a vhe na vhusedzi. Arali o vha a tshi ḍivhelwa vhuronwane, vho vha vha sa tei u mu humbudza. • Hai, ndi vhona e si muthu a re na vhuronwane ngauri o ya a tamba bola ngeno a tshee o gagaḍela makumba! • A thi vhoni e muthu a no ṭhogomela ngauri u gidimela kha vhangana vhawe o gagaḍela makumba! • Arali Jabu o vha e muthu a no ṭhogomela, o vha a tshi ḍo vha o thoma nga u isa makumba hayani. A thi vhoni a tshi ṭhogomela ngauri ha thomi nga u ya hayani – u thoma nga u ya u tamba bola.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Piringedzea.
 - Mutwe.
 - Kwasha.
 - Vunda

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee, Khonani! Muthu a rumiwa u ita tshithihi;	<i>U sumba nga munwe wa tsini na guḷwe vha tshi khou sumba.</i>
U tevhedza ndaela ndi zwa ndeme;	<i>U vula zwanḑa zwo sedza nḑha zwo ya phanḑa.</i>
Ni sa ḑo tshinya zwi sa kumbiwi;	<i>U dzungudza ḑhoho.</i>
U sa fa hu tunya mavhudzi;	<i>U kokodzela mavhudzi ntha nga tshanḑa tshih.</i>

THERISANO YA MAḆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ḱwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiḑori itshi...
Vhukhakhi ha Jabu ho vha...
Ndi vhona u nga mme a Jabu vha ḑo...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwingwada zwiḑuku.**
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḑhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iḱwe na iḱwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ḱekane phindulo na vhaḱwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

mb	dy	l
o	g	a
i	e	v
h	m	u

VHEGE YA 3

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: **/mb/** na **/dy/**
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: **/mb/-/u/-/l/-/a/ = mbula**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi **/mb/** kana **/dy/**
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: **/g/-/a/-/g/-/a/ = gaga**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **mb, dy**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **mbalo, mbila, mbula, mbevha, dyambila, dyelo, gaga, guma, luma, lela, hama, huma, vula, vala, mema**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U NWELEDZA

Maṅwalwa	Mugudisi u:	Mugudi u:
<p><u>Jabu u kadzinga makumba</u></p> <p>Mme a Jabu vho vha vha tshi khou bika tshilalelo. 'Ndi khou ya u tamba bola na khonani dzanga,' hu amba Jabu a tshi gidima a tshi bva nga muṅango.</p> <p>'Thomani ni ime!' ndi mme awe vha dzi huwelela. 'Gidimelani mavhengeleni ni nthengele vho dauzeni ya makumba na boḁelo ḁa mafhi,' hu amba mme awe vha tshi mu fha tshibambiri tsha zwirengwarengwa na tshelede.</p> <p>Jabu o vha a sa ṭoḁi u ya vhengeleni, fhedzi a mwemwela a ri, 'Ndi zwone mmawe!'</p> <p>'Ndi a livhuha dukaduka ḁanga! Ni vhone, ni songo a pwasha hayo makumba,' hu ombedzela mme awe.</p> <p>'Vha songo vhilahela mmawe, ndi a ṭhogomela tshifhinga tshoṭhe,' ndi Jabu a no fhindula a tshi khou bva nga muṅango.</p>	<p>Kha vha fhandekanye kiḁasi i bve zwipiḁa zwivhili. Kha vha vhee zwigwada nga ndila i tevhelaho:</p> <p>Tshigwada tsha 1: Jabu</p> <p>Tshigwada tsha 2: Mme a Jabu</p>	<p>Tshigwada tsha 1 tshi ri: ndi khou ya u tamba bola ya milenzhe na khonani dzanga!</p> <p>Tshigwada tsha 2 tshi ri: Imani! Thomani ni ye u renga dauzeni ya makumba na mafhi.</p> <p>Tshigwada tsha 1 tshi ri: <i>zwo luga mmawe.</i></p> <p>Tshigwada tsha 2 tshi ri: <i>Ndo livhuwa! Ni ṭhogomele uri ni si kwashe makumba.</i></p> <p>Tshigwada tsha 1 tshi ri: <i>Vha songo vhilahela mmawe ndi ḁo ṭhogomela.!</i></p>
<p>Jabu a ṭuwa a ya vhengeleni. A tshi swika a vhala kuḁa kubambiri kwa zwirengwarengwa. A dzhia makumba na mafhi. A mbo ḁi ya ngei mutshinini u badela. A swika a ṅekedza murengisi tshelede.</p> <p>'Ndo livhuha! Ni fare hezwi zwithu nga vhusedzi uri makumba a si kwashee,' ndi murengisei vha no ralo.</p> <p>'Vha songo vhilahela Vho Gumede, ṅṅe ndi muthu a no ṭhogomela tshifhinga tshoṭhe,' ndi Jabu a tshi fhindula musi a tshi khou bva nga muṅango.</p>	<p>Kha vha ṭalutshedze uri tshigwada tsha vhuvhili tshi ḁo ḁiita muṅe wa vhengele.</p>	<p>Tshigwada tsha 2: Ni fare zwavhuḁi nga vhuLondo uri makumba a sa kwashee.</p> <p>Tshigwada tsha 2: Vha songo vhilahela vho Gumede, ndi ḁo dzula ndo ṭhogomela.</p>
<p>Jabu a humela hayani a tshi tou dedengela. O vha a sa ṭoḁi u pwasha makumba!</p> <p>Zwo kanya uri Jabu o mbo ḁi pfa phosho ya khonani dzawe. U khou vha pfa vha tshi khou sea. U khou vha pfa vha tshi khou bvuvhula bola.</p> <p>'Ndi ḁo vhuya nda ḁa nda tamba musi ndo no ṅekedza mme anga haya makumba,' ndi Jabu a tshi elekanya.</p> <p>Jabu a isa phanḁa na u dedengela o livha hayani. O vha a sa ṭoḁi u pwasha makumba a vathu!</p>	<p>Kha ri ye hayani na Jabu ro tokomelwa ro ḁiṭhogomela.</p> <p>Kha vha nange mugudi muthihi a nge sa Sam.</p>	<p>Muṅwe na muṅwe a ḁiite u nga o fara makumba a tshimbile nga vhuLondo. Jabu iḁani ni tambe na riṅe, ri a ni ṭhoga kha mutambo washu.</p> <p>!</p>

Maṅwalwa	Mugudisi u:	Mugudi u:
Zwo dovha zwa kanya uri o vho pfa a tshi khou vhidzelelwa nga khonani yawe Mulalo. 'Jabu, iḡani ri tambe! Hu khou ṭahela inwi!' ndi Mulalo a tshi vhidzelela.		
'Zwo luga mani, ndi ḡo tou raha luthihi fhedzi! Mmawe vha nga si vuwe vho zwi ḡivha!' ndi Jabu a tshi humbula, zwenezwi a tshi khou gidimela kha khonani dzawe. O lingedza u gidima e na vhuronwane. O vha a sa ṭoḡi uri makumba a vathu a kwashee!	Kha ri ḡiite sa Jabu. Ri khou humbula mini?	<i>Roṭhe ri ri: ṭhamusi nda tou u raha luthihi fhedzi. Mmawe a vha nga zwi ḡivhi tshithu.</i>
Zwenezwi Jabu a tshi khou gidimela hu re na khonani dzawe, a mbo ḡi khukhulwa nga toambo heneḡho ṅḡilani. Iḡa ṭhirei ya makumba ye fhasi pheṭhee! Makumba o kwasheaho a ḡadza hoṭhe fhasi. Jabu o vha o khakhaṭhela vhulembulembu ha makumba! 'Yowee!' Jabu u a ṭavha mukosi, 'Zwino ndi ḡo ri mini kha mme anga?' 'Ni vha vhudze uri no kadzinga makumba!' ndi Mulalo e kha miswaswo. Mulalo na Jabu vho sea vha pfa na mbabvu dzi tshi vhavha.	Makumba oṭhe a kwashea. Arali ni Jabu no vha ni tshi nga ita mini?	Yoweeee! Zwino ndi ḡo vhudza mme anga nda ri mini.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḡasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 3.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kiḡasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kiḡasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Gireidi ya 2

THEMO YA 2

Vhege ya

4

THERO:

Vhukhakhi

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 4 Kha vha engedze zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa: tshifanyiso tsha vhathu vha tshi khou ita zwo khakheaho.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe ya u dzudzanyela thero iyi Sa tsumbo: ṭhoḍisiso nga ha uri ndi ngani vhathu vha tshi khakha.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya tshikolo dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 40 na 41, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 42 na 43, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 44, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha a tshi khou ita zwo khakheaho.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NḌIVHOTHANGELI

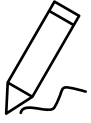
- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Lindelani talatadza kha tshiḱori tsha Bugu Khulwane tsha: **Lindelani na thesite ya Metse ya dzhiawolala**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ya: **Vhukhakhi**.
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwe na guda nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vhudzise mbudzisoḱhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi nga mini vhathu vha tshi ita vhukhakhi ?
 - b Ni vhona u nga u khakha ndi zwithu zwi si zwavhuḱi?
 - c Vhukhakhi vhu ri thusa nga mini?
 - d Ndi mini tshi itaho uri vhukhakhi vhu si vhe havhuḱi kha riḱe?

VHEGE YA 4

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS).
- 2 Kha vha ḱane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Ḍivhamaipfi a Thero.
 - Nḱowedzo.
 - Talatala.
 - Isa phanḁa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee, Khonani! Muthu a rumiwa u ita tshithihi;	<i>U sumba nga munwe wa tsini na guḱwe vha tshi khou sumba.</i>
U tevhedza ndaela ndi zwa ndeme;	<i>U vula zwanḁa zwo sedza nḱha zwo ya phanḁa.</i>
Ni sa ḱo tshinya zwi sa kumbiwi;	<i>U dzungudza ḱhoho.</i>
U sa fa hu ḱunya mavhudzi;	<i>U kokodzela mavhudzi ntha nga tshanḁa tshihi.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a mbalo
 - b mbila
 - c mbula
 - d mbevha
 - e dyambila
 - f dyelo
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Lindelani na thesite ya Metse ya dzhiawolala**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipiḽa zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

u pulana na mvetamveto

THOHO: Itani u nga ndi inwi Lindelani ni ñwale kha dayari nga murahu ha musu no vha na vhukhaki he na ita.

MUSHUMO: Ñwalani mafhungo kha dayari ni tshi khou sumbedza vhuḍipfi haṅu.

FUREME/MUHANGA WA U ÑWALA

Ha dayari,

Ndi...

U EDZISELA/U MODELA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi vhagudi vha ḍo ita u nga vha Lindelani a tshi khou ñwala kha dayari. Vha ḍo ñwala nga zwe zwa itea.
- 2 Kha vha ṭalutshedze uri dayari ndi bugu ine na ñwala nga zwithu zwe na ṭangana nazwo kana na guda khazwo. Ni nga ñwala vhuḍipfi haṅu na zwiphiri zwaṅu khayi. Hezwi zwi itwa ngauri dayari i tea u vhalwa nga muñwali wayo fhedzi. Ndi bugu ya tshidzumbene ine na nga i shumisa u bvisela mihumbulo yaṅu khayi nga u tou ñwala.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u ñwala.
- 4 Nga u **edzisele/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa a thu ñwala.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḍadza fureme ya u ñwala, sa: Arali hu ṅṅe Lindelani, ndo vha ndi tshi ḍo thoma u ñwala nga zwe nda khakha zwone. Hezwi ndi zwa ndeme ngauri zwi ḍo nthusa u elekanya nga vhukhaki hanga .
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḍo ñwala maipfi afhio. Kha vha **tale mutaladzi wa ipfi liṅwe na liṅwe**.
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḍo ñwala dayari vha tshi ḍi ita Lindelani. Ri ḍo tea u humbula nga zwine a nga ñwala ngazwo.
- 8 Nga u **edzisele/u modela** kha vha fhedzise fureme ya u ñwala:
Ha dayari,
Ndo khakha vhege heyi tshikoloni. Ndo vhona u nga ndi kona mbalo. Nda sa vhale, nda mbo ḍi feila mulingo.
- 9 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u ñwala mibvumo ine vha i ḍivha.**
- 10 **Kha vha shumise zwishumiswa**, zwi ngaho sa: maipfi maanzeli/maipfi o ḍowealeho na maipfi a ḍivhamaipfi ya thero.
- 11 Kha vha thuthe tsumbo dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri heyo yo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga Lindelani u do ri ho bvelela mini? U do talutshedza vhukhakhi hawe nga ndila de?
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u **humbula vha sa a thu n'wala**.
- 3 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea u da na maipfi avho vhone vhaṅe – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u **rembuluwa** vha amba na phathinara nga ha uri Lindelani a nga amba mini nga vhukhakhi hawe.
- 5 Kha vha nee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha ambe.
- 6 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga zwine vha do n'wala ngazwo n'wala.
- 7 Vha tea uri: Ndi humbula u nga Lindelani u do ri: Ndo...
- 8 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha do tea u shumisa fureme ya u n'wala, u n'wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

U N'WALA

- 1 Kha vha nee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vha zve vha n'wala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u n'wala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho**.
- 6 Kha vha **tuṭuwedze** vhagudi.

Ha Diary,

Ndo ita vhukhakhi, a thongo
kona na u gudela thesite yanga.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /vh/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /vh/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **vhia, vhana, thivhela**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele ṅṭha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **vhea, vhomba, vhana, vhia, mavhivhi, thivhela**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

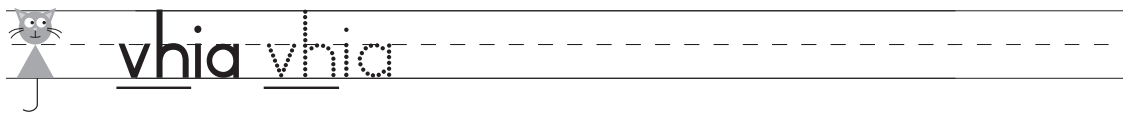
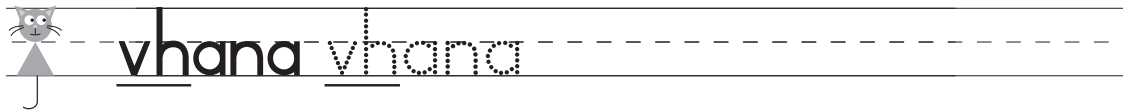
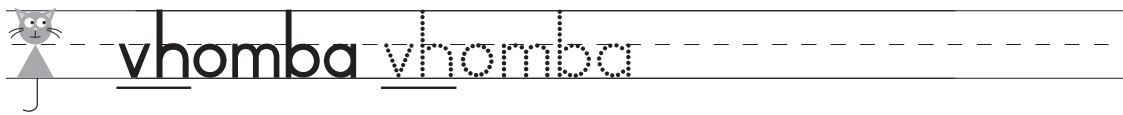
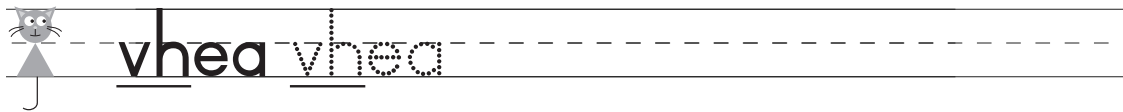
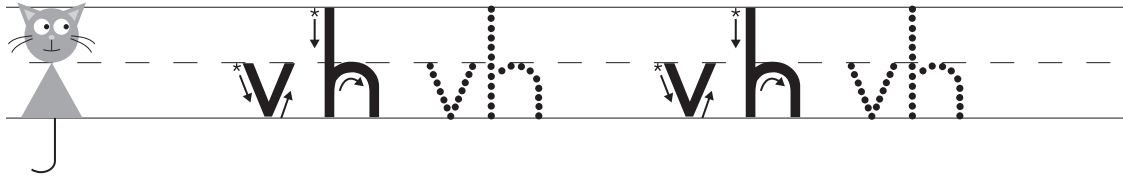
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḍere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḍere maṭuku na ma(ḷeḍeredanzi): **vh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḍere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma) ḷeḍere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)lēdere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ḐIVHUDZISA / U ṬAHISA MIHUMBULO

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p><u>Lindelani na thesite ya Metse ya dzhiawolala</u></p> <p>Lindelani o ḑi vha muthu a no kona mbalo kana metse. O vha a tshi kona u vhala mbalo a ya kulekule. Na u ṭanganya nomboro nga ṭhoho o vha a tshi zwi kona. O vha tshi vhona u nga mbalo a dzi konḑi.</p> <p>Musi we Mufumakadzi Vho Nḑou vha funza kiḑasi mbalo dza muṭuso, Lindelani o vhona u nga a dzi vhuḃi dza konḑa.</p>	
<p>Mufumakadzi Vho Nḑou vha ṅwala thaidzo dza mbalo kha bodo. Vha ṅea ndaela vhagudi afha kiḑasini uri vha dzi ṅwalulule. Musi avha vhaṅwe vhagudi vha afha kiḑasini ya Lindelani vha tshi khou ṅwalulula mbalo idzi buguni dzavho, Lindelani a vha tshi khou ola na u sokou talatadza zwithu.</p> <p>'Nḑe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḑi. A tho ngo tea u ita ṅdowḑowe ṅḑe!' ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi a ḑivhudzisa uri ndi nga mini Lindelani a si khou ṅwalulula mbalo dzawe? Hoo! Ndi ngauri u vhona u nga u a kona mbalo lune zwi si vhe na mushumo u ṅwalulula!</p>
<p>Mufumakadzi Vho Nḑou vha tshi khou shuma mbalo idzi na kiḑasi, Lindelani o vha o sedza ṅḑa nga fasiṭere. U khou humbula nga zwithu zwoṭhe zwe a vha a tshi khou tama u ita ngei ṅḑa.</p> <p>'Nḑe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḑi. A thi tei u ṭwa ndi tshi ḑidina nga ṅdowḑowe ṅḑe!' ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Mbalo dza muṭuso dzi khou fanziwa lwa u thoma, zwino Lindelani ha khou thetshesela! Ndi a ḑivhudzisa uri hu ḑo bvelela mini?</p>

L̥inwalwa	U vhalu ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>‘Sedzulusani he na khakha hone ni vhe na vhuṭanzi uri no khakha ngafhi!’ ndi Mufumakadzi Vho Nḡou vha tshi vhudza kiḡasi. Musi vha re kiḡasini nthihi na Lindelani vha tshi khou sedzulusa vhuḡhakhi havho, Lindelani a bva a ya thoḡlethe.</p> <p>‘Nḡe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḡi. A thi athu vhuya nda khakha tshithu kha mbalo nḡe!’ ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi a qivhudzisa uri Lindelani mbalo dza muṭuso u ḡo dzi kona u swika ngafhi arali a sa iti nḡowenḡowe na u guda kha vhuḡhakhi he a ita?</p>
<p>Mufumakadzi Vho Nḡou Mufumakadzi vha phakhela kiḡasi mabambiri a u shumela. ‘Ni ite mbalo idzi sa tshuṅwahaya! Ri guda nga u ita nḡowenḡowe dzi sa fheli’ ndi Vho Nḡou Lindelani vha tshi vhudza kiḡasi. Lindelani a tsonya bambiri ḡa mushumo ḡawe begeni.</p> <p>‘Nḡe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḡi. Tshuṅwahaya a i ntshumeli tshithu nḡe!’ ndi ene a tshi elekanya.</p>	
<p>Nga madekwana a ḡeneḡo ḡuvha, musu vha no dzhena kiḡasini nthihi na Lindelani vho futelela u shuma mbalo dza muṭuso, Lindelani o vha o ṭalela TV.</p> <p>‘Ni na tshuṅwahaya ḡamusu?’ hu vhudzisa khotso a Lindelani.</p> <p>‘Hai,’ ndi ene a tshi zwifha.</p> <p>‘Nḡe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḡi. Tshuṅwahaya a i ntshumeli tshithu nḡe!’ ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Yoo! Ndi a qivhudzisa uri Lindelani u ḡo gudisa hani u ita mbalo dza muṭuso arali a sa iti mushumo wawe wa kiḡasini kana tshuṅwahaya?</p>
<p>Nga matshelo tshikoloni, Mufumakadzi Vho Nḡou vha kuvhanganya tshuṅwahaya.</p> <p>‘Lindelani, tshuṅwahaya yaṅu i ngafhi? vha a vhudzisa.</p> <p>‘Ndo i hangwa hayani,’ ndi Lindelani a tshi zwifha. ‘Fhedzi vha songo vhilahela – nḡe mbalo ndi a dzi kona! ndi Lindelani a no ralo.</p> <p>Lindelani wee, muṅwe na muṅwe o tea u ita nḡowenḡowe ya mbalo! Nnyi na nnyi a nga kona mbalo arali a nga futelela,’ hu amba Mufumakadzi Vho Nḡou</p> <p>Fhedzi Lindelani a konyolela matanda nḡevheni.</p> <p>‘Nḡe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḡi. Ndi nga phasa thesite iṅwe na iṅwe. ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Vhaṅwe vhagudi vhoṭhe vha kiḡasini ya Lindelani vho futelela u shuma na u ita nḡowenḡowe. Ndi a qivhudzisa uri Lindelani u ḡo kona u shuma zwavhuḡi naa kha thesite iyi ngeno a song o ita nḡowenḡowe?</p>

VHEGE YA 4

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Nga murahu ha maḍuvha a si gathi, Mufumakadzi Vho Nḍou vha ḍivhadza uri hu ḍo ṅwaliwa thesite nga ḍuvha ḽi tevhelaho henefho kiḽasini. Lindelani a si vhuye a vha na mazhuluzhulu</p> <p>'Nḅe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḍi. Ndi nga ku phasa nga kule hokwo kuthesite nḅe!' ndi ene a tshi elekanya.</p>	
<p>Vhusiku vhuḽa, musi vhane Lindelani a vhala navho vha tshi khou guda muḽuso, Lindelani o vha a tshi khou ṽalela TV. 'A ni na thesite matshelo naa?' Hu vhudzisa khotisi a Lindelani. 'Ni tea u guda!' Ndo no vhala kale,' a tshi vha zwifhela.</p> <p>Nahone nḅe ndi a kona Metse. Metse a u konḍi, A thi vhyi nda ṽoḍa na u guda.' A tshi vha amba.</p>	<p>Lindelani u vhona u nga mbalo a dzi konḍi lune a si tee u ita ṅdowḅowe. Fhedzi ndi a ḍivhudzisa uri o ḍo kona naa u phasa thesite a songo ita ṅdowḅowe kana u guda mbalo.</p>
<p>Musi Mufumakadzi Vho Nḍou vha tshi phakhela mbudziso dza thesite, vha no dzhena kiḽasini nthihi na Lindelani vha shuma mbalo dzavho nga u ṽavhanya, fhedzi Lindelani o vha a tshi khou ṅwala nga u ongolowa. A vho sokou thoma u shisha biko.</p> <p>'Heyi thesite i ya konḍa! Heyi thesite a si yone! ndi ene a tshi elekanya.</p> <p>Musi Mufumakadzi Vho Nḍou vha tshi ḍivhadza uri, 'tshifhinga tsha u ṅwala tsho fhela!' Lindelani o vha o tou ṅwala fhedzi hafu ya mbalo idzo.</p>	<p>Ndi a ḍivhudzisa uri Lindelani u khou humbula mini musi mbalo dzi tshi khou mu konḍela ngaurali? Ndi a ḍivhudzisa uri u vho zwi ṽalukanya naa uri o vha o tea u shumesa u rangani?</p>
<p>Musi Mufumakadzi Vho Nḍou vha tshi vhuyisa thesite nga ḍuvha ḽi tevhelaho, Lindelani a vha o feila.</p> <p>Musi tshikolo tsho no bva, musi vhagudi vhoṽe vha no dzhena na kiḽasini nthihi na Lindelani vho no ṽuwa, Lindelani. 'Ndo khakha Mudededzi,' ndi ene a tshi ṽanganedza mulandu. 'Ndo vha ndi tshi vhona u nga ndi a kona mbalo. Ndo vhona u nga mbalo a dzi konḍi. A tho ngo ita ṅdowḅowe kana na u dzi guda,' u ralo a tshi khou lila.</p> <p>Mufumakadzi Vho Nḍou vha lavhelesa vha sa sei. 'Ri nga vha vhomakone vha zwithu arali ri tshi dzulela u ita ṅdowḅowe yazwo,' vha mu vhudza ngauralo. 'Inwi no ḍi vha muthu a no kona mbalo na kale ngauri no vha ni tshi ita tshuṅwahaya dzaṅu na u ḍigudisa mbalo.'</p> <p>'Ndi khou vha fulufhedzisa uri ndi ḍo shumesa kha mbalo u bva zwino,' ndi Lindelani a no ralo.</p>	<p>Zwi tou nga Lindelani o guda pfunzo khulwane malugana na u shumesa! Ndi a ḍivhudzisa uri u feila hawe thesite zwo vha zwavhuḍi naa, ng/Thoma e zwa mu thusa?</p>

Ḳinwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
U bva JeneḲo ḡuvha, Lindelani a shandula kuhumbulele kwawe, 'Nḡe mbalo ndi a dzi kona nahone mbalo a dzi nkonḡeli arali ndo dzi guda!'	
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
Lindelani o vha a tshi khou ita mini musi vhaḡwe vhagudi vha kḲasini vha tshi khou ḡwalulula mbalo?	Lindelani o vha a tshi khou ola na u talatadza zwithu.
Lindelani o vha a tshi khou ita mini musi vhaḡwe vhagudi vha kḲasini vha tshi khou guda mbalo dza muḡuso?	Lindelani o vha a tshi khou vhona TV.
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Lindelani o feila thesite?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a songo guda mbalo. • Ngauri o vha a tshi vhona u nga mbalo a dzi konḡi. • Ngauri o vha a songo ita ḡowenḡowe dza mbalo kḲasini kana u ita tshuḡwahaya. • Ngauri o vha a tshi vhona u nga u a kona mbalo lune a si tee u dzi guda. • Ngauri o ḡolowesa lwe a si kone u fhedza thesite. • Ngauri o vha a songo ita ḡowenḡowe ya mbalo, zwino a vho lenga u fhedza u ḡwala thesite.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḲasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 4.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḲasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya Ḳavhuvhili.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 4. Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḲasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya Ḳavhuvhili.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ḡudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

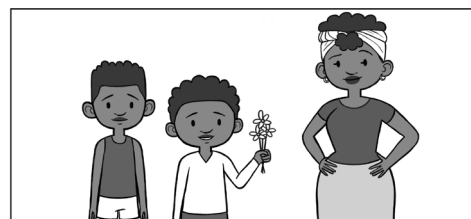
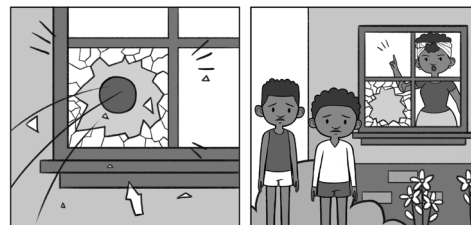
ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Mulandu.
 - Vhukoni.
 - Konḡa.
 - Leluwa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee, Khonani! Muthu a rumiwa u ita tshithihi;	<i>U sumba nga munwe wa tsini na guḡwe vha tshi khou sumba.</i>
U tevhedza ndaela ndi zwa ndeme;	<i>U vula zwandḡa zwo sedza nḡha zwo ya phandḡa.</i>
Ni sa ḡo tshinya zwi sa kumbiwi;	<i>U dzungudza ḡhoho.</i>
U sa fa hu ḡunya mavhudzi;	<i>U kokodzela mavhudzi ntha nga tshandḡa tshihi.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḡtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshinwe na tshinwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḡtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḡtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiḡtori zwa vhanwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhanwe ngavho zwiḡtori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ḌIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /nz/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho mañwe maipfi a thomaho nga mubvumo /nz/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **nzambo**

KHA VHA ḌIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi l̄inwe na l̄inwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **nzambo, nzie**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisa vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

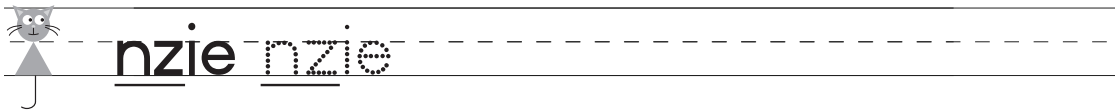
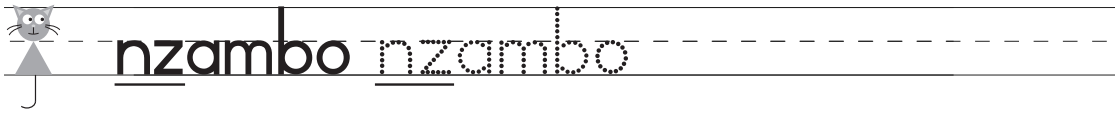
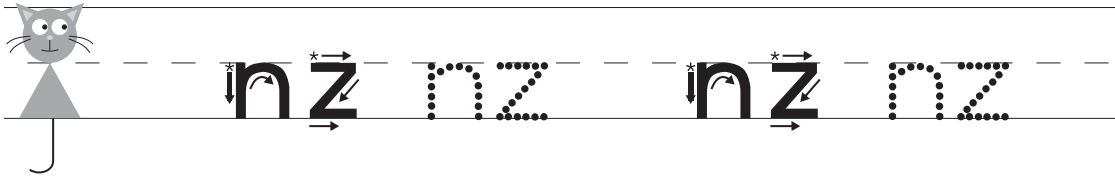

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa ma(ḷeḷeredanzi) na maṭuku na: **nz**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalele kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ñwala:

Minete ya 30

U pulana na mvetamveto

ṬHOHO: Itani u nga ndi inwi Lindelani ni ñwale kha dayari nga murahu ha musu no vha na vhukhakhi he na ita.

MUSHUMO: Ñwalani mafhungo kha dayari ni tshi khou sumbedza vhuḍipfi haṅu.

FUREME/MUHANGA WA U ÑWALA

Ha dayari,

Ndi...

Ndi pfa...

Ndo guda...

U EDZISELA/U MODELA

- 1 Kha vha talutshedze vhagudi uri namusi vha do engedza mafhungo a Musumbulowo kha dayari.
- 2 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha do humbula nga zwe Lindelani a nga vha o dipfisa zwone na zwine a nga vha a guda kha vhukhaxhi hawe.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u vhala.
- 4 Nga u **edzisele/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa a thu n'wala**.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u dadza fureme ya u n'wala, sa: Ndi humbula u nga Lindelani a nga vha o pfa e na mulandu na u pfa o shona musi a tshi humbula u nga u divhesa mbalo, zwa ita uri a sa vhale. Ndi humbula u nga o guda uri u ita ndowendowe zwi ri thusa u vha vhakoni.
- 6 Kha vha talutshedze uri ndi maipfi afhio ane vhone vha do n'wala. Kha vha tale **mutaladzi wa ipfi liñwe na liñwe**.
- 7 Nga u **edzisele/u modela** kha vha fhedzise fureme ya u n'wala, sa: Ndo pfa hu mulandu wanga u feila mulingo ngauri ndo vha ndi so ngo vhala. **Ndo guda** uri naho tshithu tsho leluwa zwi a vha zwa ndeme u ita ndowendowe uri u vhe na vhukoni.
- 8 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n'wala mibvumo ine vha i divha.**
- 9 **Kha vha shumise zwishumiswa**, (maipfi maanzeli/maipfi o dowealeho na maipfi a divhamaipfi ya thero) sa: mulandu, khombo, pfarelo, nzw.
- 10 **Kha vha thuthe tsumbo** dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri heyoy vha i tshi tou vha tsumbo, zwino **vhagudi vha tea u n'wala mihumbulo yavho vhone vhañe**.

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbulowo, ro thoma u n'wala dayari ri kha siya la Lindelani.
- 2 Namusi ri do dzhenisa engedza mafhungo kha zwine ra do n'wala.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: ni humbula u nga Lindelani o dipfa hani murahu ha musi a tshi feila mulingo? Ni vhona u nga o guda mini? A nga ri mini nga hezwi?
- 4 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u **humbula vha sa a thu n'wala**.
- 5 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea u da na mihumbulo yavho vhone vhañe – **vha songo** kopa mihumbulo yavho!
- 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u **rembuluwa vha sedzana vha amba** na phathinara nga zwi tevhelaho zwine vha humbula u nga Lindelani a nga n'wala ngazwo.
- 7 Kha vha ñee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha sedzane vha ambe.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga uri Lindelani o guda mini?
- 9 Vha tea uri: Lindelani o guda uri...
- 10 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha do tea u shumisa fureme ya u n'wala mihumbulo yavho vhone vhañe.

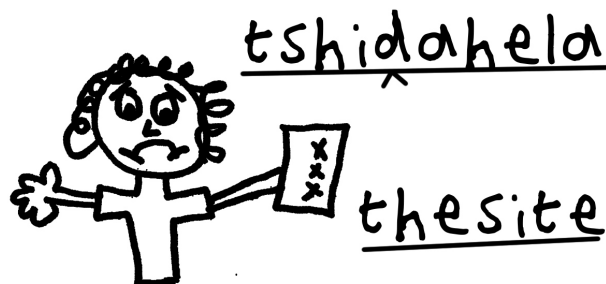
U N'WALA

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n'wala, kha vha monamone na kilasi vha fare khuvhanganotshihadu navho.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha vhale zwe vha n'wala.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u n'wala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho.
- 6 Kha vha tuṭuwedze vhagudi.

U REMBULUWA VHA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha vheye penisela kule.
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha rembuluwe vha ambe na phathinara nga zwe vha ola.

Kha vha kuvhanganye mushumo woṭhe wa vhagudi wa vhege, vha ite bugu. Vha vheye khonani ya u vhala henefho kilasini uri vhagudi vha kone u wana tshifhinga tsha u vhala nga vhoṭhe.

Ha Diary,

Ndo ita vhukhakhi, a thongo
kona na u gudela thesite yanga.

Ndo pfa ndi tshi dahela nga
maanda.

Ndo guda uri ndi tea u gudela
thesite yanga misi yoṭhe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 4.**
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lāvhararu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lāvhararu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ṭanganya

NṆE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **vhomba**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi Ḳi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /vh/-/o/-/mb/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḳo: /vh/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi Ḳo: /o/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi Ḳo: /mb/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi Ḳo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi Ḳo kha bodo ya tshoko: **vhomba**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /vhom/-/ba/ = **vhomba**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi Ḳi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **nzambo**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **vhana**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi Ḳo ndi ufhio? /vh/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa Ḳo ndi ufhio? /a/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvuraru wa ipfi Ḳo: /n/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi Ḳo ndi ufhio? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye Ḳo ipfi Ḳi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /vh/-/a/-/n/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi Ḳo: **vhana**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi Ḳo vha tshi zwi ita na vhone: /vha/-/na/ = **vhana**
- 10 Kha vha dovholole kuitele uku kha ipfi Ḳi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **nzie**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalo ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṬUMEKANYA

Ṭinwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Lindelani na thesite ya Metse ya dzhiawolala</u></p> <p>Lindelani o ḡi vha muthu a no kona mbalo kana metse. O vha a tshi kona u vhalo mbalo a ya kulekule. Na u ṭanganya nomboro nga ṭhoho o vha a tshi zwi kona. O vha tshi vhona u nga mbalo a dzi konḡi.</p> <p>Musi we Mufumakadzi Vho Nḡou vha funza kiḡasi mbalo dza muṭuso, Lindelani o vhona u nga a dzi vhuyi dza konḡa.</p>	<p>Ndi a kona u ita vhuṭumanyi. Hezwi zwi nkumbudza khaladzi anga. O ḡi vha muthu wa luvhilo. O vha a tshi u humbula u nga u gidima zwi leluwa nga maanḡa!</p>
<p>Mufumakadzi Vho Nḡou vha ṛwala thaidzo dza mbalo kha bodo. Vha ṛea ndaela vhagudi afha kiḡasini uri vha dzi ṛwalulule. Musi avha vhaṛwe vhagudi vha afha kiḡasini ya Lindelani vha tshi khou ṛwalulula mbalo idzi buguni dzavho, Lindelani a vha tshi khou ola na u sokou talatadza zwithu.</p> <p>‘Nḡe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḡi. A tho ngo tea u ita ṛḡowenḡowe nḡe!’ ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Hezwi zwi tou fana na zwa musu khaladzi anga a tshi vha muraḡo wa thimu ya aṭiḡetiki, o vha a tshi vhona u nga ha ngo tea u ita ṛḡowenḡowe u fana na vhaṛwe vha re kha thimu iyi, ngauri o vha a tshi humbula u nga u na luvhilo.</p>
<p>Mufumakadzi Vho Nḡou vha tshi khou shuma mbalo idzi na kiḡasi, Lindelani o vha o sedza nḡa nga fasiṭere. U khou humbula nga zwithu zwoṭhe zwe a vha a tshi khou tama u ita ngei nḡa.</p> <p>‘Nḡe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḡi. A thi tei u ṭwa ndi tshi ḡidina nga ṛḡowenḡowe nḡe!’ ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Hezwi zwi nkumbudza musu khaladzi anga a tshi ita a tshi litsha u ita ṛḡowenḡowe dza aṭiḡetiki tshiṛwe tshifhinga. Musi vhaṛwe vhagudi vha re kha thimu vha tshi khou gidima vha sa gumi, ene u ḡo vha e na khonani dzawe.</p>
<p>‘Sedzulusani he na khakha hone ni vhe na vhuṭanzi uri no khakha ngafhi!’ ndi Mufumakadzi Vho Nḡou vha tshi vhudza kiḡasi. Musi vha re kiḡasini nthihi na Lindelani vha tshi khou sedzulusa vkhakhi havho, Lindelani a bva a ya thoiḡethe.</p> <p>‘Nḡe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḡi. A thi athu vhuya nda khakha tshithu kha mbalo nḡe!’ ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Kuhumbulele kwa Lindelani ku nkumbudza kwa khaladzi anga. Lindelani u vhona u nga u a kona mbalo u ya nga hu sa fheli, zwi tou fana na zwa khaladzi anga we a humbula uri u ḡo dzula e na luvhilo.</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Mufumakadzi Vho Nḡou Mufumakadzi vha phakhela kiḷasi mabambiri a u shumela. 'Ni ite mbalo idzi sa tshuṅwahaya! Ri guda nga u ita nḡowenḡowe dzi sa fheli' ndi Vho Nḡou Lindelani vha tshi vhudza kiḷasi. Lindelani a tsonya bambiri ḷa mushumo ḷawe begeni.</p> <p>'Nḡe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḡi. Tshuṅwahaya a i ntshumeli tshithu nḡe!' ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Musi ndi tshi humbula nga khaladzi anga na Lindelani ndi a kona u ita vhuṅumanyi. Zwi tou nga tshinwe tshifhinga musi vhatu vha humbula uri vha a konesa zwinwe zwithu, a vha tsha ṅoḡa u shumesa!</p>
<p>Nga madekwana a ḷeneḷo ḡuvha, musi vha no dzhena kiḷasini nthihi na Lindelani vho futelela u shuma mbalo dza muṅuso, Lindelani o vha o ṅalela TV.</p> <p>'Ni na tshuṅwahaya ṅamusi?' hu vhudzisa khotsi a Lindelani.</p> <p>'Hai,' ndi ene a tshi zwifha.</p> <p>'Nḡe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḡi. Tshuṅwahaya a i ntshumeli tshithu nḡe!' ndi ene a tshi elekanya.</p>	
<p>Nga matshelo tshikoloni, Mufumakadzi Vho Nḡou vha kuvhanganya tshuṅwahaya.</p> <p>'Lindelani, tshuṅwahaya yaṅu i ngafhi? vha a vhudzisa.</p> <p>'Ndo i hangwa hayani,' ndi Lindelani a tshi zwifha. 'Fhedzi vha songo vhilahela – nḡe mbalo ndi a dzi kona! ndi Lindelani a no ralo.</p> <p>Lindelani wee, muṅwe na muṅwe o tea u ita nḡowenḡowe ya mbalo! Nnyi na nnyi a nga kona mbalo arali a nga futelela,' hu amba Mufumakadzi Vho Nḡou</p> <p>Fhedzi Lindelani a konyolela matanda nḡevheni.</p> <p>'Nḡe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḡi. Ndi nga phasa thesite inwe na inwe. ndi ene a tshi elekanya.</p> <p>Nga murahu ha maḡuvha a si gathi, Mufumakadzi Vho Nḡou vha ḡivhadza uri hu ḡo ṅwaliwa thesite nga ḡuvha ḷi tevhelaho henefho kiḷasini. Lindelani a si vhuye a vha na mazhuluzhulu</p> <p>'Nḡe mbalo ndi a dzi kona. Mbalo a dzi konḡi. Ndi nga ku phasa nga kule hokwo kuthesite nḡe!' ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi a kona u ita vhuṅumanyi na zwi no khou bevelela hafha! Lindelani ha khou thetshesela mudededzi wawe. Ha tendi uri u tea u guda mbalo dza muṅuso. Hezwi zwi nkhubudza zwa musi mugudisi wa khaladzi anga a tshi mu vhudza uri a ite nḡowenḡowe musi mbambe khulu i saathu swika, fhedzi ene a si thetshese.</p>

Ḳinwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vhusiku vhuḲa, musi vhane Lindelani a vhalā navho vha tshi khou guda muḡuso, Lindelani o vha a tshi khou ḡalela TV. 'A ni na thesite matshelo naa?' Hu vhudzisa khotsi a Lindelani. 'Ni tea u guda!' Ndo no vhalā kale,' a tshi vha zwifhela.</p> <p>Nahone nḡe ndi a kona Metse. Metse a u konḡi, A thi vhyi nda ḡoḡa na u guda.' A tshi vha amba.</p>	<p>Musi ndi tshi humbula nga zwa khaladzi anga na zwa Lindelani ndi a kona u ita vhuḡumanyi. Zwi tou nga tshirwe tshifhinga musi vhathu vha tshi vhona u nga tshithu a tshi konḡi, vha a ḡikukumusanyana!</p>
<p>Musi Mufumakadzi Vho Nḡou vha tshi phakhela mbudziso dza thesite, vha no dzhena kḲasini nthihi na Lindelani vha shuma mbalo dzavho nga u ḡavhanya, fhedzi Lindelani o vha a tshi khou ḡwala nga u ongolowa. A vho sokou thoma u shisha biko.</p> <p>'Heyi thesite i ya konḡa! Heyi thesite a si yone! ndi ene a tshi elekanya.</p> <p>Musi Mufumakadzi Vho Nḡou vha tshi ḡivhadza uri, 'tshifhinga tsha u ḡwala tsho fhela!' Lindelani o vha o tou ḡwala fhedzi hafu ya mbalo idzo.</p>	<p>Hezwi zwi nkhumbudza zwa khaladzi anga. O vha a songo ita ḡowenḡowe dza u gidima lwe musi tshifhinga tsha mbambe khulu tshi tshi swika, ho ngo wina! O pfa a tshi khou homelwa ngauri o vha a songo dzhima u fana na vhaḡwe vhagidimi ngae.</p>
<p>Musi Mufumakadzi Vho Nḡou vha tshi vhuḡisa thesite nga ḡuvha Ḳi tevhelaho, Lindelani a vha o feila.</p> <p>Musi tshikolo tsho no bva, musi vhagudi vhoḡhe vha no dzhena na kḲasini nthihi na Lindelani vho no ḡuwa, Lindelani. 'Ndo khakha Mudededzi,' ndi ene a tshi ḡanganedza mulandu. 'Ndo vha ndi tshi vhona u nga ndi a kona mbalo. Ndo vhona u nga mbalo a dzi konḡi. A tho ngo ita ḡowenḡowe kana na u dzi guda,' u ralo a tshi khou lila.</p> <p>Mufumakadzi Vho Nḡou vha lavhelesa vha sa sei. 'Ri nga vha vhomakone vha zwithu arali ri tshi dzulela u ita ḡowenḡowe yazwo,' vha mu vhudza ngauralo. 'Inwi no ḡi vha muthu a no kona mbalo na kale ngauri no vha ni tshi ita tshuḡwahaya dzaḡu na u ḡigudisa mbalo.'</p> <p>'Ndi khou vha fulufhedzisa uri ndi ḡo shumesa kha mbalo u bva zwino,' ndi Lindelani a no ralo.</p> <p>U bva ḲeneḲo ḡuvha, Lindelani a shandula kuhumbulele kwawe, 'Nḡe mbalo ndi a dzi kona nahone mbalo a dzi nkonḡeli arali ndo dzi guda!'</p>	<p>Ndi a kona u ita vhuḡumanyi ha hezwi zwa Lindelani na zwa khaladzi anga. Musi we khaladzi anga u kundwa u wina kha mbambe, o mbo ḡi guda na zwenezwo uri u tea u ita ḡowenḡowe na u futelela kha u vha mugidimi a no vhoneala – zwi tou fana na zwa musi Lindelani a tshi vho zwi ḡivha uri u tea ita ḡowenḡowe na u futelela uri a kone mbalo!</p>

VHEGE YA 4

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
Ndi zwifhio zwo khakheaho zwe Lindelani a ita?	Ho ngo ita ndowendowe ya mbalo kana u dilugisela thesite. Hezwo zwo vha u khakha! O feila thesite. Hezwo zwo vha u khakha tshoṭhe!
Lindelani o guda mini?	O guda uri u a kona mbalo nahone mbalo a dzi konḡi arali muthu a tshi ita ndowendowe na dzi guda!
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi ngani Lindelani a songo swika he a humbula uri u tea u ita ndowendowe dza mbalo?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi vhona u nga u a kona mbalo. • Ngauri o vha a tshi vhona u nga mbalo a dzi konḡi. • Ngauri o vha a tshi vhona u nga a nga si vuwe o khakha. • Ngauri o vha a tshi vhona u nga arali u tshi kona zwithu, a zwo ngo tea u ita ndowendowe. • Ngauri o vha a sa ṭalukanyi uri u vha makone wa tshithu zwi ṭoḡa u futelela na u ita ndowendowe. • O khakha nge a humbula uri arali u tshi kona tshithu zwi amba uri a wo ngo tea u shumesa.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhala 4.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuṅa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuṅa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Swili.
 - Furalela.
 - Pfarelo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Hee, Khonani! Muthu a rumiwa u ita tshithihi;	<i>U sumba nga munwe wa tsini na guṽwe vha tshi khou sumba.</i>
U tevhedza ndaela ndi zwa ndeme;	<i>U vula zwanḡa zwo sedza nṭha zwo ya phanḡa.</i>
Ni sa ḡo tshinya zwi sa kumbiwi;	<i>U dzungudza ṭhoho.</i>
U sa fa hu ṭunya mavhudzi;	<i>U kokodzela mavhudzi ntha nga tshanḡa tshihi.</i>

VHEGE YA 4

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshitori itshi...
Lindelani o khakha ngauri...
Ndi guda uri.....kha vkhakhi ha Lindelani...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso iṅwe na iṅwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

vh	nz	o
a	b	m
e	n	i
t	h	l

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /**vh**/ na /**nz**/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṯhe na themba dzo vanganaho (ṯhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṯanganaho dzi re afho ṅṯha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /**vh**/-/**a**/-/**n**/-/**a**/ = **vhana**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /**vh**/ kana /**nz**/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /**l**/-/**e**/-/**m**/-/**a**/ = **lema**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḽowedzo vha ṅwale ṯhohwana i no ri: **vh, nz**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṯa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṯele kwa maipfi aya (na maṅwe): **vhea, vhomba, vhana, vha, mavhivhi, thivhela, nzambo, nzie, lema, lela, hola, hama, omba, nona, tila, teta**

PHUROGIREME YA U ṯHAḽUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalu (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

thevhela uvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U NWELEDZA KANA MANWELEDZO/ ṬALANI MAṆWALWANI/ṬALANI KHA MAṆWALWA

KHA VHA OLE ZWIFANYISO ZWA LIṆWALWA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḑo amba nga tshinwe tshithu tshi re tshiṭorini itshi tshine vha tshi takalela: **Lindelani na thesite ya Metse ya dzhiawolala**
- 2 Vha ḑo amba nga zwithu zwine vha zwi ḑivha zwine vha nga ṭumekanya na tshiṭori.
- 3 Kha vha shumise **u modela** vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa na u ṭumekanya mafhungo tshiṭorini nga **tshinwe tshithu tshine vha tshi funa** na tshithu tshe vha **tshi ṭalukanya/tshine tsha vha kunga** tshiṭorini itshi, sa: Ndo takadzwa nga musi Lindelani a tshi vhudza mugudisi wawe nga vhukhaxhi hawe musi tshiṭori tshi tshi vho ya u fhela. **Musi** Lindelani a tshi khou talatala buguni ya u Ṇwalela zwi nkhubudza nṅe nga muṆwe musi ndi sa thetsheseli kilasini. **Ndi humbula** uri na nṅe ndi na pfunzo ye nda i wana kha vhukhaxhi hovhu.
- 4 Kha vha imisele nṅha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha nṅee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bevelela.
- 5 Kha vha nṅee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga **u ṭumekanya mafhungo** tshiṭorini itshi.
- 6 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha **ṭalutshedze vho** kilasi yoṅhe mihumbulo yavho. **Kha vha thuse** vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vhukhaxhi vhuṆwe na vhuṆwe ho ḑoweleaho vhuṆwe ha anzela u itwa kha vhagudi.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na ṭalutshedza-nga vhavhili /phathinara-vho vhanwe ngavho (phathinara) **zwine vha elelwa** zwa tshiṭori itshi. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhanṅe!*)

U vhalu ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṅhe, muṆwe na muṆwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalu 4**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṅhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhalu**.

- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Lavhutani.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesha, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

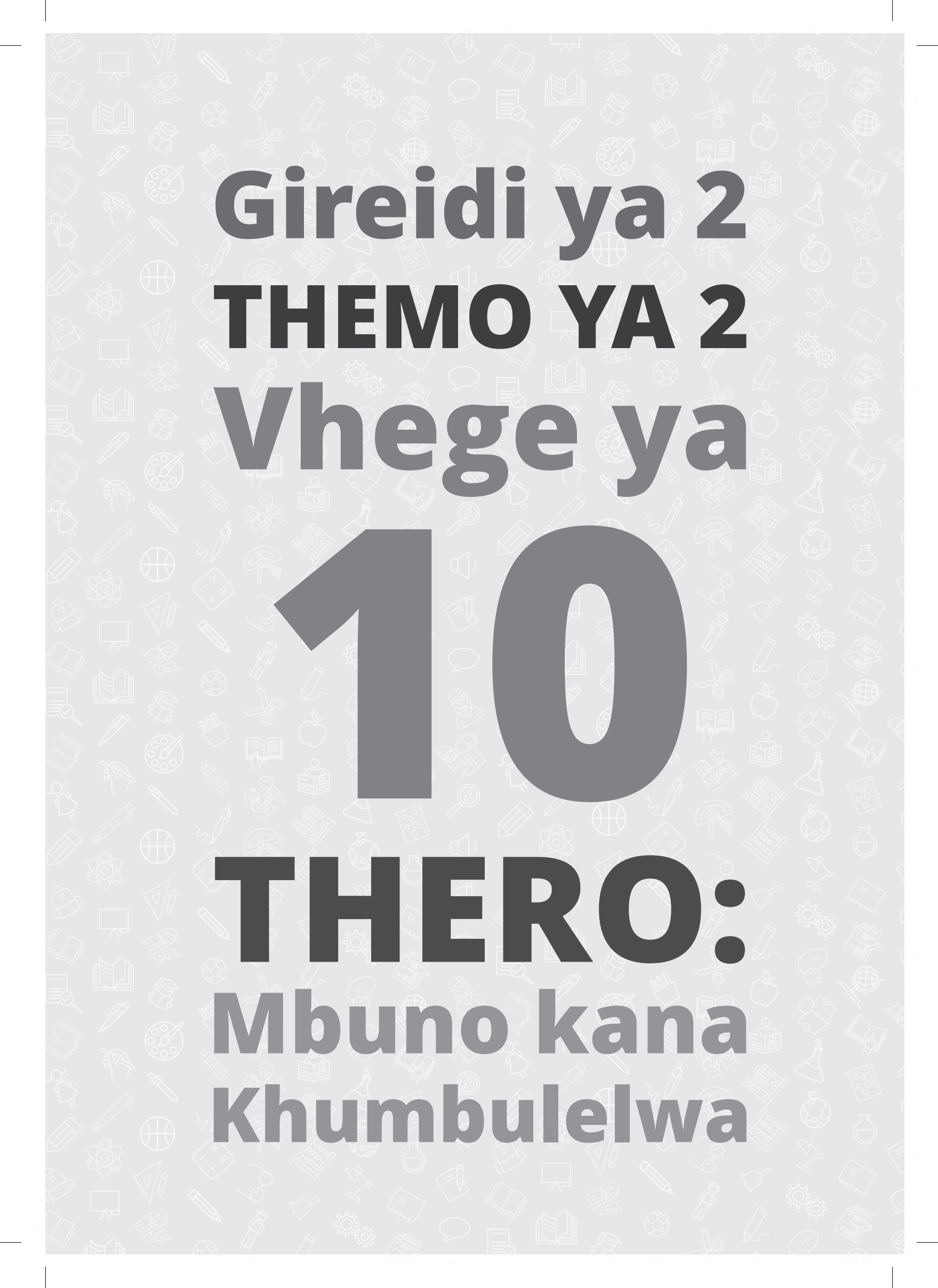

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi duvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, atoms, globes), mathematics (calculators, rulers, compasses), arts (pencils, paint palettes), and general learning (books, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 2
THEMO YA 2
Vhege ya

5

THERO:

**U tsireledzea na
vhudifhinduleli**

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuḵanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U TANA kha dzi shandulwe na u engedzedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaḵaḵhaḵwa/garaḵambali/garaḵatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ḵoḵa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha itendugiselo dza zwiteḵwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ḵaḵula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa, zwifanyiso zwa vhana vha tshi khou vha na vhuḍifhinduleli na sumbedza u tsireledzea.
- 5 Kha vha ite ḵoḵisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: kha vha ite ḵoḵisiso nga vhuḍifhinduleli na u tsireledzea.
- 6 Vha vhe na vhuḵanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoḵhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuḵanzi uri bugu dzoḵhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ḵavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaḵari la 46 na 47, Kha ri ite vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaḵari la 48 na 49, Kha ri ḵwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaḵari la 50 na 51, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha muthu ane na vhona e na vhuḍifhinduleli.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NḌIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati ḷa Bugu Khulwane tsha: **Duma na Khonani dzawe vha a xela**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **U tsireledzea na vhuḍifhinduleli**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ḍivha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwifhio zwine na ita uri ni dzule no tsireledzee?
 - b Ndi zwifhio zwine zwi nga itea arali ni songo tsireledzea?
 - c Ndi nnyi ane na mu ḍivha a re na vhuḍifhinduleli?

ḌIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Tsireledzea.
 - U sa tsireledzea.
 - Vhuḍifhinduleli.
 - U sa vha na vhuḍifhinduleli.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiku ndi dada ḷi a luma.	<i>Ho ruḍwa maṭo u sumbedza u ofha</i>
ḷa kovhela dzi livhe hayani;	<i>Hu tou nga hu khou tshimbiliwa.</i>
Hu na dada ḷi a luma	<i>Ho ruḍwa maṭo u sumbedza u ofha vha tshi khou sendela murahu nyana vho kwatama.</i>
Ni sa ḍo ḷiwa nga dzumbulukwane.	<i>U edzisela u nga vha khou shushedza muḱwe, vho sokou bvelela a sa vha vhoni.</i>
Ha mbo vha vhu fhelo.	<i>U sumbedza nga zwanḍa uri a hu na tshithu.</i>

Muḥwalo

Minete ya 15

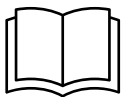
- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ḥḍowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ḥwale:
 - a vhea
 - b vhomba
 - c vhana
 - d vha
 - e mavhivhi
 - f thivhela
 - g nzambo
 - h nzie
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaḥe.
- 4 Kha vha ḥwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso iḥwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUḥWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhalo

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Duma na Khonani dzawe vha a xela**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liḥwe na liḥwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ṭumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha ḍivhadze vhagudi ḍivhamaipfi ntswa kha zwipiḍa zwo teaho zwa tshiṭori.

- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U n̄wala:

Minete ya 30

u pulana na mvetamveto

THOHO: Olani ni dovhe ni n̄wale pharagirafu nga zwithu zwine zwa ita uri ni pfe ni songo tsireledzea.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni n̄wale mafhungo a pharagirafu (ya mafhungo maṭanu) nga tshenzhemo ye na ṭangana nayo. Hezwi zwi ḁo vha tshipiḁa tsha u vhala bugu kilasini kha khona ya u vhala.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA

Ndi pfa ndi songo tsireledzea musi...

Ndi pfa ndi songo tsireledzea ngauri...

U EDZISELA/U MODEḽA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṇamusi vhagudi vha ḁo n̄wala nga zwithu zwine zwa ita uri vha pfe vha songo tsireledzea.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u n̄wala.
- 3 Nga u **edzisele/u modeḽa** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa a thu n̄wala.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḁadza fureme ya u n̄wala, sa: Ndi pfa ndi songo tsireledzea musi ndi goloini ine ya khou gidima nga luvhilo luhulu. Ndi pfa ndi songo tsireledzea ngauri ndi vha ndi tshi khou ofha uri goloi i nga tiba nda huvhala.
- 5 Nga u **edzisele/u modeḽa** kha vha ole tshifanyiso tsha tsha u sumbedza mihumbulo yavho, sa: goloi i tshi khou gidima nga luvhilo luhulu, ni tshi khou sumbedza u ofha.
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḁo n̄wala maipfi afhio. Kha vha **tale mutaladzi wa ipfi liṇwe na liṇwe.**
- 7 Nga u **edzisele/u modeḽa** kha vha ḁadza fureme ya u n̄wala: Ndi pfa ndi songo tsireledzea musi ndi goloini ine ya khou gidima luvhilo luhulu. Ndi pfa ndi songo tsireledzea ngauri a thi ṭoḁi u huvhala nga khombo ya goloi.
- 8 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n̄wala mibvumo ine vha i ḁivha.**
- 9 **Kha vha shumise zwishumiswa,** zwi ngaho sa: maipfi maanzeli/maipfi o ḁowealeho na maipfi a ḁivhamaipfi ya thero u vha thusa u n̄wala maipfi ane a vha kunda.
- 10 Kha vha thuthe tsumbo dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri heyoy vha i tshi tou vha tsumbo, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṇe.

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi: ndi mini tshine tsha ita uri ni pfe ni songo tsireledzea?
- 2 Kha vha nee vhagudi ndaela ya **u humbula vha sa a thu n̄wala**.
- 3 Kha vha ʔalutshedze vhagudi uri vha tea u ɖa na maipfi avho vhone vhaṅe – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u **rembuluwa vha** amba na phathinara nga ha uri Lindelani a nga amba mini nga vhukhaki hawe.
- 5 Kha vha nee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha ambe.
- 6 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga zwine zwa ita uri vha pfe vha songo tsireledzee.
- 7 Vha tea uri: Ndi ndi pfa ndi songo tsireledzea...
- 8 Kha vha ʔalutshedze uri vhagudi vha ɖo tea u shumisa fureme ya u n̄wala, u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

U N̄WALA

- 1 Kha vha nee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha n̄wala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u n̄wala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho**.
- 6 **Kha vha ʔutuwedze vhagudi**.

A thi pfi ndo tsireledzea musi
ndi hayani ndi ndothe.

A thi pfi ndo tsireledzea ngauri
zwithu zwivhi zwi nga di bvelela.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dade tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḷavhuvhili

U ḷalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaḷatai: /**fh**/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ḅee vhagudi ndaela ya uri vha dovholole x 3.
- 3 Kha vha vḥudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maḅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /**fh**/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **fhira, fhola**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nḥa ipfi ḷiḅwe na ḷiḅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ḷana garaḷathanwa/garaḷambali: **fhola, fhaḷa, fhira, fhaḷuwani**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaḷathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ḷana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ḷHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

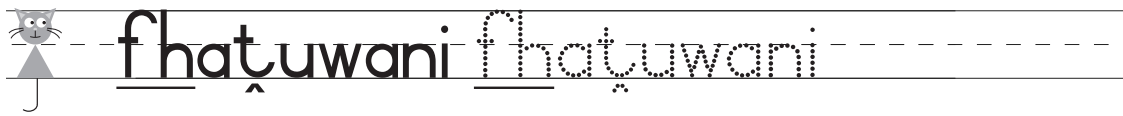
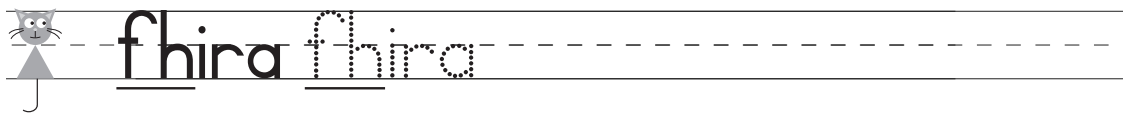
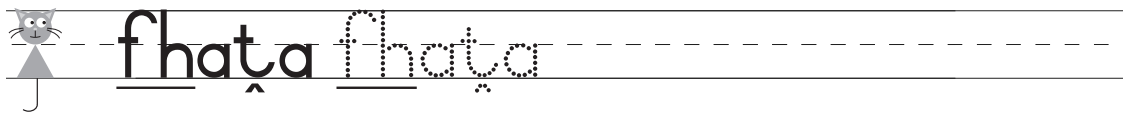
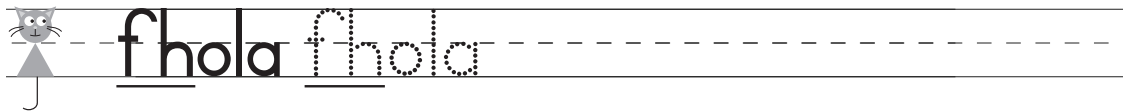
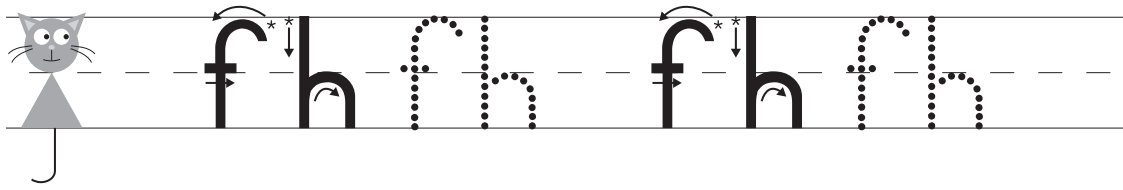
Muḅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ḅwale ma(ḷeḍere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuḅwalele kwone kwa maḷeḍere maḷuku na ma(ḷeḍeredanzi): **fh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuḅwalele kwa (ma)ḷeḍere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Vha kone u vḥudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ḅwale (ma)ḷeḍere kha miḷana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vḥudze vhagudi vha ḅwale (ma)ḷeḍere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḽedere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ṅwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

VHEGE YA 5

PHUROGIREME YA U ṪHADUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U ṬUMEKANYA

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p><u>Duma na Khonani dzawe vha a xela</u></p> <p>Liṅwe ḁuvha nga Mugivhela nga matsheloni mme a Duma vho mu ruma uri a ise phasela bulasini ya Malume Vho Matiosi ngei seli ha mulambo. ‘Takuwani hu tshee zwino,’ vha amba ngauralo. ‘Ni fanela u ṭavhanya u takuwa uri ni vhuye li sa athu swifhala.’</p> <p>Ndi fhaḁa ha Duma a tshi mbo dzhena ṅḁilani a livha ha malume Vho Matiosi. O vha a sa athu na u ya ngafhi musi a tshi vhona khonani dzawe Dombo na Thakhani, vha tshi khou tamba bola ya milenzhe.</p> <p>‘Ndi ḁo tou tambanyana,’ ndi Duma a tshi elekanya. A vhea fhasi iḁa phasela a thoma u tamba na khonani dzawe. Nga murahu ha awara dzi re na tshivhalo, a vho elelwa uri mme awe vho mu ruma.</p> <p>‘Irimi ndi ṭuwe vhoiwe! Ndi ḁo lenga!’ ndi Duma a tshi vhudza khonani dzawe.</p> <p>‘Ndi ḁo ni fhelekedza!’ ndi Thakhani a no ralo</p> <p>‘Na ṅḁe ndi ḁo ni fhelekedza – lu ḁo nyanyula holu lwendo!’ hu amba Dombo.</p>	<p>Ndi a kona u ita vhuṭumani! Zwi nkhubudza zwa liṅwe ḁuvha – ndo vha ndo tea u ṭangana na khonani yanga, fhedzi nda vho thoma u ṭalela TV. Ho vha hu tshi khou sumbedziwa phurogireme ine nda i funesa! Ndo ri u thoma u i ṭalela, tshifhinga fhira. Mbilu phii! Ndo sala ndi tshi ṭangana na khonani yanga ndo no lenga!</p>
<p>Duma, Dombo na Thakhani vha farisana ṅḁila ya u ya ha malume Vho Matiosi. Fhedzi vho ri vha tshi swika mulamboni, Thakhani a vho tama u pandamedza zwiḁula.</p> <p>‘Ri ḁo zwi pandamedza lwa tshifhinganyana,’ ndi Duma a tshi elekanya.</p> <p>A vhea fhasi iḁa phasela a thoma u pandamedza zwiḁula na khonani dzawe. Nga murahu ha awara dzi re na tshivhalo, a vho elelwa uri mme awe vho mu ruma.</p> <p>‘Kha ri ṭuwe vhoiwe! Ri ḁo lenga!’ ndi Duma a tshi vhudza khonani dzawe.</p> <p>Khonani dza dubekana dzi tshi pfuka boroho vho livha muḁini wa malume Vho Matiosi.</p>	<p>Ndi a kona u ita vhuṭumani! Zwi nkhubudza zwa musi ndi tshi ya muḁini wa mukomana wanga kerekeni i sa athu dzhena. Ra vhuyisa aya na aḁa, mafhungo a hone o vha a tshi khou takadza lwe tshifhinga ri si tshi pfe! Ro fhedza ro lenga u ya kerekeni!</p>

Linwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Duma, Dombo na Thakhani vha sia ija phasela na Malume Vho Matiosi vha rembuluwa vha humela hayani.</p> <p>'Kha ri bve nga ndila ya u khaledza nga dakani,' hu amba Duma.</p> <p>Fhedzi vho ri vha tshi swika dakani, Dombo a tama u gonya miri.</p> <p>'Ri do gonya miri lwa tshifhinganyana,' ndi Duma a tshi elekanya. Nga murahu ha awara dzi re na tshivhalo, a vho elelwa ndaela ya mme awe ya uri a vhuye ji sa athu swifhala!</p> <p>'Kha ri tuwe vhoiwe! Ri do lenga!' ndi Duma a tshi vhudza khonani dzawe.</p> <p>Fhedzi lo vha lo no di swifhala. 'Nge ndo tshuwa vhoiwe – ndi khou todo ya hayani,' hu amba Dombo. Zwi khou vha kongela u tshimbila vha tshi ya phanda – a vha koni u vhona ndila nga nthani ha swiswi! Vho xela. Vha wana muri vha dzula fhasi hawo vha lindela ji tshi tsha.</p>	<p>Ndi a kona u ita vhuṭumani! Zwi nkumbudza zwa musi we mutukana wanga a bva a tshi yo tamba na khonani dzawe. Vho vha vha tshi khou dhiphiṅa nga u sokou gidimagidima lwe vha si zwi vhone uri ji khou kovhela. O vho vhuya hayani e ethe vhusiku vhwutswuwutswu.</p>
<p>Musi ji tshi tou mbala, Duma na khonani dzawe vha dzhena ndilani, vha khou lingedza u wana ndila ya u humela hayani. A vho tsha ita zwa u ima vha gonya miri. A vho ngo tsha pandamedza zwiḍula. A vho ngo ima vha tamba bola.</p> <p>'Ndo vha ndo fanela ndi songo tamba bola. 'Ndo vha ndo fanela ndi songo pandamedza zwiḍula. 'Ndo vha ndo fanela ndi songo gonya miri,' ndi Duma a tshi elekanya. Ho fhela awara dzi re na tshivhalo vha sa athu swika hayani.</p>	<p>Hezwi zwi ita uri ndi elelwe nga musi ndo lenga! Ndi pfa ndi na mazhuluzhulu. Ndi a ṭavhanyedza uri ndi swike hune nda khou ya hone, u tou fana na Duma na khonani dzawe vha tou hwalela vha tshi humela hayani.</p>
<p>Vha dzhena hayani ha Duma. Vho vha vho khakhaṭhela tshika nga nthani ha u tamba bola. Vho nukala nga nthani ha u gidimedza zwiḍula. Zwiambaro zwo kherukana nga nthani ha u gonya miri. A vho ngo neta zwone nga nthani ha u xela swiswini.</p>	
<p>'Vhathu vha kusi kwoṭhe hokwu vho vha vha tshi khou ni toḍa!' ndi Mme a Duma vha tshi amba. 'Ho bvelela mini?' vha a vhudzisa.</p> <p>'Vha mpfarele Mmawe, ndi nge we nda khakha!' hu amba Duma. O vha a sa divihi uri a nga vha vhudza zwifhio...</p> <p>'Ro ri ri fare lwendo lu no nyanyula,' hu amba Dombo.</p> <p>Vha tou fa nga zwiseo vhoṭhe.</p>	<p>Hezwi zwi nkumbudza zwa musi mutukana wanga o lenga u vhuya hayani – ndo vha ndo sinyuwa ngauri ndo mu vhudza uri a vhuye hayani ji sa athu swifhala! A si nthetshelese! Fhedzi-ha, ndo pfa ndo takala ndi tshi mu vhona lwe nda hangwa/Thoma u mu sinyutshela.</p>

VHEGE YA 5

Liḁwalwa	U vhalu ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
'Tshi no ntakadza ndi uri no vhuya hayani!' ndi Mmawe vha no ralo, musi vha tshi vha kuvhatedza lwa u tou vha nyima.	
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
Mme a Duma vho mu ruma ngafhi?	Muḁini wa Malume Vho Matiosi.
Avha vhana vho ita mini vhe ḁilani ya u ya ha malume Vho Matiosi?	Vho tamba bola, vha pandamedza zwiḁula, vha gonya miri.
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Duma na khonani dzawe vho xela?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho ḁwa vha tshi khou tamba ḁuvha loḁhe. • Ngauri vho vha tshi khou ḁiphila lwe vha si vhona u gidima ha tshifhinga. • Ngauri vho ita zwa u tamba bola, vha pandamedza zwiḁula na u gonya miri. • Ngauri a vho ngo thetshelesa ndaela dza Mme a Duma. • Ngauri lo ri u swifhala, vha si tsha kona u vhona ḁila.

U vhalu ha Tshigwada hu na U sumbiwa ḁila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoḁhe, muḁwe na muḁwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalu 5.**
- 2 Kha vha ḁalutshedze kilasi yoḁhe **Nyito ya 1** ya **lavhuhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhalu.**
- 6 Kha vha ḁalutshedze kilasi yoḁhe **Nyito ya 2** ya **lavhuhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuhuhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhalu mini.
- 9 Kha vha ḁalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalu kana nyito dza u vhalu.

Lavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

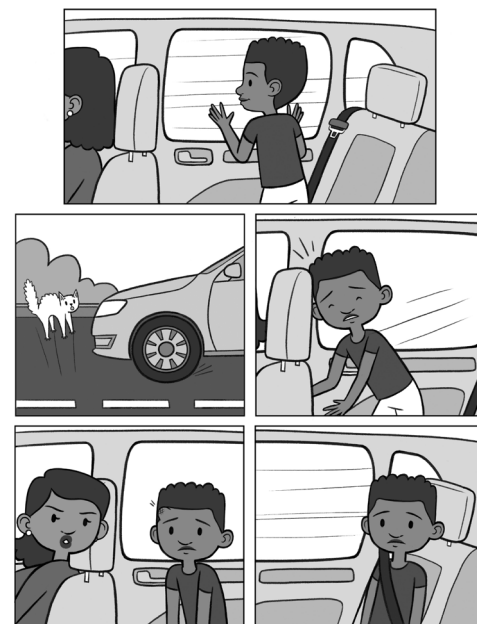
- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Tshuwa.
 - Tavhanya.
 - Kanganyisea.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiku ndi dada ḷi a luma.	<i>Ho ruḍwa maṭo u sumbedza u ofha</i>
ḷa kovhela dzi livhe hayani;	<i>Hu tou nga hu khou tshimbiliwa.</i>
Hu na dada ḷi a luma	<i>Ho ruḍwa maṭo u sumbedza u ofha vha tshi khou sendela murahu nyana vho kwatama.</i>
Ni sa ḍo ḷiwa nga dzumbulukwane.	<i>U edzisela u nga vha khou shushedza muṅwe, vho sokou bvelela a sa vha vho.</i>
Ha mbo vha vhufhelo.	<i>U sumbedza nga zwanḍa uri a hu na tshithu.</i>

VHEGE YA 5

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe khopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha nee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ðivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ÐIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /sw/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ðivhavho mañwe maipfi a thomaho nga mubvumo /sw/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **swura, swima, swela**

KHA VHA ÐIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele n̄tha ipfi l̄inwe na l̄inwe, l̄i tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **swaya, swima, swela, swura, swelani**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

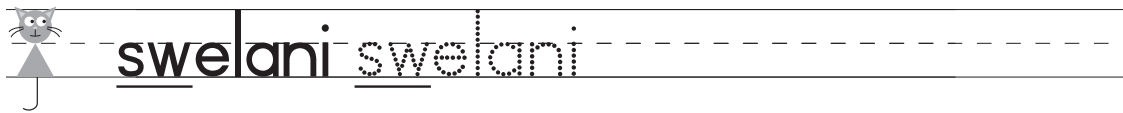
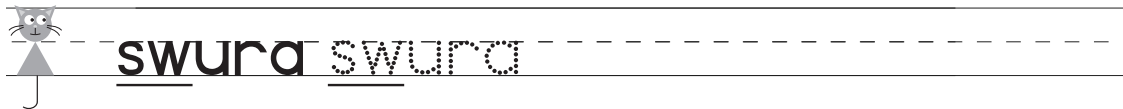
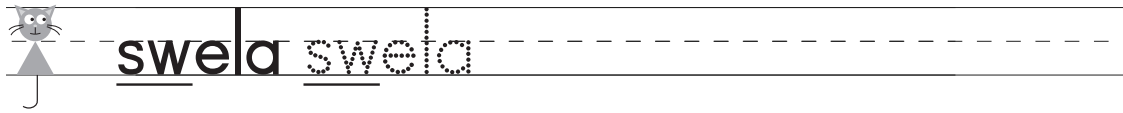
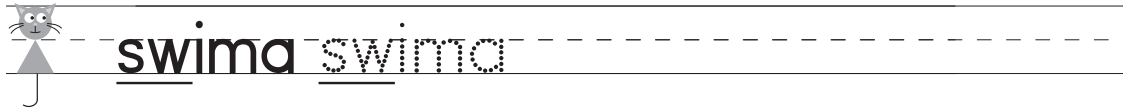
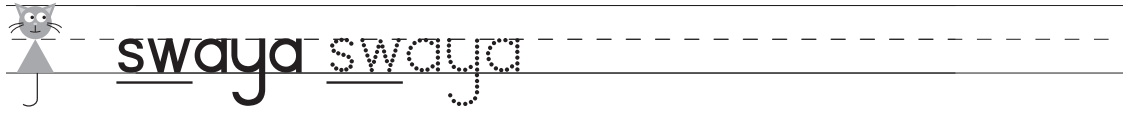
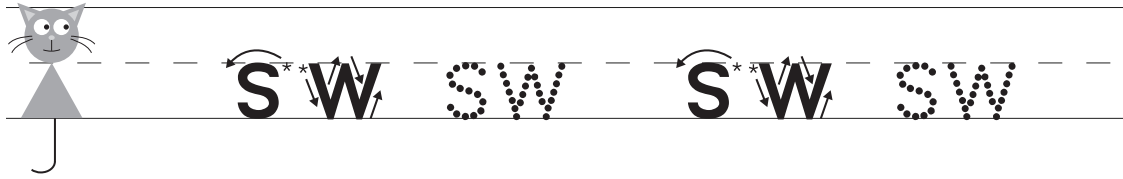

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa ma(ḷeḷeredanzi) na maṭuku na: **sw**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

VHEGE YA 5

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ṅwala:

Minete ya 30

U pulana na mvetamveto

ṬHOHO: Olani ni dovhe ni ṅwale pharagirafu nga zwithu zwine zwa ita uri ni pfe ni songo tsireledzea.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ṅwale mafhungo a pharagirafu (ya mafhungo maṭanu) nga tshenzhemo ye na ṭangana nayo. Hezwi zwi ḍo vha tshipiḍa tsha u vhala bugu kīlasini kha khona ya u vhala.

FUREME/MUHANGA WA U ṆWALA

Ndi pfa ndi songo tsireledzea musi...

Ndi pfa ndi songo tsireledzea ngauri...

Ndi nga....

Ndi nga dovha nda....

A thi takaleli u pfa ndi songo tsireledzea ngauri...

U EDZISELA/U MODEḶA

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi vha ḍo engedza mafhungo kha e vha ṅwala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa dza u ṅwala.
- 3 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa a thu ṅwala**.
- 4 Kha vha ṭalutshedze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḍadza fureme ya u ṅwala, sa: namusi ri ḍo humbula nga zwithu zwine zwa nga ita uri ri pfe ro tsireledzea musi ri fhethu hu songo tsireledzea. Tsumbo, Ndi nga vhofha bannda musi ndi goloini. Ndi nga dovha hafhu nda fhungudza luvhilo musi ndi tshi reila.
- 5 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha engedze zwidodombedzwa kha tshifanyiso tshavho, sa: bannda la u vhofha.
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḍo ṅwala maipfi afhio. Kha vha tale **mutaladzi wa ipfi liṅwe na liṅwe**.
- 7 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha ḍadzise fhungo Ḷa fureme ya u ṅwala. Sa: Ndi nga sedza uri ndo vhofha bannda naa. Ndi nga dovha hafhu nda vhudzisa mureili a reile nga luvhilo luṭuku.
- 8 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u ṅwala mibvumo ine vha i ḍivha**.
- 9 **Kha vha shumise zwishumiswa**, (maipfi maanzeli/maipfi o ḍowealeho na maipfi a ḍivhamaipfi ya thero) u vha thusa u ṅwala maipfi ane a vha kunda.
- 10 **Kha vha thuthe tsumbo** dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri heyo yo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino **vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe**.

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo, ro humbula nga ha zwithu zwine zwa ita uri ri pfe ri songo tsireledzea.
- 2 Namusi ri do engedza mafhungo kha zwe ra nwala.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: ni nga ita mini arali na di wana ni fhethu hune a ni pfi no tsireledzea?
- 4 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u **humbula vha sa a thu nwala.**
- 5 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea u da na mihumbulo yavho vhone vhaṅe – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 6 Kha vha nee vhagudi ndaela ya u rembuluwa vha amba na phathinara nga zwine vha nga dipfisa zwone nga zwe vha nwala ngazwo nga Musumbuluwo.
- 7 Kha vha nee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha sedzane vha ambe.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga tshithu tshithihi tshine vha nga ita uri vha pfe vho tsireledzea.
- 9 Vhagudi vha tea uri: Ndi nga...
- 10 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha do tea u shumisa fureme ya u nwala, u ola na u nwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

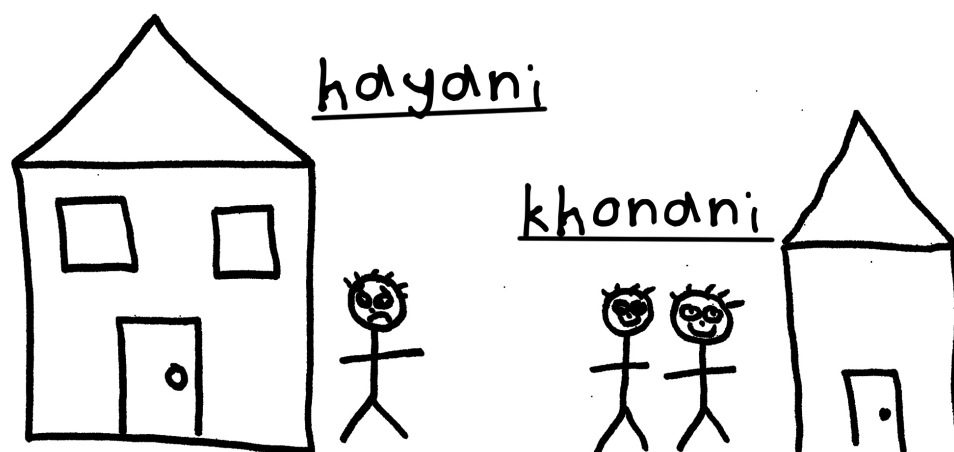
U NŴALA

- 1 Kha vha nee vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou nwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho.**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha nwala.**
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u nwala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho.**
- 6 **Kha vha tutuwedze vhagudi.**

U REMBULUWA VHA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha vheye penisela kule.
- 2 Kha vha neani vhagudi ndaela ya uri vha rembuluwe vha ambe na phathinara nga zwe vha ola.

Kha vha nemebedze zwe vhagudi vha nwala u mona na kilasi, vha zwi livhanye na levele ya maṭo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha vhe na therisano nga thero yavho.

A thi pfi ndo tsireledzea musi
ndi hayani ndi ndoṭhe.

A thi pfi ndo tsireledzea ngauri
zwithu zwivhi zwi nga di bvelela.

Ndi nga humbela mme anga uri
vha songa ntsia ndi ndoṭhe.

Ndi nga sale hayani ha khonani
yanga.

A thi funi u pfa ndi songa
tsireledzea ngauri ndi a ofha.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lāvthuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lāvthuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḥavhuḁa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhendekanya na u ṭanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḥavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **fhola**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḁi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**fh**/-/**o**/-/**l**/-/**a**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḁo: /**fh**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḁo: /**o**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḁo: /**l**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḁo: /**a**/
- 8 Kha vha ḁwale ipfi ḁo kha bodo ya tshoko: **fhola**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**fho**/-/**la**/ = **fhola**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḁi no bva kha ngudo ya Ḥavhuraru: **swura**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḥavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **fhira**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḁo ndi ufhio? /**fh**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ḁo ndi ufhio? /**i**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḁo: /**r**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḁo ndi ufhio? /**a**/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ḁo ipfi ḁi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**fh**/-/**i**/-/**r**/-/**a**/
- 8 Kha vha ḁwale ipfi ḁo: **fhira**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ḁo vha tshi zwi ita na vhone: /**fhi**/-/**ra**/ = **fhira**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḁi no bva kha ngudo ya Ḥavhuraru: **swima**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṲUMEKANYA

Ḳinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Duma na Khonani dzawe vha a xela</u></p> <p>Ḳinwe ḡuvha nga Mugivhela nga matsheloni mme a Duma vho mu ruma uri a ise phasela bulasini ya Malume Vho Matiosi ngei seli ha mulambo. ‘Takuwani hu tshee zwino,’ vha amba ngauralo. ‘Ni fanela u Ṳavhanya u takuwa uri ni vhuye Ḳi sa athu swifhala.’</p> <p>Ndi fhaḲa ha Duma a tshi mbo dzhena nḡilani a livha ha malume Vho Matiosi. O vha a sa athu na u ya ngafhi musi a tshi vhona khonani dzawe Dombo na Thakhani, vha tshi khou tamba bola ya milenzhe.</p> <p>‘Ndi ḡo tou tambanyana,’ ndi Duma a tshi elekanya. A vhea fhasi iḲa phasela a thoma u tamba na khonani dzawe. Nga murahu ha awara dzi re na tshivhalo, a vho elelwa uri mme awe vho mu ruma.</p> <p>‘Irimi ndi Ṳuwe vhoiwe! Ndi ḡo lenga!’ ndi Duma a tshi vhudza khonani dzawe.</p> <p>‘Ndi ḡo ni fhelekedza!’ ndi Thakhani a no ralo</p> <p>‘Na nḡe ndi ḡo ni fhelekedza – lu ḡo nyanyula holu lwendo!’ hu amba Dombo.</p>	
<p>Duma, Dombo na Thakhani vha farisana nḡila ya u ya ha malume Vho Matiosi. Fhedzi vho ri vha tshi swika mulamboni, Thakhani a vho tama u pandamedza zwiḡula.</p> <p>‘Ri ḡo zwi pandamedza lwa tshifhinganyana,’ ndi Duma a tshi elekanya.</p> <p>A vhea fhasi iḲa phasela a thoma u pandamedza zwiḡula na khonani dzawe. Nga murahu ha awara dzi re na tshivhalo, a vho elelwa uri mme awe vho mu ruma.</p> <p>‘Kha ri Ṳuwe vhoiwe! Ri ḡo lenga!’ ndi Duma a tshi vhudza khonani dzawe.</p> <p>Khonani dza dubekana dzi tshi pfuka boroho vho livha muḡini wa malume Vho Matiosi.</p>	
<p>Duma, Dombo na Thakhani vha sia iḲa phasela na Malume Vho Matiosi vha rembuluwa vha humela hayani.</p>	

Linwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Kha ri bve nga ndila ya u khaledza nga ḍakani,' hu amba Duma.</p> <p>Fhedzi vho ri vha tshi swika ḍakani, Dombo a tama u gonya miri.</p> <p>'Ri ḍo gonya miri lwa tshifhinganyana,' ndi Duma a tshi elekanya. Nga murahu ha awara dzi re na tshivhalo, a vho elelwa ndaela ya mme awe ya uri a vhuye li sa athu swifhala!</p> <p>'Kha ri tuwe vhoiwe! Ri ḍo lenga!' ndi Duma a tshi vhudza khonani dzawe.</p> <p>Fhedzi lo vha lo no ḍi swifhala. 'Nḡe ndo tshuwa vhoiwe – ndi khou toḍou ya hayani,' hu amba Dombo. Zwi khou vha konḍela u tshimbila vha tshi ya phanḍa – a vha koni u vhona ndila nga nḡhani ha swiswi! Vho xela. Vha wana muri vha dzula fhasi hawo vha lindela li tshi tsha.</p>	
<p>Musi li tshi tou mbala, Duma na khonani dzawe vha dzhena ndilani, vha khou lingedza u wana ndila ya u humela hayani. A vho tsha ita zwa u ima vha gonya miri. A vho ngo tsha pandamedza zwiḍula. A vho ngo ima vha tamba bola.</p> <p>'Ndo vha ndo fanela ndi songo tamba bola. 'Ndo vha ndo fanela ndi songo pandamedza zwiḍula. 'Ndo vha ndo fanela ndi songo gonya miri,' ndi Duma a tshi elekanya. Ho fhela awara dzi re na tshivhalo vha sa athu swika hayani.</p>	<p>Duma a nga vha e na mazhuluzhulu. Zwi nga zwi khou itiswa ngauri o vha o tea a songo tambatamba na ndila – o vha o tea o mbo ḍi ya ha malume wawe! Ndi a kona u ita vhuḡumani! Tshiḡwe tshifhinga musi ndo khakha, ndi pfa ndi na mazhuluzhulu. Ndi humbula nga zwithe zwoḡhe zwe nda vha ndo tea ndo ita nga ndila iḡwe vho, u tou fana na zwine Duma a khou ita!</p>
<p>Vha dzhena hayani ha Duma. Vho vha vho khakhaḡhela tshika nga nḡhani ha u tamba bola. Vho nukala nga nḡhani ha u gidimedza zwiḍula. Zwiambaro zwo kherukana nga nḡhani ha u gonya miri. A vho ngo neta zwone nga nḡhani ha u xela swiswini.</p>	<p>Duma na khonani dzawe vha nga vha vho neta nga maanḍa. Vha nga vha vha tshi khou pfa vhe na mazhuluzhulu a u lenga u vhuya hayani! Zwi nkhubudza zwe nda ḍipfisa zwone musi ro lenga u ya kerekeni. Ndo pfa ndi na nyofho dza uri vhatu vha ḍo nzwondolola! Ndo vha ndi tshi shavha uri vha ḍo ri a thi na vhuḍifhinduleli! Duma na khonani dzawe vha nga vha vha tshi khou ḍipfa nga yeneyi ndila!</p>
<p>'Vhatu vha kusi kwoḡhe hokwu vho vha vha tshi khou ni toḍa!' ndi Mme a Duma vha tshi amba. 'Ho bvelela mini?' vha a vhudzisa.</p> <p>'Vha mpfarele Mmawe, ndi nḡe we nda khakha!' hu amba Duma. O vha a sa ḍivhi uri a nga vha vhudza zwifhio...</p> <p>'Ro ri ri fare lwendo lu no nyanyula,' hu amba Dombo.</p> <p>Vha tou fa nga zwiseo vhoḡhe.</p> <p>'Tshi no ntakadza ndi uri no vhuya hayani!' ndi Mmawe vha no ralo, musi vha tshi vha kuvhatedza lwa u tou vha nyima.</p>	<p>Duma a nga vha a tshi khou ḍisola nga maanḍa nge a ita uri mme awe vha vhilahela ngaurali. A nga o ḍi ita na u mangala uri mme awe a vho ngo mu sinyitshela tshoḡhe! Ndi a kona u ita vhuḡumani.</p> <p>Zwi nkhubudza zwa musi ndi tshi khou ya u dalela Makhadzi vha no dzula kulekule. Ndo vha ndo tea u buba. Fhedzi nda ungeledzwa nga khonani dzanga lwe nda sala ndi tshi takuwa nga masiari. Ndo vha ndo humbula uri ḍo wana vho sinyuwa vhukuma. Fhedzi vho takala vha tshi mmbona! Zwo mmangadza uri a vho ngo sinyuwesa.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
Duma na khonani dzawe vho eḡela ngafhi?	Vho eḡela ḡakani.
Duma u pfa e na mazhuluzhulu ngauri u a zwi ḡivha uri ha ngo sumbedza vhuḡifhinduleli. U khou hambula nga zwithu zwoḡhe zwe a vha a songo tea u ita! Ni kona u ita vhuḡumani na zwaḡu?	<i>Ndo no vhuya nda pfa ndi na mazhuluzhulu...</i>
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi mini Duma na khonani dzawe vha litsha zwa u tamba ḡila musi we vha vhuya hayani?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho vha vha tshi khou ḡoḡou u ḡavhanya u swika hayani. • Ngauri vho vha vha tshi khou vhilahela uri vhabebi vhavho vha ḡo sinyuwa. • Ngauri vho vha vho neta nahone vhe na tshika. • Ngauri Duma o vha e na nyofho dza uri hu ḡo bvelela mini musi sa tshi swika hayani. O vha e na nyofho malugana na uri mme awe vha ḡo ri mini!

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa ḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri Ḳa U shumela Ḳa U vhala 5.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuḡa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kilasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuḡa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Vhuḍifungi.
 - Khombo.
 - Ḍisola.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiku ndi dada ḷi a luma.	<i>Ho ruḍwa maṭo u sumbedza u ofha</i>
Ḳa kovhela dzi livhe hayani;	<i>Hu tou nga hu khou tshimbiliwa.</i>
Hu na dada ḷi a luma	<i>Ho ruḍwa maṭo u sumbedza u ofha vha tshi khou sendela murahu nyana vho kwatama.</i>
Ni sa ḍo ḷiwa nga dzumbulukwane.	<i>U edzisela u nga vha khou shushedza muriwe, vho sokou bvelela a sa vha vhoni.</i>
Ha mbo vha vhuḥfelo.	<i>U sumbedza nga zwanḍa uri a hu na tshithu.</i>

THERISANO YA MAḆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha Ḇwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshitori itshi...
Ndi humbula u nga Duma u...ngauri...
Arali nda xela sa Duma ndi...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha Ḇekane phindulo na vhaḆwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

fh	sw	l
a	ṭ	i
r	o	m
y	u	e
n	w	t

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /**fh**/ na /**sw**/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /**fh**/-/**o**/-/**l**/-/**a**/ = **fhola**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /**fh**/ kana /**sw**/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /**i**/-/**m**/-/**e**/-/**l**/-/**a**/ = **imela**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **fh**, **sw**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **fhola**, **fhaṭa**, **fhira**, **fhaṭuwani**, **swaya**, **swima**, **swela**, **swura**, **swelani**, **imela**, **yelana**, **wawe**, **wina**, **nona**, **ṭwela**, **rema**, **ruma**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: MANWELEDZO/U NWELEDZA/ U ṬUMEKANYA

NYITO YA ORALA YA U ṬALUTSHEDZA ZWI BVAHO TSHIṬORINI

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḍo tea u humbula nga zwipiḍa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḍo tea u humbula nga zwine vha ḍivha zwine vha nga zwi ṭumekanya na maṅwalwa.
- 3 Kha vha ṅwale fureme ya manweledzo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi vha shumise fureme ya manweledzo u fhindula mbudziso. Tshiṭori itshi tshi amba nga...
Ndo pfa...musi vhana vha...
Ndi tshi ṭumekanya mafhungo aya...
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha nga si ḍivhe zwoṭhe nga maṅwalwa – vha tea u nanga zwipiḍa zwi re na ndeme fhedzi.
- 6 **Ngau modela/u edzisela** kha vha ṅee vhagudi tsumbo dzavho. Kha vha ri: **Tshiṭori hetshi tshi amba nga** musi we Duma na khonani dzawe vha xela. **Ndo pfa** ndi tshi vhilaela **musi li tshi swifhala vhana** vha tshi kha ḍi vha vha tshi khou u gonya miri. Ndi tshi ṭumekanya mafhungo haya ndi tou vhona ṅee musi ndi tshi khou tamba ndi tshi khou ḍiphina na khonani dzanga, ndi ya hangwa nga mafhungo a tshifhinga!
- 7 Kha vha ṅee vhagudi tshifhinga tsha u humbula nga zwipiḍa zwa ndeme zwa maṅwalwa.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale manweledzo vha shumise fureme.
- 9 Kha vha dzudze kilasi yavho zwavhudi I vhe fhethu huthihi.
- 10 Kha vha vhidze vhagudi 1–2 vha ṅee manweledzo avho afho kilasini.
- 11 Kha ṅee vhagudi manweledzo avho, sa: **Tshiṭori itshi tshi amba nga** Duma na khonani dzawe vha tshi xela ṅḍila ya u ya hayani, vha tshi bva u isa phasela. **Ro pfa** ri tshi vhilaela **musi vhana** vha tshi enda vha tshi tamba na ṅḍila yoṭhe u isa phasela. Ro zwi bvumba uri vha ḍo fhedza vho swika hayani lo no swifhala! Aya mafhungo ri a **ṭumekanya** na riṅe vhaṅe musi ri tshi tamba na khonani dzashu ri hangwa nga mafhungo a tshifhinga.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 5.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhutaanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhutaanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

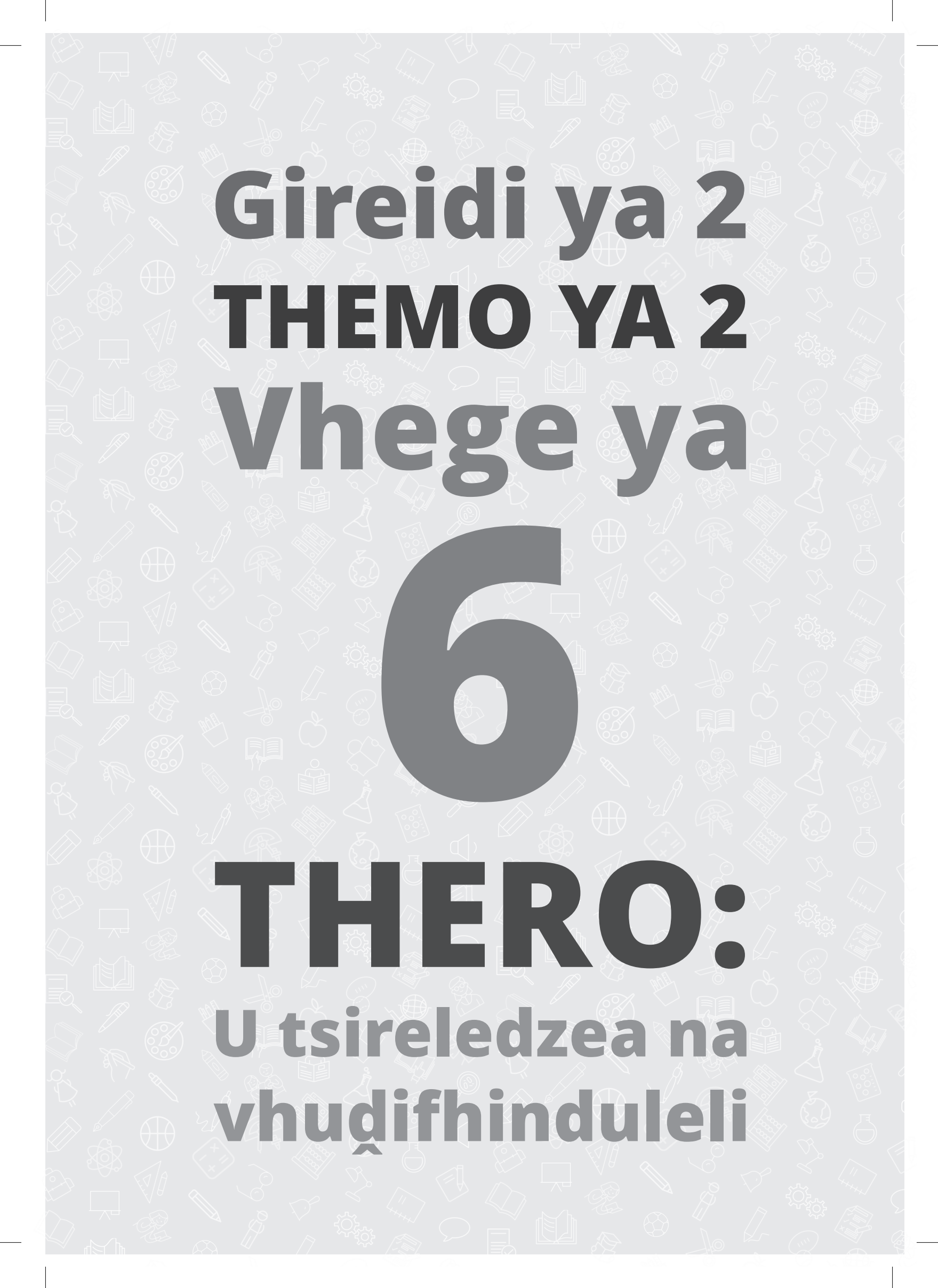

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (calculators, rulers, compasses, triangles), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, lightbulbs, speech bubbles).

Gireidi ya 2
THEMO YA 2
Vhege ya

6

THERO:

**U tsireledzea na
vhudifhinduleli**

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuḥanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Kha vha lugise maipfi a garaṭathanwa na thero dza nyolo ya maipfi dzine vha ḍo ṭoḍa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa: phosiṭa ya u sumbedza u tsireledzea na u vha na vhuḍifhinduleli.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe u dzudzanyela thero. Tsumbo, vhatu vhane vha ri thusa u dzula ro tsireledzea.
- 6 Kha vha vhe na vhuḥanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuḥanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 52 na 53, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 54 na 55, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 56 na 57, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha muthu ane a ri thusa u dzula ro tsireledzea.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NḌIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Vusi khunzikhunzini ya mulambo kha Bugu Khulwane tshitori tsha: **Vusi na khunzikhunzi ya mulambo**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero ya: U tsireledzea na vhuḍifhinduleli.
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwe na guda nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vhudzise mbudzisoḥuḥuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi vhonnyi vhane vha ni thusa u dzula no tsireledzea?
 - b Ni humbula u nga ndi mini tshi ni tuḥuwedzaho uri ni dzule no tsireledzea?
 - c Ndi ngani vathu vha tshi ita zwithu zwi songo tsireledzeaho?
 - d Ni ḍipfa hani musi ni tshi ita zwithu zwi songo tsireledzeaho?

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS).
- 2 Kha vha ḥane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Ḍivhamaipfi a Thero.
 - Khombo.
 - Muhali.
 - Tsivhudza.
 - Tsivhudzo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiku ndi dada ḷi a luma.	<i>Ho ruḍwa maḥo u sumbedza u ofha</i>
ḷa kovhela dzi livhe hayani;	<i>Hu tou nga hu khou tshimbiliwa.</i>
Hu na dada ḷi a luma	<i>Ho ruḍwa maḥo u sumbedza u ofha vha tshi khou sendela murahu nyana vho kwatama.</i>
Ni sa ḍo ḷiwa nga dzumbulukwane.	<i>U edzisela u nga vha khou shushedza muḱwe, vho sokou bvelela a sa vha vhoni.</i>
Ha mbo vha vhuḥfelo.	<i>U sumbedza nga zwanḍa uri a hu na tshithu.</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ṅwale:
 - a fhola
 - b fhaṭa
 - c fhira
 - d fhaṭuwani
 - e swaya
 - f swima
 - g swela
 - h swura
 - i swelani
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ṅwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe/methe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshiṭori tsha: **Vusi na khunzikhunzi ya mulambo**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari ḷinwe na ḷinwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ṭumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḍi uri tshiṭori itshi tshi amba nga mini.

- 5 Kha vha ðivhadze vhagudi ðivhamaipfi ntswa kha zwipiða zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ṅwala:

Minete ya 30

u pulana na mvetamveto

T̄HOHO: Ðiiteni u nga ri ni Vusi ni ṅwale dayari nga murahu ha tshenzhemo ye na i wana.

MUSHUMO: ṅwalani dayari ni sumbedzise vhuḍipfi haṅu.

FUREME/MUHANGA WA U ṅWALA

Ha dayari,

Ndi...

U EDZISELA/U MODEḶA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi vhagudi vha ḍo ḍiita u nga ri vha Vusi vha ṅwala dayari yawe. Vha ḍo ṅwala nga zwo iteaho.
- 2 Kha vha humbudze vhagudi nga uri dayari ndi fhethu hune ra ṅwala nga zwithu zwine ra ṭangana nazwo, na zwine ra guda. Ri nga ṅwala nga vhuḍipfi hashu na zwiphiri zwashu. Hezwi zwi itwa nga uri dayari itea u vhalwa nga muṅwali wayo fhedzi. Ndi bugu ine ra ṅwalela mihumbulo yashu ya zwidzumbe.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u ṅwala.
- 4 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa a thu ṅwala.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḍadza fureme ya u ṅwala, sa: Arali ho vha hu ṅṅe Vusi, ndo vha ndi tshi ḍo thoma nga u ṅwala nga zwo iteaho zwi si zwavhuḍi zwe zwa ita uri a wele mulamboni wo ḍalaho maḍi a elelaho. Ndi nga ṭoḍa u ḍiwana ndi tshi khou humbula nga zwe zwa itea uri ndi ḍithuse u pfa ndi khwine nga murahu ha musu ndo ṭangana na nyimele i tshuwisaho.
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḍo ṅwala maipfi afhio. Kha vha **tale mutaladzi wa ipfi liṅwe na liṅwe**.
- 7 Kha vha ṭalutshedze vhagudi u ri ri ḍo ḍiita u nga ri ri Vusi ra ṅwala dayari yawe. Ri ḍo tea u humbula nga zwine a nga amba ngazwo.
- 8 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha fhedzise fureme ya u ṅwala:
Ha dayari,
A tho ngo ṭoḍa u thetshelesa mukomana wanga a tshi ntsivhudza, nga uri ndo vha ndi khou ṭoḍa u vhonala sa muthu a sa ofhiho. Ndo mbo ḍi tambela khunzikhunzini ya mulambo maḍuvha mararu a tshi khou tevhekana! Mafheleloni ndo mbo ḍi wela mulamboni, hezwo ndo vha ndo tshenuwa!

- 9 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n̄wala mibvumo ine vha i ðivha.**
- 10 **Kha vha shumise zwishumiswa**, zwi ngaho sa: maipfi maanzeli/maipfi o ðowealeho na maipfi a ðivhamaipfi ya thero, u vha thusa u n̄wala maipfi ane a vha kunda.
- 11 Kha vha thuthe tsumbo dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ðalutshedze vhagudi uri heyo yo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula u nga Vusi u ðo ri ho itea mini? U ðo ðalutshedzisa hani vhukhaki hawe?
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya **u humbula vha sa a thu n̄wala.**
- 3 Kha vha ðalutshedze vhagudi uri vha tea u ða na maipfi avho vhone vhaṅe – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u rembuluwa vha amba na phathinara nga zwine vha humbula u nga Vusi u ðo amba nga u wela hawe mulamboni.
- 5 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha ambe.
- 6 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga zwine vha humbula u nga Vusi u ðo amba nga u wela hawe mulamboni.
- 7 Vha tea uri: Ndi humbula u nga Vusi u ðo...
- 8 Kha vha ðalutshedze uri vhagudi vha ðo tea u shumisa fureme ya u n̄wala, u ola na u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

U N̄WALA

- 1 Kha vha ṅee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho.**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zve vha n̄wala.**
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u n̄wala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho.**
- 6 **Kha vha ðuṭuwedze vhagudi.**

Ha Diary,

Ndo wela mulamponi ngauri a
thongo thetshelesa.

U vhalo ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalo 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhalo.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhalo mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalo kana nyito dza u vhalo.

Ḷavhuvhili

U ḷalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaḷatai: /ḷw/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ḷnee vhagudi ndaela ya uri vha dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhuḍzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maḷwe maipfi a thomaho nga mubvumo /ḷw/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **ḷwela, ḷwisa**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nḷha ipfi ḷiḷwe na ḷiḷwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ḷana garaḷathanwa/garaḷambali: **ḷwa, ḷwisa, ḷwela**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaḷathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ḷana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ḷHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

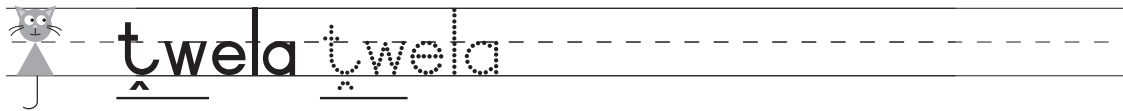
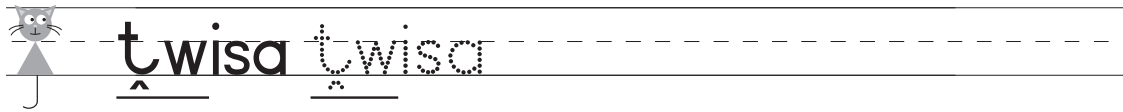
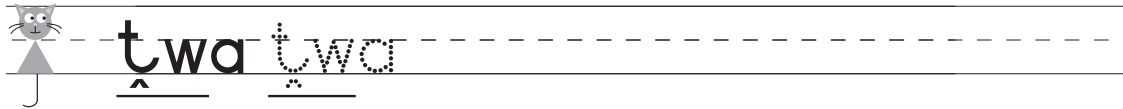
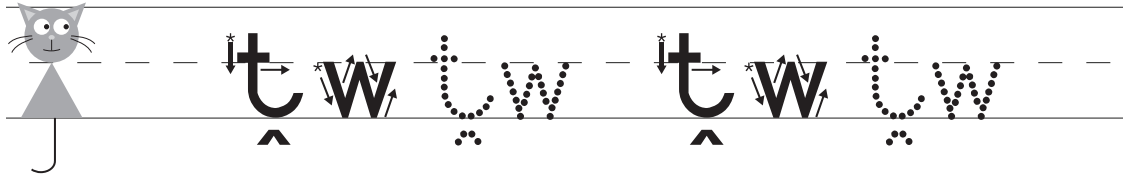
Muḷwalo:

Minete ya 15

Kha vha ḷwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuḷwalele kwone kwa maḷeḷere maḷuku na ma(ḷeḷeredanzi): **ḷw**
- 2 Kha vha sumbedzele kuḷwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḷa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḷa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhuḍza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ḷwale (ma) ḷeḷere kha miḷana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhuḍze vhagudi vha ḷwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)lédere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Ṭiṅwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Vusi na khunzikhunzi ya mulambo</p> <p>Vusi ndi muhali. Vusi ha na nyofho. O vha a tshi pfana na u zuwa uri ene ha ofhi tshithu.</p> <p>Musi khonani dza Vusi dzi tshi mu ṭunga uri a fhufhe a tshi bva ṭhodzini ya dzhangilidzhimu, ha ngo vhuya a ṭwa a tshi timatima.</p> <p>Musi khonani dzawe dzi tshi mu itela khaedu ya u gonya muri mulapfusa, ha ngo ṭwa a tshi humbula kavhili.</p>	<p>Ndi humbulela uri Vusi u edzisa u ita zwithu zwine vhaṅwe vhathu vha pfa vha tshi ofha u zwi ita, fhedzi ene ha zwi ofhi!</p>
<p>Ṭiṅwe ḁuvha, khonani dza Vusi dza mu ṭunga uri a tshimbile a tshi pfuka mulambo. Vusi e duu! A elekanya luvhili na luraru.</p> <p>Maipfi a khaladzi awe u khou a pfa zwavhuḁivhuḁi ṭhohoni yawe: 'Ni songo no tamba tsini na mulambo. A ni ḁivhi ḁuvha ḁine wa ḁo ni kumba.'</p>	<p>Ndi a ḁivhudzisa uri ndi nga mini khaladzi a Vusi o mu kaidza nga tsivhudzo uri a songo tamba mulamboni?</p>
<p>Fhedzi Vusi ndi muhali. Vusi ha na nyofho. O vha a sa ofhi milambo yo xaho.</p> <p>Vusi a tshimbila sa khunzi a tshi pfuka uyu mulambo wo xaho. A mbo swika ngei seli, musi a tshi vhuya, a tshimbila a tshi tou tepa a tshi tou ṅaṅisa vhukunzi. 'Khezwo!' u amba a tshi ḁikukumusa, 'A hu na tshi no ofhisa hafha mulamboni wo xaho!'</p>	<p>Ndi a ḁivhudzisa uri mulambo wo xaho u ofhisa nga mini? Ndi a kona u humbulela uri mulamboni wo xaho hu nga vha hu na khombo ngauri khaladzi a Vusi u a mu kaidza nga tsivhudzo, fhedzi khombo ya hone a thi i ḁivhi!</p>
<p>Vhusiku honoho, Vusi a ganama mmbeteni a tshi khou thetshelesa muungo wa marotha a mvula a no khou rwa mazenenge a ṭhanga ya nṅḁu ya hawe.</p>	
<p>Nga matshelo, Vusi a fhira nga mulamboni wo xaho. Fhedzi wo vha u si tsha vha mulambo wo xaho, wo vha wo no vha ludambo lu no khou elela maḁi.</p> <p>Khonani dza Vusi dza mu ṭunga hafhu uri a wele ludambo ulu. Vusi e duu! A elekanya luvhili na luraru.</p> <p>Maipfi a khaladzi awe u kha ḁi a pfa zwavhuḁivhuḁi ṭhohoni yawe: 'Ni songo tamba tsini na mulambo. A ni ḁivhi ḁuvha ḁine wa ḁo ni kumba.'</p>	<p>Ndi a zwi elelwa uri ho pfala marotha a mvula ṅṅha ha ṭhanga hayani ha vusi. Ndi a kona u humbulela uri ndi nga mini mulambo wo xaho wo no vha ludambo.</p>

L̥inwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Fhedzi Vusi ndi muhali. Vusi ha na nyofho. A ya maḡi a re ludamboni o pfa a tshi mu tshuwisanyana, fhedzi o vha a sa ṭoḡi u zwi sumbedza.</p> <p>Vusi a dadamala nga u ṭavhanya a tshi pfuka ludambo ulu. O no swika ngei seli, a huma nga u ṭavhanya. 'Khezwo!' u amba a tshi ḡikukumusanyana, 'ahu na tshi no ofhisa hafha ludamboni hulu lu si na na phanḡa na murahu!'</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri ndi nga mini Vusi a tshi khou ofha ludambo ulu luṭukuṭuku? Hoo, ndi a kona u humbulela uri hu nga vha hu uri Vusi ha koni u mbambela.</p>
<p>Vhusiku honoho, Vusi a ganama mmbeteni a tshi khou thetshesela muungo wa maroṭha a mvula nṭha ha ṭhanga ya nṇḡu ya hawe. A thetshesela mudivhitho muhulu wa mubvumo wa mvula. 'Ndi a ḡivhudzisa uri ludambo luḡa lwa zwiḡi zwiṭukuṭuku lu tshuwisa nga mini?' u a elekanya.</p>	
<p>Nga matshelo, Vusi a fhira nga fhaḡa kudamboni lwa maḡi maṭukuṭuku. Fhedzi kwo vha ku si tsha vha kudambo kwa maḡi maṭukuṭuku – kwo vha kwo no vha mulambo u no khou elela maḡi manzhi.</p> <p>Khonani dza Vusi dza mbo dovha dza mu ṭunga uri a wele uyu mulambo wo ḡalaho. Vusi e duu! A elekanya luvhili na luraru.</p> <p>Maipfi a khaladzi awe na zwino u kha ḡi a pfa zwavhuḡivhuḡi ṭhohoni yawe: 'Ni songo tamba tsini na mulambo. A ni ḡivhi ḡuvha ḡine wa ḡo ni kumba.'</p>	<p>Ndi a zwi ḡivha uri yo na ḡuvha ḡinwe na ḡinwe vhusiku musi Vusi e vhulaloni. Ndi a kona u humbulela uri ndi ngazwo mulambo we wa vha wo xa wo no vha ḡidambo ḡihuluhulu.</p>
<p>Fhedzi Vusi ndi muhali. Vusi ha na nyofho. U vho vhona aya maḡi a re mudamboni a tshi vho ofhisa, fhedzi o vha a sa ṭoḡi u zwi sumbedza.</p> <p>Vusi a gidima a tshi wela mulambo u no khou elela, nga luvhilo nga hune a nga kona. O no wetshele seli, a rembuluwa a tshi gidima a tshi vhuya.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri ngoho ndi ya uri Vusi o tshuwa, fhedzi u pfa e na mutsiko wa u sumbedza uri u muhali nahone ha na nyofho.</p>
<p>Fhedzi-ha, musi a sa athu swika khunzikhunzini ya mulambo, a suvha kha matombo. E, mulamboni wo ḡalaho nahone u no khou elela, kumvuu! Mulambo wa thoma u ṭuwa nae.</p> <p>'Thusani!' Vusi u a vhidzelela. Zwa zwino o vha a si tsha londa uri khonani dzi vhone nyofho dzine a vha nadzo. Vusi a lingedza u tala a tshi ya nṇḡa khunzikhunzini.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri khaladzi a Vusi o vha a tshi zwi ḡivha uri zwi a leluwa uri mulambo wo xaho u ḡale nga u ṭavhanya nahone wa vhangha khombo khulu! Ndi nga zwo o mu kaidza!</p>

VHEGE YA 6

Liḅwalwa	U vhalo ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Khonani dzawe dza gidima dzi tshi tsa na khunzikhunzi ya mulambo. Khonani yawe Michael a dzhenisa mulenzhe mulamboni wo ḁalaho, u no khou elela a khaḁhamedza tshandḁa tsha Vusi. Michael a kokodza Vusi a mu bvisa maḁini a mu posa khunzikhunzini ya mulambo.</p> <p>Vusi o humela hayani o ḅukala nahone o farwa nga nyofho khulu.</p>	
<p>Vhusiku honoho, a ganama ḅḁha ha mmbete. 'Ndi vho ḁivha uri mulambo u no khou elela wo ḁala u ofhisa nga mini,' ndi ene a tshi elekanya, 'Ndi nga vha ndi muhali, ndi nga vha ndi si na nyofho, fhedzi a thi tsha ḁo dovha nda tamba tsini na mulambo!'</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri o vha na mashudu a songo huvhala. Ndi vhona u nga u bva zwino u ḁo thoma u thetshelesa khaladzi awe musi a tshi mu kaidza!</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi zwi fhio zwe khaladzi a Vusi a u kaidza kazwo nga tsivhudzo</p>	<p>O mu kaidza kha u tamba tsini na mulambo, ngauri a nga kha ḁi kumbiwa.</p>
<p>Mulambo we wa vha wo xa wo shanduka wa vha mini?</p>	<p>Wo shanduka wa vha mulambo wo ḁalaho, u no khou elela.</p>
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ni vhona u nga ndi nga mini khaladzi a Vusi o mu kaidza uri a songo tambela tsini na khunzikhunzi ya mulambo?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri u a zwi ḁivha zwa uri mvula i nga shandula mulambo wo xaho wa vha kudambo na ludambo kana mulambo muhulu. • Ngauri u a zwi ḁivha uri tshiḅwe tshifhinga Vusi u pfana na u ita zwithu zwine zwa nga mu vhangela khombo. • Ngauri u a zwi ḁivha uri Vusi ha koni u bambela. • Ngauri u a zwi ḁivha uri Vusi a nga kumbiwa arali mulambo wa nga ḁala nahone u tshi khou elela u na maanḁa. • Ṱhamusi o vha o no vhuya a vhona vhaḅwe vhana vha tshi khou kumbiwa mulamboni.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lāvuhvili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lāvuhvili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuhvili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuraru

Nyito dza oraḲa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - Tshivhindi.
 - Vhuhali.
 - Kumbiwa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiku ndi dada Ḳi a luma.	<i>Ho ruḁwa maḡo u sumbedza u ofha</i>
Ḳa kovhela dzi livhe hayani;	<i>Hu tou nga hu khou tshimbiliwa.</i>
Hu na dada Ḳi a luma	<i>Ho ruḁwa maḡo u sumbedza u ofha vha tshi khou sendela murahu nyana vho kwatama.</i>
Ni sa ḑo Ḳiwa nga dzumbulukwane.	<i>U edzisela u nga vha khou shushedza muḡwe, vho sokou bvelela a sa vha vhoḡi.</i>
Ha mbo vha vhuḡhelo.	<i>U sumbedza nga zwanḑa uri a hu na tshithu.</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡTORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI.)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḡtuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḡwe na tshiḡwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡtori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḡtori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡtori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḡtori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiḡtori zwa vhaḡwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelavho vhaḡwe ngavho zwiḡtori zwavho.

U t̄alukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha d̄ivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa**KHA VHA D̄IVHADZE MUBVUMO**

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /**ñw**/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a d̄ivhavho mañwe maipfi a thomaho nga mubvumo /**ñw**/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **ñwenda, ñwala, ñwavho**

KHA VHA D̄IVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nṭha ipfi l̄inwe na l̄inwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **ñwata, ñwenda, ñwavho, ñwala, ñwatela**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

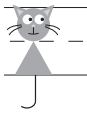
Muñwalo:

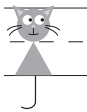
Minete ya 15

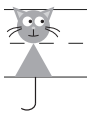
Kha vha ñwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

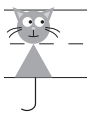
- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa ma(ḷeḷeredanzi) na maṭuku na: **ñw**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanda tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanda tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ḷeḷere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

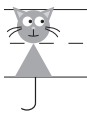
 nw nw nw nw nw nw nw

 nwata nwata

 nwenda nwenda

 nwavho nwavho

 nwala nwala

 nwatela nwatela

 O n wisa kholomo maḁi o no

 f hedza u nwala.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṆWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U ñwala:

Minete ya 30

U pulana na mvetamveto

T̄HOHO: D̄iiteni u nga ri ni Vusi ni ñwale dayari nga murahu ha tshenzhemo ye na i wana.

MUSHUMO: Ñwalani dayari ni sumbedzise vhuḍipfi haṅu.

FUREME/MUHANGA WA U ÑWALA

Ha dayari,

Ndi...

Ndo pfa...

Ndo guda...

U EDZISELA/U MODELA

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi vha ḍo engedza maipfi kha dayari nga zwe vha ñwala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha ḍo humbula nga zwe Vusi a nga vha ḍipfisa zwone kana zwe a guda kha tshenzhemo yawe.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya ñwala.
- 4 Nga u **edzisele/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri vha tea u humbula vha sa a thu ñwala.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḍadza fureme ya u ñwala, sa: Ndi humbula u nga Vusi a nga vha o tshuwa a tshi humbula uri a nga vha o kumbiwa nga maḍi. Ndi humbula uri o guda uri u vha na tshivhindi na u ṭoḍa u vha muhali a si zwavhuḍi, ndi khwine u vha tshid̄ahela. Ndi a tenda uri o guda uri u tea u ṭhogomela musi e tsini na maḍi!
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri ndi maipfi afhio ane vhone vha ḍo ñwala. Kha vha tale mutaladzi wa ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe.
- 7 Nga u **edzisele/u modela**, kha vha fhedzise fureme ya u ñwala, sa: **Ndo pfa** ndo tshuwa musi ndi tshi ṭoḍa u fela mulamboni. Ndo vha ndo tea ndo thetshelesa mukomana wanga. **Ndo guda** uri ndi tea u thetshelesa mukomana wanga na vhaṅwe vhatu musi vha tshi ntshivhudza.
- 8 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u ñwala mibvumo ine vha i ḍivha.**
- 9 **Kha vha shumise zwishumiswa**, (maipfi maanzeli/maipfi o ḍowealeho na maipfi a ḍivhamaipfi ya thero) sa: u sa tsiredzea, tshivhindi, tshuwa, nzw.
- 10 **Kha vha thuthe tsumbo** dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri heyo yo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino **vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.**

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo, ro thoma u n̄wala dayari u ya nga siya ĩa Vusi.
- 2 N̄amusi ri ḁo engedza mafhungo kha zwine ra ḁo n̄wala.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Ni humbula nga zwe Vusi a nga vha ḁipfa hani musi a tshi ṭoḁa u kumbiwa nga maḁi mulamboni?
- 4 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u **humbula vha sa a thu n̄wala.**
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha tea u ḁa na mihumbulo yavho vhone vhaṅe – **vha songo** kopa mihumbulo yavho!
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u **rembuluwa vha sedzana vha amba** na phathinara nga zwi tevhelaho zwine vha humbula u nga Vusi a nga n̄wala ngazwo kha dayari
- 7 Kha vha n̄ee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha ambe.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga zwe Vusi a guda.
- 9 Vha tea uri: Ndi humbula u nga Vusi o guda.....
- 10 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḁo tea u shumisa fureme ya u n̄wala u ola, na u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

U N̄WALA

- 1 Kha vha **n̄ee vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganoṭshihadu navho.**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhaṅe zwe vha n̄wala.**
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u n̄wala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho.**
- 6 **Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.**

U REMBULUWA VHA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha vheye penisela kule.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha rembuluwe vha ambe na phathinara nga zwe vha ola.

Kha vha kuvhanganye mushumo woṭhe wa vhagudi wa vhege, vha ite bugu. Vha vheye khonani ya u vhala heneḁho kilasini uri vhagudi vha kone u wana tshifhinga tsha u vhala nga vhoṭhe.

y ofha

Ha Diary,

Ndo wela mulamponi ngauri a
thongo thetshelesa.

Ndo pfa ndi tshi khoy ofhesa nga
maanda.

Ndo guda y thetshelesa musi
vhathu vha tshi mbudza y ri ndi
songo ita tshauri.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lāvthuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lāvthuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḃavhuḁa

U ḁalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ḁanganya

NḂE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḃavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **ḁwela**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḁi bve mibvumo yo imaho nga yoḁhe: /ḁw/-/e/-/l/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḁo: /ḁw/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ḁo: /e/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḁo: /l/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḁo: /a/
- 8 Kha vha ḁwale ipfi ḁo kha bodo ya tshoko: **ḁwela**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ḁanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /ḁwe/-/la/ = **ḁwela**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḁi no bva kha ngudo ya Ḃavhuraru: **ḁwala**

RḂE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḃavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **ḁwisa**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḁo ndi ufhio? /ḁw/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ḁo ndi ufhio? /i/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ḁo: /s/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḁo ndi ufhio? /a/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ḁo ipfi ḁi bve mibvumo yo imaho nga yoḁhe: /ḁw/-/i/-/s/-/a/
- 8 Kha vha ḁwale ipfi ḁo: **ḁwisa**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ḁanganyise mibvumo i re kha ipfi ḁo vha tshi zwi ita na vhone: /ḁwi/-/sa/ = **ḁwisa**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḁi no bva kha ngudo ya Ḃavhuraru: **ḁwata**

PHUROGIREME YA U ḁHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: KHUMBULELO

Ṭinwalwa	U vhala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Vusi na khunzikhunzi ya mulambo</u></p> <p>Vusi ndi muhali. Vusi ha na nyofho. O vha a tshi pfana na u zuwa uri ene ha ofhi tshithu.</p> <p>Musi khonani dza Vusi dzi tshi mu ṭunga uri a fhufhe a tshi bva ṭhodzini ya dzhangilidzhimu, ha ngo vhuya a ṭwa a tshi timatima.</p> <p>Musi khonani dzawe dzi tshi mu itela khaedu ya u gonya muri mulapfusa, ha ngo ṭwa a tshi humbula kavhili.</p>	<p>Vusi u pfana na u sumbedza uri ha na nyofho. Ndi tou humbulela uri u pfana na u sumbedza vhathu uri zwine vha vhona zwi tshi ofhisa a zwi ofhisi khae.</p>
<p>Ṭinwe ḍuvha, khonani dza Vusi dza mu ṭunga uri a tshimbile a tshi pfuka mulambo. Vusi e duu! A elekanya luvhili na luraru.</p> <p>Maipfi a khaladzi awe u khou a pfa zwavhudiḍvhuḍi ṭhohoni yawe: 'Ni songo no tamba tsini na mulambo. A ni ḍivhi ḍuvha ṭine wa ḍo ni kumba.'</p>	<p>Vhunga Vusi a tshi pfana na u sumbedza uri ha na nyofho, ndi tou humbulela uri a nga vhona u kaidzwa sa khaedu ya uri a sumbedze uri ha na nyofho!</p>
<p>Fhedzi Vusi ndi muhali. Vusi ha na nyofho. O vha a sa ofhi milambo yo xaho.</p> <p>Vusi a tshimbila sa khunzi a tshi pfuka uyu mulambo wo xaho. A mbo swika ngei seli, musu a tshi vhuya, a tshimbila a tshi tou tepa a tshi tou ṅanisa vhukunzi. 'Khezwo!' u amba a tshi ḍikukumusa, 'A hu na tshi no ofhisa hafha mulamboni wo xaho!'</p>	<p>Ndi tou humbulela uri a hu na na muthihi kha khonani dza Vusi we a pfuka nae mulambo wo xaho – ndi Vusi e eṭhe. Ndi tou humbulela uri na vhone vho vha vho kaidziwa u fana na Vusi!</p>
<p>Vhusiku honoho, Vusi a ganama mmbeteni a tshi khou thetshelesa muungo wa marotha a mvula a no khou rwa mazenenge a ṭhanga ya nṅu ya hawe.</p>	<p>Ndi a zwi elelwa uri mulambo wo xaho u a kona u ḍala wa vha ṭidambo ṭihuluhulu. Ndi tou humbulela uri Vusi u khou humbula zwo raloho!</p>
<p>Nga matshelo, Vusi a fhira nga mulamboni wo xaho. Fhedzi wo vha u si tsha vha mulambo wo xaho, wo vha wo no vha ludambo lu no khou elela maḍi.</p> <p>Khonani dza Vusi dza mu ṭunga hafhu uri a wele ludambo ulu. Vusi e duu! A elekanya luvhili na luraru.</p> <p>Maipfi a khaladzi awe u kha ḍi a pfa zwavhudiḍvhuḍi ṭhohoni yawe: 'Ni songo tamba tsini na mulambo. A ni ḍivhi ḍuvha ṭine wa ḍo ni kumba.'</p>	

Liḅwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Fhedzi Vusi ndi muhali. Vusi ha na nyofho. A ya maḏi a re ludamboni o pfa a tshi mu tshuwisanyana, fhedzi o vha a sa ṭoḏi u zwi sumbedza.</p> <p>Vusi a dadamala nga u ṭavhanya a tshi pfuka ludambo ulu. O no swika ngei seli, a huma nga u ṭavhanya. 'Khezwo!' u amba a tshi ḏikukumusanyana, 'ahu na tshi no ofhisa hafha ludamboni hulu lu si na na phanḏa na murahu!'</p>	<p>Vusi ha ṭoḏi khonani dzawe dzi tshi zwi vhona uri o tshuwa. Ndi tou hambulela uri u khou ṭoḏa vha tshi vhona u nga ndi muhali nahone ha na nyofho!</p>
<p>Vhusiku honoho, Vusi a ganama mmbeteni a tshi khou thetshesela muungo wa marotha a mvula nṭha ha ṭhanga ya nḏu ya hawe. A thetshesela mudivhitho muhulu wa mubvumo wa mvula. 'Ndi a ḏivhudzisa uri ludambo luḏa lwa zwiḏi zwiṭukutuku lu tshuwisa nga mini?' u a elekanya.</p>	
<p>Nga matshelo, Vusi a fhira nga fhaḏa kudamboni lwa maḏi maṭukutuku. Fhedzi kwo vha ku si tsha vha kudambo kwa maḏi maṭukutuku – kwo vha kwo no vha mulambo u no khou elela maḏi manzhi.</p> <p>Khonani dza Vusi dza mbo dovha dza mu ṭunga uri a wele uyu mulambo wo ḏalaho. Vusi e duu! A elekanya luvhili na luraru.</p> <p>Maipfi a khaladzi awe na zwino u kha ḏi a pfa zwavhuḏivhuḏi ṭhohoni yawe: 'Ni songo tamba tsini na mulambo. A ni ḏivhi ḏuvha ḏine wa ḏo ni kumba.'</p>	<p>Ndi tou hambulela uri hezwi ndi zwone zwe zwa vha zwi tshi khou vhilaedza khaladzi a Vusi a tshi vhuya a mu kaidza.</p>
<p>Fhedzi Vusi ndi muhali. Vusi ha na nyofho. U vho vhona aya maḏi a re mudamboni a tshi vho ofhisa, fhedzi o vha a sa ṭoḏi u zwi sumbedza.</p> <p>Vusi a gidima a tshi wela mulambo u no khou elela, nga luvhilo nga hune a nga kona. O no wetshele seli, a rembuluwa a tshi gidima a tshi vhuya.</p>	<p>Ndi tou hambulela uri Vusi u khou dineswa nga uri khonani dzawe dzi mu dzhia sa muhali a si na nyofho. Ha thetsheseli nyofho dzine a khou dzi pfa – u thetshesela zwa u ṭungiwa kha khonani dzawe!</p>
<p>Fhedzi-ha, musi a sa athu swika khunzikhunzini ya mulambo, a svha kha matombo. E, mulamboni wo ḏalaho nahone u no khou elela, kumvuu! Mulambo wa thoma u ṭuwa nae.</p> <p>'Thusani!' Vusi u a vhidzelela. Zwa zwino o vha a si tsha londa uri khonani dzi vhona nyofho dzine a vha nadzo. Vusi a lingedza u tala a tshi ya nḏa khunzikhunzini.</p>	<p>Ndi tou hambulela uri Vusi o tshuwa nga maanḏa zwino, ngauri ha tshee na ndavha nazwo uri na khonani dzawe dzi zwi ḏivhe! O tshuwa tshoṭhe uri zwithu zwi ḏo tshinyala.</p>

Ḳinwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Khonani dzawe dza gidima dzi tshi tsa na khunzikhunzi ya mulambo. Khonani yawe Michael a dzhenisa mulenzhe mulamboni wo ḡalaho, u no khou elela a khaḡhamedza tshandḡa tsha Vusi. Michael a kokodza Vusi a mu bvisa maḡini a mu posa khunzikhunzini ya mulambo.</p> <p>Vusi o humela hayani o ḡukala nahone o farwa nga nyofho khulu.</p>	<p>Ndi tou humbulela uri lu nga vha lu lwa u thoma hu tshi bvelela zwithu zwi vhihaho kha Vusi. A nga vha o vha a saathu vhuya a humbula uri a nga welwa nga khombo!</p>
<p>Vhusiku honoho, a ganama nḡha ha mmbete. 'Ndi vho ḡivha uri mulambo u no khou elela wo ḡala u ofhisa nga mini,' ndi ene a tshi elekanya, 'Ndi nga vha ndi muhali, ndi nga vha ndi si na nyofho, fhedzi a thi tsha ḡo dovha nda tamba tsini na mulambo!'</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Vusi u vho pfesesa uri ndi nga mini khaladzi awe o mu kaidza nga malugana na mulambo wo xaho!</p>
Mbuziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi zwiito zwiḡwe zwiḡhio zwa u sumbedza u vha muhali na u sa vha na nyofho zwe Vusi a ita?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • O vhuya a fhufha a tshi bva ḡhodzini ya dzhangilidzhimu. • O vhuya a gonya muri mulapfulapfu.
<p>Ni vhona u nga Vusi u ḡo dovha a tambela mulamboni? Nga'ni?</p>	<p><i>Ndi vhona u nga...ngauri...</i></p>
Mbuziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini Vusi o gidima a tshi pfuka mulambo?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri Vusi o vha e muhali nahone a si na nyofho. • Ngauri khonani dza Vusi dzo mu ḡunga uri a ite ngauralo. • Ngauri naho Vusi o vha e na nyofho, o vha a sa ḡoḡi u zwi sumbedza. • Vusi o vha a tshi ḡoḡou ri khonani dzawe dzi vhone u nga u muhali nahone ha na nyofho. • Ngauri Vusi o vha a sa humbuli uri a nga welwa nga khombo. • Ngauri o vhona u nga tsivhudzo ya khaladzi awe sa khaedu kana u mu ḡunga – ho ngo zwi londa.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḍila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 6.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1 ya Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2 ya Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa (PATS) SIVA.
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Muhali.
 - Tsilu.
 - U sa londa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Vhusiku ndi dada ĵi a luma.	<i>Ho ruĵwa maĵo u sumbedza u ofha</i>
Ĵa kovhela dzi livhe hayani;	<i>Hu tou nga hu khou tshimbiliwa.</i>
Hu na dada ĵi a luma	<i>Ho ruĵwa maĵo u sumbedza u ofha vha tshi khou sendela murahu nyana vho kwatama.</i>
Ni sa ĳo ĵiwa nga dzumbulukwane.	<i>U edzisela u nga vha khou shushedza muñwe, vho sokou bvelela a sa vha vhoni.</i>
Ha mbo vha vhufhelo.	<i>U sumbedza nga zwanĳa uri a hu na tshithu.</i>

THERISANO YA MAÑWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ñwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiĵori hetshi...
Vusi u pfa a songo tsireledzea musi...
Ndi humbula u nga tshiĵori ...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiĵuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhothe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ñekane phindulo na vhañwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḁu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḁavhuvhili na ḁavhuraru.

ṭw	ṅw	l
i	e	s
a	t	n
d	vh	o

U MODEḁA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /ṭw/ na /ṅw/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho nṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /ṭw/-/e/-/l/-/a/ = **ṭwela**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /ṭw/ kana /ṅw/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /n/-/o/-/n/-/a/ = **nona**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḁowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **ṭw, ṅw**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **ṭwa, ṭwisa, ṭwela, ṅwata, ṅwenda, ṅwavho, ṅwala, ṅwatela, nona, teta, tila, dada, sola, vhala, vhona**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhela uvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U NWELEDZA KANA MANWELEDZO / TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA SUMBEDZELE MAṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, vha vhe na bugu dzavho dza u ṅwalela kana bammbiri ḽi si na tshithu, na penisela kana khirayoni.
- 2 Nga u **modela/u edzisela** kha vha shumise tshifanyiso tsha muhumbulo vha sumbedzise zwithu zwi bvaho kha maṅwalwa, sa: Vusi o ṭoda u kumbiwa nga maḽi mulamboni.
- 3 Kha vha ole tshifanyiso kha bodoni ya tshoko tsha Vusi a mulamboni.
- 4 Nga u **modela/u edzisela** kha vha engedze mafhungo a 1–2 nga zwifanyiso zwa tshitorini, sa: Vusi ha ngo ṭoda u thetshesela mukomana wawe. O vha a so ngo tsireledzea na luthihi mulamboni.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ya u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga zwine zwa bva kha maṅwalwa.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo, vha ḽigede. Kha vha dovhe vha vha vhalele maṅwalwa hafhu.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maṭo, vha ole zwe vha vha vha tshi khou vhona kha tshifanyiso tsha muhumbulo wavho tshi no bva kha maṅwalwa.
- 8 Tsha u fhedzisela, kha vha tendele vhagudi vha rembuluwe vha ambe nga zwifanyiso zwa mihumbulo yavho na phathinara dzavho.

U vhalā ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḽila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbiri ḽa U shumela ḽa U vhalā X.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḽadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhalā mini.

- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḁuvha ḁi tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo ḁa u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kḁlasi yoṭhe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso ṭhuthuwedzi dzine dza ḁo sumba ndḁila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwḁtori zwifhio zwe ra vhala roṭhe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwḁtori zwe ra vhala?
 - e Ro ḁwala nga mini ino vhege?
 - f Muḁwalo waḁu wo khwiḁifhala nga ndḁilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwaḁu kwo khwiḁifhala nga ndḁilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na ḁihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha ḁo zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha ḁikhwiḁisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u ḁiingamela na u ḁiṭola a na ndeme khulwane sa tshipḁa tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 2

THEMO YA 2

Vhege ya

7

THERO:

Sialala

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 KHALI DZA U TANA kha dzi shandulwe na u engedzeda zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭhaṭha/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa; zwifanyiso zwa zwo fhambanaho zwa sialala.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: sialala dza mashango o fhambanaho.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 58 na 59, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 60, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 62, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha sialala ya vhupo ha haṅu.

Musumbuluwo

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NĀIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha gwati ĵa Bugu Khulwane: **Tshitori tsha makhulu wanga.**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **sialala.**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ĵa **thero** vhukati ha khali ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ñivha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ñwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisothuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi sialala ifhio ine na i ñivha?
 - b Ndi vhoneyi vhane vha vha na sialala dzo khetheaho?
 - c Sialala i bva ngafhi?

ÑIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ñane ipfi na tshifanyiso kha Khali ya Ñivhamaipfi ya Thero.
 - Sialala.
 - Pembelela.
 - Mvelele.
 - Vhupo.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mvelele ndi tshiala;	<i>U monisa tshandā nṭha ha ṭhoho vha tshi khou sumbedza tshiala.</i>
Ro sielwa vho makhulukuku washu;	<i>U sumbedza nga tshandā uri ndi zwa kale, vha tshi kho tou tshi isa nṭha vha tshi laṭela</i>
I na ndayo nga ngomu;	
Ri songo i ṭutshelala!	

Muñwalo

Minete ya 15

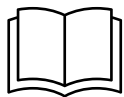
- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a ṭwela
 - b ṭwisa
 - c ṭwa
 - d ñwata
 - e ñwenda
 - f ñwavho
 - g ñwala
 - h ñwatela
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha khali ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangela uvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Tshitori tsha makhulu wanga.**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.
- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

u pulana na mvetamveto

T̄HOHO: Olani ni dovhe ni ñwale tshiṭori nga mubvumbedzwa ane a khou ṭoda u guda zwiñwe zwithu kha muñwe muthu muṭani wa hawe.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni ñwale tshiṭori (mafhungo maṭanu.) Hezwi zwi ḍo vha tshipiḍa tsha u vhala bugu kiḷasini kha khona ya u vhala.

FUREME/MUHANGA WA U ÑWALA

- 1 Kale kale...
- 2 U ṭoda u gudangauri.....

U EDZISELA/U MODEḶA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ñamusi vhagudi vha ḍo ñwala tshiṭori nga mubvumbedzwa ane a khou ṭoda u guda zwiñwe zwithu kha muñwe muthu muṭani wa hawe.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u ñwala.
- 3 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa a thu ñwala.
- 4 kha vha ṭalutshedze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḍadza fureme ya u ñwala, sa: Ndi humbula u nga ndi ḍo ñwala nga ñwana ane a khou ṭoda u guda nga mutshino kha mmane wawe. U khou ṭoda u guda mutshino uyo ngauri mmane wawe vha ḍivhea sa tshilombe. Ndi mutshino wa ndeme kha mvelele yavho.
- 5 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha ole tshifanyiso tsha muhumbulo wavho, sa: musidzana muṭuku o lavhelesa mmane wawe vha tshi khou tshina.
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḍo ñwala maipfi afhio. Kha vha **tale mutaladzi wa ipfi liñwe na liñwe**.
- 7 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha fhedzise fureme ya u ñwala: **Kale kale** ho vhuya ha vha na muñwe musidzana, dzina ḷawe o vha a tshi pfi Palesa. O vha a tshi ṭoda u guda u tshina mutshino u no vhidzwa Litolobonya kha mmane wawe, ngauri muñwe na muñwe o vha a tshi amba nga vhulombe havho.
- 8 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u ñwala mibvumo ine vha i ḍivha.**
- 9 **Kha vha shumise zwishumiswa**, zwi ngaho sa: maipfi maanzeli/maipfi o ḍowealeho na maipfi a ḍivhamaipfi ya thero u vha thusa u ñwala maipfi ane a vha kunda.
- 10 Kha vha thuthe tsumbo dzavho kha khali ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri heyoy vha i tshi tou vha tsumbo, zwino vhagudi vha tea u ñwala mihumbulo yavho vhone vhaṇe.

NDAELA DZA ORAḶA

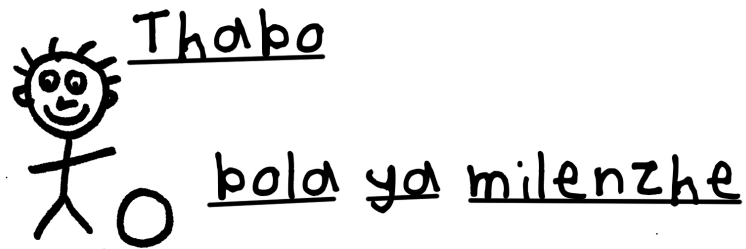
- 1 Kha vha vhudzise vhagudi: mubvumbedzwa waḽu hu Ḷo vha ufhio? U ḶoḶa u guda mini?
- 2 Kha vha ḽee vhagudi ndaela ya **u humbula vha sa a thu ḽwala**.
- 3 Kha vha Ḷalutshedze vhagudi uri vha tea u Ḷa na maipfi avho vhone vhaḽe – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 4 Kha vha ḽee vhagudi ndaela ya u **rembuluwa** vha amba na phathinara nga ha zwine vha Ḷo ḽwala ngazwo.
- 5 Kha vha vhidze vhagudi 2–3 vha vha vhudze nga mafhungo avho.
- 6 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vhudze nga mihumbulo yavho.
- 7 Vhagudi vha tea uri: Kha tshiḶori tshanga hu Ḷo vha na mubvumbedzwa a no pfi...a ne a ḶoḶa u guda...
- 8 Kha vha Ḷalutshedze vhagudi uri zwino vha Ḷo shumisa fureme ya u ḽwala u ḽwala mihumbulo yavho.

U ḽWALA

- 1 Kha vha ḽee vhagudi bugu dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ḽwala, kha vha monamone na kiḶasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha u ḽwala havho.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ḶebuḶa.
- 5 **Kha vha ḶuḶuwedze vhagudi.**

U ḽWALA

- 1 Kha vha ḽee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ḽwala, kha vha monamone na kiḶasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha ḽwala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u ḽwala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho**.
- 6 **Kha vha ḶuḶuwedze vhagudi.**

Kale kale ho vha hu na mutukana o
no pfi Thabo.

O vha a tshi tama u guda bola ya
ngauri o vha a tshi khoy tama u
tambela Bafana Bafana.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /**kh**/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovhohole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /**kh**/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **khuhu, khulu, khumbelo**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele ṅṭha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭaṭhanwa/garaṭambali: **khekhe, khuhu, khokho, khakha, khulu, khumbelo**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhohole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭaṭhanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

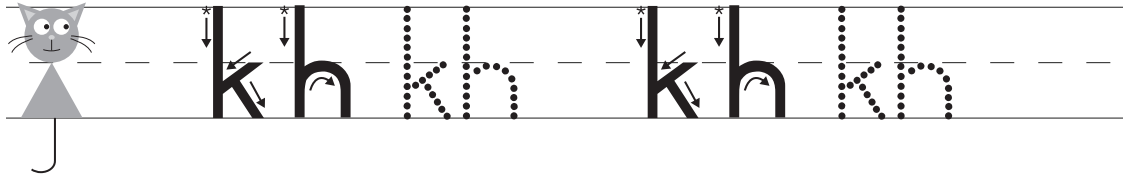
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḍere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḍere maṭuku na ma(ḷeḍeredanzi): **kh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḍere kwa vhagudi vha no shumisa tshandḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshandḍa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḍere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)lēdere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

 khekhe khekhe

 khuhu khuhu

 khokho khokho

 khakha khakha

 khulu khulu

 khumbelo khumbelo

 Khumbelo o rengelwa khekhe

 khulu.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA, U HUMBULELA

Liñwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p><u>Tshiṭori tsha makhulu wanga</u></p> <p>Lungi o vha a sa athu vhona zwithu zwo nakaho u fana na khali dze dza vha dzi tshi vhumbiwa nga makhulu wawe. Vho vha vha tshi ṭanganyisa vumba na mavu. Kha Lungi zwo vha zwi tshi nga vhuṭolo. 'Ndi na lutamo lwa u vhumba khali u fana na vhone!' ndi Lungi a tshi vhudza Makhulu wawe. Makhulu vha ṛweṛwela. 'Ndi muhumbulo wavhuḍi hoyo!' vha a fhindula, 'Na ṛṛe ndo guda u vhumba khali ndi tshi lingana na inwi!'</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Lungi ha athu u guda u vhumba khali. Ndi a ḍivhudzisa uri ndi nga mini a tshi ṭoḍou vhumba khali? Hoo! Ndi a kona u humbulela uri Lungi u a tama makhulu wawe! U khou ṭoḍou vhumba khali u fana na makhulu wawe!</p>
<p>'Musi ndi na miṛwaha ya malo u fana na inwi, ndo vha ndi tshi ṭalela mme anga vha tshi vhumba khali. Vho vha vha tshi ṭanganyisa vumba na mavu. Vho vha vha tshi dzi vhumba mbumbo nga zwanḍa vha dzi vhea ḍuvhani uri dzi ome. Musi we nda vhumba khali yanga ya u tou thoma, vho ntsumbedza uri ndi i monisa hani nga vhuronwane. Vha ntsumbedza uri makolo a taliwa hani u itela u i nakisa! U bva afho, vha ntsumbedza uri ndi vhea hani ḍuvhani. Fhedzi vhusiku honoho, mvula ya thoma u na musi ndo eḍela! Ndi tshi vuwa, nda wana khali yanga i sa vhone. Tshe nda wana ho vha muelela wa lurofhe lutswuku lu tshi khou tsa na ngade! Khali yanga ya u tou thoma yo vha yo ṛoka!' ndi Makhulu vha tshi tou fa nga zwiseo.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Makhulu vho guda u vhumba khali kha mme avho. Ndi a ḍivhudzisa uri ndi mini Lungi a songo guda kha mme awe, u fana na Makhulu? Ndi a ḍivhudzisa uri hone mme a Lungi vha a kona u vhumba khali naa?</p>

Linwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Lungi a dzula e duu e na Makhulu wawe, a lingedza u elekanya nga musi vha tshee kusidzana. 'Khezwi vha songo gudisa mme anga?' hu vhudzisa Lungi. 'Tshoo, inwi Lungi, ndo lingedza!' Mme aṅu vho vha vha tshi funesa mitshino – ndi yone sialala yashu ye vha i pfumbisa yeneyo!</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri mme a Lungino a vha koni u vhumba khali u fana na Makhulu. Arali Lungi a tshi ṭoḽa u guda, u tea u guda kha Makhulu.</p>
<p>Ndi fhaḽa ha Makhulu vha tshi sumbedza Lungi kuṭanganyisile kwa vumba na mavu. Vha mu sumbedza uri mbumbo ya khali i vhumbiwa hani nga u i monisa nga vhuronwane. Vha mu sumbedza kutalele kwa makolo kha khali u itela u dzi nakisa. Vha sumbedza Lungi uri khali dzi vhwewa hani ḽuvhani uri dzi ome.</p> <p>'Ni tea u ita ṅḽowenḽowe nnzhinnzhi ya hezwi zwithu!' ndi Makhulu vha tshi ṭalutshedza. Lungi na Makhulu vho ṭwa vha tshi khou vhumba khali ḽuvha ḽoṭhe.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri a zwo ngo leluwa u vhumba khali. Hu na maga manzhimanzhi nahone ndi mushumo! A thi vhoṅi u nga Lungi o vha a tshi nga vhumba khali a si na muthu wa we a mu thusa!</p>
<p>Musi khali dza Lungi dzo no oma nahone dzi tshi vho penya, Lungi a dzi doba nthihi yadzo ye a vha a tshi ḽikhoḽa ngayo.</p> <p>'Iyi i nga dzula ngomu ṅḽuni Makhulu?' ndi Lungi a tshi vhudzisa Makhulu.</p> <p>'Ndi nga mini ni tshi ṭoḽa u i vhea ṅḽuni?' hu vhudzisa Makhulu.</p> <p>Lungi a liladza tshifhaṭuwo u sedza makoleni. Hu na makole a no khou vhoneḽa e kulenyana. 'A thi ṭoḽi i tshi ṅoka mvulani, u fana na iḽa yavho ya u tou thoma! ndi Lungi a tshi ṭalutshedza</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Lungi u khou ṭoḽa uri khali yawe ntswantswa ine a i funesa i vhe yawe. Ndi a kona u humbulela uri Lungi ha ṭoḽi zwe a zwi shumela ngaurali zwi tshi fhalala!</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi mini tsho nakesaho tshe Lungi a vhuya a tshi vhona?</p>	<p>Khali dza makhulu wawe.</p>
<p>Makhulu vho vha vhe na miṅwaha mingana musi vha tshi guda u vhumba khali?</p>	<p>Makhulu vho vha vhe na miṅwaha ya malo, u fana na Lungi.</p>
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini Lungi a tshi ṭoḽa uri Makhulu vha mu gudise u vhumba khali?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vhona khali dza Makhulu dzo nakesa. • Ngauri u a tama Makhulu – u tama u fana navho! • Ngauri mme a Lungi a vha koni u vhumba khali – zwino u tea u guda kha Makhulu wawe. • Ngauri u vhumba khali a zwo ngo leluwa – u tea u tou funḽedziwa nga muṅwe muthu!

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuraru

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

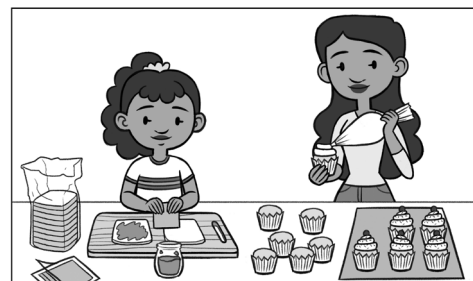
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Khali ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Vumba.
 - Ola.
 - Murafho.
 - Fhirisela.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mvelele ndi tshiala;	<i>U monisa tshanġa nțha ha țhoho vha tshi khou sumbedza tshiala.</i>
Ro sielwa vho makhulukuku washu;	<i>U sumbedza nga tshanġa uri ndi zwa kale, vha tshi kho tou tshi isa nțha vha tshi lațela</i>
I na ndayo nga ngomu;	
Ri songo i țutshela!	

VHUTSILA HA U ANETSELA ZWIȚORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwițuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiñwe na tshiñwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwițori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshițori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ñee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muñwe na muñwe wavho a tshi anetshela tshițori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwițori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwițori zwa vhañwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhañwe ngavho zwițori zwavho.

U ɽalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ɽivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ɽIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaɽatai: /th/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ɽivhavho mañwe maipfi a thomaho nga mubvumo /th/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **thatha, thero, vhatu**

KHA VHA ɽIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nɽha ipfi liñwe na liñwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ɽana garaɽathanwa/garaɽambali: **thatha, thola, thivha, thero, thovho, vhatu**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaɽathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ɽana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ɽHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

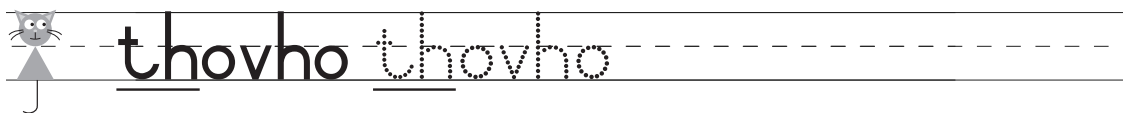
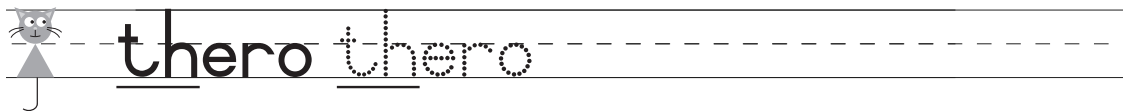
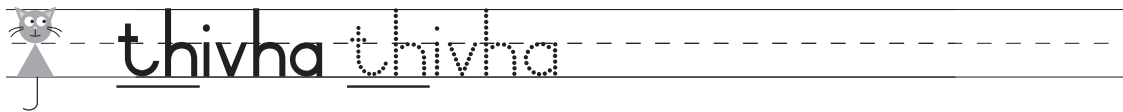
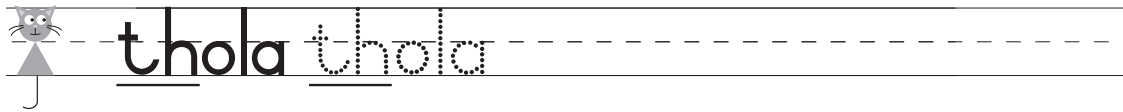
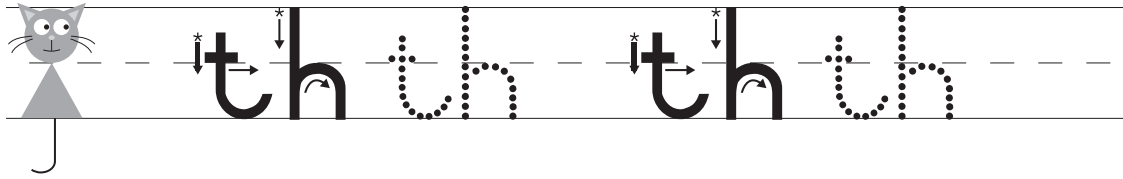

Muñwalo:

Minete ya 15

Kha vha ñwale ma(ɽeɽere) maswa (ɽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa ma(ɽeɽeredanzi) na maɽuku na: **th**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ɽeɽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanɽa tsha u ɽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanɽa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ɽeɽere kha miɽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ɽeɽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ɽeɽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U n̄wala:

Minete ya 30

U pulana na mvetamveto

T̄HOHO: Olani ni n̄wale tshiṭori nga mubvumbedzwa ane a khou ṭoḁa u guda zwiṅwe zwithu kha muṅwe muthu muṭani wa hawe.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni n̄wale tshiṭori (mafhungo maṭanu.) Hezwi zwi ḁo vha tshipiḁa tsha u vhala bugu kilasini kha khona ya u vhala.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA

Kale kale...

U ṭoḁa u gudangauri.....

O mbo ḁi dzhia tsheo...

A kona u....

U EDZISELA/U MODEḂA

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri namusi vha ḁo engedza mafhungo kha zwe vha n̄wala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa dza u n̄wala.
- 3 Nga u **edzisele/u modeḂa** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa a thu n̄wala**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḁadza fureme ya u n̄wala, sa: namusi ri ḁo humbula nga zwi tevhelaho zwine zwi ḁo bvelela kha mubvumbedzwa washu tshiṭorini. Kha tshanga tshiṭori Palesa o vha a tshi khou ṭoḁa u guda u tshina. Namusi ndi ḁo n̄wala nga n̄dila ye a humbela mmane wawe ngayo, a thoma u ita ndowendowe navho ḁuvha liṅwe na liṅwe! Mafheleloni o mbo ḁi pulana a ita mushumo wo khetheaho wa mutshino na vha muṭa wa hawe.
- 5 Nga u **edzisele/u modeḂa** kha vha engedze kha tshifanyiso tshavho, sa: bannda ḁa u vhofha ḁa goloi.
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḁo n̄wala maipfi afhio. Kha vha tale **mutaladzi wa ipfi liṅwe na liṅwe**.
- 7 Nga u **edzisele/u modeḂa** kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala: sa, o dzhia tsheo ya u humbela mmane wawe uri vha mu gudise. Vho vha vha tshi ita ndowendowe vhoṭhe. Palesa a mbo humbula uri ḁuvha ḁa mabebo ḁa mme awe ḁo sendela. A mbo ḁi pulana u vha itela mushumo.
- 8 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n̄wala mibvumo ine vha i ḁivha.**
- 9 **Kha vha shumise zwishumiswa,** (maipfi maanzeli/maipfi o ḁowealeho na maipfi a ḁivhamaipfi ya thero) sa: sialala, mvelele, pembela nzw.

- 10 Kha vha thuthe tsumbo** dzavho kha khali ya tshoko. Kha vha talutshedze uri heyo yo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino **vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.**

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo, ro humbula nga ha mubvumbudzwa ane a khou ṭoḍa u guda zwithu zwiswa.
- 2 N̄amusi ri ḍo engedza mafhungo kha tshiṭori tshashu.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Hu ḍo itea mini tshi tevhelaho kha tshiṭori.
- 4 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u **humbula vha sa a thu n̄wala.**
- 5 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea u ḍa na mihumbulo yavho vhone vhaṅe – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 6 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya u rembuluwa vha amba na phathinara nga mihumbulo yavho ya tshiṭori.
- 7 Kha vha n̄ee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha ambe.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga zwi tevhelaho zwine zwi nga itea.
- 9 Vhagudi vha tea uri: Kha tshiṭori...
- 10 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha ḍo tea u shumisa fureme ya u n̄wala, u ola na u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

U N̄WALA

- 1 Kha vha **n̄ee vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho.**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha n̄wala.**
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u n̄wala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho.**
- 6 **Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.**

U REMBULUWA VHA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha vheye penisela kule.
- 2 Kha vha n̄ee vhagudi ndaela ya uri vha rembuluwe vha ambe na phathinara nga zwe vha ola.

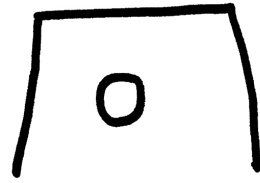
Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha n̄wala u mona na kilasi, vha zwi livhanye na levele ya maṭo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha vhe na therisano nga thero yavho.

Thabo

bola ya milenzhe

mutambi makone

Kale kale ho vha hu na mutukana o
no pfi Thabo.

O vha a tshi tama u guda bola ya
ngauri e vha a tshi khou tama u
tambela Bafana Bafana.

O dzhida tsheo ya u humbela u
thusiwa nga mukomana wawe.

O ita uri thimu ya bola ya
milenzhe ya tshikoloni i vhe khwine
ene e mutambi kha iyi thimu.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha huvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuḡa

U ṡalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ṡanganya

NḢE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **khulu**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoṡhe: /**kh**/-/**u**/-/**l**/-/**u**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo: /**kh**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḡo: /**u**/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vuvharu wa ipfi ḡo: /**l**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḡo: /**u**/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo kha bodo ya tshoko: **khulu**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṡanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**kh**u/-/**lu**/ = **khulu**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **thero**

RḢE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **khokho**
- 3 Kha vha vuvdize vuvagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḡo ndi uvhio? /**kh**/
- 4 Kha vha vuvdize vuvagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḡo ndi uvhio? /**o**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvharu wa ipfi ḡo: /**kh**/
- 6 Kha vha vuvdize vuvagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḡo ndi uvhio? /**o**/
- 7 Kha vha humbele vuvagudi vha fhandekanye ḡo ipfi ḡi bve mibvumo yo imaho nga yoṡhe: /**kh**/-/**o**/-/**kh**/-/**o**/
- 8 Kha vha ḡwale ipfi ḡo: **khokho**
- 9 Vha vha vuvdize vuvagudi uri vha ṡanganyise mibvumo i re kha ipfi ḡo vha tshi zwi ita na vhone: /**kh**o/-/**kh**o/ = **khokho**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḡi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **thola**

PHUROGIREME YA U ṡHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalala ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṬALA MAṆWALANI

Ṭinwalwa	U vhalala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Tshitori tsha makhulu wanga</u></p> <p>Lungi o vha a sa athu vhona zwithu zwo nakaho u fana na khali dze dza vha dzi tshi vhumbiwa nga makhulu wawe. Vho vha vha tshi ṭanganyisa vumba na mavu. Kha Lungi zwo vha zwi tshi nga vhuṭolo. 'Ndi na lutamo lwa u vhumba khali u fana na vhona!' ndi Lungi a tshi vhudza Makhulu wawe. Makhulu vha ṛweṛwela. 'Ndi muhumbulo wavhuḍi hoyo!' vha a fhindula, 'Na ṛṛe ndo guda u vhumba khali ndi tshi lingana na inwi!'</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Makhulu vho vha tshi khou takadzwa ngauri vha ḍo gudisa Lungi u vhumba khali, u fana na vhona zwiḷa kale! Zwi nga vha zwi zwiḷwane khavho uri muḍuhulu wavho na ene u khou tama u vha edzisela!</p>
<p>'Musi ndi na miṅwaha ya malo u fana na inwi, ndo vha ndi tshi ṭalela mme anga vha tshi vhumba khali. Vho vha vha tshi ṭanganyisa vumba na mavu. Vho vha vha tshi dzi vhumba mbumbo nga zwanḍa vha dzi vhea ḍuvhani uri dzi ome. Musi we nda vhumba khali yanga ya u tou thoma, vho ntsumbedza uri ndi i monisa hani nga vhuronwane. Vha ntsumbedza uri makolo a taliwa hani u itela u i nakisa! U bva afho, vha ntsumbedza uri ndi vhea hani ḍuvhani. Fhedzi vhusiku honoho, mvula ya thoma u na musu ndo eḍela! Ndi tshi vuwa, nda wana khali yanga i sa vhone. Tshe nda wana ho vha muelela wa lurofhe lutsuwu lu tshi khou tsa na ngade! Khali yanga ya u tou thoma yo vha yo ṛoka!' ndi Makhulu vha tshi tou fa nga zwiseo.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri ḍuvha ḷi ḷe Makhulu vha vhumba khali yavho ya u tou thoma ḷo vha na ndeme khulwane khavho! Vho no kegula zwino fhedzi vha kha ḍi zwi elelwa zwa musu vha tshi vhumba khali yavho ya u tou thoma! Vha nga vha vha tshi khou zwi sea ṅamusu, fhedzi ndi vhona u nga zwo vha ṭungufhadza zwiḷa vha tshee muṭuku musu khali yavho i tshi ṛoka!</p>
<p>Lungi a dzula e duu e na Makhulu wawe, a lingedza u elekanya nga musu vha tshee kusidzana. 'Khezwi vha songo gudisa mme anga?' hu vhudzisa Lungi. 'Tshoo, inwi Lungi, ndo lingedza!' Mme aṅu vho vha vha tshi funesa mitshino – ndi yone sialala yashu ye vha i pfumbisa yeneyo!'</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri u vhumba khali na u tshina vhuvhili hazwo ndi zwa sialala ya vha muṭa wa ha Lungi. Ndi a kona u humbulela uri Lungi u na lutamo lwa u guda sialala ya u vhumba khali vhudzuloni ha sialala ya u tshina.</p>
<p>Ndi fhaḷa ha Makhulu vha tshi sumbedza Lungi kuṭanganyisile kwa vumba na mavu. Vha mu sumbedza uri mbumbo ya khali i vhumbiwa hani nga u i monisa nga vhuronwane. Vha mu sumbedza kutalele kwa makolo kha khali u itela u dzi nakisa. Vha sumbedza Lungi uri khali dzi vhwewa hani ḍuvhani uri dzi ome.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela u funa u vhumba khali nga mbilu yawe yoṭhe. A nga vha a tshi khou ḍiphina hezwi e na Makhulu. Lungi na Makhulu vho ṭwa vha tshi khou vhumba khali ḍuvha ḷoṭhe! Ndi a kona u humbulela uri Lungi o shuma nga ṅungo dzoṭhe uri a gude u vhumba khali sa musu i iṅwe ya sialala!</p>

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Ni tea u ita ṅdowṅdowe nṅzhinnzhi ya hezwi zwithu!' ndi Makhulu vha tshi ṭalutshedza. Lungi na Makhulu vho ṭwa vha tshi khou vhumba khali ḍuvha loṭhe.</p>	
<p>Musi khali dza Lungi dzo no oma nahone dzi tshi vho penya, Lungi a dzi doba nthihi yadzo ye a vha a tshi ḍikhoḍa ngayo.</p> <p>'Iyi i nga dzula ngomu ṅduni Makhulu?' ndi Lungi a tshi vhudzisa Makhulu.</p> <p>'Ndi nga mini ni tshi ṭoḍa u i vhea ṅduni?' hu vhudzisa Makhulu.</p> <p>Lungi a liladza tshifhaṭuwo u sedza makoleni. Hu na makole a no khou vhone e kulenyana. 'A thi ṭoḍi i tshi ṅoka mvulani, u fana na ṭa yavho ya u tou thoma! ndi Lungi a tshi ṭalutshedza</p>	<p>Ndi a kona u humbulela uri Lungi u khou humbula nga khali ya u tou thoma ye makhulu vha vhumba. A nga vha a tshi khou elelwa nga ṅḍila ye ya fhalala ngayo! Ndi a kona u humbulela uri Lungi u khou vhillahela uri zwi nga dovha zwa itea na kha khali yawe ya u tou thoma!</p>
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
<p>Makhulu vho guda u vhumba khali kha nnyi?</p>	<p>Vho guda u vhumba khali kha mme avho.</p>
<p>Ndi nga mini Lungi a songo guda u vhumba khali kha mme awe?</p>	<p>Ngauri mme awe a vho ngo vhuya vha guda u vhumba khali.</p>
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
<p>Ndi nga mini Lungi o vha a tshi khou ṭoḍa uri khali yawe ine a i funesa i dzheniswe ṅduni?</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri khali ya Makhulu ya u tou thoma yo ṅoka nga mvula. • Ngauri hedzi ndi dzone khali dza u tou thoma dze Lungi a vhumba! Ndi dza tshipentshela nga ṅṭhani ha zwenezwo. • Ṭhamusi Lungi u khou ṭoḍa u sumbedza mme awe uri zwino u vho kona u vhumba khali nga ene muṅe. • Ngauri Lungi o vhona hu na makole. A elelwa uri khali ya u tou thoma ya Makhulu yo ṅoka nga mvula. Ha ṭoḍi zwi tshi bvelela vho na kha khali yawe ya u tou thoma!

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala X.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṅa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṅa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhutanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha tane ipfi na tsumbedzelo kha Khali ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Vhurereli.
 - Holodei.
 - U tenda.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mvelele ndi tshiala;	<i>U monisa tshanḡa nḡha ha tḡoho vha tshi khou sumbedza tshiala.</i>
Ro sielwa vho makhulukuku washu;	<i>U sumbedza nga tshanḡa uri ndi zwa kale, vha tshi kho tou tshi isa nḡha vha tshi laḡela</i>
I na ndayo nga ngomu;	
Ri songo i tḡutshela!	

THERISANO YA MAḆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nḡwale fureme ya therisano kha khali ya tshoko:
Kha tshiḡori itshi ...
Ndi vhona u nga Lungi u...ngauri
Ndi nga ola nyolo ya...kha khali ngauri....
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiḡuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoḡhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inḡwe na inḡwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḡasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha nḡekane phindulo na vhaḡwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḷu kha khali ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga Ḳavhuvhili na Ḳavhuraru.

kh	th	u
a	o	m
b	l	e
i	r	vh

U MODEḲA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: **/kh/** na **/th/**
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaḥo (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: **/kh/-e/-kh/-e/ = khekhhe**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi **/kh/** kana **/th/**
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: **/r/-a/-m/-a/ = rama**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **kh, th**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **khekhhe, khokho, khakha, khulu, khumbelo, thatha, thola, thivha, thero, thovho, vhathu, rama, ruma, vhalala, lala, luma, lela, omba, mema, meme**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

thevhelauvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U NWELEDZA KANA MANWELEDZO/ ṬALANI MAṆWALWANI/ṬALANI KHA MAṆWALWA

NYITO YA ORAḶA YA U ṬALUTSHEDZA ZWI BVAHO TSHIṬORINI

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḑo amba nga zwidodombedzwa zwine vha vhona zwi zwa ndeme tshiṭorini itshi: **Tshiṭori tsha makhulu wanga.**
- 2 Kha vha shumise **u modeḷa** vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u elelwa na u ṭumekanya mafhungo tshiṭorini sa: **zwidodombedzwa zwa ndeme tshiṭorini itshi ndi zwa musi makhulu vha tshi guda u vhumba khali nga vumba. Zwiṅwe zwidodombedwa zwa ndeme ndi zwa musi makhulu vha tshi guda u vhumba khali nga vumba musi vha tshi kha ḑi eḑana na Lungi. Ndi kale vha tshi khou vhumba khali**
- 3 Kha vha imisele nṱha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bvelela.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga **u ṭumekanya mafhungo** tshiṭorini itshi.
- 5 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha **ṭalutshedze-vho** kiḷasi yoṱhe mihumbulo yavho. **Kha vha thuse** vhagudi u vhumba mafhungo o fhelelaho.
- 6 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vhukhaki vhuṅwe na vhuṅwe ho ḑoweleaho vhuṅwe ha anzela u itwa kha vhagudi.
- 7 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedza-nga vhavhili /phatinara-vho vhaṅwe ngavho (phathinara) **zwine vha elelwa** zwa tshiṭori itshi. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhaṅe!*)

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbiri la U shumela la U vhala 7.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

Gireidi ya 2

THEMO YA 2

Vhege ya

8

THERO:

Sialala

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṅwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha ite ndugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa: Zwifanyiso zwa minyanya ya mbingano yo fhambanaho.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: kha vha ite ṭhoḍisiso ya minyanya ya mbingano yo fhambanaho shangoni nga vhuphara.
- 6 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dzi vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 64 na 65, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 66 na 67, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 68 na 69, Kha ri nṱwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha holodei ine na i pembelela.

Musumbuluwo

Nyito dza orala

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tshi re kha tshitori tsha Bugu Khulwane tsha n'wedzhi yo ambara rokho tshena ya munyanya wa mbingano.
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou isa phanda na thero ya: Sialala.
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina la **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha n'wale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudziso mbudziso thuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi zwifhio zwiswa zwe na guda nga sialala?
 - b Vhathu vha nga guda hani nga sialala yavho?
 - c Vhathu vha nga guda hani nga sialala ya minwe mirafho?
 - d Sialala yo dowealeho fano Afrika Tshipembe ndi ifhio?
 - e Ndi mini zwine na toda u divha mini nga sialala ya manwe mashango?

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS).
- 2 Kha vha tane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi a Thero.
 - Munyanya wa mbingano.
 - Fhambanaho.
 - Munyanya.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mvelele ndi tshiala;	<i>U monisa tshanḁa nḁha ha ḁhoho vha tshi khou sumbedza tshiala.</i>
Ro sielwa vho makhulukuku washu;	<i>U sumbedza nga tshanḁa uri ndi zwa kale, vha tshi kho tou tshi isa nḁha vha tshi laḁela</i>
I na ndayo nga ngomu;	
Ri songo i ḁutshela!	

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a khekhe
 - b khuhu
 - c khokho
 - d khakha
 - e khulu
 - f thatha
 - g thola
 - h thivha
 - i thero
 - j vhathu
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHITIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **tshitori tsha minyanya miraru**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.

- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U n̄wala: u pulana na mvetamveto

Minete ya 30

T̄HOHO: N̄walani nga sialala kana holodei ine na i pembelela na vha muṭa wa haṅu.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni n̄wale mafhungo pharagirafu (ya mafhungo maṭanu) nga tshenzhemo ye na ṭangana nayo.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA

muṭani wa hashu ...

Ri...

U EDZISELA/U MODEḶA

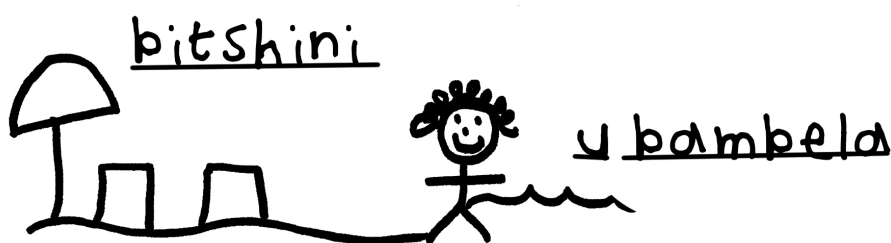
- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ṅamusi vhagudi vha ḑo n̄wala nga nga tshenzhemo ya sialala ye na ṭangana nayo.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u n̄wala.
- 3 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa a thu n̄wala.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḑadza fureme ya u n̄wala, sa: In̄we ya dzi holodei dzine ra dzi pembelela na vha muṭa wa hashu ndi Khushumusi. Nga Khushumusi ri ḷa ṅama ya khuhu yo bagiwaho rothe.
- 5 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha ole tshifanyiso tshavho tsha: sa, vhone vho dzula tafulani na vha muta wavho nga Khushumusi vha tshi khou ṅama ya khuhu yo bagiwaho.
- 6 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḑo n̄wala maipfi afhio. Kha vha **tale mutaladzi wa ipfi ḷin̄we na ḷin̄we**.
- 7 Nga u **edzisele/u modeḶa** kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala Mutani wa hashu ri pembelela Khushumusi rothe. Ri a bika ra ḷa ṅama ya khuhu yo bagiwaho rothe.
- 8 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n̄wala mibvumo ine vha i ḑivha.**
- 9 **Kha vha shumise zwishumiswa**, zwi ngaho sa: maipfi maanzeli/maipfi o ḑowealeho na maipfi a ḑivhamaipfi ya thero, u vha thusa u n̄wala maipfi ane a vha kunda.
- 10 Kha vha thuthe tsumbo dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri heyoy vha i tshi tou vha tsumbo, zwino vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi sialala kana holodei ifhio ine na i pembelela na vha muṭa wa haṅu?
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya **u humbula vha sa a thu ṅwala**.
- 3 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha tea u ḁa na mihumbulo yavho vhone vhaṅe – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u rembuluwa vha amba na phathinara nga mafhungo avho.
- 5 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha ambe.
- 6 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga sialala kana holodei ine vha ḁo ṅwala ngayo.
- 7 Vha tea uri: Muṭani wa hashu...
- 8 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḁo tea u shumisa fureme ya u ṅwala, u ola na u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

U ṅWALA

- 1 Kha vha ṅee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha ṅwala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u ṅwala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho**.
- 6 Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.

Nne na muṭa wa wahashu ri ya
bitshini nga duvha la ṅwaha muswa.
Ri tuwa rothe ra swika ra bambela
lwanzheni.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo na maipfi maswa

KHA VHA ḍIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaṭatai: /tsh/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha dovholele x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo /tsh/?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **tshena, tshutshudza, tshovha**

KHA VHA ḍIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele ṅṅha ipfi ḷiṅwe na ḷiṅwe, ḷi tshi pfala, musi vha tshi khou ṭana garaṭathanwa/garaṭambali: **tshikolo, tshena, tshovha, tshutshudza, tshali**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovholele maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaṭathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ṭana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

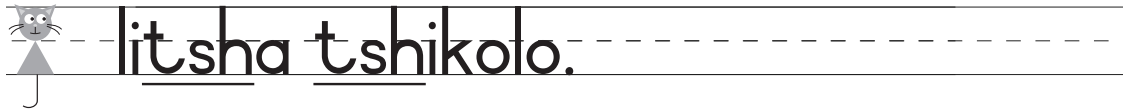
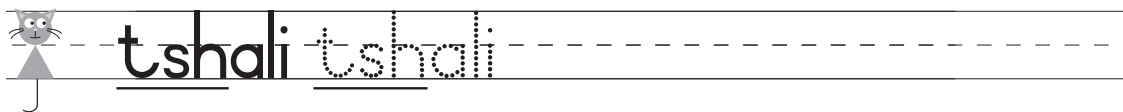
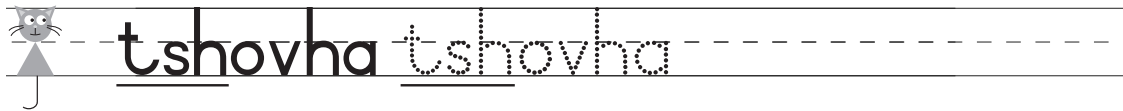
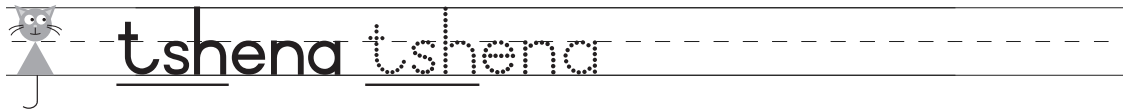
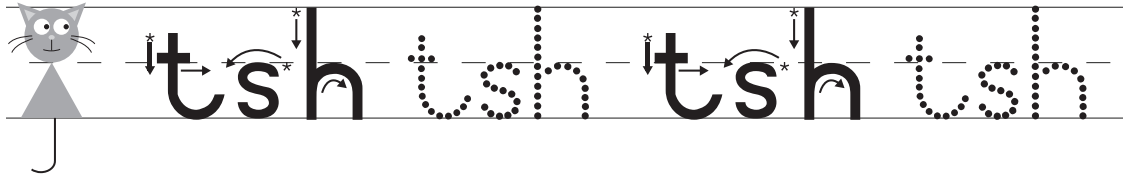
Muṅwalo:

Minete ya 15

Kha vha ṅwale ma(ḷeḷere) maswa (ḷiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

- 1 Kha vha funze vhagudi kuṅwalele kwone kwa maḷeḷere maṭuku na ma(ḷeḷeredanzi): **tsh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuṅwalele kwa (ma)ḷeḷere kwa vhagudi vha no shumisa tshanḍa tsha u ḷa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanḍa tsha monde.
- 3 Vha kone u vhudza vhagudi u shuma shuma na phathinara dzavho vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha miṭana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ṅwale (ma)ḷeḷere kha desike dzavho nga minwe.

- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)lédere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA / TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Tshiṭori tsha minyanya miraru</p> <p>Hannah, Zodwa, na Lerisha vho dzula vhoṭhe fhasi ha muri wa muouku vha tshi khou ḽa tshiswiṭulo.</p> <p>‘Ndo vha ndo ya munyanyani mafheleloni a vhege ino!’ ndi Hannah a tshi ḽivhadza. ‘Wo vha wo nakesa! Muselwa o vha o ambara rokho tshena a khurumela veḽi. Na nḽe ndi khou tama u tshata ndo khurumela veḽi nga u tou ralo ḽiṅwe ḽuvha!’</p>	<p>Ndi a kona u ita tshifanyiso muhumbulo tsha rokho ya siliga, ndapfu, tshena. A yo ngo naka zwone! Ndi kona hafhu ita tshifanyiso muhumbulo tsha musi muselwa o lavhelesa muvhingi ngeno o khurumela veḽi tshena i no khou leleḽa.</p>
<p>‘Mukomana wanga o vhingiwa mahoḽa,’ hu fhindula Zodwa, ‘fhedzi ha ngo ambara rokho tshena. O vha o fuka, nguvho a ambara na vhulungu vhunzhivhunzhi. Arali nda nga vhingiwa, ndi tama u ambara nguvho na vhulungu, u fana na mukomana wanga. Fhedzi vhaṅwe vhathu vha mvelele yanga vha a ita munyanya wa vhuvhili hune vha vha vho ambara rokho tshena. Ṭhamusi ndi ḽo ita vhuvhili hazwo musi une nda vhingiwa ngawo.</p>	<p>Ndi ita tshifanyiso muhumbulo tsha mukomana wa Zodwa o ambara vhulungu vhunzhivhunzhi. U vhoneḽa o naka nga maanḽa!</p>
<p>‘Ndo vhuya nda ya munyanyani wa muzwala wanga Durban,’ hu amba Lerisha. ‘Ene ha ngo ambara zwiambaro zwitshena, nguvho kana vhulungu. O vha o ambara sari tswuku i no vaṭamedza ngeno zwandḽa zwawe zwo ḽodzwa mehndi. Arali nda nga vhingiwa, ndi tama u ambara sari tswuku i no vaṭamedza, u fana nae!’</p> <p>‘Yoo! Ndo vha ndi sa zwi ḽivhi uri hu na zwithu zwo fhambanaho zwi no ambarwa minyanyani,’ ndi Hannah a no ralo a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi ita tshifanyiso muhumbulo tsha musi zwandḽa zwa muzwala wa Lerisha zwo ḽodzwa mehndi ya makolo a u naka. Zwandḽa zwawe zwi tshi nga zwo ambadzwa dzhuweḽari! U vhoneḽa a naka!</p>
<p>‘Tshe tsha ntakadzesa nga munyanya wa mukomana wanga ho vha uri mme anga na vhaṅwe vhafumakadzi vho maliwaho vho vha vho vhofha dugu dza u naka dzo ṭamiwaho nga vhulungu ha mivhalavhala,’ hu amba Zodwa.</p>	<p>Ndi ita tshifanyiso muhumbulo tsha musi vhafumakadzi vha maḽana na maḽana vho vhofha dugu vhoṭhe.</p>

Linwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>'Munyanyani we nda ya khawo, ho vha hu si na muthu o vho fhahho dugu.' ndi Lerisha a tshi fhindula. 'Zwe nda zwi funesa ndi musi muzwala wanga na munna wawe vha tshi farana nga zwanda vha vhona na mulilo u si muhulwane,' a ralo.</p>	<p>Ndi ita tshifanyiso muhumbulo tsha musi o ambara sari yawe tswuku i no vaṭamedza, a tshi khou u mona na mulilo. Ndi ita tshifanyiso muhumbulo tsha musi vhatu vho ṭalela!</p>
<p>'Munyanyani we nda ya khawo, vhanna vhoṭhe vho vha vho ambara zwiṅadzi zwa Yarmulkes zwithikoni – fhedzi vhafumakadzi vho vha vha songo ambara tshithu! Zwe zwa ntakadza ho vha musi muvhingi a tshi giṅṅa ngilasi nga milenzhe uri a i kwashe!' hu amba Hannah.</p> <p>'Ndo vha ndi sa zwiḡivhi uri vhatu vho fhambanaho vha ita zwithu zwo fhambanaho minyanyani yavho,' ndi Zodwa a no ralo a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi ita tshifanyiso muhumbulo muungo u no itwa nga ngilasi musi i tshi khwashea! Ndi ita tshifanyiso muhumbulo tsha musi vhatu vhoṭhe vha tshi khou sea na u huwelela.</p>
<p>'Zwiḡiwa zwa munyanyani wa muzwala wanga zwo vha zwi tshi ḡifha nga maanḡa. Ho vha na bufei ya zwiḡiwa zwa khere na raisi. Na samusa – zwiḡiwa zwine nda zwi funesa!' hu amba Lerisha.</p>	<p>Ndi ita tshifanyiso muhumbulo tsha musi munukhelelo u no rothisa na mare wa khere u tshi khou fhefheḡa!</p>
<p>'Munyanyani we nda ya khawo ho vha hu si na zwiḡiwa zwa khere kana samusa. Ho vha hu na khekhe khulu ya munyanya, yo ṭamiwaho nga maluvha. Muselwa na muvhingi vha tsha zwiḡiwa zwa khekhe vha fhomana ngazwo khofheni! Zwo ntseisa nga maanḡa,' ndi Hannah a tshi sea.</p>	<p>Ndi a kona u ita tshifanyiso muhumbulo tsha musi muselwa na muvhingi vha tshi khou sea musi vha tshi ḡodzana milomo nga khekhe! Aisiṅi yo vha fhomakanya.</p>
<p>'Hezwo zwi a takadza! Munyanyani wa mukomana wanga ho vha hu si na zwiḡiwa zwa khere, samusa kana khekhe.' hu amba Zodwa. 'Fhedzi vha vhanna vho ṭhavha kholomo. Ra ḡa ḡama, vhuswa na u nwa mafhi o ṭanganyiswaho na luvhele. Zwo vha zwi tshi ḡifha nga maanḡa.'</p> <p>'Ndo vha ndi sa zwi ḡivhi uri v hatu vho fhambanaho vha ḡa zwiḡiwa zwo fhambanaho minyanyani yo fhambanaho,' hu amna Lerisha a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi a kona u ita tshifanyiso muhumbulo tsha musi vhaeni vhoṭhe vha re afha munyanyani vho dzula vha tshi khou ḡa vho takala!</p>
<p>'Hezwi zwi a takadza,' hu amba Hannah. 'U guda sialala dzo fhambanaho zwi a ntakadza.'</p> <p>'Ndi sa athu hangwa – Diwali ndi ya vhege i ḡaho, vhuṭambo ha mbone,' hu amba Lerisha. 'Khezwi vhoiwe ni sa ḡi ngei ha hashu na eḡela?'</p> <p>Avha vhasidzana vha humela kiḡasi, vha tshi elekanya nga sialala dzo fhambanaho dze vha gudisana.</p>	<p>Hoo! Hezwi zwi nthusa u elelwa uri zwiito zwoṭhe zwa sialala zwi no itwa minyanyani ndi tshipiḡa tsha sialala ngede. Fhedzi hu na tshaka nnzhi dza sialala dzine ra tea u guda!</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
Vhabvumbedzwa vha tshitori itshi ndi vhonnyi?	Vhabvumbedzwa ndi Hannah, Zodzwa na Lerisha.
Ndi ifhio miriwe ya mikhuvha yo fhambanaho ya minyanyani tshitorini itshi?	<ul style="list-style-type: none"> • Muselwa o ambara rokho tshena. • Muselwa o khurumela veiji. • Muselwa o ambara sari. • Vhafumakadzi vho vhofha dugu. • Muselwa na muvhingi vha tsha mona na mulilo. • Muvhingi a tshi ginḁa ngilasi nga milenzhe. • U ḁa zwiḁiwa zwa sialala. • Muselwa na muvhingi vha tshi ḁisana khekhe ya munyanya. • U ḁavha kholomo. • U nwa mafhi o ḁanganyiswaho na luvhele.
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Itani tshifanyiso muhumbuloni tsha sialala dzi no bva tshitorini itshi. Ndi sialala ifhio ya munyanyani ine na i takalelesa?	Ndi takalelesa... ngauri...

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḁila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kiḁasi yoḁhe, muḁwe na muḁwe e na **Bambiri ḁa U shumela ḁa U vhala 8.**
- 2 Kha vha ḁalutshedze kiḁasi yoḁhe **Nyito ya 1** ya **ḁavhuhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḁalutshedze kiḁasi yoḁhe **Nyito ya 2** ya **ḁavhuhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuhuhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḁadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḁalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvthuraru

Nyito dza oraĵa

Minete ya 15

DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha țane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Veĵi.
 - Sari.
 - Yarumuluke
 - Mendi.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mvelele ndi tshiala;	<i>U monisa tshanĵa nțha ha țhoho vha tshi khou sumbedza tshiala.</i>
Ro sielwa vho makhulukuku washu;	<i>U sumbedza nga tshanĵa uri ndi zwa kale, vha tshi kho tou tshi isa nțha vha tshi lațela</i>
I na ndayo nga ngomu;	
Ri songo i țutshela!	

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIȚORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwițuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiñwe na tshiñwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshelela zwițori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshițori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ñee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muñwe na muñwe wavho a tshi anetshelela tshițori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwițori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwițori zwa vhañwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshelela-vho vhañwe ngavho zwițori zwavho.

U ɽalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ɽivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

KHA VHA ɽIVHADZE MUBVUMO

- 1 Kha vha bule mubvumo vha imise garaɽatai: /**dzh**/
- 2 Kha vha bule mubvumo uyo vha vhudze vhagudi vha u dovhole x 3.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Ni a ɽivhavho mañwe maipfi a thomaho nga mubvumo /**dzh**/ ?
- 4 Kha vha ite tsukamihumbulo ya maipfi vhe na vhagudi, sa: **dzhena, dzhiela, dzhulu**

KHA VHA ɽIVHADZE MAIPFI MASWA

- 1 Kha vha bulele nɽha ipfi liñwe na liñwe, li tshi pfala, musi vha tshi khou ɽana garaɽathanwa/garaɽambali: **dzhulu, dzhena, dzhia, dzhavhelo, dzhiela**
- 2 Kha vha zwi sumbedze vhagudi musi vha tshi khou ralo u zwi bula.
- 3 Kha vha humbele vhagudi uri vha dovhole maipfi vha tshi edzisela vhone.
- 4 Kha vha nambatedze garaɽathanwa dza maipfi aya kha Bodo ya U ɽana Mibvumo.

PHUROGIREME YA U ɽHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

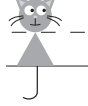
Muñwalo:

Minete ya 15

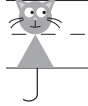
Kha vha ñwale ma(ɽeɽere) maswa (ɽiswa)/maipfi maswa/mafhungo maswa

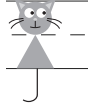
- 1 Kha vha funze vhagudi kuñwalele kwone kwa ma(ɽeɽeredanzi) na maɽuku na: **dzh**
- 2 Kha vha sumbedzele kuñwalele kwa (ma)ɽeɽere kwa vhagudi vha no shumisa tshanɽa tsha u ɽa vha tovhedze nga kwa vhane vha shumisa tshanɽa tsha monde.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha shume na phathinara dzavho vha ñwale (ma)ɽeɽere kha miɽana yavho vha tshi shumisa minwe.
- 4 Nga murahu, kha vha vhudze vhagudi vha ñwale (ma)ɽeɽere kha desike dzavho nga minwe.
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha sumbedze vhagudi hafhu kuñwalelwe kwa (ma)ɽeɽere na maipfi kha bodo ya tshoko.
- 6 Vhagudi vha tea u ñwalula mibvumo/maipfi/mafhungo buguni dzavho.

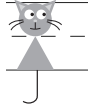
 d z h d z h d z h

 dzhulu dzhulu

 dzhena dzhena

 dzhia dzhia

 dzhavhelo dzhavhelo

 dzhiela dzhiela

 Dzhavhelo la dzhulu ndi u

 dzhena mulindini.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŊWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U n̄wala:

Minete ya 30

U pulana na mvetamveto

T̄HOHO: N̄walani nga sialala kana holodei ine na i pembelela na vha muṭa wa haṅu.

MUSHUMO: Olani tshifanyiso ni n̄wale mafhungo pharagirafu (ya mafhungo maṭanu) nga tshenzhemo ye na ṭangana nayo.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA

muṭani wa hashu ...

Ri...

Ra dovha ra

Ndi pfangauri...

U EDZISELA/U MODELA

- 1 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri ṅamusi vha ḍo engedza mafhungo kha zve vha n̄wala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa dza u n̄wala.
- 3 Nga u **edzisele/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa a thu n̄wala**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḍadza fureme ya u n̄wala, sa: muṅwe na muṅwe washu u wana mpho ya Khushumusi. Ndi takalela kuitele hokwu ngauri kwu ita uri muṅwe na muṅwe a pfe e wa nṭha.
- 5 Kha vha ṭalutshedze uri ndi maipfi afhio ane vhone vha ḍo n̄wala. Kha vha tale **mutaladzi wa ipfi liṅwe na liṅwe**.
- 6 Nga u **edzisele/u modela**, kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala. sa: ri dovha hafhu ra ṅeana dzimpho. Ndi pfa ndi tshi takala nga khushumusi ngauri muṭa wa hashu woṭhe u vha wo ṭangana. Ndi takalela u pembelela Khushumusi.
- 7 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n̄wala mibvumo ine vha i ḍivha**.
- 8 **Kha vha shumise zwishumiswa**, (maipfi maanzeli/maipfi o ḍowealeho na maipfi a ḍivhamaipfi ya thero) vha engedze maipfi a u ḷebuḷa kha tshifanyiso tshavho sa, sialala, ḷa, pembela, nzw.
- 9 **Kha vha thuthe tsumbo** dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze uri heyo yo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino **vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe**.

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo, ro elekanya nga sialala kana holodei ine na i pembelela na vha muṭa wa haṅu.
- 2 Ṇamusi ri ḍo engedze mafhungo kha zwine ra ḍo ṅwala.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi zwifhio zwinwe zwine ni nga ri vhudza nga sialala kana holodei ine na i pembelela.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u **humbula vha sa a thu ṅwala.**
- 5 Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri vha tea u ḍa na mihumbulo yavho vhone vhaṅe – **vha songo** kopa mihumbulo yavho!
- 6 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u **rembuluwa vha amba** na phathinara nga mihumbulo yavho.
- 7 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha ambe.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze uri sialala kana holodei ine na i pembelela na vha muṭa wa haṅu.
- 9 Vha tea uri: Ri dovha hafhu ra...
- 10 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḍo tea u shumisa fureme ya u ṅwala u ola, na u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

U ṆWALA

- 1 Kha vha ṅee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganoṭshihadu navho.**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha ṅwala.**
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u ṅwala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho.**
- 6 **Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.**

U REMBULUWA VHA AMBA

- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha vheye penisela kule.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha rembuluwe vha ambe na phathinara nga zwe vha ola.

Kha vha kuvhanganye mushumo woṭhe wa vhagudi wa vhege, vha ite bugu. Vha vheye khonani ya u vhala heneṭho kilasini uri vhagudi vha kone u wana tshifhinga tsha u vhala nga vhoṭhe.

Nne na muta wa wahashuri ya
bitshini nga duvha la iwaha muswa.
Ri tuwa rothe ra swika ra bambela
lwanzheni.

Ri pika vho na zwiliwa na u tampa.
Ndi a takala ngauri ri a tampa na u
sea rothe.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndondangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṇa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ṭanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **tshena**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /tsh/-/e/-/n/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /tsh/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /e/
- 6 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /n/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **tshena**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /tsh/-/na/ = **tshena**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **dzhia**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **tshali**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufho? /tsh/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufho? /a/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /l/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufho? /i/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /tsh/-/a/-/l/-/i/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo: **tshali**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na vhone: /tsha/-/li/ = **tshali**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **dzhulu**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalo ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṬAHISA MUHUMBULO

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p><u>Tshiṭori tsha minyanya miraru</u></p> <p>Hannah, Zodwa, na Lerisha vho dzula vhoṭhe fhasi ha muri wa muouku vha tshi khou ḽa tshiswiṭulo.</p> <p>'Ndo vha ndo ya munyanyani mafheleloni a vhege ino!' ndi Hannah a tshi ḽivhadza. 'Wo vha wo nakesa! Muselwa o vha o ambara rokho tshena a khurumela veiji. Na nḽe ndi khou tama u tshata ndo khurumela veiji nga u tou ralo ḽiṅwe ḽuvha!'</p>	<p>Ndo guda uri mvelele dzi a fhambana nga zwine dza amba kana ndeme. Ndi a ḽivhudzisa uri ndi nga mini vhaselwa vha mvelele idzi vha tshi khurumela veiji? Ndi a ḽivhudzisa uri hune zwine veiji ya amba zwone naa zwo tou khethwaho kha zwiṅwe.</p>
<p>'Mukomana wanga o vthingiwa mahoḽa,' hu fhindula Zodwa, 'fhedzi ha ngo ambara rokho tshena. O vha o fuka, nguvho a ambara na vhulungu vhunzhivhunzhi. Arali nda nga vthingiwa, ndi tama u ambara nguvho na vhulungu, u fana na mukomana wanga. Fhedzi vhaṅwe vhatu vha mvelele yanga vha a ita munyanya wa vhuvhili hune vha vha vho ambara rokho tshena. Ṭhamusi ndi ḽo ita vhuvhili hazwo musi une nda vthingiwa ngawo.</p>	<p>Ndi a ḽivhudzisa uri ndi nga mini muselwa o ambara nguvho? Ṭhamusi u ambara nguvho zwi na zwiṅwe zwa tshipentshela zwine zwa amba?</p>
<p>'Ndo vhuya nda ya munyanyani wa muzwala wanga Durban,' hu amba Lerisha. 'Ene ha ngo ambara zwiambaro zwitshena, nguvho kana vhulungu. O vha o ambara sari tswuku i no vaṭamedza ngeno zwandḽa zwawe zwo ḽodzwa mehndi. Arali nda nga vthingiwa, ndi tama u ambara sari tswuku i no vaṭamedza, u fana nae!'</p> <p>'Yoo! Ndo vha ndi sa zwi ḽivhi uri hu na zwithu zwo fhambanaho zwi no ambarwa minyanyani,' ndi Hannah a no ralo a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi a ḽivhudzisa uri ndi nga mini vhaselwa vha mvelele iyi vha tshi ambara zwiambaro zwitswuku? Ndi vhona u nga u ambara sari tswuku zwine zwine zwa amba.</p>
<p>'Tshe tsha ntakadzesa nga munyanya wa mukomana wanga ho vha uri mme anga na vhaṅwe vhafumakadzi vho maliwaho vho vha vho vhoḽha dugu dza u naka dzo ṭamiwaho nga vhulungu ha mivhalavhala,' hu amba Zodwa.</p>	<p>Ndi a ḽivhudzisa uri ndeme ya sialala iyi ndi ifhio? Kanzhi sialala i na zwine ya amba.</p>
<p>'Munyanyani we nda ya khawo, ho vha hu si na muthu o vhoḽhaho dugu.' ndi Lerisha a tshi fhindula. 'Zwe nda zwi funesa ndi musi muzwala wanga na munna wawe vha tshi farana nga zwandḽa vha vhona na mulilo u si muhulwane,' a ralo.</p>	<p>Ndi a ḽivhudzisa uri ndi nga mini vho tshimbila vha tshi mona na mulilo? Ndi a ḽivhudzisa uri zwi nga vha zwi tshi amba mini?</p>

Linwalwa	U vhalha ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>'Munyanyani we nda ya khawo, vhanna vhoṭhe vho vha vho ambara zwiṅadzi zwa Yarmulkes zwitikoni – fhedzi vhafumakadzi vho vha vha songo ambara tshithu! Zwe zwa ntakadzesa ho vha musi muvhingi a tshi ginḁa ngilasi nga milenzhe uri a i kwashe!' hu amba Hannah.</p> <p>'Ndo vha ndi sa zwiḁivhi uri vhatu vho fhambanaho vha ita zwithu zwo fhambanaho minyanyani yavho,' ndi Zodwa a no ralo a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi a ḁivhudzisa uri ndi nga mini muvhingi a ginḁa na u kwasha ngilasi. Ndi a ḁivhudzisa uri ndeme yazwo yo tou khethwaho kha dziṅwe ndi ifhio?</p> <p>Tshiṭori tshi tshi nnyita uri ndi tame u ḁivha nga ha mikhuvha yo fhambanaho ya minyanya!</p>
<p>'Zwiḁiwa zwa munyanyani wa muzwala wanga zwo vha zwi tshi ḁifha nga maanḁa. Ho vha na bufei ya zwiḁiwa zwa khere na raisi. Na samusa – zwiḁiwa zwine nda zwi funesa!' hu amba Lerisha.</p>	<p>Hoo! Ndi a zwi uri mvelele dzo fhambanaho dzi ḁa zwiḁiwa zwo fhambanaho. Ndi a ḁivhudzisa uri zwiḁiwa zwi sa fani na zwa mvelele dziṅwe zwi vha tshipiḁa tsha munyanya wonoyo.</p>
<p>'Munyanyani we nda ya khawo ho vha hu si na zwiḁiwa zwa khere kana samusa. Ho vha hu na khekhe khulu ya munyanya, yo ṭamiwaho nga maluvha. Muselwa na muvhingi vha tshea zwipiḁa zwa khekhe vha fhomana ngazwo khofheni! Zwo ntseisa nga maanḁa,' ndi Hannah a tshi sea.</p>	<p>Ndi a ḁivhudzisa uri hu na ndeme kha u ḁisana khekhe minyanyani?</p>
<p>'Hezwo zwi a takadza! Munyanyani wa mukomana wanga ho vha hu si na zwiḁiwa zwa khere, samusa kana khekhe.' hu amba Zodwa.</p> <p>'Fhedzi vha vhanna vho ṭhavha kholomo. Ra ḁa ḁama, vhuswa na u nwa mafhi o ṭanganyiswaho na luvhele. Zwo vha zwi tshi ḁifha nga maanḁa.'</p> <p>'Ndo vha ndi sa zwi ḁivhi uri v hatu vho fhambanaho vha ḁa zwiḁiwa zwo fhambanaho minyanyani yo fhambanaho,' hu amna Lerisha a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi a ḁivhudzisa uri ndi nga mini ho ṭhavhiwa kholomo? Ndi a ḁivhudzisa uri ndeme ya mukhuvha uyu ndi ifhio?</p>
<p>'Hezwi zwi a takadzesa,' hu amba Hannah. 'U guda sialala dzo fhambanaho zwi a ntakadza.'</p> <p>'Ndi sa athu hangwa – Diwali ndi ya vhege i ḁaho, vhuṭambo ha mbone,' hu amba Lerisha.</p> <p>'Khezwi vhoiwe ni sa ḁi ngei ha hashu na eḁela?'</p> <p>Avha vhasidzana vha humela kiḁasi, vha tshi elekanya nga sialala dzo fhambanaho dze vha gudisana.</p>	<p>Ndi a ḁivhudzisa uri ndi nga guda hani zwinzhi nga ndeme dza mikhuvha ya minyanyani? Ṭhamusi arali nda nga ita ṭhoḁisiso kha inthanethe, ndi nga guda zwinzhi.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
<i>No no vhuya na ya munyanyani? Ndi zwa sialala ifhio zwe na vhona zwi tshi khou itiwa?</i>	<i>Ndo vhona...</i>
Ni nga kona u humbula nga sialala ya munyanayini inwe-vho ine i si vhe tshiṭorini itshi?	<i>(Kha vha tendele vhagudi vha ambe kha sialala dza minyanya dza mvelele dza havho, kana dza mvelele dzinwe-vho dzine vha dzi divha.)</i>
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini vhabvumbedzwa vhoṭhe vha itshi tshiṭori vho ṭanziela sialala dzo fhambanaho minyanyani ye vha ya khayoye?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri vho ya minyanyani yo fhambanaho. • Ngauri vha bva kha mvelele dzo fhambanaho. • Ngauri mvelele dzo fhambanaho dzi na mikhuvha yo fhambano ya minyanya. • Ngauri hu na nḡila dzo fhambanaho dza u ita munyanya! • Ngauri vhathu, musi vha tshi ita minyanya, vha a vanganya sialala dza minyanya dzo fhambano.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 8.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1 ya Lavhuna.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2 ya Lavhuna.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa PATS.
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Thalutshedzo.
 - Mueni.
 - Nwędzhi.
 - Muselwa.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Mvelele ndi tshiala;	<i>U monisa tshanda nṭha ha ṭhoho vha tshi khou sumbedza tshiala.</i>
Ro sielwa vho makhulukuku washu;	<i>U sumbedza nga tshanda uri ndi zwa kale, vha tshi kho tou tshi isa nṭha vha tshi laṭela</i>
I na ndayo nga ngomu;	
Ri songo i ṭutshela!	

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nṭwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
Kha tshiṭori hetshi...
Sialala ya munyanya wa mbingano ye nda guda ngayo ndi...
Ndi khou ṭoda u ya...munyanya wa mbingano, nga uri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha nṭekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ɥalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ite thebuḽu kha bodo ya tshoko ine ya katela mibvumo ye ya gudiwa kale khathihi na mibvumo ye ya funziwa nga ḽavhuvhili na ḽavhuraru.

tsh	dzh	i
l	k	o
e	a	n
u	vh	dz

U MODEḽA/NYEDZISELO

- 1 Kha vha humbudze vhagudi nga mibvumo ya vhege: /tsh/ na /dzh/
- 2 Kha vha vusuludze mibvumo yoṭhe na themba dzo vanganaho (ṭhanganyiso) nga u i ṅwala kha bodo ya tshoko.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya u sika maipfi a re na tshivhalo, u ya nga hune vha kona, vha tshi shumisa mibvumo na themba dzo ṭanganaho dzi re afho ṅṭha.
- 4 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa ipfi vha tshi shumiswa mubvumo wo tiwaho, sa: /tsh/-/e/-/n/-/a/ = **tshena**
- 5 Kha vha humbudze vhagudi uri vha nga kona u vhumba ipfi vha tshi shumisa mibvumo miṅwe-vho – a vho ngo tea u shumisa fhedzi /tsh/ kana /dzh/
- 6 Kha vha sumbedze vhagudi kusikelwe kwa liṅwe ipfi, sa: /k/-/a/-/l/-/a/ = **kala**

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅdowedzo vha ṅwale ṭhohwana i no ri: **tsh, dzh**
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a re na tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho. Kha vha vha sumbedze kufhaṭele kwa maipfi aya (na maṅwe): **tshikolo, tshena, tshovha, tshutshudza, tshali, dzhulu, dzhena, dzhia, dzhavhelo, dzhiela, kala, kela, nona, naka, vhala, vhona, dzula, dzuvha**

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

ThevhelaUVhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U NWELEDZA KANA MANWELEDZO / TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

NYITO YA U OLA MAṆWALWA A TSHIṬORI

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, vha vhe na bugu dzavho dza u ṇwalela kana bammbiri Ḳi si na tshithu, na penisela kana khirayoni.
- 2 Nga u modela/u edzisela kha vha shumise tshifanyiso tsha muhumbulo vha sumbedzise zwithu zwi bvaho kha maṆwalwa, sa: Zwine nda humbula uri muzwala wanga Lerisha o vha e zwone munyanyani wawe wa mbingano.
- 3 Kha vha ole tshifanyiso kha bodoni ya tshoko tsha mufumakadzi o ambara sari o olwa mendi.
- 4 Nga u modela/u edzisela kha vha engedze mafhungo a 1–2 nga zwifanyiso zwa tshīṭorini, sa: Muzwala wa Lerisha o ambara sari tswuku. O olwa na mendi zwanḍani.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ya u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga zwine zwa bva kha maṆwalwa.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo, vha ḍigede. Kha vha dovhe vha vha vhalele maṆwalwa hafhu.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maṭo, vha ole zwe vha vha vha tshi khou vhona kha tshifanyiso tsha muhumbulo wavho tshi no bva kha maṆwalwa.
- 8 Tsha u fhedzisela, kha vha tendele vhagudi vha rembuluwe vha ambe nga zwifanyiso zwa mihumbulo yavho na phathinara dzavho

U vhalā ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila

Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bammbiri Ḳa U shumela Ḳa U vhalā 8.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya Ḳavhuṭanu.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya Ḳavhuṭanu.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhalā mini.

- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

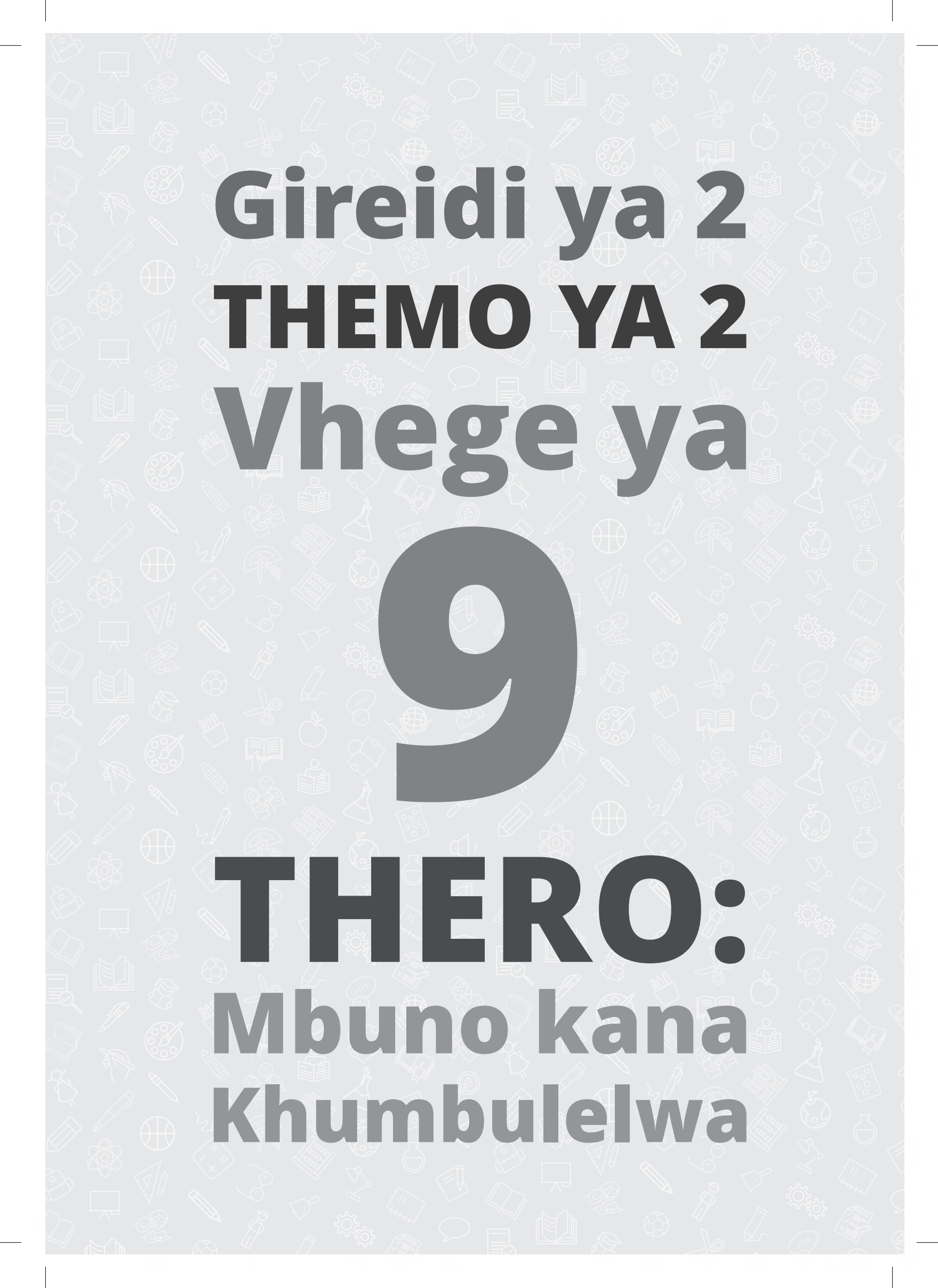

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege inwe na inwe. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro nwala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wanu wo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, atoms, globes), mathematics (calculators, rulers, compasses), arts (pencils, paint palettes, books), and general education (books, graduation caps, speech bubbles).

Gireidi ya 2
THEMO YA 2
Vhege ya

9

THERO:
Mbuno kana
Khumbulelwa

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 BODO DZA U ṬANA kha dzi shandulwe na u engedza zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṭwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoḍa u zwi shumisa.
- 4 Kha vha itendugiselo dza zwiteṭwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi: sa: Mbudziso ire na mbuno kana ya khumbulelwa.
- 5 Kha vha ite ṭhoḍisiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Phambano vhukati ha mbuno na khumbulelwa.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 70 na 71, Kha ri vhale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 72 na 73, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siaṭari la 74 na 75, Kha ri vhale.

Nyito ya 4: Ṇwalani ni dovhe ni ole tshifanyiso nga mbuno ine na ḍivha nga phukha.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

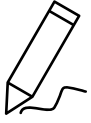
KHA VHA DIVHADZE THERO: U SWIKELELA NDIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha okhuthophasi kha Bugu Khulwane: **No vha ni tshi zwi divha?**
- 2 Kha vha vhudze vhagudi uri ri khou thoma thero ntswa i no pfi: **mbuno kana khumbulelwa.**
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi divha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ṅwale mihumbulo ya vhagudi kha mepe wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vha vhudzise mbudzisoṭhuṭhuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Phambano vhukati ha mbuno na khumbulelwa ndi ifhio?
 - b Ndi mbuno dzifhio dzine na dzi divha?
 - c Dzimbuno dzi gudwa gai?

DIVHAMAIPFI A THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Mbuno.
 - Khumbulelwa.
 - Ngoho.
 - Khakheaho.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Gwitha ndi tshinoni;	<i>Edziselani u fhufha</i>
Tshi tshimbila vhusiku;	<i>Edziselani u tshimbila</i>
ḷi vhoneṣa vhusiku;	<i>Kwamani maṭo</i>
Ndi one masiari;	<i>Shumisani zwanḍa no zwi vula no sedza ṅṅha ni tshi nga ni khou vhona tshedza</i>
ḷa kavha muḡini;	<i>Edziselani u nga ri ni khou kavha kha ṅṅhanga ya nṅu.</i>
Vhathu vha a shavha	<i>Itani u nga ri ni khou shavha</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a liṭo
 - b tzhema
 - c dzula
 - d hwivha
 - e mbalo
 - f dyelo
 - g vhomba
 - h fhola
 - i swela
 - j khekhe
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhaṅe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhonala kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHAḶUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe/khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: No vha ni tshi zwi divha?
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siaṭari liṅwe na liṅwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u ṭumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfesesa zwavhuḶi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.

- 5 Kha vha ñvhadze vhagudi ñvhamaipfi ntswa kha zwipiða zwo teaho zwa tshiṭori.
- 6 Kha vha vhale tshiṭori tshoṭhe nga khathihi, vha sa imi.

U ñwala:

Minete ya 30

u pulana na mvetamveto

ṬHOHO: Ñwalani mutevhe wa mbuno dzine na dzi ñvha na dzine na ṭoḁa u dzi guda nga fhasi ha ṭhoho ye na ta.

MUSHUMO: Ñwalani mutevhe wa dziṭhoho.

FUREME/MUHANGA WA U ÑWALA

Mbuno dzine na dzi ñvha:

- 1 Ndi ñvha uri.....
- 2 Ndi ñvha uri.....

U EDZISELA/U MODEḂA

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri ñamusi vhagudi vha ḁo ñwala nga mbuno dzine na dzi ñvha.
- 2 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u ñwala.
- 3 Kha vha sumbe **ṭhoho** (*mbuno dzine na dzi ñvha*). Kha vha ṭalutshedze uri ṭhoho iyi i ri vhudza uri mutevhe u ḁo vha nga ha mini.
- 4 Kha vha ṭalutshedze uri ñamusi ri ḁo ita mutevhe. Hezwi zwi amba uri ri ḁo nanga ndivho mbili dzine ra ḁo dzi ñwala thungo ha nomboro.
- 5 Nga u **edzisele/u modeḂa** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa a thu ñwala.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ḁadza fureme ya u ñwala, sa: ndi khou ya u ñwala nga mbuno dzine na dzi ñvha nga Afrika Tshipembe. Ndi a zwi ñvha uri Afrika Tshipembe i tshipembe ha Zimbabwe. Ndi a zwi ñvha uri hu na phurovinsi dza 9 Afrika Tshipembe.
- 7 Kha vha ṭalutshedze uri ri ḁo ñwala maipfi afhio. Kha vha **tale mutaladzi wa ipfi liṅwe na liṅwe**.
- 8 Nga u **edzisele/u modeḂa** kha vha fhedzise tshiteṅwa tsha u thoma kha mutevhe: Ndi a zwi ñvha uri hu na phurovinsi dza 9 Afrika Tshipembe.
- 9 Nga u **edzisele/u modeḂa** kha vha fhedzise tshiteṅwa tsha vhuvhili kha mutevhe: Ndi a zwi ñvha uri Afrika Tshipembe i tshipembe ha Zimbabwe.
- 10 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u ñwala mibvumo ine vha i ñvha.**
- 11 **Kha vha shumise zwishumiswa**, zwi ngaho sa: maipfi maanzeli/maipfi o ḁowealeho na maipfi a ñvhamaipfi ya thero u vha thusa u ñwala maipfi ane a vha kunda.

- 12** Kha vha thuthe tsumbo dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ṭalutshedze vhagudi uri heyo yo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino vhagudi vha tea u ṅwala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

NDAELA DZA ORAḶA

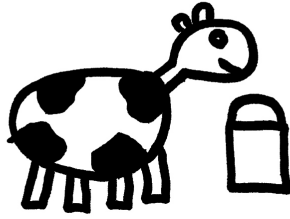
- 1** Kha vha vhudzise vhagudi: ndi mbuno dzifhio dzine na dzi ḍivha?
- 2** Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya **u humbula vha sa a thu ṅwala.**
- 3** Kha vha vhidze vhagudi 2–3 vha vha vhudze nga mbuno nthihi ine vha i ḍivha.
- 4** Vhagudi vha tea uri: ndi ḍivha uri...
- 5** Kha vha ṭalutshedze vhagudi a vho ngo tea u ṅwala nga mutevhe wa mbuno dzine vha vho dzi ḍivha!

U ṅWALA

- 1** Kha vha ṅee vhagudi bugu dzavho.
- 2** Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho.**
- 3** Kha vha humbele vhagudi vha vha vhudze nga ha u ṅwala havho.
- 4** Kha vha thuse vhagudi u lebuḶa.
- 5** **Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.**

U ṅWALA

- 1** Kha vha ṅee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2** Musi vhagudi vha tshi khou ṅwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho.**
- 3** Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha ṅwala.**
- 4** Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u ṅwala.
- 5** Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho.**
- 6** **Kha vha ṭuṭuwedze vhagudi.**

kholomonnguMbuno, ndi a divha;

1. Ndi a zwi divha uri kholomo i ri
fha mafhi.
2. Ndi a zwi divha uri nngu i fha
ulu

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30**ZWIGWADA:** _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1 ya Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2 ya Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dazde tshitevhelelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḡivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

- 1 Kha vha bule mubvumo, vha imisele nṭha magaraṭatai oṭhe o gudwaho nga iyi themo: /Ḳ/ /tzh/ /dz/ /hw/ /mb/ /dy/ /vh/ /nz/ /fh/ /sw/ /ṭw/ /ṇw/ /kh/ /th/ /tsh/ /dzh/
- 2 Kha vha imisele nṭha magaraṭatainga mutevhe wo fhambanaho, vha humbele vhagudi vha vhale mibvumo nga muthihi.
- 3 Kha vha nambatedze garaṭatai Ḳi re na mubvumo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha si vhanzhi vho fhambanaho vha ḡe vha fhaṭe maipfi kha bodo ya tshoko.
- 5 Vha kone u humbela vhagudi vha fhaṭa na u ṇwala maipfi a tshivhalo tshine vha ḡo tshi kona kha bugu dzavho.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṇwalo:

Minete ya 15

Kha vha dovhoolole (ma)Ḳedere/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṇwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo Ḳi thoma nga Danzi Ḳa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṇwalulula mafhungo kha bugu dzavho.

 Mbila dzi lila sa mbevha.

 U fhufha nzambo sa nzie.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga**ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U DIVHUDZISA / TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO**

Ṭinwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>No vha ni tshi zwi divha?</p> <p>No vha ni tshi zwi divha?</p> <p>Uri a zwi konadzei u atsamula no bonyolola maṭo.</p> <p>Kanzhi, u atsamula hu dzhia tshifhinga tshiṭukuṭuku. Fhedzi u atsamula hu itea kha miṅwaha minzhi!</p> <p>Rekhodo ya ṽifhasi ya u atsamula he ha endelela yo vha ya maḍuvha a 976! Ni nga kona u elekanya nga muthu a tshi atsamula maḍuvha manzhimanzhi ngaurali?</p>	<p>Ndi a kona u humbulela zwa musi muṅwe muthu a tshi khou atsamula lunzhilunzhi.</p>
<p>No vha ni tshi zwi divha?</p> <p>Mitsinga ya ṭhṭṭwa na vhathu i na marambo a muṭoḍo a sumbe.</p> <p>Ṭhṭṭwa dzi shumisa mitsinga yadzo milapfulapfu kha u hovhelela maṭari a re ṭhodzini dza miri. Hezwi zwi amba uri dzi swikela maṭari ane dziṅwe phukha dzi si kone u a swikela!</p> <p>Ṭhṭṭwa dzi dovha dza vha na ndimi ndapfu! Lulimi lwa ṭhṭṭwa lwo lapfa lune ya kona u ṅanzwa ṅevhe yayo!</p>	<p>Hu pfi mitsinga ya ṭhṭṭwa na ya vhathu i na marambo a muṭoḍo a sumbe. Ṭhṭṭwa dzi na mitsinga milapfulapfu – i no fhira ya vhathu nga kule! Ndi a kona u humbulela zwa musi marambo a mutsinga wa ṭhṭṭwa o vhambela na a muthu. Marambo a mutsinga wa ṭhṭṭwa a nga vha e mahulwane nga maṅḍa u fhira zwirambo zwa mutsinga wa muthu!</p>

Liṅwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>No vha ni tshi zwi ḡivha?</p> <p>Zwitshimpanzi zwi na vhushaka ha tsinitsini na vhathu. Zwenezwo-ha, ri a yelana nga nḡila nnzhi dzi no mangadza! Riṅe na zwitshimpanzi ri na zwanḡa zwivhili zwi re na magunwe, zwine zwa ri thusa kha u fara zwithu. Na miṅwe ya mikhwa yashu i a fana. Sa tsumbo, vhathu na zwitshimpanzi ri a sea musi ri tshi tamba, na u kuvhatedzana musi ri tshi sumbedza lufuno.</p> <p>Zwitshimpanzi ndi zwipuka zwa vhuṭali. Zwi a kona u gudiswa zwithu na u ṭalukanya nomboro nahone zwi a kona u guda u ḡivha nomboro dza tshakatshaka u fhira riṅe.</p>	<p>Ndi khou humbulela zwa musi tshanḡa tsha tshimpanzi tsho vhambela na tsha muthu. Vhuvhili hazwo zwi na minwe na magunwe. Fhedzi, ndi a kona u humbulela zwa musi tshanḡa tsha mamvele tsha tshimpanzi tsho fhambana na tsha muthu tshi no suvhelela.</p>
<p>No vha ni tshi zwi ḡivha?</p> <p>Zwiṅwe zwipuka zwi shandula mivhala yazwo nga u ṭavhanya. zwi vha zwi tshi khou itela u ḡidzumba musi nzulele yo tea.</p> <p>Musi luaviavi kana okithophasi zwi tshi bva huṅwe zwi tshi ya huṅwe, muvhala wa khanda dzazwo u a shanduka wa edza wa vhupo huswa. Hezwi zwi zwi thusa kha u dzumbama maswina azwo!</p>	<p>Ndi a kona u humbulela zwa musi luaviavi lwo ima phanḡa ha maṭari. Lukanda lwalwo ndi ludala. U bva afho lwa sudzuluwa lwa ya u ima muṭavhani. Muvhala walwo u a shanduka wa vha burauni, u fana na muṭavha!</p>
<p>Zwipika zwa lwanzheni sa ndaulwanzhe (siji), khovhe dza vhimbi na dziṅwe khovhe khulwane, dzi pfana na u ḡa dziokiithophasi. Okithophasi a dzi shanduki fhedzi muvhala musi dzi tshi ḡi tsiredza. Arali hu na tshishushedzi, dzi a kona u tunzwulela nḡa luḡi, lu no nga iṅkhi, lu tshi bva muvhilini wadzo. Luḡi ulu lu swifhadza maḡi u mona nadzo. Zwi mbo ḡi silinga na u ḡaḡisa muzwimi!</p>	<p>Ndi a kona u humbulela zwa musi khovhevhimbi i tshi khou pandamedza okithophasi. Khathihi fhedzi, okithophasi ya mbo ḡi tunzwulela maḡini luḡi lu no nga iṅkhi. I khou dzumbama swina! Ndi a kona u humbulela zwa musi khovhevhimbi i tshi ṅingaṅinga yo ḡaḡa.</p>
<p>No vha ni tshi zwi ḡivha?</p> <p>Tsepe dzi a kona u thamutshela nṅhanṅha na u lavhutshela kulekule! Tsepe dzi a thamuwa dza swika kha tshikhala tsha mithara nṅa muyani. Nda u ya Afrika i lavhuwa lwa tshikhala tsha mithara dza fumi musi i tshi khou pandamedza tshipondwa. Khangaro ya Osiṭiraḡia i thamuwa u swika kha vhuṅṅha ha mithara dza fumiraru. Vhathu vha re vhaatiḡetiki vhomakone vha fhufha u swika kha mithara dza malo fhedzi.</p>	
<p>Fhedzi ha, kha phukha dzoṅhe dzi no thamuwa na u fhufha, ngweṅa ndi thatha! Thatha i a kona u thamuwa vhuṅṅha hu no fhira saizi yayo kaḡana. Elekanyani hezwi: arali thatha yo vha i saizi ya hafu ya mithara, i nga thamuwa ya pfuka ṭhoho yaṅu!</p>	<p>Ndi a kona u humbulela zwa musi ndi muhali wa vhahali, zwi tshi nndelutshela u thamuwa nda pfuka tshiṭediamu tsha bola ya milenzhe! Hafhu ndi nṅha nga maanḡa! Hezwi zwi mmbudza uri thatha dzi a kona u/Thoma muwa dza ya nṅhanṅha!</p>

Linwalwa	U vhalo ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
Arali vhathu vha tshi nga kona u thamuwana sa thatha, ro vha ri tshi nga thamuwana ra pfuka tshitediamu tsha bola ya milenzhe!	
No vha ni tshi zwi divha? Hu na mbunothalusi nanzhi dzi no takadza dzi no kwama zwipuka dzine dza wanala dzibuguni! Ndi mbunothalusi ntswa dzifhio dze na pfa dzi tshi ni takadzesa?	
Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
Ndi zwipuka zwifhio zwi no kona u didzumba kha maswina?	Nyavinyavi na dziokithophasi.
Ndi tshipuka tshifhio tshi re na zwiito zwi no fana na zwa muthu.	Zwiwe zwa zwiito zwa zwitshimpanzi zwi fana na zwiito zwa vhathu.
Mbudziso ya ngani kana ngani mini?	Phindulo ndavhelelwa
Humbulelani mbunothalusi dzothe dze na guda buguni iyi! Ndi mbunothalusi ifhio ye na takalelesa u guda nga hayo?	Ndo takalelesa u guda nga ha...

U vhalo ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muwe na muwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalo 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhalo.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi theshelesa, na uri zwo vhalo mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalo kana nyito dza u vhalo.

Lavhuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ḡane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḍivhamaipfi ya Thero.
 - Luaviavi.
 - Shanduka
 - Vhudiḡfari.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Gwitha ndi tshiḡoni;	<i>Edziselani u fhufha</i>
Tshi tshimbila vhusiku;	<i>Edziselani u tshimbila</i>
Ḳi vhoneḡa vhusiku;	<i>Kwamani maḡo</i>
Ndi one masiari;	<i>Shumisani zwanḡa no zwi vula no sedza nḡha ni tshi nga ni khou vhone tshedza</i>
Ḳa kavha muḡini;	<i>Edziselani u nga ri ni khou kavha kha nḡhanga ya nḡu.</i>
Vhathu vha a shavha	<i>Itani u nga ri ni khou shavha</i>

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIḡORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiḡuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiḡwe na tshiḡwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiḡori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiḡori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ḡee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muḡwe na muḡwe wavho a tshi anetshela tshiḡori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiḡori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshelese zwiḡori zwa vhaḡwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaḡwe ngavho zwiḡori zwavho.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḍivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

U DOVHOLOLA MAIPFI.

- 1 Kha dzule vho dzudzanya magaraṭatai.
- 2 Kha vha fare garaṭa ḷiṅwe na ḷiṅwe , vha humbele vhagudi vho fhambanaho nga muthihi vha vhale.
- 3 Arali mugudi a sa kona u vhalala ipfi, kha vha thuse mugudi a tou bula mibvumo ya ipfi

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muṅwalo:

15 Minete

Kha vha ite ndovhololo ya (ma)ḷeḍere/maipfi/mafhungo.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuṅwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḷi thoma nga Danzi ḷa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ṅwalulula mafhungo kha bugu dzavho.

 Swelani u swura gofhi.

 U ṭwa na khonani yawe.
PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUṅWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U n̄wala:

Minete ya 30

U pulana na mvetamveto

T̄HOHO: N̄walani mutevhe wa mbuno dzine na dzi ðivha na dzine na ðoda u dzi guda nga fhasi ha ðoho ye na ta.

MUSHUMO: N̄walani mutevhe wa dziðoho.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA

Mbuno dzine na dzi ðivha:

- 1 Ndi ðivha uri.....
- 2 Ndi ðivha uri.....

Mbuno dzine na ðoda u dzi guda:

- 1 Ndi ðoda u ðivha uri.....
- 2 Ndi ðoda u ðivha uri.....

U EDZISELA/U MODELA

- 1 Kha vha ðalutshedze vhagudi uri namusi vha ðo engedza kha zve vha n̄wala nga Musumbuluwo.
- 2 Namusi vha ðo engedza ðoho in̄we. Vha ðo dovha hafhu vha engedza zwiin̄we zwiin̄wa fhasi ha ðoho ntswa.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa dza u n̄wala.
- 4 Nga u **edzisele/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa a thu n̄wala**.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ðadza fureme ya u n̄wala, sa: ndi ðoda u ðivha nga zwithu zwinzhi zwo fhambanaho. Ndi ðoda u ðivha uri ndi shango lifhio Afrika line la vha na vhathu vhanzhi. Ndi ðoda u ðivha na uri ndi lifhio shango lihulwanesa Afrika.
- 6 Kha vha ðalutshedze uri ri ðo n̄wala maipfi afhio. Kha vha tale **mutaladzi wa ipfi liin̄we na liin̄we**.
- 7 Nga u **edzisele/u modela** kha vha fhedzise tshiten̄wa tsha u thoma kha mutevhe: Ndi ðoda u ðivha uri ndi shango lifhio Afrika line la vha na vhathu vhanzhi.
- 8 Nga u **edzisele/u modela** kha vha fhedzise tshiten̄wa tsha vhuvhili kha mutevhe: Ndi ðoda u ðivha na uri ndi lifhio shango lihulwanesa Afrika.
- 9 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n̄wala mibvumo ine vha i ðivha**.
- 10 **Kha vha thuthe tsumbo** dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ðalutshedze uri heyo yo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino **vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhan̄e**.

NDAELA DZA ORAĽA

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo, ro humbula nga ha mbuno dzine na dzi ðivha.
- 2 Namusi ri ðo ñwala nga zwithu zwine ra ðoda u guda.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: Ndi zwifhio zwine na ðoda u guda?
- 4 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u **humbula vha sa a thu ñwala**.
- 5 Kha vha ðalutshedze vhagudi uri vha tea u ða na mihumbulo yavho vhone vhañe – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 6 Kha vha ñee vhagudi ndaela ya u rembuluwa vha sedzana vha amba na phathinara nga mbuno dzine vha ðoda u dzi ðivha.
- 7 Kha vha ñee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha sedzane vha ambe.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga zwithu zwine ra ðoda u guda.
- 9 Vhagudi vha tea uri: Ndi ðoda u ðivha...
- 10 Kha vha ðalutshedze uri vhagudi vha ðo tea u shumisa fureme ya u ñwala, u ola na u ñwala mihumbulo yavho vhone vhañe.

U NŴALA

- 1 Kha vha ñee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ñwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha ñwala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u ñwala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho**.
- 6 **Kha vha tutuwedze vhagudi**.

U REMBULUWA VHA AMBA

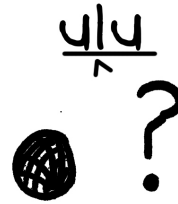
- 1 Musi ho sala minete ya 2–3, kha vha ñee vhagudi ndaela ya uri vha vheye penisela kule.
- 2 Kha vha ñeani vhagudi ndaela ya uri vha rembuluwe vha ambe na phathinara nga zwe vha ola.

Kha vha nembeledze zwe vhagudi vha ñwala u mona na kilasi, vha zwi livhanye na levele ya maṭo a vhagudi. Hezwi zwi thusa uri vhagudi vha vhe na therisano nga thero yavho.

kholomo

nngu

Mbuno, ndi a divha;

1. Ndi a zwi divha uri kholomo i ri fha mafhi.
2. Ndi a zwi divha uri nngu i fha ulu

Mbuno, Ndi toda y divha;

1. Ndi toda y divha hune kholomo dza wanelesa hone.
2. Ndi toda y divha uri ulu i itiswa hani i tshi bva nngu.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lāvthuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kīlasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lāvthuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dādze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u Ṭanganya

NṆE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **mbula**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**mb**/-/u/-/l/-/a/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo: /**mb**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhili wa ipfi ḷo: /**u**/
- 6 Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo: /**l**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ḷo: /**a**/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo kha bodo ya tshoko: **mbula**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**mbu**/-/**la**/ = **mbula**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **mbila**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Ḳavhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **tshena**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ḷo ndi ufhio? /**tsh**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vuvhili wa ipfi wa ḷo ndi ufhio? /**e**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vuvhuru wa ipfi ḷo: /**n**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ḷo ndi ufhio? /**a**/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ḷo ipfi ḷi bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**tsh**/-/e/-/n/-/a/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ḷo: **tshena**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ḷo vha tshi zwi ita na vhone: /**tshe**/ - /**na**/ = **tshena**
- 10 Kha vha dovhoolole kuitele uku kha ipfi ḷi no bva kha ngudo ya Ḳavhuraru: **dzhena**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalā (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalā ha Vhuvhili

ZWIṲIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ḲIVHUDZISA / TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

Ḳinwalwa	U vhalā ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>No vha ni tshi zwi ḡivha?</p> <p>No vha ni tshi zwi ḡivha?</p> <p>Uri a zwi konadzei u atsamula no bonyolola maṡo.</p> <p>Kanzhi, u atsamula hu dzhia tshifhinga tshiṡukuṡuku. Fhedzi u atsamula hu itea kha miṡwaha minzhi!</p> <p>Rekhodo ya Ḳifhasi ya u atsamula he ha endelela yo vha ya maḡuvha a 976! Ni nga kona u elekanya nga muthu a tshi atsamula maḡuvha manzhimanzhi ngaurali?</p>	<p>Ndi khou humbulela zwa u atsamula ha maḡuvha a Ndi a ḡivhudzisa uri a zwi vhavhi naa u atsamula lunzhi ngauralo.</p>
<p>No vha ni tshi zwi ḡivha?</p> <p>Mitsinga ya ṡhṡḡwa na vhathu i na marambo a muṡoḡo a sumbe.</p> <p>Ṳhṡḡwa dzi shumisa mitsinga yadzo milapfulapfu kha u hovhelela maṡari a re ṡhodzini dza miri. Hezwi zwi amba uri dzi swikela maṡari ane dziṡwe phukha dzi si kone u a swikela!</p> <p>Ṳhṡḡwa dzi dovha dza vha na ndimi ndapfu! Lulimi lwa ṡhṡḡwa lwo lapfa lune ya kona u ṡanzwa ṡḡevhe yayo!</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri hu na iṡwe phukha naa Ḳifhasi i re na mutsinga wo lapfaho u fhira wa ṡhṡḡa?</p>
<p>No vha ni tshi zwi ḡivha?</p> <p>Zwitshimpanzi zwi na vhushaka ha tsinitsini na vhathu. Zwenezwo-ha, ri a yelana nga ṡḡila nnzhi dzi no mangadza! Riṡe na zwitshimpanzi ri na zwanḡa zwivhili zwi re na magunwe, zwine zwa ri thusa kha u fara zwithu. Na miṡwe ya mikhwa yashu i a fana. Sa tsumbo, vhathu na zwitshimpanzi ri a sea musi ri tshi tamba, na u kuvhatedzana musi ri tshi sumbedza lufuno.</p> <p>Zwitshimpanzi ndi zwipuka zwa vhuṡali. Zwi a kona u gudiswa zwithu na u ṡalukanya nomboro nahone zwi a kona u guda u ḡivha nomboro dza tshakatshaka u fhira riṡe.</p>	<p>Ndi a kona u humbulela zwa musi zwitshimpanzi zwi tshi khou sea na u kuvhatedzana. Ndi a kona u humbulela zwa musi kutshimpanzi kwa mamvele ku tshi khou bula nomboro. Ndi a ḡivhudzisa uri zwitshimpanzi ndi zwone zwipuka zwo ṡalifhesaho naa?</p>

Liṅwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>No vha ni tshi zwi ḡivha?</p> <p>Zwiṅwe zwipuka zwi shandula mivhala yazwo nga u ṭavhanya. zwi vha zwi tshi khou itela u ḡidzumba musi nzulele yo tea.</p> <p>Musi luaviavi kana okithophasi zwi tshi bva huṅwe zwi tshi ya huṅwe, muvhala wa khanda dzazwo u a shanduka wa edza wa vhupo huswa. Hezwi zwi zwi thusa kha u dzumbama maswina azwo!</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri hu na zwiṅwe zwipuka zwine zwa ḡidzumba kha maswina?</p>
<p>Zwipika zwa lwanzheni sa ndaulwanzhe (siji), khovhe dza vhimbi na dziṅwe khovhe khulwane, dzi pfana na u ḡa dziokiithophasi. Okithophasi a dzi shanduki fhedzi muvhala musi dzi tshi ḡi tsireledza. Arali hu na tshishushedzi, dzi a kona u tunzwulela nṅa luḡi, lu no nga iṅkhi, lu tshi bva muvhilini wadzo. Luḡi ulu lu swifhadza maḡi u mona nadzo. Zwi mbo ḡi silinga na u ḡaḡisa muzwimi!</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri okithophasi i ri u shanduka ya bva muvhala ufho? Dzi tou shandukisa fhedzi muvhala wa maḡi?</p>
<p>No vha ni tshi zwi ḡivha?</p> <p>Tsepe dzi a kona u thamutshela nṅhanṅha na u lavhutshela kulekule! Tsepe dzi a thamuwa dza swika kha tshikhala tsha mithara nṅa muyani. Nda u ya Afrika i lavhuwa lwa tshikhala tsha mithara dza fumi musi i tshi khou pandamedza tshipondwa. Khangaro ya Osiṭirajia i thamuwa u swika kha vhuṅṅha ha mithara dza fumiraru. Vhathu vha re vhaatiḡetiki vhomakone vha fhufha u swika kha mithara dza malo fhedzi.</p>	<p>Ndi a ḡivhudzisa uri nṅe ndi nga fhufha u ya nṅha u swika ngafhi?</p>
<p>Fhedzi ha, kha phukha dzoṅhe dzi no thamuwa na u fhufha, ngweṅa ndi thatha! Thatha i a kona u thamuwa vhuṅṅha hu no fhira saizi yayo kaḡana. Elekanyani hezwi: arali thatha yo vha i saizi ya hafu ya mithara, i nga thamuwa ya pfuka ṅhoho yaṅu!</p> <p>Arali vhathu vha tshi nga kona u thamuwa sa thatha, ro vha ri tshi nga thamuwa ra pfuka tshiḡediamu tsha bola ya milenzhe!</p>	
<p>No vha ni tshi zwi ḡivha?</p> <p>Hu na mbunoṅhalusi nṅzhi dzi no takadza dzi no kwama zwipuka dzine dza wanala dzibuguni! Ndi mbunoṅhalusi nṅswa dzifho dze na pfa dzi tshi ni takadza?</p>	<p>Musi ndo no fhedza u vhalu iyi bugu, ndi a ḡivhudzisa uri, matsina hu na zwithu zwinzhi zwiswa? Mbunoṅhalusi idzi dzi nnyita uri ndi pfe ndi tshi tama u guda zwiṅwe zwinzhi.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
Arali vhathu vho vha tshi kona u thamuwa sa thatha, vho vha tshi kha fhufha u swika kha vhuḡḡha hufhio?	Ro vha ri tshi nga thamuwa ra pfuka ḡḡha ha tshiḡediamu tsha bola ya milenzhe.
Vhathu na ḡḡḡwa vha na marambo mangana kha mitsinga yavho?	Vha na marambo a sumbe.
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi mbudziso dzifhio dzine na vha nadzo musi no no vhala bugu iyi.	<ul style="list-style-type: none"> • Ndi a ḡivhudzisa uri... • Ndi tama u ḡivha uri...

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḡila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kḡlasi yoḡhe, muḡwe na muḡwe e na **Bambiri ḡa U shumela ḡa U vhala 9.**
- 2 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 1** ya **Ḳavhuḡa.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ḡalutshedze kḡlasi yoḡhe **Nyito ya 2** ya **Ḳavhuḡa.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ḡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - Pfela.
 - Inki.
 - Dina.
 - Thoma.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Gwitha ndi tshiḡoni;	<i>Edziselani u fhufha</i>
Tshi tshimbila vhusiku;	<i>Edziselani u tshimbila</i>
Ḳi vhoneṣa vhusiku;	<i>Kwamani maṭo</i>
Ndi one masiari;	<i>Shumisani zwanḡa no zwi vula no sedza nṭha ni tshi nga ni khou vhone tshedza</i>
Ḳa kavha muḡini;	<i>Edziselani u nga ri ni khou kavha kha nṭhanga ya nnḡu.</i>
Vhathu vha a shavha	<i>Itani u nga ri ni khou shavha</i>

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha nṱwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
MaṆwalwa haya o fhambana na a kha tshiṭori nga uri...
Ndo guda uri...
Ndo takalela maṆwalwa haya nga uri...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inṱwe na inṱwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kiḷasi i thetshesele.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha nṱekane phindulo na vhaṱwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U wana maipfi

Kha vha ṅwale thebuḷu kha bodo a tshoko I ne ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

l	tzh	dz
a	l	m
hw	mb	dy
n	e	s
vh	fh	sw
b	k	i
kh	th	tsh
o	dzh	u

U MODEḶA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa u ṭhanganyiso ya mibvumo afho ṅṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhaṅwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a ṅwale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U NWELEDZA KANA MANWELEDZO / TSHIFANYISO TSHA MUHUMBULO

KHA VHA SUMBEDZELE MAṆWALWA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi desikeni dzavho, vha vhe na bugu dzavho dza u ṅwalela kana bammбири li si na tshithu, na penisela kana khirayoni.
- 2 Nga u modela/u edzisela kha vha shumise tshifanyiso tsha muhumbulo vha sumbedzise zwithu zwi bvaho kha maṅwalwa, sa: Ndi a zwi humbula uri okhuthophasi i pfela inki musi i tshi khou levhelwa.
- 3 Kha vha ole tshifanyiso kha bodo ya tshoko ya okhuthophasi i tshi khou pfela inki, zwa sia madi o swifhala.
- 4 Nga u modela/u edzisela kha vha engedze mafhungo (1–2) kha nyolo yavho, sa; okhuthophasi i pfela inki, zwa sia madi o swifhala.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi uri vha khou ya u shumisa tshifanyiso tsha muhumbulo nga maṅwalwa.
- 6 Kha vha vhudze vhagudi vha bonye maṭo, vha digede. Kha vha dovhe vha vha vhalele maṅwalwa hafhu.
- 7 Kha vha vhudze vhagudi vha bonyolole maṭo, vha ole zve vha vha vha tshi khou vhona kha tshifanyiso tsha muhumbulo wavho tshi no bva kha maṅwalwa.
- 8 Kha vha vhudze vhagudi vha fhedzise mafhungo buguni dzavho.
- 9 Tsha u fhedzisela, tendelani vhagudi vha rembuluwe vha sedzane vha ambe nga zwifanyiso zwa mihumbulo yavho na phathinara dzavho.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbiri la U shumela la U vhala 9.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṭānu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṭānu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhelela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

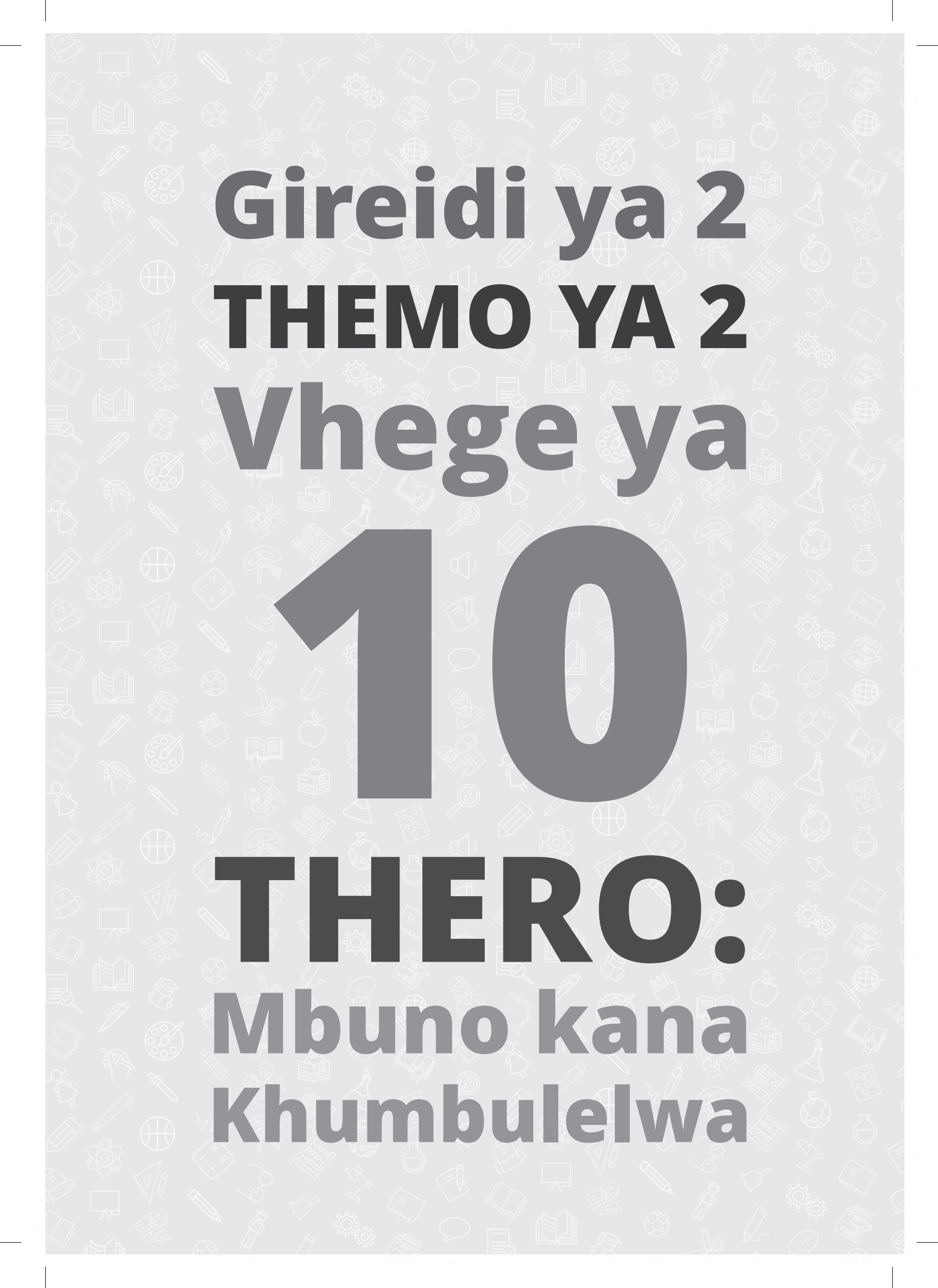

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho k̄lasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso th̄uthuwedzi dzine dza d̄o sumba nd̄ila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwitori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwitori zwe ra vhala?
 - e Ro n̄wala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wañu wo khwinifhala nga nd̄ilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwinifhala nga nd̄ilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na d̄ihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha d̄o zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha d̄ikhwinisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u d̄iingamela na u d̄itola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.

The background of the entire page is a light gray color with a repeating pattern of small, white, line-art icons. These icons represent various educational fields: science (flasks, beakers, globes, atoms), mathematics (rulers, compasses, calculators, numbers), arts (pencils, paint palettes, brushes), and general education (books, graduation caps, speech bubbles, lightbulbs).

Gireidi ya 2
THEMO YA 2
Vhege ya

10

THERO:
Mbuno kana
Khumbulelwa

Ndugiselo dza Kilisani

- 1 Musi vhege inwe na inwe i tshi thoma, kha vha vhe na vhuṭanzi uri kilasirumu yavho yo kuna nahone zwithu zwo vhekanywa zwavhuḍi.
- 2 Bodo dza u ṭana, mbondo dza thero na thebuḷu, kha dzi shandulwe na u engedzwa tshifhinga tshoṭhe, zwithu zwine zwa si tsha vha na mushumo zwi bvisiwe, vha zwi vhulunge nga vhuronwane.
- 3 Vho no fhedza, kha vha lugise maipfi a garaṭaṭhaṅwa/garaṭambali/garaṭatai na zwifanyiso zwa maipfi a thero zwine vha ḍo ṭoda u zwi shumisa.
- 4 Kha vha itendugiselo dza zwiteṅwa zwine vha ḍo zwi shumisa kha luvhondo lwavho lwa thero na ṭafula/khona, zwine zwa ḍo takadza vhagudi, sa: bugu ya zwiṭori zwa mbuno kana zwa ngoho na bugu ya zwiṭori zwa khumbulelwa kana zwi si zwa ngoho.
- 5 Kha vha ite ṭhodiṣiso kha inthanethe vha tshi ita ndugiselo dza thero. Sa tsumbo: Bugu ya zwiṭori zwa mbuno zwo iteaho kana zwa ngoho fhano shangoni.
- 6 Vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dza vhagudiswa dza ndowedzo na Bugu dza Mishumo dza DBE dzi a lulamiswa dzoṭhe, dza vhewa zwavhuḍi he dza tea u dzula hone.
- 7 Kha vha vhe na vhuṭanzi uri bugu dzoṭhe khulwane, bugunanguludzwa na bugu dza laiburari ya kilasini dzo dzula nga ngona.

Nyito dza u Inga

Hedzi ndi nyito dzine dza nga shumiswa sa mishumo ine vhagudi vhane vha ṭavhanya u fhedza mishumo yavho vha ita KANA dzine vha dzi shumisa musu vha tshi khou linga vhagudi.

Nyito ya 1: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 76 na 77, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 2: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 78 na 79, Kha ri vhale.

Nyito ya 3: Bugu ya Mishumo ya DBE ya 1: Siatari la 80 na 81, Kha ri ṅwale.

Nyito ya 4: Olani tshifanyiso tsha mbuno kana tshiṭori tsha ngoho tsho ni nyanyulaho vhege ino.

Musumbuluwo

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

KHA VHA DOVHOLOLE THERO: U SWIKELELA NḌIVHOTHANGELI

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi tshifanyiso tsha Gugu o thetselesa Zolani kha tshiḱori tsha Bugu Khulwane tsha: **Gugu u tumbula zwiḱulu**
- 2 Kha vha vḱudze vhagudi uri ri khou isa phanḁa na thero ya: Mbuno kana Khumbulelwa.
- 3 Kha vha ole tshidanga tshi re na dzina ḷa **thero** vhukati ha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha vḱudzise vhagudi vha ri: *Ndi zwifhio zwine na vho zwi ḁivha nga thero iyi?*
- 5 Kha vha ḱwale mihumbulo ya vhagudi kha mapa wa mihumbulo. Kha vha vhee mihumbulo i no fana fhethu huthihi.
- 6 Arali vhagudi vha tshi khou kundelwa u fhindula, kha vha vha vḱudzise mbudzisoḱhuthuwedzi dzi tevhelaho:
 - a Ndi ngani mbuno dzi tshi ḱoḁea?
 - b Ndi ngani zwiḱori zwa khumbulelwa zwi tshi ḱoḁea?
 - c Ndi lini hune mbuno dza vha dza ndeme?
 - d Ndi lini hune zwiḱori zwa khumbulelwa zwa vha zwa ndeme?

ḌIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS).
- 2 Kha vha ḱane ipfi na tshifanyiso kha Bodo ya Ḍivhamaipfi a Thero.
 - Pfela.
 - Shanda.
 - Masi
 - Tshikhalani.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Gwitha ndi tshiḱoni;	<i>Edziselani u fhufha</i>
Tshi tshimbila vhusiku;	<i>Edziselani u tshimbila</i>
Ḳi vḱonesha vhusiku;	<i>Kwamani maḱo</i>
Ndi one masiari;	<i>Shumisani zwanḁa no zwi vula no sedza nḱha ni tshi nga ni khou vḱona tshedza</i>
Ḳa kavha muḱini;	<i>Edziselani u nga ri ni khou kavha kha nḱhanga ya nḱu.</i>
Vhathu vha a shavha	<i>Itani u nga ri ni khou shavha</i>

Muñwalo

Minete ya 15

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ndowedzo.
- 2 Kha vha vhidze mibvumo na maipfi a tevhelaho uri vhagudi vha a ñwale:
 - a dzhulu
 - b tshena
 - c thola
 - d khulu
 - e ñwala
 - f ṭwisa
 - g fhira
 - h nzambo
 - i mbila
 - j tzheta
- 3 Tshi no tevhela, kha vha vhudze vhagudi uri vha shumise penisela dza muvhala kha u lulamisa mishumo yavho vhone vhañe.
- 4 Kha vha ñwale mibvumo na maipfi zwi tshi vhone kha bodo ya tshoko.
- 5 Kha vha kuvhanganye bugu dza vhagudi musi tshikolo tshi tshi bva, vha sedze uri ndi nnyi ane a lila thuso inwe.

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA MUÑWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thangelauvhala

TSHIṬIRATHEDZHI TSHA U PFESESA: U BVUMBA

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha khaphethe u itela uri vha kone u vhona Bugu Khulwane.
- 2 Kha vha vule Bugu Khulwane vha ye kha tshitori tsha: **Gugu u tumbula zwihulu**
- 3 Kha vha ite nyendelazwifanyiso ya siatari linwe na linwe, vha tshi vhudzisa vhagudi uri vha vhona u nga hu khou bvelela mini.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u tumekanya zwifanyiso, u itela uri vha kone u pfelesa zwavhudi uri tshitori itshi tshi amba nga mini.
- 5 Kha vha divhadze vhagudi divhamaipfi ntswa kha zwipida zwo teaho zwa tshitori.

- 6 Kha vha vhale tshitori tshothe nga khathihi, vha sa imi.

U n̄wala:

Minete ya 30

u pulana na mvetamveto

T̄HOHO: N̄walelani muñwe muthu wa hayani vhurifhi ni mu vhudze nga mbuno ye na guda ngayo ya fhedza yo ni nyanyula.

MUSHUMO: N̄walani vhurifhi ni bwise vhuḍipfi ha mihumbulo yañu.

FUREME/MUHANGA WA U N̄WALA

N̄waha uno ndo guda nga....., na.....

Fhedzi kha zwothe zwe guda, tsho nnyanyulesaho/ntakadzesaho ndi.....

U EDZISELA/U MODELA

- 1 Kha vha talutshedze uri namusi vhagudi vha do **n̄walela muñwe muthu wa hayani (hu nga vha mubebi, murathu, muzwala, nzw) vhurifhi vha mu vhudza nga mbuno ye vha guda ngayo.**
- 2 Kha vha vha talutshedze uri ri do dzhia marifhi haya mafheloni a vhege ra ñea mutanganedzi. Hezwi zwi do thusa uri vhatu vha re hayani vha ñivhe zwe ra vha ri tshi khou guda ngazwo.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ya u n̄wala.
- 4 Nga u **edzisele/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula** vha sa a thu n̄wala.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u ñadza fureme ya u n̄wala, sa: ndi khou toḍa u n̄walela mukomana wanga vhurifhi. Ndi khou zwi humbula uri ro guda nga vhuḍipfi, sialala na vhuendi! Fhedzi zwe zwa nnyanyulesa/ntakadzesaho ndi musi ri tshi vhala nga Haile Gebrselassie nga theme ya 1.
- 6 Kha vha talutshedze uri ri do n̄wala maipfi afhio. Kha vha **tale mutaladzi wa ipfi liñwe na liñwe.**
- 7 Nga u **edzisele/u modela** kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala:
Ha Nicholas,
N̄waha uno ndo guda nga sialala, vhuḍipfi ho fhamabanaho na vhuendi, fhedzi zwe zwa nnyanyulesa ndi musi ri tshi vhala nga Haile Gebrselassie.
- 8 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n̄wala mibvumo ine vha i ñivha.**
- 9 **Kha vha shumise zwishumiswa,** zwi ngaho sa: maipfi maanzeli/maipfi o ñowealeho na maipfi a ñivhamaipfi ya thero, u vha thusa u n̄wala maipfi ane a vha kunda.

- 10 Kha vha thuthe tsumbo dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha ɔalutshedze vhagudi uri heyo yo vha i tshi tou vha tsumbo, zwino vhagudi vha tea u ɔwala mihumbulo yavho vhone vhaɔe.

NDAELA DZA ORAɔA

- 1 Kha vha vhudzise vhagudi: no takalela kana u nyanyulwa nga u guda nga zwifhio naɔwaha?
- 2 Kha vha ɔee vhagudi ndaela ya **u humbula vha sa a thu ɔwala**.
- 3 Kha vha ɔalutshedze vhagudi uri vha tea u ɔa na mihumbulo yavho vhone vhaɔe – vha songo kopa mihumbulo yavho!
- 4 Kha vha ɔee vhagudi ndaela ya u rembuluwa vha amba na phathinara nga zwe zwa vha takadzesa u guda ngazwo.
- 5 Kha vha ɔee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha ambe.
- 6 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga zwe vha takalela u guda ngazwo.
- 7 Vha tea uri: zwe zwa nnyanyulesa kana u ntakadzesa ndi...
- 8 Kha vha ɔalutshedze uri vhagudi vha ɔo tea u shumisa fureme ya u ɔwala, u ola na u ɔwala mihumbulo yavho vhone vhaɔe.

U ɔWALA

- 1 Kha vha ɔee **vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou ɔwala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho**.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha ɔwala**.
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u ɔwala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho**.
- 6 **Kha vha ɔutuwedze vhagudi**.

zwipfi

 + % = 14 😊 😞 😞

metse u ita vhukhaki

Khonani Sapi,

Nariwaha ndo guda nga ha Metse,
vhudipfi, and na u ita vhukhaki.
Kha zwothe, tshe tsha ntakadzesa
ndi u guda nga ha mvelelo dzo
fhambanaho.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Musumbuluwo.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Musumbuluwo.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze tshitevhelangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuvhili

U ḡalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha ḡivhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

- 1 Kha vha bule mubvumo, vha imisele nḡha magaraḡatai oḡhe o gudwaho nga iyi themo: /ḡ/ /tzh/ /dz/ /hw/ /mb/ /dy/ /vh/ /nz/ /fh/ /sw/ /ḡw/ /ḡw/ /kh/ /th/ /tsh/ /dzh/
- 2 Kha vha imisele nḡha magaraḡatainga mutevhe wo fhambanaho, vha humbele vhagudi vha vhale mibvumo nga muthihi.
- 3 Kha vha nambatedze garaḡatai ḡi re na mubvumo kha bodo ya tshoko.
- 4 Kha vha humbele vhagudi vha si vhanzhi vho fhambanaho vha ḡe vha fhaḡe maipfi kha bodo ya tshoko.
- 5 Vha kone u humbela vhagudi vha fhaḡa na u ḡwala maipfi a tshivhalo tshine vha ḡo tshi kona kha bugu dzavho.

PHUROGIREME YA U ḡHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muḡwalo:

Minete ya 15

Kha vha dovhoolole (ma)ḡedere/maipfi/mafhungo

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuḡwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḡi thoma nga Danzi ḡa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha ḡwalulula mafhungo kha bugu dzavho.

 Lito lawe ḡi a vhavha.

 Fhatḡuwani u swela u fhola.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U vhala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhala ha U ranga**ZWIŦIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U THATHUVHA**

Ľinwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Gugu u tumbula zwihulu</p> <p>Nga matsheloni a muriwe Mugivhela, Gugu o vha e nnda a tshi khou tamba musi a tshi pfa zwine khaladzi awe Zołani a khou vhudza khonani dzawe. 'Ndo vhala zwa uri hu nga vha hu na mađi kha Masi!' ndi ene a tshi vha vhudza, 'Idanu elekanya – arali hu na mađi kha Masi, țhamusi hu na zwitshilaho?' u khou đivhudzisa nga u tou amba.</p> <p>Gugu ha ngo kholwa zwe a pfa! O vha a saathu vhuya a pfa nga ha zwi tshilaho zwi re kha dzipułante. 'Fhedzi-ha, arali Zołani a tshi khou vhudza khonani zwenezwo, i nga vha i ngoho! Ndi muthu a no takadzwa nga saintsi,' ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Hoo! Gugu u a tenda uri zwine khaladzi awe a khou amba ndi ngoho ngauri khaladzi awe u funesa saintsi. Ndi ita tsenguluso ya uri țhamusi kuhumbulele uku ku nga vha kwo khakhea!</p>
<p>Đuvha loțhe musi Gugu a tshi khou tamba, o vha a tshi dzulela u elekanya nga mađi na zwi tshilaho zwi re kha Masi. O vha a tshi vho zwi đivha uri Masi ndi pułanete tswuku. O dovha hafhu a zwi đivha uri Masi ndi pułanete ya vhuņa u bva kha đuvha. Gugu a elekanya nga mativha na milambo, maisha na mađanzhe.</p>	<p>Ndi vhona u nga Gugu u khou kanganyisa <i>zwifanyiso</i> zwine a vha nazwo nga ha Masi na <i>mbuno</i> dza vhukuma.</p>
<p>Nga masiari a Ľeneło đuvha, khonani ya Gugu Yoza a đa u tamba.</p> <p>'Ni nga bvumba?' Ndi Gugu a tshi vhudzisa, 'Ndamusi ndo wana uri matsina kha Masi hu na mađi nahone hu na zwi no tshila!'</p> <p>'Ni na vhuțanzi nazwo?' Yoza u a vhudzisa a tshi sumbedza u sa tenda.</p>	<p>Hoo! Gugu u ita tenguluso ya uri 'vhutshilo' zwi amba 'vhatsinda – vhahuluhulu vhadala' naho zwi si zwe Zołani a amba. Ndi vhona u nga o pfela dubo zwe Zołani a amba.</p>

Liñwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>“Ee! Ndi zwone zwe Zołani a amba, nahone u ñivha tshinwe na tshinwe! ndi Gugu a tshi fulufhedzisa.</p> <p>‘Ndi vhutshilo-ge honoho?’ Yoza u a vhudzisa.</p> <p>‘Ndi vhona u nga ndi ha vhatsinda – ha vhatsinda vhahuluhulu vhadala!’ ndi Gugu a tshi talutshedza.</p>	
<p>Vha mbo ñdzhena nga ngomu ñduni vha dzhia mabambiri na khirayoni.</p> <p>‘Ndi do ola Masi!’ ndi Gugu a tshi amba.</p> <p>‘Yoo! Ndi muhumbulo wavhuqi hoyo! hu fhindula Yoza</p> <p>Gugu na Yoza vho fhedza awara dzi re na tshivhalo vha tshi khou ola zwifanyiso zwa zwi tshilaho zwa vhatsinda zwi re kha Masi. Gugu a elekanya nga vhatsinda vhahuluhulu vhadala vho dzula kha thavhula dza mivhalavhala vhe bitshini. Yoza a vhahuluhulu vhadala vha tshi khou rwa migado ishani lihuluhulu li re kha Masi.</p>	<p>Gugu na Yoza vha khou shumisa ngelekanyo dzavho. A thi vhoni vha tshi zwi ñivha uri zwithu zwine vha khou elekanya ngazwo ndi zwa khumbulelwa naa kana ndi mbuno dza vhukuma.</p>
<p>Musi Yoza a tshi humela hayani nga madekwana, o tuwa na zwifanyiso zwawe zwe a ola. A dzula fhasi na kurathu kwawe Bayethe.</p> <p>‘Vhonani! Masi yo tou rali!’ ndi Yoza a tshi talutshedza.</p> <p>‘Masi ndi mini?’ ndi Bayethe a tshi todu ñivha.</p> <p>‘Masi ndi pujanete inwe-vho. Ndi pujanete tswuku i re na mativha na milambo, maisha na maqanzhe.</p> <p>I dovha ya vha na vhatsinda-vha-denga vhahuluhulu vhadala vha no dzula heneffho nahone vha twa bitshini!’ ndi Yoza a tshi amba e na u ñifulufhela.</p>	<p>Ndi khou zwi vhona uri Yoza u khou shumisa zwe a ola kha u funza kurathu kwawe nga ha Masi. A zwi tendisei, uri u khou zwi talukanya uri zwifanyiso zwawe zwe a ola nga ngelekanyo ndi zwa khumbulelwa u fhira u vha mbuno dza vhukuma.</p>
<p>‘No pfa nga nnyi, Yoza?’ ndi mukomana wa Yoza, Themba a no vhudzisa a tshi khou sea.</p> <p>‘Gugu o pfa Zołani a tshi khou amba. Hafhu Zołani u ñivha tshinwe na tshinwe tsha saintsi!’ ndi Yoza a no ralo.</p> <p>‘Zołani o amba ngauralo!’ ndi Themba a tshi sea.</p> <p>‘Zołani o tou zwi vhala uri ho waniwa maqi kha Masi. Fhedzi hayo maqi a hone ndi tshiomate othe! Nahone hafho fhethu hu nga kha qi vha hu na zwi tshilaho – ngauri zwothe zwi tshilaho zwi tshila nga maqi – fhedzi a hu na zwi tshilaho zwo no wanalaho u swika zwino,’ ndi Themba a tshi talutshedza.</p>	<p>Hoo! Ndi vhona u nga Themba o pfa khaladzi awe a tshi khou amba, a zwi vhona uri Yoza u khou tanganyisa mbuno dza ngoho na zwithu zwa khumbulelwa.</p>

Līnwalwa	U vhala ha U Ranga/Thoma (U elekanya nga U amba)
<p>Themba a bvisa founu yawe a űwala uri 'mađi kha Masi kha Google.' 'Vhonani! u ralo o imisa founu a tshi ita uri Yoza na Bayethe vha vhone zwavhuđi zwifanyiso.</p> <p>'Ni songo sokou tenda zwoťhe zwine na vhudzwa! hu amba Themba.</p>	<p>Hoo! Zwifanyiso zwo fhambana tshoťhe na zwe Yoza a ola. Ndi ita ťhaťhuvho ya uri zwifanyiso zwi sumbedza mbuno dza vhukuma.</p>
<p>Nga matshelo Themba a vhona Zołani kerekeni. 'Ndi na tshiťori tshi no seisa luńwe tshine nda tama u ni vhudza, hu amba Themba. 'Gugu o ni pfa hezwiđa ni tshi khou ri vhudza nga ha mađi o waniwaho kha Masi. A swika a vhudza Yoza uri hu na mativha na milambo, maisha na mađanzhe kha Masi! Nga murahu, nńe nda pfa Yoza a tshi khou vhudza Bayethe nga vhatsinda vhahuluhulu vhadala vha no wanala bitshini dzi re kha Masi. O zwi amba u nga ndi mbuno dza vhukuma! ndi Themba a tshi amba. Zołani a thoma u sea, a tshi dzungudza űhoho.</p>	<p>Ndi vhona u nga Themba na Zołani vuhvili havho vha vhona u nga kupfesesele kwa Gugu na Yoza ku a seisa. Gugu na Yoza vha vhona u nga vha na mbuno dza vhukuma. Fhedzi ngoho ndi ya uri vho thoma tshiťori tsha khumbulelwa tshine tsha seisa.</p>
<p>Zołani o wana khaladzi awe e hone musi a tshi swika hayani. 'Ndi na tshiťori tshi vhahuluhulu vhadala vha re bitshini dza Masi. Yoza o vhudza Thema uri vhoiwe no pfa nga nńe!</p> <p>'Ndo ni pfa inwi ni tshi khou vhudza khonani dzańu nga ha mađi na zwi tshilaho zwi re kha Masi! ndi Gugu a tshi fhindula.</p> <p>'U amba nga mađi na zwi tshilaho zwo fhambana na u amba nga mativha na milambo, maisha na mađanzhe na vhatsinda vhahuluhulu vhadala! ndi Zołani a tshi űalutshedza.</p>	
<p>A mbo mu sumbedza gurannđa. 'Ni tea u vhala mbuno dza vhukuma musi ni saathu hasekanya mavharivhari!' hu amba Zołani, musi a tshi khou thoma u vhalela khaladzi awe atikiji.</p>	<p>Ndi vhona u nga Zołani o vha a tshi khou űođou vha na vhuťanzi uri Gugu a pfe uri mbuno dza vhukuma dzi fhambana nga mini na zwe a tou humbulela.</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
Zolani o vhudza mini khonani dzawe?	<ul style="list-style-type: none"> O vha vhudza uri hu nga vha hu na maḡi kha Masi. O vha a tshi ḡivhudzisa uri hu nga vha hu na zwi tshilaho naa kha masi.
Ndi lusha lufhiio lwa zwi tshilaho lwe Gugu a humbula uri lu a wanala kha Masi?	O humbula uri hu nga vha hu na vhotsinda-vha-denga vhahuluhulu vhadala kha Masi.
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi nga mini Gugu o vhone u nga kha Masi hu na mativha na milambo, maisha na maḡanzhe na vhotsinda vhahuluhulu vhadala?	<ul style="list-style-type: none"> Ngauri o vha o pfa khaladzi awe a tshi khou vhudza khonani dzawe nga ha maḡi na zwi tshilaho ngei kha Masi. Ngauri o sokou tenda zwe khaladzi awe a amba ngauri khaladzi awe u funesa saintsi. Ngauri ha ngo thoma a sedza uri ndi mbuno dza vhukuma naa – o sokou ṡanganedza zwe a pfa. Ngauri o vha a sa zwi ḡivhi uri maḡi a re kha Masi ndi a muxwatu.

U vhalala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṡhe, muṡwe na muṡwe e na **Bambiri la U shumela la U vhalala 10.**
- 2 Kha vha ṡalutshedze kilasi yoṡhe **Nyito ya 1** ya **lavhuvhili.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṡalutshedze kilasi yoṡhe **Nyito ya 2** ya **lavhuvhili.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḡadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshesela, na uri zwo vhalala mini.
- 9 Kha vha ṡalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhalala kana nyito dza u vhalala.

Lāvthuraru

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

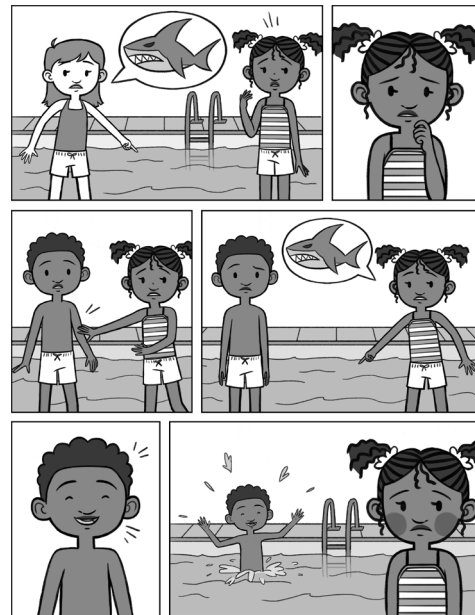
DIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Divhamaipfi ya Thero.
 - Khumbulelo.
 - Tshisili.
 - Pulanete.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Gwitha ndi tshiṅoni;	Edziselani u fhufha
Tshi tshimbila vhusiku;	Edziselani u tshimbila
Ḳi vhoneṣa vhusiku;	Kwamani maṭo
Ndi one masiari;	Shumisani zwanḡa no zwi vula no sedza nṭha ni tshi nga ni khou vhone tshedza
Ḳa kavha muḡini;	Edziselani u nga ri ni khou kavha kha nṭhanga ya nnḡu.
Vhathu vha a shavha	Itani u nga ri ni khou shavha

VHUTSILA HA U ANETSHELA ZWIṬORI (VHEGE YA U THOMA YA THERO IYI)

- 1 Kha vha fhandekanye vhagudi vha bve zwigwada zwiṭuku.
- 2 Kha vha fhe tshigwada tshiṅwe na tshiṅwe kopi ya zwifanyiso zwa vhutsila ha u anetshela zwiṭori.
- 3 Kha vha vhudze vhagudi uri vha elekanye nga tshiṭori tshine tsha yelana na zwifanyiso.
- 4 Kha vha ṅee vhagudi minete muthithi kana mivhili uri vha elekanye nga mihumbulo yavho.
- 5 Tshi tevhelaho, vhagudi vha re kha tshigwada vha fanela u sielesana, muṅwe na muṅwe wavho a tshi anetshela tshiṭori tshawe.
- 6 Kha vha humbudze vhagudi uri zwiṭori zwavho zwi tea u vha zwi na vhusiki, zwa dovha hafhu zwa yelana na zwifanyiso!
- 7 Kha vha humbudze vhagudi uri vha thetshesele zwiṭori zwa vhaṅwe nga vhuronwane.
- 8 Kha vha livhuhe vhagudi nge vha anetshela-vho vhaṅwe ngavho zwiṭori zwavho.

U tšalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

Kha vha dīvhadze mibvumo miswa na maipfi maswa

U DOVHOLOLA MAIPFI.

- 1 Kha dzule vho dzudzanya magaraṭatai.
- 2 Kha vha fare garaṭa līnwe na līnwe , vha humbele vhagudi vho fhambanaho nga muthihi vha vhale.
- 3 Arali mugudi a sa kona u vhala ipfi, kha vha thuse mugudi a tou bula mibvumo ya ipfi

PHUROGIREME YA U TŠADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Muñwalo:

15 Minete

Kha vha ite ndovhololo ya (ma)ḽedere/maipfi/mafhungo.

- 1 Kha vha sumbedze vhagudi kuñwalele khwa mafhungo mapfufhi kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha sumbedze uri fhungo ḽi thoma nga Danzi ḽa fhela nga tshithoma.
- 3 Vhagudi vha nwalulula mafhungo kha bugu dzavho.

 Dzhavhelo ḽa dzhulu ndi u

 dzhena mulindini.

 Thendo o thatha vhatu.

PHUROGIREME YA U THADUKANYA MUŃWALO

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

Fhungo: _____

U űwala:

Minete ya 30

U pulana na mvetamveto

THOHO: űwalelani muűwe muthu wa hayani vhurifhi ni mu vhudze nga mbuno ye na guda ngayo ya fhedza yo ni nyanyula.

MUSHUMO: űwalani vhurifhi ni bwise vhuđipfi ha mihumbulo yaűu.

FUREME/MUHANGA WA U űWALA

Ha.....

űwaha uno ndo guda nga....., na.....

Fhedzi kha zwothe zwe nda guda, tsho nnyanyulesaho/ntakadzesa ndi.....

Ndi takalela u guda nga.....ngauri.....

Kha zwothe, ndi pfa.....nga Gireidi ya 2.

Wavho/Waűu

[Dzina laűu]

U EDZISELA/U MODELA

- 1 Kha vha talutshedze vhagudi uri űamusi vha do engedza mafhungo kha zwe vha űwala nga Musumbuluwo.
- 2 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha do talutshedza zwothe zwe vha zwi takalela nga zwe vha guda zwone.
- 3 Kha vha vhalele vhagudi fureme ntswa dza u űwala.
- 4 Nga u **edzisela/u modela** kha vha sumbedze vhagudi uri **vha tea u humbula vha sa a thu űwala**.
- 5 Kha vha vhudze vhagudi nga mihumbulo ine vhone vha vha nayo ya u dadza fureme ya u űwala, sa: ndi takalela u guda nga Haile Gebrselassie ngauri ndo guda nga shango la Ethiopia. Ndi takalela u guda nga mugidimi ngauri na nne ndi takalela u gidima.
- 6 Kha vha talutshedze uri ndi maipfi afhio ane vhone vha do űwala. Kha vha tale **mutaladzi wa ipfi liűwe na liűwe**.

- 7 Nga u **edzisela/u modela**, kha vha fhedzise fureme ya u n̄wala, sa: Ndo takalela u guda nga Haile Gebrselassi ngauri u bva Ethiopia. Ndo takalela u vhona zwifanyiso zwa Ethiopia, nga nd̄ila ine shango ilo la vha ngayo. Ndi tou tama ngavhe ndo thetshelesa khaladzi yanga. Ndi dovha hafhu nda takalela u guda ngae ngauri ndi takalela u gidima, na ene ndi mugidimi.
Wanu,
Catherine
- 8 **Kha vha bule maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u n̄wala mibvumo ine vha i divha.**
- 9 **Kha vha shumise zwishumiswa**, (maipfi maanzeli/maipfi o doweleaho na maipfi a divhamaipfi ya thero) kha u vha thusa u n̄wala maipfi ane a vha kunda.
- 10 **Kha vha thuthe tsumbo** dzavho kha bodo ya tshoko. Kha vha talutshedze uri heyoy vha i tshi tou vha tsumbo, zwino **vhagudi vha tea u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.**

NDAELA DZA ORALA

- 1 Kha vha humbudze vhagudi uri nga Musumbuluwo, ro thoma u n̄wala vhurifhi nga zwe vha guda ngazwo u swika zwino.
- 2 Namusi ri do engedza mafhungo kha zwine ra do n̄wala.
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi: ndi zwifhio zwiṅwe zwe na guda na zwi takalela zwine na nga ri vhudza ngazwo nanwaha?
- 4 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u **humbula vha sa a thu n̄wala.**
- 5 Kha vha talutshedze vhagudi uri vha tea u da na mihumbulo yavho vhone vhaṅe – **vha songo** kopa mihumbulo yavho!
- 6 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya u **rembuluwa vha amba** na phathinara nga zwe na guda na uri ndi ngani no takalela u guda ngazwo?
- 7 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 2–3 vha rembuluwe vha ambe.
- 8 Kha vha vhidze vhagudi 3–4 vha vha vhudze nga mihumbulo yavho.
- 9 Vha tea uri: ndi takalela u guda....ngauri....
- 10 Kha vha talutshedze uri vhagudi vha do tea u shumisa fureme ya u n̄wala u ola, na u n̄wala mihumbulo yavho vhone vhaṅe.

U N̄WALA

- 1 Kha vha **ṅee vhagudi bugu** dzavho.
- 2 Musi vhagudi vha tshi khou n̄wala, kha vha monamone na kilasi vha fare **khuvhanganotshihadu navho.**
- 3 Kha vha vhudze vhagudi vha **vhale zwe vha n̄wala.**
- 4 Kha vha thuse vhagudi u fhedzisa fureme ya u n̄wala.
- 5 Kha vha thuse vhagudi u **bula maipfi nga u ongolowa sa tshibode na u shumisa zwiko zwo teaho.**
- 6 **Kha vha tuṭuwedze vhagudi.**

U rembuluwa vha sedzana vha amba:

- 7 Musi ho sala minete ya 2-3, kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha vheye penisela kule.
- 8 Kha vha nee vhagudi ndaela ya uri vha rembuluwe vha sedzane na phathinara vha ambe nga zwe vha ola.

Kha vha kuvhanganye mushumo wothe wa vhagudi wa vhege, vha ite bugu. Vha vheye khonani ya u vhala henefho kilasini uri vhagudi vha kone u wana tshifhinga tsha u vhala nga vhothe.

Khonani Sapi,

Naniwaha nda guda nga ha Metse,
vhudipfi, and na u ita vkhakhi.

Kha zwathe, tshe tsha ntakadzesa
ndi u guda nga ha mvelele dza
fhambanaho.

Ndi a takalela u guda nga ha mvelele
dzo fhambanaho ngauri ndi a zwi
vhona uri vhaty vhothe vha ita
zwithy zwo fhambanaho.

Nga u angaredza, ndi pfa ndo takala
u vha kha Gireidi 2.

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yothe, muñwe na muñwe e na **Bambiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 1** ya **Lavhuraru.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala.**
- 6 Kha vha talutshedze kilasi yothe **Nyito ya 2** ya **Lavhuraru.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha dadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha talukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Lāvhuṅa

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ṭanganya

NNE NDI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **fhola**
- 3 Kha vha fhandekanye ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**fh**/-/**o**/-/**l**/-/**a**/
- 4 Kha vha bule mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo: /**fh**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuvhili wa ipfi ilo: /**o**/
- 6 Ni a ḍivhavho maṅwe maipfi a thomaho nga mubvumo: /**l**/
- 7 Kha vha bule mubvumo wa u fhedza wa ipfi ilo: /**a**/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo kha bodo ya tshoko: **fhola**
- 9 Kha vha sumbedzele nga u sumba na u ṭanganya mibvumo uri vha sike ipfi: /**fho**/-/**la**/ = **fhola**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **thola**

RINE RI...

- 1 Kha vha thome nga ngudo ya Lāvhuvhili.
- 2 Kha vha bule ipfi: **mbula**
- 3 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u thoma wa ipfi ilo ndi ufhio? /**mb**/
- 4 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa vhuvhili wa ipfi wa ilo ndi ufhio? /**u**/
- 5 Kha vha bule mubvumo wa vhuraru wa ipfi ilo: /**l**/
- 6 Kha vha vhudzise vhagudi uri: Mubvumo wa u wa u fhedza wa ipfi ilo ndi ufhio? /**a**/
- 7 Kha vha humbele vhagudi vha fhandekanye ilo ipfi li bve mibvumo yo imaho nga yoṭhe: /**mb**/-/**u**/-/**l**/-/**a**/
- 8 Kha vha ṅwale ipfi ilo: **mbula**
- 9 Vha vha vhudze vhagudi uri vha ṭanganyise mibvumo i re kha ipfi ilo vha tshi zwi ita na vhone: /**mbu**/ - /**la**/ = **mbula**
- 10 Kha vha dovholele kuitele uku kha ipfi li no bva kha ngudo ya Lāvhuraru: **dzula**

PHUROGIREME YA U ṬHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalo (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

U vhalo ha Vhuvhili

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U VHALA: U ṬHAṬHUVHA

Liṅwalwa	U vhalo ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Gugu u tumbula zwihulu</p> <p>Nga matsheloni a murṱwe Mugivhela, Gugu o vha e nṱa a tshi khou tamba musi a tshi pfa zwine khaladzi awe Zoḽani a khou vhudza khonani dzawe. 'Ndo vhalo zwa uri hu nga vha hu na maḽi kha Masi!' ndi ene a tshi vha vhudza, 'Iḽanu elekanya – arali hu na maḽi kha Masi, ṱhamusi hu na zwitshilaho?' u khou ḽivhudzisa nga u tou amba.</p> <p>Gugu ha ngo kholwa zve a pfa! O vha a saathu vhuya a pfa nga ha zwi tshilaho zwi re kha dziḽuḽante. 'Fhedzi-ha, arali Zoḽani a tshi khou vhudza khonani zwenezwo, i nga vha i ngoho! Ndi muthu a no takadzwa nga saintsi,' ndi ene a tshi elekanya.</p>	<p>Ndi kha ḽi elelwa uri Gugu o pfa zwine zwa khou ambiwa nga Zoḽani fhedzi a sa zwi pfe zwavhuḽi, a zwi pfela dubo. Ndi vhona u nga u tea u vha na vhuṱanzi na mbuno dzawe! Naho Zoḽani a tshi funa saintsi, a zwi ambi uri u ḽivha tshinwe na tshinwe!</p>
<p>ḽuvha loṱhe musi Gugu a tshi khou tamba, o vha a tshi dzulela u elekanya nga maḽi na zwi tshilaho zwi re kha Masi. O vha a tshi vho zwi ḽivha uri Masi ndi ḽuḽanete tswuku. O dovha hafhu a zwi ḽivha uri Masi ndi ḽuḽanete ya vhuṱa u bva kha ḽuvha. Gugu a elekanya nga mativha na milambo, maisha na maḽanzhe.</p>	<p>Ndi vhona u nga Gugu ho ngo pfesesa zwavhuḽi zve khaladzi awe a amba. U vhona u nga o vha a tshi khou amba zwi no kwama maḽi a re kha Masi, zve a si zwi ambe.</p>
<p>Nga masiari a ḽeneḽo ḽuvha, khonani ya Gugu Yoza a ḽa u tamba.</p> <p>'Ni nga bvumba?' Ndi Gugu a tshi vhudzisa, 'Ṇamusi ndo wana uri matsina kha Masi hu na maḽi nahone hu na zwi no tshila!'</p> <p>'Ni na vhuṱanzi nazwo?' Yoza u a vhudzisa a tshi sumbedza u sa tenda.</p> <p>'Ee! Ndi zwone zve Zoḽani a amba, nahone u ḽivha tshinwe na tshinwe! ndi Gugu a tshi fulufhedzisa.</p> <p>'Ndi vhutshilo-ḽe honoho?' Yoza u a vhudzisa.</p> <p>'Ndi vhona u nga ndi ha vhatsinda – ha vhatsinda vhahuluhulu vhadala!' ndi Gugu a tshi ṱalutshedza.</p>	<p>Gugu u khou vhudza khonani yawe zwo fhambanaho vhukuma na zve Zoḽani a amba! Ndi vhona u nga zwo raliho zwi nga vhangataidzo arali wa tenda kha zve wa tou pfa ngeno u songo wana mbuno dzi re na vhuṱanzi nga iwe muṱe!</p>

Ḳinwalwa	U vhalu ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Vha mbo ḡidzhena nga ngomu ḡḡuni vha dzhia mabambiri na khirayoni.</p> <p>‘Ndi ḡo ola Masi!’ ndi Gugu a tshi amba.</p> <p>‘Yoo! Ndi muhumbulo wavhuḡi hoyo! hu fhindula Yoza</p> <p>Gugu na Yoza vho fhedza awara dzi re na tshivhalo vha tshi khou ola zwifanyiso zwa zwi tshilaho zwa vhatsinda zwi re kha Masi. Gugu a elekanya nga vhatsinda vhahuluhulu vhadala vho dzula kha thavhula dza mivhalavhala vhe bitshini. Yoza a vhahuluhulu vhadala vha tshi khou rwa migado ishani ḡihuluhulu ḡi re kha Masi.</p>	
<p>Musi Yoza a tshi humela hayani nga madekwana, o ḡuwa na zwifanyiso zwawe zwe a ola. A dzula fhasi na kurathu kwawe Bayethe.</p> <p>‘Vhonani! Masi yo tou rali!’ ndi Yoza a tshi ḡalutshedza.</p> <p>‘Masi ndi mini?’ ndi Bayethe a tshi ḡoḡou ḡivha.</p> <p>‘Masi ndi puḡanete inwe-vho. Ndi puḡanete tswuku i re na mativha na milambo, maisha na maḡanzhe.</p> <p>I dovha ya vha na vhatsinda-vha-denga vhahuluhulu vhadala vha no dzula henefho nahone vha ḡwa bitshini!’ ndi Yoza a tshi amba e na u ḡifulufhela.</p>	<p>Ndi vhona u nga musu Yoza a tshi amba nga zwifanyiso zwawe, zwi pfala zwi tshi nga ndi mbuno dza vhukuma, u fhira u vha khumbulelwa. U khou amba nga zwithu zwe a tou elekanya zwa khumbulelwa zwi tshi nga ndi zwa vhukuma, ḡḡhani ha u vha zwithu zwi no bva ngelekanyoni yawe!</p>
<p>‘No pfa nga nnyi, Yoza?’ ndi mukomana wa Yoza, Themba a no vhudzisa a tshi khou sea.</p> <p>‘Gugu o pfa Zoḡani a tshi khou amba. Hafhu Zoḡani u ḡivha tshinwe na tshinwe tsha saints!’ ndi Yoza a no ralo.</p> <p>‘Zoḡani o amba ngauralo!’ ndi Themba a tshi sea.</p> <p>‘Zoḡani o tou zwi vhalu uri ho waniwa maḡi kha Masi. Fhedzi hayo maḡi a hone ndi tshiomate oḡhe! Nahone hafho fhethu hu nga kha ḡi vha hu na zwi tshilaho – ngauri zwoḡhe zwi tshilaho zwi tshila nga maḡi – fhedzi a hu na zwi tshilaho zwo no wanalaho u swika zwino,’ ndi Themba a tshi ḡalutshedza.</p>	<p>Ndi vhona u nga Themba u khou tama u sumbedza Yoza uri mbuno dza vhukuma dzi fhambana ngafhi na zwine a khou tou humbulela.</p>
<p>Themba a bvisa founu yawe a riwala uri ‘maḡi kha Masi kha Google.’ ‘Vhonani! u ralo o imisa founu a tshi ita uri Yoza na Bayethe vha vhone zwavhuḡi zwifanyiso.</p> <p>‘Ni songo sokou tenda zwoḡhe zwine na vhudzwa! hu amba Themba.</p>	<p>Yoza u a kona u vhona phambano vhukati ha mbuno dza ngoho na zwawe zwi re zwa khumbulelwa. Ndi ita tsenguluso ya uri Google ndi inwe ḡḡila ine ra nga wana ngayo uri zwithu zwine ra vhudzwa ndi mbuno dza vhukuma naa kana hai!</p>

Liṅwalwa	U vhalala ha Vhuvhili (U elekanya nga U amba)
<p>Nga matshelo Themba a vhona Zoḽani kerekeni. 'Ndi na tshiṭori tshi no seisa luṅwe tshine nda tama u ni vhudza, hu amba Themba. 'Gugu o ni pfa hezwiḽa ni tshi khou ri vhudza nga ha maḽi o waniwaho kha Masi. A swika a vhudza Yoza uri hu na mativha na milambo, maisha na maḽanzhe kha Masi! Nga murahu, nḽe nda pfa Yoza a tshi khou vhudza Bayethe nga vhatsinda vhahuluhulu vhadala vha no wanala bitshini dzi re kha Masi. O zwi amba u nga ndi mbuno dza vhukuma! ndi Themba a tshi amba. Zoḽani a thoma u sea, a tshi dzungudza ṭhoho.</p>	
<p>Zoḽani o wana khaladzi awe e hone musi a tshi swika hayani. 'Ndi na tshiṭori tshi vhahuluhulu vhadala vha re bitshini dza Masi. Yoza o vhudza Thema uri vhoiwe no pfa nga nḽe!</p> <p>'Ndo ni pfa inwi ni tshi khou vhudza khonani dzaḽu nga ha maḽi na zwi tshilaho zwi re kha Masi! ndi Gugu a tshi fhindula.</p> <p>'U amba nga maḽi na zwi tshilaho zwo fhambana na u amba nga mativha na milambo, maisha na maḽanzhe na vhatsinda vhahuluhulu vhadala!' ndi Zoḽani a tshi ṭalutshedza.</p>	<p>Ndi vhona u nga u vha na ngelekanyo na u vha na vhu vhusiki ha muhumbulo zwi na ndeme. Ndi vhona u nga zwi na ndeme u sa kanganyisa vhusiki ha muhumbulo na mbuno dza vhukuma.</p>
<p>A mbo mu sumbedza guranḽa. 'Ni tea u vhalala mbuno dza vhukuma musi ni saathu hasekanya mavharivhari!' hu amba Zoḽani, musi a tshi khou thoma u vhalela khaladzi awe atikili.</p>	<p>Ndi ita ṭhaṭhuvho ya uri Zoḽani u khou ṭoḽa uri Gugu a pfesese ndeme ya u sedzulusa mbuno dza vhukuma. Zwi nga vhanga thaidzo khulwane vhukuma arali vhatu vha tshi nga sokou hasekanya mihumbulo yavho i tshi nga ndi mbuno dza vhukuma dzine dza si vhe ngoho!</p>

Mbudziso dza u tevhelela	Phindulo ndavhelelwa
Zoḽani u zwi wana hani uri khaladzi awe o vha a tshi vhona u nga hu na vhatsinda vhahuluhulu vhadala bitshini dza Masi?	Themba o pfa Yoza a tshi khou vhudza kukaladzi kwavho Bayethe, u bva afho Themba a vhudza khonani yawe Zoḽani.
Itani tsenguluso nga mulaedza wa tshiṭori itshi. Ni vhona u nga ro tea u guda mini nga zwi no bva tshiṭorini itshi.	<i>Ndi vhona u nga ri tea u guda...</i>
Mbudziso ya ngani kana nga mini?	Phindulo ndavhelelwa
Ndi ngani Zoḽani o vha lela khaladzi awe atikili ya gurannḽa musi tshiṭori itshi tshi tshi fhela?	<ul style="list-style-type: none"> • Ngauri o vha a tshi ṭoḽa khaladzi awe a tshi pfa mbuno dza vhukuma. • Ngauri khaladzi awe o vha o pfa mafhungo a si one zwino o vha a tshi khou ṭoḽou u vha na vhuṭanzi tshoṭhe uri o wana mafhungomatsivhudzi a re one. • Ngauri o vha a sa ṭoḽi khaladzi awe a tshi hasekanya mavharivhari. • Ngauri o vha a tshi ṭoḽa uri khaladzi awe a vhone uri zwi na ndeme u vhala atikili u itela uri a wane mbuno dza vhukuma

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Nḽila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kilasi yoṭhe, muṇwe na muṇwe e na **Bambiri ḽa U shumela ḽa U vhala 10**.
- 2 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lāvhuṇa**.
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Tshintsha-u-Vhala**.
- 6 Kha vha ṭalutshedze kilasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lāvhuṇa**.
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḽadze tshitevhela ngudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

Ḳavhuṭanu

Nyito dza oraḷa

Minete ya 15

ḐIVHAMAIPFI YA THERO

- 1 Kha vha funze vha tshi shumisa SIVA (PATS.)
- 2 Kha vha ṭane ipfi na tsumbedzelo kha Bodo ya Ḑivhamaipfi ya Thero.
 - Phungo.
 - Athikili.
 - Thoḑisiso.

Tshidade kana luimbo	Nyito
Gwitha ndi tshiṭoni;	<i>Edziselani u fhufha</i>
Tshi tshimbila vhusiku;	<i>Edziselani u tshimbila</i>
Ḳi vhoneṣa vhusiku;	<i>Kwamani maṭo</i>
Ndi one masiari;	<i>Shumisani zwanḑa no zwi vula no sedza nṭha ni tshi nga ni khou vhona tshedza</i>
Ḳa kavha muḑini;	<i>Edziselani u nga ri ni khou kavha kha nṭhanga ya nṅḑu.</i>
Vhathu vha a shavha	<i>Itani u nga ri ni khou shavha</i>

THERISANO YA MAṆWALWA A U VHALA (KHATHIHI) NA VHAGUDI

- 1 Kha vha ṅwale fureme ya therisano kha bodo ya tshoko:
 - Kha tshiṭori itshi...
 - Ndo takalela musi...
 - Ndi humbula u nga hetshi tshiṭori tsho ṅwalelwa u ri ndi gude...
- 2 Kha vha vhelele vhagudi fureme ya therisano.
- 3 Kha vha vhee vhagudi kha **zwigwada zwiṭuku**.
- 4 Kha vha vhudze vhagudi uri vhoṭhe vha tea u seilelisana musi vha tshi fhindula mbudziso inwe na inwe ya therisano iyi.
- 5 Kha vha ri kilasi i thetshelese.
- 6 Kha vha humbele vhagudi vho fhambanaho kana tshigwada tshigede uri vha ṅekane phindulo na vhaṅwe.
- 7 Arali phindulo yo khakhea, kha vha vha khakhulule.
- 8 Kha vha livhuwe vhagudi nge vha shela mulenzhe kha ngudo.

U ṭalukanya mibvumo na foniki:

Minete ya 15

U fhandekanya na u ṭanganya

Kha vha ṅwale thebuḷu kha bodo a tshoko I ne ya katela mibvumo yo gudwaho ino themo.

ḷ	tzh	dz
a	l	m
hw	mb	dy
n	e	s
vh	fh	sw
b	k	i
kh	th	tsh
o	dzh	u

U MODEḷA/NYEDZISELO

- 1 Kha ṭole mibvumo yoṭhe vha i vange kha bodo ya tshoko.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi minete 3 uri vha ite maipfi manzhi ane vha nga a kona vha tshi khou shumisa u ṭhanganyiso ya mibvumo afho ṅṭha.

VHAGUDI VHA A SHUMA

- 1 Kha vha vhudze vhagudi vha vule bugu dzavho dza ṅḍowedzo.
- 2 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha thome u ṅwala.
- 3 Kha vha ṅee vhagudi minete ya 3 ya uri vha wane na u fhaṭa maipfi a tshivhalo u ya nga hune vha nga kona ngaho.
- 4 Kha vha tende vhagudi vha lulamise mishumo yavho.
- 5 Kha vha humbele vhagudi u kovhekana na vhaṅwe maipfi e vha a fhaṭa, vha a ṅwale kha bodo ya tshoko.

PHUROGIREME YA U ṭHADUKANYA FONIKI

Mubvumo/Mibvumo: _____

Maipfi: _____

U vhalala (khathihi) na vhagudi:

Minete ya 15

Thevhelauvhala

ZWIṬIRATHEDZHI ZWA U PFESESA: U NWELEDZA KANA MANWELEDZO / U ṬHATHUVHA

NYITO YA ORALA YA U ṬALUTSHEDZA ZWI BVAHO TSHIṬORINI

- 1 Kha vha ṭalutshedze uri vhagudi vha ḁo amba nga zwithu zwine vha vhona zwi zwa ndeme tshiṭorini itshi: **Ngwanuluso khulu ya Gugu.**
- 2 Vha ḁo amba na nga u ṭhathuvho ine vha nga ita nga tshiṭori.
- 3 Kha vha shumise **u modela/u edzisela** vha tshi sumbedza vhagudi uri vha nga shumisa hani mafhungo a 1–2 kha u dovholola u **ṭalutshedza mafhungo e a vha takadza** tshiṭorini na **ṭhathuvho** nga ha tshiṭori sa: **ndi takalela uri** tshiṭori itshi tsho ri gudisa nga mbuno dza Masi, naho tsho vha tshi tshiṭori tsha khumbulelwa. **Nga u vhona hanga,** vhukhaxhi he Gugu a ita vhu nga itwa nga nnyi kana nnyi. Ndi humbula u nga vhukhaxhi hovhu vhu anzela u itea.
- 4 Kha vha imisele nṭha zwifanyiso zwi no bva kha Bugu Khulwane. Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha lavhelese zwifanyiso vha elekanye nga zwe zwa bvelela.
- 5 Kha vha ṅee vhagudi ndaela ya uri vha elekanye nga **u ṭhathuvha mafhungo a** tshiṭorini itshi.
- 6 Kha vha ri vhagudi vha 2–3 vha **ṭalutshedze-vho** kilasi yoṭhe mihumbulo yavho. **Kha vha thuse** vhagudi u vumba mafhungo o fhelelaho.
- 7 Kha vha ṭalutshedze na u lulamisa vhukhaxhi vhuṅwe na vhuṅwe ho ḁoweleaho vhuṅwe ha anzela u itwa kha vhagudi.
- 8 Kha vha ri vhagudi vha **rembuluwe vha ambe** na u ṭalutshedza-nga vhavhili /phatinara-vho vhaṅwe ngavho (phatinara) **zwine vha elelwa** zwa tshiṭori itshi. (*A vho ngo tea u tou rwela ngomani zwe mugudisi a amba. Hei i tea u vha mihumbulo i no bva kha vhagudi vhone vhaṅe!*)

U vhala ha Tshigwada hu na U sumbiwa Ndila Minete ya 30

ZWIGWADA: _____

- 1 Kha vha dzudze kīlasi yoṭhe, muṅwe na muṅwe e na **Bammbiri la U shumela la U vhala 10.**
- 2 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 1** ya **Lavhuṭanu.**
- 3 Kha vha vhidze tshigwada tsha u thoma uri vha shume natsho.
- 4 Nga murahu ha minete ya 15, kha vha ri vha tshigwada itshi vha humele madzuloni avho.
- 5 Kha vha ite **Nyito ya Phanda-u-Vhala.**
- 6 Kha vha ṭalutshedze kīlasi yoṭhe **Nyito ya 2** ya **Lavhuṭanu.**
- 7 Kha vha vhidze tshigwada tsha vhuvhili uri vha shume natsho.
- 8 Kha vha ḍadze Ndongangudo vha tshi sumbedza uri ndi zwigwada zwifhio zwe vha zwi thetshelesa, na uri zwo vhala mini.
- 9 Kha vha ṭalukanye uri ndi tshanduko dzifhio dzine dza tea u itwa kha zwigwada zwa u vhala kana nyito dza u vhala.

U sedzulusa ngudo ya luambo mafheloni a vhege

Minete ya 15

- 1 Kha vha dzudze vhagudi kha methe musi ḍuvha li tshi vho khunyelela.
- 2 Kha vha vhe na dzulo la u sedzulusa luambo vhege in̄we na in̄we. Vha nga nanga u vanganya u gudiwa ha Luambo lwa Hayani na Luambo lwa Nyengedzedzo lwa U thoma kha u sedzulusa uhu.
- 3 Vha elelwe u tendela vhagudi vha tshi 'Rembuluwa vha Amba' na u rera nga phindulo dzavho nga vhavhili/vhe na phathinara dzavho. Zwo no ralo, kha vha nange vhagudi vha si gathi uri vha vhudze-vho kilasi yothe phindulo dzavho.
- 4 Kha vha shumise mbudziso thuthuwedzi dzine dza do sumba ndila therisano iyi i no kwama zwa luambo:
 - a Thero ya luambo ya vhege yashu yo vha ifho?
 - b Ndi zwiṭori zwifhio zwe ra vhala rothe?
 - c Maipfi a vhege e a ni takadzesa ndi afhio?
 - d No guda mini kha zwiṭori zwe ra vhala?
 - e Ro n̄wala nga mini ino vhege?
 - f Muñwalo wañu wo khwiñifhala nga ndilade ino vhege?
 - g Kuvhalele kwanu kwo khwiñifhala nga ndilade ino vhege?
 - h Ndi zwifhio zwine na dihudza ngazwo kha ino vhege?
- 5 Tsha u khunyeledza, kha vha vhudze vhagudi vha elekanye nga zwithu zwivhili zwine vha do zuwela vha hayani malugana na zwe vha guda tshikoloni kana zwe vha dikhwiñisa khazwo tshikoloni ino vhege.

Kha vha vhe na nzhele: Maitete haya a u diingamela na u ditola a na ndeme khulwane sa tshipida tsha u guda. Vha songo fanywa vho pfuka nyito iyi ya vhege nga vhege.